OPVSCVLVM RE- CENS HEBRAICVM A DOCTISSI- MO HEBRAEO ELIIA LEVITA GERMANO GRAMMA- tico elaboratum, cui titulum fecit תשבי id est, Thisbites,

in quo 712. uocum, quę sunt partim Hebraicę, Chaldaicæ, Arabicę, Gręcæ & Latinæ, quęq; in Dictionarijs non facilè inueniuntur: & à Rabbinis tamen Hebręorū, in scri- ptis suis passim usurpantur: origo, etymon, & uerus usus doctè ostenditur & explicatur, per [redacted], in gratiam studiosorum linguæ San- ctæ latinitate do- natum.

Rationem Tituli inuenies in Præfatione authoris.

Impressum ISNAE in Algauia, Anno

M. D. XXXXI.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

VANDOQVIDEM iam ab annis aliquot in hoc incumbo, optime lector, ut, si quæ sunt in Hebræorum scriptis, & penetralibus alicuius momenti, (ut certè multa sunt, modò adsit qui iuditio seligat, quicq; ad sacræ scripturæ normam rite applicet) quæ Christianis hominibus, maximè Theologis, ad intelligendas sacras literas usui esse possunt, in lucem proferã. Factum est benigna uoluntate Dei Opt. Max. ut ad hoc meum institutum mihi duo cõmodissima & optatissima media contigere. Primum, liberalissimus Mœcenas, qui pro instituenda officina typographica, eaq; Hebræa, sumptus liberalissimè exponit. nempe D. Petrus Bufflerus, ciuis Isnensis, & honestissimus & pijssimus, qui ob singulare studiũ, quo prosequitur omnes doctos, & in ipsam pietatem promouendam totus incumbit, æternam laudem apud omnem meretur posteritatem. Nescio enim uerè an facilè similem alicubi terrarum opulentum aliquem inuenias, qui tanta liberalitate sua profundit bona, ubi uel doctialendi, uel pauperes iuuandi, uel etiam Euangelium Christi prouehendum, ut non uerear dicere, tantum illum hac in re effecisse, quantum multi docti scribendo & docendo. Alterum est, quòd doctissimus Hebræus, qualem uix secundum habet orbis, Helias inquam, genere Israëlites, & cognomento Leuites Germanus, passus est se ex Italia, inclyta urbe Venetorum, ISNAM uocari: ut ad istos meos conatus auxiliatrices pręberet manus. Quo certè dubito num tota Iudæorũ gens, synergon

mihi in propaganda lingua Hebræa, ſuppeditare potuiſſet, & meliorem, & commodiorem. Rei enim Grammatices, quod rarum eſt apud Iudæos, præſertim Germanos, omnino peritiſsimus ėſt, ut in qua omnem ætatem, uel ab ipſa contriuit pueritia. Vnde quicquid uſpiam eſt probatorū ſcriptorū diligenter legit, ſicut de eius eruditione ipſius ſcripta quę ante aliquot annos in lucē ędidit teſtant̄: è quibus tantū ꝓfectū fecerūt omnes ſtudioſi linguæ ſanctæ, ut ſanè quicquid eſt hodie uſpiam ſolidioris cognitionis linguæ Hebrææ, illi acceptum debeamus. quod etiam qui inter noſtros pręcipui ſunt, liberè, et ingenuè fateri nō erubeſcunt. Chaldæam ſanè linguam nō minus, quàm Hebręam nouit, ut qui omnes מתורגמין id eſt, Thargumiſtas (ſic illi uocant Chaldæos interpretes, qui paraphraſticè ſacra ex Hebræo tranſtulerunt Biblia) diligentiſsimè, ſummoq́ꝫ cum ſtudio, legerit, uoluerit, & reuoluerit, ut ſanè ex illis Lexicon Chaldaicum doctiſsimum & utiliſsimum, cui nomen מתורגמן fecit, collegerit, quod propediem in cōmunem utilitatem omnium ſtudioſorum linguæ ſanctæ ל״ת excudi curabimus. In ſacris Biblijs, quod alij Iudæi nō tantopere curant, ut qui omne ferè tempus in Thalmudicis nenijs, alijsq́ꝫ cauillis terunt, adeò uerſatus eſt (qualem Hebræi בעל פסוק appellant) ut non tantùm capita omniū librorum Bibliacorū. Sed & ſingulos uerſus, dictiones, apices, accentus, & quicquid huiuſmodi eſt, in recenti habeat memoria, quod planè mirum eſt in homine tam ſene. Et argumentum eſt, quanto ſtudio, quantaq́ꝫ diligentia ſacris Biblijs incubuerit, id quod ipſe etiam de ſeipſo ſcribit, in Pręfationė ſuper librum Maſoreth Hamaſoreth, ſic inquiens, בדקדוק ובפסוק כי כל ימי עסקתי. Itidem in Præfatione ſuper librum Sichronoth כל ימי היתי בפסוק ובדקדוק His certè non paruum pondus adijcit hominis ueneranda ſenectus, quæ eruditionem commendat, utpote à multis annis iam confirmatam, ut non ſint nuper nata, quæ ille nobis

ex

ex armario ſuo deprōmit,ſed bene meditata,ruminata, diſcuſſa,ſolida & firma.Et talem ſanè uirum,à quo diſcere contendas,quærendum docent Hebræorum ſapientes. ſicut legitur in פרקי אבות cap.4.(quem libellum & ipſe Latinum feci) הלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קיהות ושותה יין מגתו והלומד מן הזקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן Id eſt.Qui diſcit à iunioribus,cui ſimilis eſt? ei nempe, qui edit uuas immaturas,& bibit muſtū de torculari ſuo. Qui uerò diſcit à ſenioribus,cui ſimilis eſt? Ei nimirum, qui edit uuas maturas,& bibit uinum uetus. Sed iam uenio ad hominis fidem:religione quidem adhuc Iudæus eſt,ſed qui uerè nō iniquus eſt in fidem noſtram,nec malignè ſentiens de Chriſto unico redemptore noſtro, ut plærıq; alij Iudæi:multa uidet,multa intelligit,quæ alij non uident,& intelligunt,ut iucundū admodum ſit cum homine de multis conferre.Non referam hîc quàm facilis ſit in docendo, quàm item & fidelis,ut hominem dicas omnium horarū, & ad ſeruiendū omnibus natum:qualem, per Herculem, nō facilè inuenies inter omnes Iudæos.Quàm fideliter eū Chriſtianos doceāt, multos ſummos uiros, magnis ſumptibus expertos arbitror. Plęriq; enim piaculum eſſe ducunt,hominem Chriſtianum ſanctam docere linguam, id
Pſal.147. quod teſtatur uulgò apud illos iactata ſententia אסור ללמד תורה לגוי id eſt,Prohibitum eſt docere legem ethnicum. Id quod colligunt ex iſto loco Pſalmi לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, id eſt,Non fecit taliter ulli genti(neq; gentes) cognouerunt iuditia eorum. Sed quàm uerè hoc dicant, & quàm dextrè interpretentur:uide hac de re,ſi placet,Helię libellum,cui nomen eſt Maſoreth Hamaſoreth, ubi diluit calumnias quorundam Iudæorum, qui ei uitio uertunt, quòd cōſuetudinem cum Chriſtianis habeat,illósq; ſanctā doceat linguam.Habuit enim ex Chriſtianis nō uulgares diſcipulos,ſed ſummos uiros,Cardinales,inquā,Epiſcopos, & multos doctos:O quàm optandū eſſet,ut anni illius,ue

 luti

luti Aquilæ senectus renouarentur. Quantum enim hinc
commodũ rediturũ esset ad omnes studiosos linguæ san-
ctæ,cũ Christianos, tũ Iudęos. Formidandũ eñ,ne quãdo
occidua senectus hominem nobis de improuiso è medio
abripiat. Sed gratias agamus Deo immortali, qui tanto
tempore illum nobis superstitem reliquit,nec passus est la
nificas sororculas stamina sua citius abrumpere.quin uo-
luit illum prius talentulum sibi in Hebræa lingua concre-
ditum,non sine magno fœnore reddere: pro quo sanè be-
nefitio,ego in primis Deo meo indesinenter gratias agere
teneor,utpote,cui mihi nõ tantũ scripta illius uidere,& le
gere licuit,sed & uirũ coràm habere,hospitio excipere,cõ
uersari,& ut Hebræus dicit, cũ illo פה אל פה uarijs de reb.
colloqui,eiusq; consilio,mutuaq; opera, nouã quam paro
typographiam, eamq; Hebręam,auspicari. Is inquam He
lias,uir tametsi Iudæus, tamen ob insignem eruditionẽ,
& mirificam humanitatem omni laude dignus,inter cæte
ros libros,quos secum ex Italia adduxit, mecumq; impri-
mere statuit, nouum libellum,antea non uisum, neq; ex-
cusum,attulit:cui titulum תשבי fecit, quod in eo 712. uo-
ces.totidem enim תשבי in numero facit, partim Hebræas,
partim Chaldaicas,Arabicas,Græcas & Latinas,quarũq;
uerũ usũ in nullo Lexico facilè inuenies. & tamẽ subinde
à Rabbinis Hebræorum usurpantur, lepidè explicat,ea-
rumq; originem,etymon, rectumq; usum,idq; iuxta ordi
nem alphabeticum,pulchrè ostendit. Quem laborem quũ
uiderim non parum prodesse omnibus studiosis linguæ
Hebrææ,præsertim Commentaria legentibus, ut in qui-
bus istiusmodi uocabula sæpe occurrunt,quæ non intelli-
gere usq; fastidiosum est. Atq; mei etiam labores pręcipuè
eò tendunt,ut quibus ad legenda Commentaria Rabbino
rum,quæ illi. מפרשים uocant,animus est,aditum & auxiliũ
præbeam,in quibus,tametsi multa sint Iudaica,interim ta
men

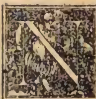
men & multa bona, ac utilia: quæ ad perdiscendam linguam Hebræam, & ad intelligenda sacra Biblia, multum conferunt: sicut nonnihil hac de re dissero in Præfatione mea, super librum Radicum R. D. K. quem totum latinum factum, breui (annuente Christo) typis euulgabimus. Nescio enim uerè, an unquam liber in Hebræa lingua, à quoquã mortalium scriptus sit, qui eo plus prodesse poßit omnibus solidè hebraicari cupiẽtibus. Quum inquã ad hoc meũ institutum multum commodare uideretur nouus iste Heliæ libellus, nolui ego illo ab ipso mihi exhibito solus frui, neque apud me illum supprimere, sed à me utcunq; latinitate donatum, omnibus quoque candidatis Hebrææ linguæ utendum impertire. Quare omnes, qui sanctam linguam amant, admonitos uolo, ut Heliẹ Leuitæ, opt. uiro gratias agant, deq; illius aduentu in Germaniã, ubi fœturas suas (nõ ingratus erga patriã) ædere statuit, multũ gratulent: qui tametsi multis premit annis, eoq; merito iam rude donandus, nondum tamen cessat noctesq; diesq; à laboribus hebraicis. Dein rogo, ut hanc meam operã, qua latinam uersionem è regione, sic, ut pagina paginæ respondeat, adieci, æqui boniq; consulant. Non est, ut hîc elegantia latini sermonis, quam difficulter fert lingua Hebræa, præsertim in tali materia spectetur. Studui itaque modo uerbum uerbo reddere, quò hebraismus eò melius cernatur. modo neglectis uerbis, ad uitandam obscuritatem, sensum ut potui, reddidi: in id incumbens, ut quæ in Hebræo breuißimè dicta sunt, maximè ubi Rabbinorũ citant authoritates, sic redderẽ, ut aliq̃ modo intelligi possent. Maluissent fortaßis quidã, semotis hebrẹis, latina tantũ habere, eaq; elegantiora & tersiora, eo etiã ordine & modo digesta, quo latinis aurib. magis accepta et grata essent, Sed malui ipse nunc hebrẹa adijcere, ut in ipo autore, tanq̃ in fõte (unde semp purior aqua hauritr)

quomodo

quomodo singulas uoculas hebraice explicet, uideas: atque inde etiam idiotismos hebraicos, & quicquid ad linguam attinet luculentius perspitias, ac percipias, Quod si alicubi Hebræa non assequeris, iuuabit te fortassis latina uersio, sin illa tibi uel obscurior, uel breuior uidebitur, apertiora tibi forte erunt Hebræa. Coniũxi ergo utranque linguam, ut sicubi difficultas appareat, utraque iuueris. Interim & hoc addere libet, candide Lector, ut sicubi hoc in libello quædam Iudaica cauilla deprahenderis, scias ea ab ipso etiam Helia nõ eo animo citari, quod uel ipse ea approbet, aut his fidem habeat, ut alicubi etiam manifeste testat̃, sed docendi tantum causa pro explicatione uocum ex Hebræorum scriptis, ubi illorum fit mentio, in mediũ adduci: quæ mihi etiam interpretis offitium agenti præterire, uel prorsus negligere & supprimere, nequaquam commodum uisum fuit. Fac ergo non quæ ad fidem, sed quæ ad linguã attinent ex præsenti discas libello. Proin quisquis es sanctæ linguæ studiosus, hunc Heliæ, & meum laborem, grato animo suscipe, quod ubi fieri intellexerimus, propediẽ alia, non minus utilia in lucem dabimus. Huc enim propendet animus meus totus, in quod etiã ope Christi, quoad uixero, incũbam: ut quicquid in penetralibus Hebræorum scitu dignum inuenero (ad quod sane Heliæ præsentia non parum proderit) in apricum proferam. Christus, unica salus nostra, & æterna sapientia, uires suppeditet, uitam proroget, omnesque meos conatus & labores, ad gloriã nominis sui, cõmunemque Reipublicæ Christianæ utilitatem: quod mecum ab illo omnes ardentissimis uotis exoptent, qui sanctam linguam amant, suspitiunt, et unice colunt, benigniter dirigat: Cui sit laus, & gloria in secula seculorum. Amen.

Iacobo

IACOBO HARTMANNO DVRLACHENSI IVVENI DOCTO, PIO, ET CHRISTIANICIS moribus egregiè prædito, amico ſuo chariſsimo, [redacted] S. D.

NON te latet opinor chariſs. Hartmanne, hominum noſtri ſeculi eruditorum cõmunis mos, qui nimirũ eſt, quod lucubrationibus ſuis in orbẽ ſpargendis, in primis de commodis proſpitiant patronis, quibus tanquam dijs tutelaribus eas dedicent, quo contra maleuolorum obtrectationes, quæ nunquam deſunt, propugnent, tueantur, & defendant. Tametſi fortaſsis inuenias, qui hac in re, inanem gloriam, munera, aut neſcio quid aliud magis, quàm patrocinium ædito labori quærant. Hinc alius regem, alius principem, alius Epiſcopum, alius opimum aliquem Abbatem, Prælatum, aut opulentum aliquem ciuem, qui ſpem non fallat, & uoto egregiè reſpondeat, quæritat. Ego certè quum nihil horum habeam, aut poſsim, ut qui à puero uſq;, nec in principũ, aut epiſcoporum aulis, nec in ædibus diuitum & magnatũ, ſed in humilibus caſulis & mappis, ab humilibus parentibus, & inter humiles ſemper fortunæ homines, & educatus, & conuerſatus fuerim, humilia ſanè (ſed quæ Deo Opt. Max. & æterno eius filio, ſummo principi, unico ſaluatori noſtro, nõ diſplicere ſciam) quærere cogor. Quunq; unicum hoc meum uotum ſit, omniumq; meorum conatuum unicus ſcopus, non ut inde diteſcam, non ut inanem aliquam gloriolam aucuper, ſed ut ſanctã linguam pro mea paruitate, moduloq; mei ingenioli apud

ב omnes

omnes studiosos eius promoueam, uisum est mihi talem quærendum esse amicum & patronum, cui hunc meum laborem qualemcunque dedicem, qui Hebrææ linguæ non omnino nullam habeat cognitionē, quique intelligat quantum ea ad intelligendas sacras literas habeat momenti, qui denique eam unicè mecum colat, amet, & ueneretur. Talis certè tu mihi uisus es optime Iacobe, idque multis de causis. Prima, singularis amor tuus, quo flagras in linguā sanctā, qui tantus in te fuit, ut discendi Hebræam linguam causa, uel neglecta nō uulgari apud præclarissimā Zuuicciorū Cōstantiæ familiā, ad me Isnam unà cū optimo spei adolescente Iacobo Velociano concesseris. Altera, quòd iam ad legenda Rabbinorum cōmentaria egregiè te adornas: ad quod sanè institutum, nouus iste Heliæ libellus, Thisbites nomine, nō parū cōmodabit: ut q in eo explicat uoces obscuriores & difficiliores, quę subinde in Hebræorum scriptis occurrūt, & nō intellectæ, lectori facilè tediū adferunt. Tertia, quòd nō dubitem, certis, infallibilibusque ad hoc etiam argumentis adductus, omnium tuorum studiorum finem esse, ut non tam eruditione, quàm pietate promoueas, ad quod mirè conducit Hebreæ linguæ cognitio, studium uerè utile & sanctum, Christianoque homine multis nominibus dignum. Videtur enim mihi profectò hæc lingua singularem sedem suam in pijs pectoribus habere, eorum inquam, qui non tam eruditionem quàm uitę innocentiam spectant. Quū em̄ aliæ linguæ hominib. ad uarias res prophanas cognoscendas & tradendas seruierint, sola hęc supremo numini digna uisa est, qua cœlestia sua oracula mortalibus terrigenis patefaceret & commendaret. Vnde sola etiam & meritò quidem sancta lingua, præ omnibus alijs dici obtinuit. Postremo, quia semper præcipuus honos amicis, præsertim his qui nobis alijs arctius quodammodo sunt coniuncti debetur. Partē enim

ortus

ortus nostri (ut philosophus inquit) patria, partem sibi amici uendicant: expostulat certè aliquo modò, uel patriæ uicinia, quæ nos arctius cõstringit, ut tibi hũc honorẽ (si modò honor, ut plærięque agnoscunt, est appellandus) tibi deferam. Hæ sunt charissime mi Hartmanne causæ, quæ me ut hoc nouum opusculum iam primum in lucem prodiẽs tibi ut nuncuparem compulerunt. Quare boni consulas, grato animo suscipias, mecumque Christũ, unicam salutem nostram, nunquam non toto pectore sollicites, quo istos meos labores hebraicos, & alios quos parturio, ad gloriã nominis sui, ædificationem Ecclesiæ suæ, omniumque studiosorum linguæ sanctæ communem utilitatem clementer fortunet. Vale Christianice ex ISNA oppido Imperiali in Algauia.

ב 2

D. GEORGIVS VOEGELInus, physicus Constantiensis, in laudem authoris & operis.

PRima fuit terris Hebreæ copia linguæ,
Qua sua delegit prodere iusta Deus.
Ex hac ergo sacri perquiras mystica uerbi.
Nam bene de primo fonte bibuntur aquæ.
Hactenus illa tamen multa, quod nocte latebat.
Pluribus errandi, maxima causa fuit.
Illis dum cuperet consultum primus Helias,
[illegible] hinc, luci est tradita תשבי suæ.
Quæ prius ignotas tibi uoces explicat, illas
Si numeres centum septies inuenies.
Oportet tamen his alias bis addere senas,
Gaudeat ut meritò nomine Thisbi suo.

ספר התשבי
לאליהו התשבי
שרשיו במנין
תשבי

ורובם הם שרשים ׃ מלפנים אינם מפורשים ׃
ומורגלים בדברי רבותינו ׃ בתלמוד ומדרשים
בראשית רבא וילמדנו ׃ ולא יהיה שרש
בכל הספר ׃ שאינו דבר חדש מכספר ׃
ועל זה פסוק אחד אשיר ׃ על
דרך מליצת השיר ׃ אין בית
אשר אין שם מ״ת חדש
איזה דבר ׃ אשר
לא בשמע
כבר ׃

שירה

אהיה קל כנשר וצבי   גם עז כנמר או לביא ׀
אשים פני בחלמיש   לעשות כרצון אלי אבי ׀
הן לא איעף גם לא איגע   כל עוד רוחי היא תוך קרבי ׀
אגדיל תורה גם אאדירה   אגיד לכל מה בלבבי ׀
אתן עזרי ללשון עברי   ארחיבהו עם מכתבי ׀
אוסיף עליו הסרון מליו   ערוך גם קמהי לא הביא ׀
אל המלות שהם הלות   גם לחמורות אשים לבי ׀
גם שרשים המפורשים   בהם חדוש יגיד תרי ׀
לא מידי יצאו נקי   אצא בהם את יד חובי ׀
מקרא בלהוד משנה בלחוד   גם היוני גם הערבי ׀
ולשון רומי הוא הלועזי   ולשון בת עמי גם אביא ׀
הם בספרים רב בפזרים   אנד אומר מהם גם בי ׀
אפתור כלם אגיד געלם   לפניהם אעביר כל טובי ׀
יראת הכם יוסיף לקח   גם לנער יהית רבי ׀
כי אמנם לא שקר מלי   אם לא איפה מי יכזיבי ׀
מה שדיתי יבין אותי   יכתוב לו כפר איש רבי ׀
אך יעשה זאת טרם אמות   כי מה אשיב אחרי שכבי ׀
או ימות גם הוא כמוני   או ימתין לי עד עת שובי ׀
שמה ישר נוכח עמו   ואפלט עם יושר ריבי ׀
לכן הומי בא שירתי   תבל מעיר אל עיר סובי ׀
ולכי צפון בואי תימן   צד מזרחי גם מערבי ׀
גם באדום ובר ארץ יון   תוגרמא גם ארץ הצבי ׀
ובכל פנה פצחי רנה   גם ספרי אחריך סחבי ׀
אותו על שכמך תשאי   ובנגיד או תו תחריבי ׀
מספר צעדך תגידיהו   לפני כל אדם התיצבי ׀

שירה

אַל תִּרְאִי כִּי לֹא תֵבֹשִׁי | אַל תִּכָּלְמִי אַל תֵּעָצְבִי ׀
גַּם הַסֵּפֶר לֹא יֶחְסַר | כִּי דִבּוּרוֹ כִּדְבַר נָבִיא ׀
אַתָּה סִפְרִי מִכֹּל עִבְרִי | גַּם מִמּוֹצָרִי בָּא אַל תַּחְבִּיא ׀
וּלְשׁוֹאֲלְךָ מִי פוֹעֶלְךָ | תֹאמַר אֵלִ־יָהוּ לֵוִי ׀
הוּא עַשְׂבִּי וְקָרָאבִי | בִּשְׁמִי בִּשְׁמוֹ כִּבוּי תִּשְׁבִּי ׀
גַּם כֵּן בְּשׁוּ רֵשׁ הָאַחֲרוֹן | יָבֹא בְּאוֹר מִלַּת תִּשְׁבִּי ׀
אַד שָׁרְשֵׁי שֶׁבַע מֵאוֹת | וּשְׁנֵים עָשָׂר סִימָן תִּשְׁבִּי ׀

LATINA REDDITIO HVIVS CARMINIS PARAPHRASTICA ET SOLVTA Oratione per Iacobum Velocianum in gratiam ſtudioſorum linguæ Hebreæ.

VElocitate aquilis & hinnulis parem me faciam, pardos ac leones fortitudine æquabo, obfirmabo certè frontem meam audatia, ueluti durisſmum ſaxum, ad exequendam ſcilicet patris mei cœleſtis diuinam uolūtatē. Quā diu eī̄ ſpiritus hos regit artus, nullla defatigatio, nullaq́ laſsitudo ab illuſtrāda & celebrāda lege impedire me poterit, quo minus recōditos ſenſus, intimasq́ animi mei cogitationes omnes proferā, in hoc uidelicet, ut linguę ſanctę auxiliū ferā, eamq́ ſcrptis meis dilatando locupletiorē reddā. Siquidē uoces ab alijs hactenus pretermiſſas, ab ipſo etiā Kimhi & Aruch intactas, cum faciles tum difficiles, diligenter explicabo. & ſi quæ ſunt ab alijs leuiter tactæ, de his quoq́ noua, & multo ſolidiora adferet hic liber meus, ita ut ne una quidem uocula inexplicata prælabatur. Omne enim ſtudium meum, quantum & poſſum

ſum & debeo, illis præſtabo. & tam Bibliacas, quàm Thalmudicas uoces, Græcas, Arabicas, Romanas, Italicas, & Germanicas: quæ per omnes paſsim authores diſperſæ ſunt, ordine digeſtas interpretabor: quarum etiam uocum bona pars in lege, prophetis, & hagiographis reperitur, de his quicquid boni in medium adferre potero, faciam parato animo. Quod ubi uidebit ſapiens, doctrinam adijciet: diſcipulis quoque præceptoris loco erit: uera enim & certa ſunt quæ ſcribo, quod ſi cui diuerſum uidebitur. Age, mecum in harenam deſcendat, ædito aliquo in hoc opere, coarguat: uerùm maturet hoc opus ſuum, priuſquam ipſe moriar, quî enim mortuus illi reſpondere potero? aut ſimul mecum ex uita emigret, aut reditus mei tempus expectet. & tum demum acriter cum eo decertabo, iuſtiſsimoque triumpho ornatus uictor diſcedam. Nunc itaque exurge ô carmen meum, ex urbe in urbem peruola, totumque circumcurſa orbem. Ad aquilonem te confer, inde ad meridiem, ortum pete ſolis, ſimul & occaſum. Edumæam quoque, Grætiam, Arabiam, & terram Iſraël, in medijs plateis attolle uocem tuam: & hunc librum humeris tuis impoſitum, tecum (ueluti principem geſtans) oſtentando circumfer. Ad numerum greſſuum tuorum præſentiam illius omnibus mortalibus annuntia: omnibus inquam, inſpitiẽdi fac copiam. Nec eſt quòd uerearis, ut uel ludibrio fias, uel ignominia aliqua affitiaris. quandoquidem & liber ipſe talis eſt, quem ſuimet ipſius non pudeat: tam enim certa ſunt quæ dicit, quàm prophetarum oracula. Cæterum, tu liber meus omnibus ex æquo, cum Iudæis, tum Chriſtianis quoque tui copiam facias, & interrogatus de authore, reſpondebis Eliam Leuitam eſſe, qui mihi inquias, idẽ nomẽ, quo ipſe gaudet, indidit, & cognomento הַתִּשְׁבִּי appellauit. cuius uocis explicationẽ in radice ultima inuenies. Sunt aũt omnes radices, quæ in hoc libello continent 712. quem numerũ tibi conſtituũt literæ uocis התשבי

הקדמה בחרוזה

אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי ׃ אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בִימֵי חָרְפִּי ׃
כִּי הָיָה בְאַחַת הַמְּחוֹזוֹת ׃ אֲשֶׁר נִקְבוּ
בְשֵׁמוֹת ׃ אָמָן אֶחָד צַיָּר ׃ וְצִיֵּר צֶלֶם אִישׁ עַל קִיר ׃ וְהָיָה
הָאִישׁ הַהוּא תָּם וְיָשָׁר ׃ יְפֵה תוֹאַר וּמָשׁוּחַ בַּשָּׁשַׁר ׃ וַיַּדְבִּיקֵהוּ
עַל לוּחַ עֵץ ׃ וְעַל פֶּתַח בֵּיתוֹ הָיָה אוֹתוֹ נוֹעֵץ ׃ לְהַרְאוֹת
הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפְיוֹ ׃ כִּי כָלִיל הוּא בַהֲדָרוֹ וּצְבִי עֶדְיוֹ ׃
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּל הָעָם רוֹאִים ׃ וְהִנֵּה בְתוֹךְ הַבָּאִים ׃ זָקֵן
אֶחָד רַצְעָן ׃ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ נִשְׁעָן ׃ וַיַּרְא וְהִבִּיט אֶת הוּא ׃
אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אֶת פִּיהוּ ׃ וַיֹּאמֶר הִנְנִי עוֹמֵד מִשְׁתָּאֶה ׃
אֵיךְ הַצַּיָּר שָׁגָה בָרוֹאֶה ׃ הֲלֹא תִרְאוּ כִּי שְׂרוֹךְ הַנַּעַל ׃ הָפוּךְ
מִלְּמַטָּה לְמַעַל ׃ כִּשְׁמוֹעַ הַצַּיָּר אֶת זֹאת ׃ יָצָא גַּם הוּא
לִרְאוֹת ׃ וַיַּרְא וַיָּנִיעַ רֹאשׁ ׃ וְהוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ ׃ וַיֹּאמֶר צָדַקְתָּ
אַתָּה הַזָּקֵן ׃ אַךְ הַלַּיְלָה הַמְּעֻוָּת אֲתַקֵּן ׃ וְכֵן תִּקְּנֵהוּ טֶרֶם
הֲלָךְ לִישׁוֹן ׃ וּלְמָחֳרָתוֹ הוֹצִיאוֹ כְּמִשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן ׃ וַיָּבֹא
הָרַצְעָן שֵׁנִית ׃ וַיּוֹסֶף לְהַבִּיט בַּתַּבְנִית ׃ וַיֹּאמֶר לַצַּיָּר יָפֶה
תִּקַּנְתָּ וְעָשִׂיתָ ׃ אֲבָל בְּדָבָר אַחֵר שָׁגִיתָ ׃ כִּי רוֹאֶה אֲנִי דָּבָר
נִבְזֶה ׃ כִּי הַבִּרְכַּיִם אֵינָן דּוֹמִים זֶה לָזֶה ׃ הָאֶחָד גָּדוֹל
וְהָאֶחָד קָטָן ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ הַצַּיָּר לֵךְ אֶל הַשָּׂטָן ׃ כִּי מִשְּׂרוֹךְ
הַנַּעַל וּלְמַעְלָה ׃ אֵין לְךָ בְחָכְמָה חֵלֶק וְנַחֲלָה ׃ וַיְהִי הָרַצְעָן
לְבוּשָׁה וְלִכְלִמָּה ׃ וַיִּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה ׃ וְכֵן יָרֵאתִי גַּם אֲנִי ׃
כְּמִקְרֶה הָרַצְעָן יִקְרֵנִי ׃ בְּעִנְיַן זֶה הַחִבּוּר ׃ רֵעַ עָלַי יְדַבֵּר ׃
וְיֹאמַר אֵלַי מִי שֶׁהוּא ׃ מַה לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ ׃ כֵּלֵךְ לְמִדְבָּרְךָ
אֵצֶל דִּקְדּוּק וּמָסוֹרוֹת ׃ אֵין לְךָ עֵסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת ׃ אַל
תַּחְמוֹד כָּבוֹד יוֹתֵר מִלִּמּוּדֶךָ ׃ וְאַל תְּקַבֵּל כִּסֵּא כְּבוֹדֶךָ ׃
וְלָכֵן יָרֵאתִי לְהִקָּרֵב אֶל הַמְּלָאכָה ׃ פֶּן לֹא אֶרְאֶה בָהּ סִימָן
בְּרָכָה ׃ אַךְ רוּחִי הֱצִיקַתְנִי ׃ וְאֵשׁ עָצוּר בְּעַצְמוֹתַי וּשְׂרָפַתְנִי

הקדמה בחרוזה

׳ וְהַלְכֵל לֹא יָכוֹלְתִּי ׳ וּמֵאֵת הַשֵּׁם עֵזֶר שָׁאַלְתִּי ׳ יִתְבָּרֵךְ
לִי לְמַעֲשֵׂה הַמַּחְשָׁבָה ׳ וְיוֹרֵנִי בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה ׳ כִּי מַכִּיר
אֲנִי אֶת מְקוֹמִי ׳ שֶׁיּוֹתֵר מִדַּאי נִטַּלְתִּי גְּדֻלָּה לְעַצְמִי ׳
שֶׁמְּלָאַנִי לִבִּי לְפָרֵשׁ כָּל הַשָּׁרָשִׁים ׳ אֲשֶׁר בְּשׁוּם מָקוֹם אֵינָם
מְפוֹרָשִׁים ׳ וְאַף מֵאוֹתָם הַמְּפוֹרָשִׁים כְּבָר ׳ אֲחַדֵּשׁ בְּכָל
אֶחָד אֵיזֶה דָּבָר ׳ וְרוּבָּם מִן הַגְּמָרָא וּמִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ׳ כְּגוֹן
בְּרֵאשִׁית רַבָּה וְתַנְחוּמָא וִילַמְּדֵנוּ ׳ וְאַף שֶׁבְּעוּנוֹתַי ׳ כְּבָר
עָבְרוּ רוֹב שְׁנוֹתַי ׳ וְלֹא רָאִיתִי בַּטּוֹבָה ׳ בַּהֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא
׳ וְלַחֲכָמִים מְעַט שִׁמַּשְׁתִּי ׳ וּמַשָּׂאָם וּמַתָּנָם לֹא בִקַּשְׁתִּי ׳
מִכָּל מָקוֹם לִבִּי לֹא מְנַעְתִּי ׳ וּבָאֲגָדוֹת וּבְמִדְרָשִׁים יָגַעְתִּי ׳
לְהוֹצִיא מֵהֶם דְּבָרִים חֲשׁוּקִים ׳ בְּפֵירוּשֵׁי וּמִדְרְשֵׁי הַפְּסוּקִים
׳ עַד שֶׁרוֹב גִּרְסָתָם הִיא לִי יְדוּעָה ׳ וְזֶה יִהְיֶה לִי לִישׁוּעָה ׳
אֶת הַסֵּפֶר הַזֶּה לְחַבֵּר ׳ וּלְבָרֵר וּלְלַבֵּן אֶת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר ׳
וְהִנֵּה יֶתֶר דִּבְרֵי הַקְדָּמָתִי ׳ הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים בְּשִׁירָתִי ׳ אֲשֶׁר
בְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר שַׁרְתִּי ׳ וּבְכֵן הַחֲרוּזָה הַזֹּאת גָּמַרְתִּי ׳ וְאַתְחִיל
הַדִּבּוּר בְּדָבָר הַלָּצָה ׳ לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא ׃

REDDITIO HVIVS PRAE-
fationis Rythmicæ per eundem Ia-
cobum Velocianum.

APeriam in parabola os meũ,quã audiui in diebus iuuentutis meæ,nempe ꝙ alicubi locorũ artifex quidã pictor fuerit,qui imaginẽ quandã,uiri effigiem pulchrè referentem,in membrana depinxerat,egregia ſcilicet forma minioq́ circumlinita,quã ligneę tabulæ affixã,foribus domus ſuæ appendit,quo pulchritudinẽ eius omnibus, tum

qui ex plæbe, tum qui ex primatibus erant, conspiciendam præberet: tota em̃ decora & formosa erat. Accidit aũt, quũ nemo nõ imaginẽ illã contemplaret, ut simul cũ alijs ueni entibus accederet sutor quidã senex, baculo suo innixus, qui quũ & ipse picturã inspiceret ac cõtemplaret, tandem in hæc uerba ꝓrupit. En nõ sine admiratione adsto, cõside rans, qui factũ sit quod pictor ille errauerit in re tam manifesta. Nunquid em̃ uidetis quomodo ligulã calceamenti inuerterit? Quo audito pictor, nũ hoc ita se haberet, cõspecturus ꝓdibat, inspecta pictura, caput mouit, erroreꝙ libere fateri nequaꝗ erubescens, seni respondit: Rectè iudicasti ô senex, hac ipsa ꝑfectò nocte, quod erratũ est emendabo, id ꝗd etiã fecit anteꝗ se somno daret. Postero aũt die cũ imaginẽ, solito more contemplandã in lucẽ ꝓferret, reuersus denuo calceator, illã intuitus est, inquiens ad pictorem, ꝓbelle quidẽ prius uitiũ emendasti, sed in alia re grauius errasti. rem em̃ turpẽ ego cõspitio, genua nẽpe ualde inter se dissimilia. alterũ em̃ altero maius apparet, cui respondit pictor, abi ad sathanam, à corrigia equidẽ calceamenti nõ licet tibi altius ascendere, quũ ea in arte nõ sit tibi neꝗ pars, neꝗ hæreditas (hoc est, ne sutor ultra crepidã) hoc audito calceator, pudore suffusus, & ignominia affectus, auertẽs se, cũ animi indignatione discessit. Ita ego, ne simile quiddam mihi, quod calceatori, eueniat, sanè timeo: ne scilicet quispiã, qualis qualis sit, de hoc meo opusculo malè loquendo, dicat: Quid hîc agis Elija? uade & loquere cum Grammatica & Masoreth, nihil hîc tibi negotij est cum abstrusis istis. Ne gloriam ampliorẽ eruditione tua ambias, neꝗ prosternas soliũ gloriæ tuæ. Quapropter ueritus sum hoc opus aggredi, timens, ne non satis fœliciter succederet. Nimio tamen desyderio, uelut ingenti igne accensus, non potui animum meum undiꝗ me angustiantem, diutius cohibere, implorato Dei auxilio, quo hanc animi mei medi-

tationem propitius fortunaret, meq́ꝫ in uiam bonã dirigeret: mecum enim habito, non ignarus, quàm sit mihi curta suppellex. Magnum enim est, & plus quàm satis quod conor. Siquidem in animũ duxi, omnes Radices explicare, quæ nullo in loco expositæ inueniuntur. Quòd si quas etiam ab alijs prius expositas in medium adfero: semper tamen in explicandis illis, nouum, quod alij non habent, adduco: multa uocabula uidelicet, ex Gemara, & scriptis Rabbinorum. nempe Breschith Rabba, Tanchuma, & Vilamdenu adferens. Et licet propter peccata mea, bona pars meorum annorũ præterierit, ita ut non uiderim quæ bona inter sese olim Abaie & Rabba (insignes Rabbini) disputarint. sapientibus etiam parum seruiendo conuersatus fuerim, quæq́ꝫ illi ultrò citroq́ꝫ tractare solent, non inuestigauerim, nihilominus non abstraxi animum meum, quin Agadoth, & Medraschim legendis, operam dedi, eliciendo inde res scitu dignas, quæ nempe faciunt ad intellectum, & interpretationem sacrarum literarum. In his, inquam, sic me exercui, donec bona pars scientiæ illorũ mihi cognita facta sit, id quod me non parum iuuabit ad componendum præsentem libellum, ad declarandum inquam & illustrandũ quæ in eo proloquar. Porrò quòd reliqua præfationis attinet, nunquid ea scripta sunt in carmine, quod in capite huius libri cecini. Nunc itaq́ꝫ finem Præfationi huic rythmicè conscriptæ imponã, incipiamq́ꝫ prosaica oratione, quæ adhuc supersunt dicenda, exponere, summatim omnia perstringendo.

הקדמוה בהלצה

הִנֵּה בְּיָדוּעַ כִּי אֵין בְּיָדֵינוּ הַיּוֹם מִלְּשׁוֹנֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה
רַק מַה שֶּׁנִּמְצָא בְּכ״ד סִפְרֵי הַמִּקְרָא וּדְבָרִים
מְעַטִּים מִדִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה לָכֵן לֹא נוּכַל לְדַבֵּר בָּהּ כָּל צְרָכֵינוּ

וחוברתו לערב בה מן שאר לשונות הגוים כגון ארמי פרסי יוני ערבי רומי ודומיהם כמו שהם נמצאים לרוב בתלמוד ובמדרשים וכבר חם הרב רבי נתן בן הרב רבי יחיאל איש רומי שבת תתחמ״ד ליצירה וחבר מהם ספר על סדר האלפא ביתא וקרא שמו ערוך כי הוא כשלחן הערוך לפני האוכל כי אדם גדול בתלמוד היה אכן לא הביא הרב רק המלות התמורות הנמצאות בתלמוד ובמדרשים מלשונות הנזכרות לעיל ורבים מהם הביא ולא באדם ועל זה אני מתמיה הרבה מאד על מה הביאם גם יש שרשים הרבה שלא הביא כלל ואף אם הביא איזה מלה מהן לא הביאה רק לבאר איזה דין או פשט ולא לבאר המלה ההיא והנה אודיע נא אתכם את אשר אני עושה לספרי זה הנה כבר אמרתי בשירי בתחלת הספר שלא אביא בספרי זה רק המלות שבעל הערוך והר״דק לא הביאם

והאמת הוא כי הרבה מלות נמצאות ששמשו בהן בעלי המשנה והורגלו בהם המפרשי׳ ומחברי הספרים בספריהם כגון הואיל וכיון וכיון ואילולי ואלמלא והיכן והיאך ודלמא ושמא ואף על פי ואף על גב וכל שכן ואלא ומכל מקום ודומיהם רבים ואין מי שזכר בהן דבר ואני אדבר בם ואבאר מאין הם נגזרים ומאיזה לשון הם אך המלות שהם מורגלות בתלמוד כגון אלמא אדרבא אטו אימא מיירי מיתבי תיובתא ודומיהם אף על פי שבעל הערוך לא הביאם גם אני לא אביאם כי אין תועלת בידיעת רק למי שמעיין בתלמוד ואף על פי שמלאני לבי לבאר חצתם לא אבאר שום אחד מהם כדי שלא לבייש מי שאין לו באור אצלי גם אביא שרשים הרבה שרוב העם

הקדמה בהלצה

כבורים שהם לשון עברי או מלשון רז״ל ואיתם אלא מלשון עם ועם וכל אותם המלות אביא ואודיע מה טעם וכן הרבה שרשים הנמצאים בערוך גם בשרשי הרד״ק מ״מ אבי אביאם גם כן אבל אחדש בהם איזה דבר או בפתרונם או בנקודתם או בקריאתם ורוב העולם טועים בם גם דקדוקם אבאר בהרבה מהם ובאיזה בנין ראוי לדבר בם כי יש מלות שלא יבאו רק בבנין הקל ויש בפעל הדגוש ויש בהפעיל וכן כלם ורוב הלשונות שאבאר אביא ראיות מהתרגום או אונקלוס או יונתן או ירושלמי והנה לא נודע לנו מי הוא המתרגם של כתובים יש אומרים שהוא רבי יוסי ויש אומרים שהוא עקילס הגר ויש אומרים שהוא הירושלמי שתרגם התורה וגם שמו הוא פלאי גם אביא ראיות הרבה מלשון יוני שהוא מכנים הרבה עם תרגום ירושלמי וכן עם לשון רומי גם עם הלועזי ששלשה אלה משותפין כאשר כתבתי והארכתי בהקדמת ספר המתורגמן אשר במהרה יצא לאורה אי״ה וידעתי כי רבים יתמהו על רוב מלות התרגו׳ שהבאתי באמרי בהרבה מקומות זה הלשון לא נמצא עוד בתרגום או לא נמצא רק במקום אחד או שנים או כך הוא מתורגם בכל המקרא חוץ מן איוב משלי ותלים וכמו אלה רבות ולא יאמינו לי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם אמנם אם ידעו הטורח הגדול שטרחתי בחבור ספר המתורגמן גם בעיניהם לא יפלא כי באמת שלש שנים עמדתי בחבורו ואז עברתי על כל התרגומים כמה וכמה והנסיון יוכיח למי שיעיין בו גם יתמהו על לשון יון שהבאתי בהרבה מקומות בידעם שאינני מכיר הלשון ההו׳ אבל לא ידעו שמן הקארדינאל

הקדמה בהלצה

אשר עמדתי עמו שלש עשרה שנה קבלתי כל אלה כי
הוא היה בקי מאד בלשון יון ויש לדעת כי לשון יון
שנמצא בדברי רז"ל על הרוב אינו הלשון שמדברים בו
המון עם מהיונים אך מהלשון המדוקדק שיש להם
שבו כתבו ספריהם וכן הדבר בלשון ערבי שהלשון
ההמוני אינו הלשון שכתבו בו ספריהם והוא לשון מדו
מדוקדק מאד וכן כתב הרמבם זל כל ספריו חוץ מיה"ד
הגדולה אשר עשה וכן לשון לועזי הוא לשון לאטין
שנשתבש ומכל אלה יבאו קצת שרשים בספר זה ואבאר
כיד יי הטובה עלי והנה אם באתי לבאר בהקדמה זו
חלוקות כל השרשים שאביא בספרי זה ואתן סמנים בכל
חלק וחלק לאמר יש שרשים שאביא בעבור כך וכך ויש
מהם בעבור כך וכך תהיה ההקדמה פרקים פרקים אך
כלל אחר אתן לך שיספיק לכלם והוא דע לך כי לא אביא
שרש בכל הספר הזה שלא אגיד בו איזה חדוש דהיינו
אין שרש בלי חדוש והנה בעודני בביתי בוויניציאה
ועמלתי בחבור הזה היה לבי טרוד ונרכה נפשי לתאבת
למצא מקום להדפיס הספר הזה כי המחוקק הגדול דניא
בומבירגו כבר הניח עבדת הדפוס ולא יעבוד עוד ובמעט
הייתי מסכים לשלחו מן הארץ עד בלוניה אך הוגד לי
כי גם שם לא ינוח לי כי כבר שבתו ממלאכתם ויהי היום
ועודני מדבר אל לבי והנה אלי כתב מאיש אחד נוצרי
מארץ אשכנז מבשר ואומר איך שכבר הקים לו בית נאמן
להדפיס ספרים אין הץ ולי אני עבדו חרא להיות ידי
אתו להגיה ספריו אשר ידפיס והוא יתן לי שכר טוב בעמלי
מצורת לזה כתב לי ששמע שיש תחת ידי ספרים אשר

הקדמה בהלצה

חברתי ועדין לא יצאו לאורה והוא מרצה להדפיסם לי
בכל רצוני וכשמעי דבריו כי נעמו אמרתי לדבק טוב
הוא וזה היום שקויתי להדפיס כל הספרים אשר חברתי
מימי יש מהם שנדפסו כבר ועתה באתי להוסיף על
קצתם דברים רבים כהמה והם הפירוש על המהלך וספר
הבחור וההרכבה ופרקי א״ה וספר מסורת המסורת וספר
טוב טעם אלו ששה הם שנדפסו כבר והמתורגמן וספר
הזכרונות וספר הזה אדפיס עתה א״ה תרי ט׳ ספרי׳ שחברתי
מיתרה לזה שכבר שמעתי שמעו היות האיש נכבד וטוב
ומשכיל בלשוננו הקדושה נכנסו דברי כתביו באזני ואאת
לבקשתו וחמותי קל חיש ושמותי לדרך פעמי וידעתי כי
מאת יי׳ היתה זאת כי כמה פעמים נקרא נקראתי משרים
רבים ונכבדים גם מקרדינאלי גם מהגמונים גם מעיר
פריז אשר בצרפת בצואת המלך יר״ה ולא הטיתי אזן ׃
ובבאי הנה היתי בחגהנו ומצאתיו מלא ישן ולא הגד לי
החצי מחכמתו וידיעתו ורבים שואבים מי תורתו ודורש
טוב לעמו נאה דורש ונאה מפרש ובאמת ראוי הוא
שבני עמו יקראו עליו כמו שאנו קוראין על רבינו משה
בן מיימון ממשה עד משה לא קם כמשה כך יאמרו
עליו מפאולוש עד פאולוש לא קם כפאולוש ובראותו
הספר הזה אשר חברתי והכיר רב טובו ותועלתו גדול
מאד והעתיק אותו ללשון לאטין אשר קראו הדמוצינו
לשון רומי וחבר שתי הלשונות יחד עמוד לקראת עמוד
לא העדיף ולא החסיר ובכן הסכמנו להדפיסם יחד ונשים
עינינו עליו בכל מאמצי כחנו הוא מצד אחד ואני מצד
אחר ונקרא איש אל אלהיו שיצליח את מלאכתנו ויהי
נועם יי׳ אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו אמן ׃

וּבְכֵן נִשְׁלְמוּ הַהַקְדָּמוֹת ׃
בְּשֵׁם יוֹצֵר הַנְּשָׁמוֹת ׃
וּבְשֵׁם שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת ׃
נַתְחִיל הַשָּׁרָשִׁים עַל סֵדֶר
הָאוֹתִיּוֹת ׃

אות האלף

אב החודש החמשי נקרא אב ולא נמצא במקרא וכן שמות כל שנים עשר החדשים ניסן אייר סיון וכולי איננם לשון עברי רק לשון כשדים או פרסים · והראיה כי לא נמצאו רק בספרי הגולה שהם זכריה ודניאל עזרא ואסתר · ורבי אברהם אבן עזרא חשב גם עמהם ספר חגי בפרשת
שמות י"ב בא אל פרעה והוא טעות סופר כי לא נמצאו בו ·
ובארבע ספרים הללו נזכרו רק שבעה חדשים והם ניסן סיון אלול כסליו טבת שבט אדר ובתרגום ירושלמי
לסתר ג' דמגלת אסתר בפסוק בחודש הראשון הוא חודש ניסן
נכתבו כלם על הסדר ׃

אבן נהגו קצת חכמי ספרד ליחס עצמם בלשון אבן כגון רבי אברהם אבן עזרא · רבי שמואל אבן תבון · רבי שלמה אבן גבירול · וכן כל אותם שהיו נקראים בלשון ערבי · ואבן הוא בלשון ערבי כמו בן בעברי אבל איננו כמו בן המתיחס לאב כי אם למשפחה כי אביו של רבי אברהם מאיר שמו ועזרא שם היחס וכן תבון וגבירול הם שם יחס המשפחה כי אביהם של שניהם נקראים יהודה · וכן נהגו

RADICES INCIPIENTES AB Aleph.

B,] MENSIS QVINTVS VOcatur אב nec inuenitur in Biblia: sicut & omnium duodecim mensium nomina nō inueniunt: quę sunt Nissan, Iiar, Siuan.&c,quæ nō sunt uocabula hebraica, sed Chaldaica, uel Persica,cuius rei argumentum est, quòd inueniuntur tantum in libris (Bibliacis) qui in captiuitate conscripti fuerunt:ut est liber Zachariæ, Danielis,Ezræ, & Esther, quibus Aben Ezra annumerat & librum Haggai in Capitulo, Ingredere
Exod. 12. ad Pharaonem, &c.sed errore scriptoris hoc factum est, non enim inueniūtur in eo libro(mensium nomina) Porrò in uigintiquatuor libris bibliacis cōmemorant tantum septem menses,scilicet,Nissan,Siuan,Elul,Cislef, Tebeth, Schebat & Adar. At in Thargū Hierosolymitano, super
Esther. 3. librū Esther, circa hunc uersum, In mense primo,qui est mensis Nissan, &c. omnes iuxta ordinem scribuntur.

Aben,] In usu habent quidam ex sapientibus Hispaniæ,ut seipsos à familia uocabulo אבן cognominēt, ut Rabbi Abraham Aben Ezra, Rabbi Schemuel Aben Thabbon,Rabbi Schelomo Abē Gabirol: & sic omnes qui exercitati fuerunt in lingua Arabica. Et nota quod Aben in lingua Arabica ,idem quidem significat, cat quod בן in Hebræo,sed nō idem ualet quod בן relatiuum ad patrem , immo ad familiam refertur. Nam pater ipsius Rabbi Abraham,nomine suo Meir appellatus fuit,& Ezra nomen est familiæ,quemadmodum & Thabbō,Gabirol,nomina sunt gentilitia: utriusq; pater enim Iehudah uocatus fuit. Similem consuetudinem

 & sa-

חכמי האמות הערביים כמו אבן סבי הרופא כי שם אביו
עליו וכן אבן רשד ויש שחורין המלה אבן הבית רפוית
ואינו כן בלשון ערבי רק דגושה ׃ ונוהגין הסופרים
לכתוב במקום אבן נון פשוטה לבד בנקודה אחת עליה
כזה ן׳ כגון רבי יהודה בן שלמה ן׳ יחייא . יצחק בן
יהודה ן׳ אברבינאל ודומיהם ׃

אבק גר האבוקה פירוש שחושרים שתים
או שלש או ארבע נרות יחד לעשות
להב גדול על כן נקראת אבוקה מלשון ׳ ויאבק איש
עמו ׳ שהוא לשון קשירה כמו שפירש רשי ׳ ובלעז ראשית ל״ב
טורצה ובלשון אשכנז שטאנג קערץ או ואקל ׃

אבר בדברי רבותינו זכרונם לברכה אבר
מן החי ׳ רמ״ח אברים יש באדם ׳
ולא במצא זה הלשון בפסוק רק בלשון נקבה כמו ׳ מי
יתן לי אבר כיונה ׳ ישאהו על אברתו ׳ ובלשון תילים נ״ה
עברי נקרא האבר נתח כמו ׳ תנתח לנתחיו ׳ דברים ל״ב
תרגומו תפלג לאברוהי ׳ וכן את הנתחים ׳ ית אבריא שמות כ״ח
׳ וכל לשון עצם דבאיוב ׳ משלי ׳ תלים ׳ מתורגם יחזקאל ח׳
בלשון אבר כמו כל עצמותי תאמרנה ׳ כל אברי ׳
אין שלום בעצמי ׳ באברי וכן קראו ערות הזכר אבר
כמו שאמרו עד שימות האבר ׳ אבר מדולדל ׳ ובלשון
עברי כנוי ערות הזכר בשר כמו ׳ רר בשרו ׳ וכן ערות
הנקבה ׳ זוב מבשרה ׳ וכן ׳ בשר

& ſapientes populi Arabici habent.ut, Aben Sene medicus, patris enim ipſius nomen Eli fuit. Item, Aben Reſchad, Sunt porrò qui dictionem אבן legunt cum Beth raphato, quod tamẽ non fit in lingua arabica in qua dagges habet. Solent prẹterea ſcriptores loco אבן ſcribere Nun ſimplex ſolum, habens ſupra ſe punctulũ unũ, hoc modo ṇ ut, Rabbi Iehuda Ben Schelomo ṇ Iechija. Iſa hac Ben Iahudah ṇ Abarbinel. & id genus ſimilia.

ABak,] apud Rabinos noſtros (pię memoriæ) legitur] נר האבוקה per quod intelligunt candelam ubi duæ, tres, uel quatuor faces colligantur, ad faciendam magnã flammã, quapropter uocabulũ. אבוקה deſumptũ eſſe
Gen.32. uidet̃ ab illo ויאבק איש עמו ubi colligationẽ, ſiue adhæſionẽ significat, ſicut etiã expoſuit Rabbi Schelomo, Italice Torzah uocat̃ & in lingua Germanica, ſtanckkertz uel fackel.

EBer] apud Rabbinos legitur, Membrum de uiuo, Item, 248 membra ſunt in homine. In Biblia non inuenitur hoc uocabulum uſurpatum niſi pro ala,
Pſal. 55. ut, Quis dabit mihi alam qualem columba habet, Item, Et
Deut.32. portat eum ſuper alã ſuã. In lingua uero Hebræa mem-
Exod.28. brum נתח uocatur. ut, Et dimembrabis in membra ſua
Leuit.8. ubi Thargum habet לאברוהי Item, Et membra. Thargũ, ית אברוהי, Omne item uocabulũ עצם id eſt, os, quod in Iob, Prouerbijs & pſalmis legitur. Chaldęus interpres per אבר
Pſal.35. reddit, ut, Omnia oſſa mea dicẽt. pro quo Thargum habet
Ibidem 63. Omnia membra mea. Non eſt pax in oſsibus meis. Thargum, in membris meis. Hinc eſt, quod & pudenda maſculi Rabbini אבר uocarunt, ut cum dicunt, Donec moriat̃ membrum. Membrum languidum. Cęterum in Hebręa lingua uerẽda maſculi, caro cognominant̃, Exempli gra-
Leuit. 15. tia, Si ſpuerit caro eius. ſimiliter & mulieris pudibũda, ut, Fluxus eius de carne eius. huiuſmodi eſt, Caro aſinorũ ca-
Ezech. 23. ro eorum, id eſt quorum pudenda ſunt ſicut pudenda aſinorum,

חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם ׃ פֵּירוּשׁ עֶרְוַת הַחֲמוֹרִים עֶרְוָתָם וְכֵן הוּא
שמות ה׳ מְכֻנָּה בִּלְשׁוֹן יָרֵךְ כְּמוֹ יוֹצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב ׃ וְלִצְבּוֹת
במדבר ה׳ אֶת יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת פֵּירוּשׁ עֶרְוָתָהּ ׃

אַגָּדָה מִדְרַשׁ אַגָּדָה ׃ אַגָּדַת חַלָּה ׃ הוּא לְשׁוֹן מְשִׁיכָה ׃ תַּרְגּוּם וַיִּמְשְׁכוּ ׃ וְנַגִּידוּ ׃
וְנִקְרְאוּ כֵּן לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים הָהֵם מוֹשְׁכִין אֶת לֵב הַתַּלְמִידִים
וְלִפְעָמִים קוֹרְאִין אוֹתוֹ הַגָּדוֹת מִלְּשׁוֹן הַגָּדָה ׃ וְעוֹד אֲדַבֵּר
בָּם בְּשׁוֹרֶשׁ הַגָּדָה ׃

אַגָּס הַפְּרִי הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז בִּירְן ׃ וּבְלַעַז
פֵּירִי נִקְרָא בִּלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל אַגָּסִים ׃

אֵד קוֹרִין לְחַג שֶׁל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה אֵיד כְּמוֹ
שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל ג׳ יָמִים לִפְנֵי אֵידֵיהֶן
אסתר ה׳ וְכֵן בְּפָסוּק כְּשִׁבְתַּת הַמֶּלֶךְ בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי יוֹמָא דְאֵידָא
איוב ל״ח הֲוָה לֵיהּ ׃ וְהוּא לְשׁוֹן שֶׁבֶר כְּמוֹ וְאֵיד נָכוֹן לְצַלְעוֹ וְכֵן
קוֹרִין לוֹ בִּלְשׁוֹן עִבְרִי חַגָּא כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

אַוָּז נִמְצָא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל אַוָּז וְאַוַּזָּא בְּשֵׁבֶי
וְרִיז ׃ מִן אַוָּז בָּא לְשׁוֹן רַבִּים אַוָּזִים ׃ וּמִן
אַוַּזָּא אַוָּזוֹת ׃ וְהָיָה יוֹתֵר נָכוֹן לְהִקָּרֵא אַוַּזָּאוֹת בִּקְבוּר
הָאֵלֶּה וְהוּא הָעוֹף הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז גאנז ׃ וּבְלַעַז
פָּאפִירָה ׃ וּמִן הַמִּין הַזֶּה בַּר אַוַּזָּא הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז
עָנְט וּבְלַעַז אַנִירָא ׃

אַדַּרְקָן בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל אֲדוּקִין בְּמִצְוֹת ׃ פֵּירוּשׁ
אָחוּז וּמְחוּבָּר תַּרְגּוּם צָפַד עוֹרָם עַל
איכה ד׳ עַצְמָם אֲדוּק ׃ וְכֵן אָמַרְתִּי בְּהַקְדָּמָתִי בַּסֵּפֶר

norum, ueniunt & appellatione ירך, quod fœmur significat. ut, Egressæ de fœmore Iacob. Et de muliere dicitur,
Exod.1. Num.5. Cũ fecerit dñs corruere fœmur tuũ, intelligit, cunnũ eius.

AGAD.] Apud Rabbinos sæpe legitur Midrasch Agadah, Agadath Helek. uocabulũ hoc tractionẽ significat: unde ubi Hebręus dicit, Et traxerũt Ioseph: Thargum habet, ונגידו id est, & traxerunt. (Gen.37.) Vocantur autem colloquia quædam Rabbinorum Agadoth, eò quòd attrahunt cor discipulorum. Nonnunquam uerò & הגדות dicũt, quòd ab הגדה deductũ est, de quibus iterum loquar in radice הגדה

AGAS] fructus est, qui Germanicè pyren nominatur Italicè Pyre Rabbini Agasim uocant.

ED] festum, quod idolorũ cultores celebrare solent Ed uocant, sicut patet ex eo ꝙ Rabbini dicunt, Tres dies ante festa eorum. Item ex eo quòd Thargum Hierosolymitanũ habet in hũc locũ; (Esther 1.) Cũ sederet rex Ahasuerus super soliũ regni sui Thargũ, Dies festus erat ei. Significat autem Ed contritionem, siue perditionẽ. ut, Perditio parata est lateri eius. (Iob.18.) Simili modo & in Hebræo perditio uenit appellatione איד sicut declarabo in radice eius.

AVAZ.] apud Rabbinos nostros, אוז & אווז cum duobus uau inuenitur, ab אוז uenit numerus pluralis אוזים & ab אווז, אווזין magis tamen conueniret dicere אווזות idq; propter literam Aleph. Est autem אוז auis quæ Latinè anser, Germanicè Gansſ, Italicè papira uocatur, cuius generis est & אווז בר Germanicè ein Ent, Italicè Anira.

ADAK.] apud Rabbinos legitur מצות אדוק id est, adhærens præceptis, idem ualet hoc uocabulũ quod אחוז, id est, appræhensus. & מחובר id est, coniunctus, Adhæsit cutis ossi eorum. (Thren.4.) ibi Thargum habet אדיק. Et in hac significatione ego usus sum in Præfatione mea, super librũ Sichronoth

הזכרונות כל ימי הייתי אדוה · בפסוח ובדיהדוה ׃

אָרוֹן גִּלְיוֹן יתבאר בשרש גליון ׃

בראשית א' **אָוִיר** על פני רקיע השמים תרגום ירושלמי אויר ולא מצאתיו עוד בכל התרגום ובלשון אשכנז לופט ובלעז איירו והוא קרוב ללשון אויר ׃

אוֹת אלף בית גימל וכולי בקריאת כל אחת אות לפי שהיא אות וסמן על קול מוצאת ומבטאת וברבוי אותיות ולא אותות · להבדיל בינו ובין אותות ומופתים ׃

ישעיה נ"ב

תילים ת"ח **אָחוֹר** בקרא בית מוצא הריעי אחור כמו ביד צריו אחור פירוש מכת אחור הם

מלכים א' ז' האבעבועות וכן כל אחוריהם ביתה והמון העם קורין לו תחת

אַחֲרָיוּת לשון זה מורגל בדברי רבותינו ז"ל · כגון נכסים שיש להם אחריות · וכן שקבל עליו אחריות · ובערוך פירש נכסי קרקע ואנחנו פותרים אותו בלשון שעבוד ובלעז אובליגאציון ובלשון אשכנז ור שפרוכן בור שאדן ׃

אִטַלְיָא קורין לארץ הזאת שהיא ארץ לועז איטליא הנקרא בלשון אשכנז וועלש

יחזקאל כ"ז לאבד · וכן תרגם יונתן מאיי אלישה ממדינת איטליא

מדבר כ"ד וכן וצים מיד כתים וכתים ודודנים שביהם תר"י איטליא

בראשית י' וכן יושבת בארץ עוץ מתורגם דמתבי באיטליא ׃

איכה ד'

chronot,ubi dico,Omnibus diebus meis adhæsi Pasuc & Dikduk.

A V A N Gilaion] explicatur in radice גלן.

Gen.1. A V E R] In superficie firmamenti cœli,ibi Thargū Hierosolymitanum habet אויר quod ipsum amplius non inuenio in toto Thargum,Germanice lufft, Italicè אירי quod affine est uoci אויר

O T H,] Aleph,Beth,Gimel &c.unaquęq; uocatur אות eò quòd nota & signum est,uocis prolatę & pronuntiatæ. In plurali numero dicitur אותיות & non אותות ad distinguēdū inter ipsum & אותות quod signa significat.

A chor.] sic uocatur locus,unde stercus exit, Exempli gratia , Et percussit hostes in posterioribus,
Psal.78. id est,percussione,siue plaga in posterioribus,intelligit autem ulcera :eandem significationē habet et in hoc loco.Po
1.Reg.7. steriora autem eorum erant introrsum. Vulgus תחת appellat.

A Charaioth] Vsitatum est hoc uocabulū Rabbinis. ut,Diuitiæ quas habent oppignoratæ sunt.Item,Recepit super se oppignorationem.In Aruch(Thalmudico) exponitur.כסי קרקע id est,diuitiæ,seu bona fundi:Germanicè,ligende gūeter bona(ut uocāt)immobilia. Nos uerò interpretamur משכון Italicè obligatio , & Germanicè versprechung für schaden.

I Talia] terram,quę aliâs כתים nominatur איטליא uocant,Germanicè Vuelschland,qua uoce usus est & Io
Ezeh.27. nathā Chaldęus De Insulis Elisa, De prouintia Italiæ.Itē.
Num.24. Et naues uenient de(partibus) Kitthim. Kitthim & Do-
Gen.10. danim:in his duob.locis Thar. habet uocē Italia.Itē,Quæ
Thren.4. habitas in terra Vz,Thargū habet,q̄ extructa es in Italia.

בראשית כ"ז
ובבראשית רבה · הנה משמני הארץ יהיה מושבך · זו איטליא של יון אמר לי הסרדנאל שהיא המחוז הנקרא קלאבריי״א שהיא ארץ שמנה מאוד ׃

שמואל א' ד'
איוב כ"ב

אי כמו אין והוא בחירק כמו אי כבוד · ימלט אי נקי · וכן יש לומר אי אפשר בחירק והאומרים אי בצירי טועין כי הוא לשון איה ׃

איך בספרים הצובים נוהגים לומר איכות ומהות וכמות · רוצה לומר איך הוא ומה הוא וכמה הוא · וכן אמרתי אני בהקדמתי לפרק שירה ספר מעט הכמות ורב האיכות ׃

אית תרגום של יש אית ומזה אומרים כדאיתא במסכת פלונית או בפרק פלוני פירוש כמו שיש ׃

אכסן אל ישנה אדם אכסניא שלו פירוש המלון בלשון אשכנז הערברח ובלעז אלבירגו והאורח נקרא אכסנאי · ונקרא גם כן אושפיזא עיין בשרשו ׃

אלא מלה יונית היא כמו כי אם או רק או אך ׃

אליו עם מם השמוש מאליו והוא כמו מעצמו וכן מאליהם או מאליה · כמו מעצמם מעצמה · ולא נמצא רק על גופי הנסתרים האלה רוצה

Porrò in Breschith Rabba in hunc uersum, Vbertates ter
Gen.27. ræ erit habitatio tua. Expositio sic habet: Hæc est Italia Gratiæ. Et Cardinalis quidam dixit mihi quòd sit regio, quæ Calabria uocatur, terra ualde fertilis.

I] idem ualet quod אין, & punctatur cum Hirec. Exempli gratia אי כבוד, id est, Non est gloria, ימלט אי נקי id est, Euadet etiam non innocens. Sic quoque dicendũ est, אי אפשר, id est, Non est possibile. qui enim dicunt אי אפשר errant, cum si habeat Zere idem significet quod איה, id est, ubi.

ECh] in libris prophanis dicere solent איכות, id est, qualitas, מהות quidditas, כמות & quantitas, quę idem ualent, ac si dicerent, quale est, quid est, quantum est. Ad hunc modum ego usus sum in Præfatione libri Capituli Cantici, quum dico, Liber quidem paruus est quantitate, sed magnus qualitate, ob id quod cõtinet res necessarias.

ITh] Thargum quod respondet uerbo hebraico יש est אית quo uti solent Rabbini, quum dicunt, ut est in tractatu isto, uel, ut est in Capitulo illo, idem ualet, ac si diceretur כמו יש, id est, sicut est.

AChsan] apud Rabbinos legitur. Non mutet homo hospitiũ suum, ibi אכסניא idem significat quod המלון id est, diuersoriũ, Germanicè, Herberg, Italicè אלברגו. Et hospes ipse אכסנאי uocatur. qui & alio nomine אושפיזא dicitur. de quo uide in radice sua.

ELla] dictio Græca est, idem ualens quod כי אם, uel רק uel אך, id est, sed. duntaxat, ueruntamen.

ELaf] Quando recipit Mem seruile à principio hoc modo מאליו idem ualet quod מעצמו id est, à semetipso. Hinc quoque dicitũ מאליהן, מאליה, ק מעצמם, מעצמה id est, à semetipsis, à semetipsa, & tantum inuenitur in tertijs istis perso-

nis

לומר לא יוכל לומר מאלי מאליכם מאליתי ׃

אלו כדברי רבותינו זל מה נשתנו אלו מאלו ׃ אלו ואלו השרפים האלה כצרי ופירושן כמו אלה ׃ ויש שכותבים יוד אחר האלת ואין צריך ׃

אלולי כן תרגום של לול ואלו כחיריק והרדק הביאו כשרש לול ושם אביאנו גם אני

אלמלי רבותינו זל שמשו כזה הרבה אבל יש הפרש בין אלמלי הכתוב ביוד בסוף ובין אלמלא הכתוב באלף כי הכתוב באלף היא מלה מורכבת מן אם לא בלשון אשכנז ווער ניט כמו שאמרו אלמלא מורא מלכות וגומר אבל הכתוב ביוד הוא כמו לולי או אלו והאלף שבראש נוספת כמו שאמרו אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה הוו סגדין לצלמא ׃

אלך מכאן ואלך פירש והלאה ׃ אבל תרגום של הלאה הוא כמו העברי בלשון אשכנז בור באש ובלעז אולטרא ׃

אלך כדברי רבותינו זל אילך ואילך כמו מכאן ומכאן ׃ או מזה ומזה רוצה לומר מזה הצד ומזה הצד בלשון אשכנז אויף ביידן זייטן ׃ ובלעז דא קווי או דא לי ׃

במדבר ל"ד **אלכסן** בגבולות הארץ פירש רשי ובא מן הצפון אל הדרום באלכסון פירוש כל קו שאינו עומד באורך או ברוחב אלא כזה ׳ או כזה ׳ נקרא אלכסון בלשון אשכנז אובר צווערך ובלעז פיר טראווירסו ׃

ירמיה מ"ו **אלכסנדר** אמון מנוא תרגום אתרגשות אליכסנדריא וכן כל נוא דבירמיה מתורגם כן ׃ וכן

sonis,hoc est,non possumus dicere מאלי מאליכם מאלינו id est,à memetipso,à uobismetipsis,à nobismetipsis.

ELu] apud Rabbinos legitur, quid uariant hæc ab illis? Item, Ista & illa exusta sunt in quibus Aleph punctatur cum Zere, & idem significat quod אלו. Sunt qui Iod literam post Aleph scribunt, quod tamẽ non est opus.

ILule] Thargum est quod respondet Hebræo לולי & לולא quod cum Hirec scribitur. Et Rabbi Dauid Kimhi mentionem eius facit in radice לול quemadmodum & ego citabo eam in suo loco.

ILemale] Crebrò utuntur hac uoce Rabbini, est tamen differentia inter אילמלי quod scribitur cum Iod in fine, & inter אלמלא quod scribitur cum Aleph, Quod enim scribitur cum Aleph, dictio est cõposita ab אם & לא Germanicè, vuer nit. ut, Nisi esset timor regni, &c. Sed quod scribitur cum Iod, idem ualet quod לולי aut אלו ut, cum dicunt, Si per torturã examinati fuissent Hananias Misaël & Azaria adorassent imaginem.

ALachsan,] In Capitulo, in quo tractatur de terminis ciuitatum terræ Israël. Rabbi Schelomo
Num. 34. sic exponit, & pertingit ab Aquilone ad Meridiẽ per obliquũ. sensus est, Omnis linea q̃ neq; longa, neq; lata est, hunc in modum figurata / uel taliter \ אלכסון uocatur, Germanicè, überzvuerch, Italice, Per taruerso.

ELach,] Rabinis in usu est, אילך ואילך, quod idem ualet ac si diceretur מכאן ומכאן uel מזה ומזה id est, ex isto latere, & ex illo latere, Germanicè, auff beyden seytten, Italicè da que, uel, da li.

ALexandar.] אמון מנא Thargum habet, Vulgus de Alexandria. Similiter omne נא quod in Hieremia legitur in Thargum per Alexandria redditur, uocatur au

tem

נקראת עד היום · והיא עיר סמוכה למצרים ותמצא בספרי הקדמונים שבנה אותה אלכסנדרוס מוקדון ׃

אלם בדברי רבותינו ז״ל כל דאלים גבר לשון חוזק חזק ואמץ דבתורה תרגם אונקלוס (דברים ל״א)
תקיף ואלים אבל דביהושע תרגם יונתן תקיף ועלים בעין (יהושע א׳)
וכן חזקו ואמצו שבתורה ברוב הנוסחאות תקיפו ואלימו (דברים ל״א)
באלף ׃

אלתר בדברי רבותינו ז״ל לאלתר פירוש תכף ומיד בלשון אשכנז אוז בלד ובלעז סוביטו · ונראה לי שלא יתכן לאומרו בלי למד השמוש ׃

אמה נקרא האצבע הארוך אמה ונקרא גם כן ערות הזכר גיד האמה ׃

אמן מעשה ידי אמן · אין לו דומה (שיר ז׳)
במקרא ותרגום של · מעשה ידי (דברים כ״ז)
חרש ׃ עובד אומן והשם אומנות בלשון אשכנז מייגשטר שאפט · ובלעז מיישטראנצה ׃

אמצע תמצא בשורש מצע ׃

אמורא בשורש תנא תמצאנו ׃

אנדרוגינוס אמרו רבותינו זכרונם לברכה בריה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה והיא מלה יונית · אנדרו איש גינוס אשה

אנס זה השורש לא נמצא במקרא רק כדת אין אונס ורבותינו זכרונם לברכה (אסתר א׳)

tem hoc nomine adhuc hodie ciuitas Aegypti, quam, ut in libris antiquorũ legitur) Alexander Macedo extruxit

ALam,] Apud Rabbinos legitur, Quicunq; fortior est præualet: hoc uocabulum fortitudinẽ significat:
Deut.31. unde ubi in lege extat, Confortare & esto robustus, Thargum habet תקיף ואלים ubi אלים cum Aleph scribitur,
Iosue.1. quòd uerò in Iehoschuah legitur, Ionathan per תקיף עלים trãstulit, ubi Allim cum Ain scribitur. Verùm illud quod
Deut.1. in lege extat תקיפו ואלימו id est, Confortamini & uiriliter agite. In plerisq; Chaldaicis exemplaribus cum Aleph scriptum inuenitur, hoc modo תקיפו ואלימו.

ALtar] Vsus eius est apud Rabbinos, quũ dicunt Hospiti, seu aduenæ iuditia cito (habentur) ubi אלתר idem ualet, quod תיכף uel מיד mox, statim, Germanicè also bald, Italicè subitò. Et uidetur mihi non conuenienter dici אלתר absq; litera seruili Lamed, sed cum Lamed לאלתר.

AMA] Longissimus digitus אמה uocatur. Item uerenda masculi גיד האמה nominantur.

Cant.31, AMan] Operi manuum artificis. Non habet simile aliud in Biblia. & Thargum quod respondet Hebræo על ידי אמן id est, Opus manuum artificis est
Deut.27. אמן עבד id est, opus artificis: inde uenit nomen substantiuum אמנות, Germanicè Meisterschafft, Italicè, Maistranza.

EMZA] inuenies in radice מצא.

AMORA] inuenies in radice אמר.

ANdroginos] dicunt Rabbini sic uocari creaturam singularem, de qua non disertè iudicare potuerunt sapientes, num masculus aut fœmella sit: Estq; dictio græca, ab Anir, quod uirum, & Gyni, quod mulierem significat.

ANas] hæc uox semel tantum in Biblia legitur Est. 1. ca. Nemo erat qui cogeret. crebrò tamẽ ea Rabbini utuntur.

שמשו בו הרבה ובפרט בפעול הקל אנוס אנוסים אנוסה ובנפעל נאנס וכולי בלשון אשכנז גיצוט ובלעז ספורצר

אסא אומרים למי שמתעסש אסותא פירוש
משלי ג׳ רפואה ׃ רפאות תהי לשרך ׃ תרגום
אסותא תהי לבוסרך

אסר אסור והתר אפרש בשורש התר ׃

אסתניס כדברי רבותינו ז״ל רבינו הקדוש
אסתניס היה הורין לאדם שיש
לו נפש רעה ואינו יכול לאכול את לראות דבר מאוס
איוב ו׳ אסתניס ומצאתי בתרגום דאיוב ׃ מאנה לנגוע נפשי
סריבת למקרב נפשי הכון עברין אסטניס והוא כתוב בטית

בראשית מ״א **אפטרופוס** אתה תהיה על ביתי ׃ תרגם ירושלמי
אפטרופוס ובלשון רבים תקרוג
אסתר ב׳ הסמך ואמרו אפטרופין כמו ׃ ויפקד המלך פקידים ׃
וימני מלכא אפטרופין וכן עשו במלת לסטים ושם אגלת
לך הטעם ׃ ואפטרופוס הוא בלשון יון אב ילדים ׃

ישעיה מ׳ **אפילו** אף בל נטעו אף בל זורעו אף בל
שורש ׃ שלשתן מתורגמין אפילו ׃
ישעיה ל״ג ובהרבה מקומות בתוכה על לשון המקרא כמו ׃ פסחים
בזזו בז ׃ תרגום ואפילו ישתארו בהון ׃ ועקר המלה
שהיא מורכבת משתי מלות אף אלו ׃

utuntur,præſertim in participio præterito, primæ coniugationis Kal, ut אנוס coactus, אנוסים coacti, אנוסה coacta, Et in coniugatione paſsiua Niphal, נאנס id eſt, coactus eſt, Germanicè genœt, Italicè שפורצו.

ASſa] Dicunt ad eum qui ſternutat אסותא cuius expoſitio eſt רפואה. id eſt, ſalus, uel ſanitas,

Prou.3. Vnde Thargum quod reſpondet huic hebraico, Sanitas erit umbilico tuo. eſt, אסותא תהי לטבורך.

ASAR] Vetitũ & licitũ, declarabo in Radice אסר.

Iſthenis] Apud Rabbinos legitur, Rabbi noſter Ha cadoſch Iſthenis fuit: ſic autem uocant hominem, qui malè habet, quiq; nullo appetitu edendi tenetur, neq; aſpicere poteſt rem quæ nauſeam mouet. Vnde quod in Iobe legitur, Quæ rennuit contingere anima mea: Thar-

Iob 6. gum ſic tranſtulit Quæ rennuit contingere anima mea, queq; faciunt me nauſeabundum. Et in nonnullis libris אסטניס cum Teth ſcriptum inuenitur.

Gen.41. APitropus] Tu eris ſuper domum meam. Ibi Thargum Hieroſolymitanum habet אפיטרופוס. In plurali numerò (legunt) cum defectu Samech אפטרופין. ut, Et conſtituit rex Præfectos: Ibi Thargum Hieroſoly-

Eſther.1 mitanum dicit, אפטרופין. Simili modo uſurpant uocabulum לסטים de quo pandam tibi rationem in radice ſua. Porrò אפיטרופוס Græcum eſt, & ſignificat patrem liberorum, id eſt, nutritorem.

Eſa.40 APhilu] Non fuerunt plantati, neque ſeminati, ſed nec truncus eorum fuit radicatus in terra. Hæc tria אף in Thargum exponuntur per אפילו quod in multis locis addere ſolet Thargum, ubi textus Biblia-

Ibidem 33. cus non habet. ut, Claudi diripuerunt prædam: ibi Thargum habet ואפילו חגירין בזו quòd uerò ad originem huius dictionis attinet, compoſita eſt ex duabus dictionibus אף & לו.

C Aphiko-

אפיקומן איז מפטריין אחר הפסח אפיקומן פירשו
כו בוטריקון אפיקו מיני מזונות ׃ ותמיה
אני איך לא ידעו שהוא לשון יון ממש אפיקומוס בקרא
סעודה גדולה ׃ ומה שאוכלין אחר הסעודה בקרא
אפיקומין ׃ ובדברי רבותינו זכרונם לברכה בקרא חיתוך
סעודה עיין בשורש חבה ׃

אפיקורוס המינין והאפיקורסין עיין בשרש פקר ׃

אפרק גמור ומגוג תרגום ירושלמי אפריקי ירמיה ו׳
וגרמיביו ׃ וכן אני תרשיש ספינתא יונה א׳
דאפריקי ועוד עיין בשרש תגר ׃

אפרסמון שמן אפרסמון ׃ יין אפרסמון ׃ והוא
הנקרא גם כן בלסמון עיין בשרש בלסם

אפשי אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אלא
אפשי לשון בו חפץ ורצון ׃

אפשר הרבה הרגילו רבותינו זכרונם לברכה
בזאת המלה ועניינה דבר שיוכל להיות
בלשון אשכנז מוגליך ובלעז פוסיבולו ׃ והפכו אי אפשר
כמו שכתבתי בשורש אי ׃ ובתוספת בתרגום על לשון
ירמיה ד׳ המקרא בהרבה מקומות כגון ומתפייד אסתר מן הדמך
במגלה א׳ לית אפשר למשמרא אשר לא יאספו דלא אפשר להון
דיתוספון ודומיהם ׃

APhikomen] Apud Rabbinos legitur. Non liberant post pæsach Aphikomē: Quod uocabulū exponūt, ut sit Noterikon, id est, dictio, quæ plures alias simul cōplectitur, has uidelicet, אפיקו מיני מזונות id est producite genera ciborum. Sed miror ego, quomodo non sciuerunt planè græcam esse dictionem, qui magnum conuiuium Aphikomos. & quod post conuiuium edunt, Aphikomin appellant, apud Rabbinos uerò (piæ memoriæ) hoc ipsum קנוח. סעודה nominatur, Vide in in Radice קנח.

APHIKOROS] Hæreticos & Epicureos. uide in Radice פקר.

Gen.10. APhrak] Gomer & Magog. ibi Thargum Hierosoymitanum babet, Aphrica & Germania. Item in
Jone.1. isto loco, Nauis Tharsis, Thargum, Nauis Aphrica, de quo amplius uide in Radice תגר.

APharsemon, Oleum Apharsemon, Vinum Apharsemon. uocatur item & alio nomine Balsamum: de quo uide in Radice בלסם.

AEphschi] Eius usus est apud Rabbinos. ut quum dicunt, Ne dicat homo nō est mihi uoluntas in carne suilla: quin potius dicat, Est mihi uolūtas in ea, &c. idem significat hoc uocabulum quod חפץ & רצון id est, desiderium, uoluntas.

AEphschar] Rabbini multûm utuntur hac dictione, pro re quæ fieri potest: Germanicè müglich, Italicè, possibile. cuius contrarium est est, אי אפשר, id est, impossibile, sicut scripsi in Radice אי. Et in Thargum, in multis locis addi solet, ubi textus hebraicus non habet quod respondet. ut, Et à cōspectu tuo nō est possibile, ut abscon
Gen.4. dar. Item, Quæ non colliguntur. Thargum, Quibus
2.Sam.11. non est possibile ut colligant se. & id genus similia.

אֶצְבַּע סתם אצבע היא הסמוכה אל הגודל ושאר אצבעות וכן נקראו אצבעות הרגלים וכן נקראו גם כן גיד ערות הזכר אצבע באמרם אין כל אצבעות שוות ׃

אָרִיס נקרא שומר הגן והעובד אותו אריס
שיר ח' וכן תרגום כרם היה לשלמה ׃ היכמת דאריס נטיר לכרמיה ׃ בלשון אשכנז גערטנר ובלעז אורטולנו ׃

תילים פ"ה **אֲרַע** חסד ואמת נפגשו תרגום וקשוט ארעון
רות ב וכן ויקר מקריה וארע ארעותא וכן כל לשון מקרה דבכתובים מתרגם בלשון ארעי באלף בראש אבל בתורה ובנביאים מתורגמין בלשון ערעי בע"ב עיין בשרש ערע ׃

אַשְׁמַאי זקן אשמאי ׃ פירוש סתם זקנים הם חכמים ׃ אבל הזקן שאינו חכם נקרא זקן אשמאי ׃ יש מפרשים שהוא לשון אשם ויש מפרשים לשון שממה ׃ ואומר אני שיותר נכון לומר
מלכים ב'א שהוא בלשון עשו את אשימא ׃ שהוא הקוף וכן נקרא בלעז שימייא ׃ והזקן שאין בו חכמה דומה לו ׃

קהלת א' **אַשְׁמְדַאי** בפסוק אני קהלת הייתי מלך תרגום אשמדאי מלכא דשידי ואומרים כי בעצמות

EZba] Vbi absolutè ponitur in Biblia, digitum significat, qui proximus est pollici. In plurali numero dicitur אצבעות. quo nomine & pedum digiti uocantur. Similiter & pudibunda masculi. ut cum dicunt, Non omnium digiti sunt æquales.

ARas] Custos horti, necnon & qui colit eum אריס nominatur, qua uoce usus est Chaldæus interpres Cant. 8. Vinea fuit Solomoni, &c. Thargum, Sicut custos qui custodit uineam suam, Germanicè, Gertner, Italicè Hortulano.

Psal. 85. ARa] Pietas & ueritas sibi obuiam factæ sunt: Ibi Tharg. habet, Benignitas & ueritas sibi obuiauerunt. Item, Acciditq; ei euentus. Thargum וארע ארעיתה id est, Et accidit ei casus. Similiter omne מקרה. quod in Hagiographis legitur in Thargũ per ארע transfertur cum Aleph in capite: quòd uerò in Lege & prophetis scribitur, in Thargum per ערע quod duo Ain habet redditur. Vide in Radice ערע.

ASchmai] Senex culpabilis. ubi absolutè ponitur זקנים id est, senes, intelliguntur sapientes: Senex uerò qui non est sapiens, זקן אשמאי uocatur. Et quidam interpretes deriuant à uocabulo אשם, id est, culpa, delictum. Alij à שממה quod deuastationem significat. Mihi autẽ magis firmum uidetur dicere quòd ueniat ab illo quod legitur 2. Reg. 17. קוף אף אשמאי ubi Simiam significat: sicut & Italicè Simia uocatur, Et senex, qui non pollet sapientia, similis est Simiæ. atque hinc uocatur senex Aschmai.

ASchmadi] In uersu qui extat in Ecclesi. cap. 1., Ego Koheleth fui rex, &c. Ibi Tharg. habet, Aschmedai rex dæmonum. Et dicunt (Rabbini) Naẽmah

 soro-

אחות תובל קין היתה אשת שמרון אם אשמדי ומומנת בולדו השדים ועוד אדבר בם במלת לילית ׃ ונראה לי כי הוא נקרא גם כן סמאל כמו שאבאר בשרשו ׃

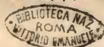
אשפיז בדברי רבותינו זכרונם לברכה אדם יקנה מן החנוני ליהנות האושפיזא ונלקחת מלשון רומי קורין למלון, וגם לאורח אושפיז ועיין בשרש אבסן ׃

אשכנז הכל נוהגין לקרא לארץ אלימאניה אשכנז בלשון אשכנז טויטש לאנד ׃ ונראה לי כי
ראשית י לקחו זה מתרגום ירושלמי שתרגם גומר ומגוג אפריקי
וגירמניא ׃ ובלשון רומי נקראת ארץ אשכנז גירמניא
בריפי על הגימל ׃ ובערוך בשורש גרמן פירש לכן ביותר
עבדיה א׳ והוא האשכנזי ׃ ובפסוק אשר כנענים עד צרפת כתב
רבי אבן עזרא כי שמע מפי גדולים שארץ אלימניא הם
כנענים שברחו מפני בני ישראל ׃

בשם אשר חכמה יאלת
נשלמנו אות האלת

אות הבית

ביאה אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ׃ וכן בג׳ דברים האשה נקנית בכסף בביאה ובשטר

sororẽ Thubal Kain, quæq; uxor fuit Schimron matrem fuisse Aschmeda, & ex ea natos esse dæmones, qua de re amplius loquar in Radice שדה. Atque mihi uidetur Aschmedai, & alio nomine Samaël appellatum fuisse, sicut declarabo in Radice sua.

ASchpas] Apud Rabbinos legitur, Homo emat ab hospite ut utilitatẽ ab eo habeat hospitiũ. Et desumptum est hoc uocabulum à Latinis, apud quos, cum diuersorium, tum conuiua hospitis appellatione uenit, de quo uide latius in Radice חפש

ASchkenaz] Omnes terram Alemaniæ Aschkenaz uocare solent, Germanicè Teũtsch land. Et uidetur mihi, quòd desumpserint hoc ex Thargum Hierosolymitano quod Gomer & Magog per Aphrica & Germania reddidit. In lingua item Romana, terra Aschkenaz Germania: g scilicet leniter prolato uocatur: atque in Aruch Thalmudico Garman, qui nimium candidus est, exponitur: & talis est Aschkenaz, id est, Germanus. Porrò circa hunc Versum, Qui sunt cum Chananęis, usq; ad Zarphat. Aben Ezra scribit, se ex ore magnorum (uirorum) audiuisse, terram Alemaniæ, esse Chananæos, qui fugerint à facie filiorum Israël.

Gen. 10.

Obadiæ 1.

FINIT LITERA ALEPH, ET incipit litera Beth.

IAH] Apud Rabbinos legitur, Mulier non fit grauida primo coitu. Item, Tribus rebus mulier acquiritur: Argento, Literis, & Coitu.

Est

הוא כבוי לתשמיש המטה דרך כבוד ׃ ויש הפרש בין ביאה לבעילה כמו שאפרש בשורש בעל ׃

בדאי כד עונשו של בדאי אפילו אומר אמת אין שומעין לו ׃ וכן שלא יאמרו משה
דה״ב י״ח בדאי הוא פירוש כזבן והוא מלשון בדיך מתים יחרישו והשם בדוי כמו שאמרו גדול השלום שדבר הכתוב בלשון בדוי ׃

בראשית י״ב **בדל** למען ייטב לי בעבורך תרגום בדיל דייטב לי בדילך והוא כמו בשביל ואין לשמש בהם זולתי חבית ׃

בדק הרגילו רבותינו זכרונם לברכה בשרש זה בלשון חפוש ובקשה בלשון אשכנז זוכן ובלעז צירקאר באמרם בודקין את החמץ ׃ ובגמרא
משלי כ״ה בפסוק אשר העתיקו אנשי חזקיהו בדקו מדן ועד באר שבע ׃ וכן בספרי רפואות בדוק ומנוסה ׃ והשם בדיקה ואין לשמש בו רק בבנין הקל ׃

בהדיא תמצאיהו בשרש הדיא ׃

בהק ברברי רבותינו זכרונם לברכה סימני מובהק פירוש מלבן ונכר והוא נגזר מלשון
ויקרא י״ג בוהק הוא שהוא נגע

Est autem ביאה honesta periphrasis actus uenerei: estque differentia inter ביאה & בעילה, sicut declarabo in Radice בעל.

BAdai] Hæc est pœna hominis mendacis. ut si quãdo occeperit uerum dicere, haud facilè adhibetur ei fides. Vt nõ dicerent, Moses mendax est. ibi בדאי idem significat, quod כזב, id est, mendax, qua in significatione usurpatur & in Iob, cap. 11. Mendatia tua uiros ta-
Iob 11. cere faciunt. Inde nomen uenit בדוי, id est, mendatiũ sicut usurpatur à Rabbinis, quum dicunt, Tam magna res est pax, ut propter eam scriptura interdum dicat, quod non uerum est.

BAdel] Vt mihi bene sit propter te. Thargum בדיל דייטב בליגך לי id est, ut bene mihi sit propter te, uel tui gratia: idem ualet quod בשביל id est, propter, neque usurpari debet absque Beth litera (præfixa.)

Gen.12. BAdak] Rabbini hanc Radicem pro scrutatione & inquisitione usurpare solent, Germanicè, suchen, Ita-
Prou.25. licè, zirkar, ut quum dicunt, Scrutantur fermentum. Item, Inquisierunt à Dan usque Beerscheba. Creber quoque usus eius est in libris medicinalibus, in participio præterito. ut quum dicunt, Probatum & tentatum est. Inde & nomen deriuatur בדיקה inquisitio: neque usurpatur nisi in coniugatione Kal.

BEHEDIA] inuenies in Radice בהדיה

BAhak] Signum euidens. Vel, Rabbi eius illustris: significatũ eius est, Candidus & clarus. Estque deductũ ab illo quod in Leuitico legit̃ בהק,בהרת,ubi plagã signi-

שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְבִבוֹת הַרְבֵּה וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז לוּיטר וּבְלַעַז
חייארד

בּוּר אֵין בּוּר יְרֵא חֵטְא פֵּירוּשׁ אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ
לֹא תּוֹרָה וְלֹא דֶּרֶךְ אֶרֶץ נִקְרָא בּוּר פֵּירוּשׁ
משלי יב שׁוֹטֶה וּבַעַר ׃ וְכֵן וְשׂוֹנֵא תוֹכַחַת בַּעַר ׃ וְסַבֵּי מִכְּסַתָּא
משלי ל הוּא בּוּרָא ׃ בַּעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ ׃ בּוּרָא דְּבַר נְשָׂא אֲנָא ׃

קהלת כ' **בִּזְבֵּז** בַּפָּסוּק כִּי אֵין טוֹב וְרָאִית ׃ וְאוֹמֵר תַּרְגּוּם
לְמָא דִּי אֲנָא מְבַזְבֵּז מָמוֹנָא וְהוּא הַמְפַזֵּר
יוֹתֵר מִדַּאי כְּמוֹ בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הַמְבַזְבֵּז
אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ וְכוּלֵּי ׃ וְאֵין מְשַׁמְּשִׁין בּוֹ רַק
בְּבִנְיַן פִּעֵל ׃

בָּטֵל וּבָטְלוּ הַטּוֹחֲנוֹת ׃ אֵין לוֹ דּוֹמֶה בַּמִּקְרָא
אַךְ בְּתַרְגּוּם שֶׁל עֶזְרָא אֱדַיִן בְּטֵילַת עֲבִידַת
קהלת יב וְאוֹמֵר וְהוּא לְשׁוֹן שְׁבִיתָה תַּרְגּוּם ׃ יוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבּוֹתוּ
ראשית ח ׃ לָא יִבָּטְלוּן וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שִׁמְּשׁוּ בּוֹ גַּם כֵּן
בְּבִנְיַן פִּעֵל כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּפִרְקֵי אָבוֹת בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי
רְצוֹנוֹ וְהַתּוֹאַר אָדָם בָּטֵל אוֹ בַּטְלָן וְהָרַבִּים בַּטְלָנִים
וְהַשֵּׁם בִּטּוּל וּבִלְשׁוֹן נְקֵבָה בַּטָּלָה ׃

בֵּין שִׁמְּשׁוּ בּוֹ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּלְשׁוֹן
הֲרֵיהּ בְּאָמְרָם בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים בֵּין אִישׁ
בֵּין אִשָּׁה שֶׁהוּא כְּמוֹ יִהְיֶה יָחִיד אוֹ יִהְיוּ רַבִּים יִהְיֶה אִישׁ

significat, quæ multum candet, Germanicè, lauter, Italicè, Kaiaro.

BVr] Nullus fatuus timet peccatum. Homo, qui neque in Lege, neque in ciuilibus rebus uersatus est,
Prou.12. uocatur Bur, id est, stultus & fatuus. Qui odit corrptionem stultus est. ibi Thargum בורא habet. Item,
Ibidem 30. Stultior quidem sum, quàm uir ullus. Thargum, בורא אנא מכל בר, id est, Stultior ego sum, quàm ullus filius hominis.

Eccles.3. BIzbez] Vidi itaq;, quòd non esset melius, quàm quòd homo gaudeat in operibus suis, &c. ibi Thargum habet, Ne dicat homo, ad quid ego expendo substantiam meam? &c. Hæc uox nimiam expensionem significat, sicut & Rabbini usurpant, quum dicunt, Qui expendit, non plus quàm quintam partem expendat, &c. Et tantum hoc uerbum in Coniugatione Piel usurpatur.

Eccles.12. BAtel] Et inutiles factæ fuerint molentes. Nusquam hoc uocabulum amplius in Biblia legitur, præ-
Ezræ.3. terquam in libro Ezræ, qui Thargum est. ut, Tunc impeditum est opus domus Dei, &c. Et significat cessationem.
Gen.10. ut, Dies & nox non cessabunt. Thargnm, לא יבטלון Nō cessabunt. Cæterum Rabbini usurpant ipsum etiam in Coniugatione Piel. ut in Capitulis patrum dicunt, Dissipa uoluntatem tuam propter uoluntatem eius, &c. Inde uenit nomen formale, seu adiectiuum אדם בטל id est, Homo otiosus idem בטלן. Et in plurali uumero בטלנים otiosi. Item nomen substantiuum בטל otium, & in fœminino genere בטלה.

BEn] Rabbini utuntur ut habeat uim uerbi substantiui, hoc modo, Siue unus, siue multi: siue uir, siue mulier, quod idem est, ac si diceretur, Siue sit unus, siue sint multi, Siue sit uir, siue

 mulier

או תהיה אשה ובמו אלו רבים מאד ובלשון אשכנז עז דיי ובלעז סיאה ולפעמים שמשו בזה במלת הן כאמרם הן רב הן מעט ולפעמים במלת אחד כאמרם אחד עני אחד עשיר רוצה לומר הכל אחד יהיה עני או יהיה עשיר בלשון אשכנז עז איז אלז איינז ובלעז טוטו אונו ׃

דברים כ״ב **ביץ** ביצים או אפרוחים ולא נמצא ממנו היחיד בפסוק ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו בלשון נקבה ביצה שנולדה ביום טוב ובסמיכות ביצת התרנגולת וברבוי ביצות ולא ביצים ׃

ירמיה כ״ו **בית דין** אין מקום מושב הדיינים נקרא בית דין אלא חבורת הדיינים עצמם נקראים כן ׃ ופירוש כמו בית ישראל ובית יהודה בלשון אשכנז גיזיגדי ובלעז פריגאדה וכן הקבה ובית דינו הם המלאכים ׃

בית הכסא מקום המיוחד לבני האדם לעשות שם צרכם נקרא בית הכסא ויש חורין לו מושב או מקום בסתם ׃

ביתוס צדוק וביתוס אבאר בשורש צדק ׃

חלמית י״א **בלבל** כי שם בלל תרגום ארי תמן בלבל ׃ כפול בו פא הפעל בין העין והלמד על משקל קלקל מן קלל ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה אך בבנין פעל ׃ והשם בלבול ענין ערבוב וקלקול ׃

mulier. & Id genus multa sunt, Germanicè, Es seye, Ita- Italicè Siah. Interdum simili modo utuntur uocula [Hebrew] quum dicunt. Siue multum, siue parum sit. Non- nunquam dictione אחד ut, Vnus pauper, unus di- ues. sensus est, Totum unum est, siue pauper, siue diues fuerit, Germanicè, Es ist alles eins, Italicè, To- to uno.

Deut. 21. BIz] Oua, aut pullos: Singulare eius non inue- nitur in Biblia. Rabbini usurpant etiam in fœ- minino genere. ut, Ouum quod nascitur in die festo. Et in regimine, Ouum gallinæ. Et in plurali numero di- citur ביצות & non ביצים.

BEth din] Nequaquam locus ubi Iudices sedent Beth din uocatur. quin potius congregatio ipsa Iu- dicum sic nuncupatur, habet planè eandem uim, quam
Hiere. 31. & istæ loquutiones, Domus Israël, Domus Iehudah, Germanicè: gesind, Italicè Brigadah. Similis locutio est. Deus sanctus, & domus iuditij eius: ubi intelligun- tur angeli.

BEth Hakisse] Locus destinatus filijs hominum, ut satiant ibi necessitatem suam uocatur Beth Ha- kisse, Quidam uocant eum locum מושב uel מקום absolutè.

BAIETHOS] Zadok & Baiethos inuenies in Ra dice צדק.

Gen. 11. BIlbel] Quia ibi confudit Dominus. Thargũ. אחד תמן בלבל geminatur in eo prima Radicis inter secun- dam & tertiam, iuxta formam קלקל quod à קלל ue- nit. Estq́ frequẽs usus eius, uerùm in Coniugatione Piel. Inde & nomen uenit בלבול id est, cõmixtio & perditio.

בַּלְמוּס בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל מִי שֶׁאֲחָזוֹ בּוּלְמוּס ׃ אוֹמְרִים הַטִּפְשִׁים שֶׁהוּא מִין עֶשֶׂב הַנִּקְרָא בּוּלְמוּס ׃ וּמִי שֶׁפּוֹגֵעַ בּוֹ יָבֹא לוֹ רָעָב גָּדוֹל וְאִם אֵינוֹ אוֹכֵל יָמוּת מִיָּד ׃ וְאֵינוֹ אֶלָּא שֵׁם חוֹלִי אֶחָד מִי שֶׁאֲחָזוֹ אוֹתוֹ חוֹלִי יֹאכַל הַרְבֵּה וְלֹא יִשְׂבַּע וְאִם חַיָּה כְּדִבְרֵיהֶם חַיָּה אוֹמֵר מִי שֶׁמּוֹצְאָ אוֹ מִי שֶׁפּוֹגֵעַ בְּבוּלְמוּס ׃ וּבֶעָרוּךְ פֵּי' שֶׁבּוּלְמוּס נִקְרָא בִּלְשׁוֹן יָוָן גְּרוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹר לְפִי שֶׁאוֹכֵל הַרְבֵּה כַּשּׁוֹר ׃

שמות יד' **בַּלַּסְטַר** וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן וְגוֹמֵר ׃ פֵּירַשׁ רַשִׁ"י לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל חִצִּים וּבְלִסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם בִּלְשׁוֹן רוֹמִי הוֹרִית לְקֶשֶׁת בליכטא בלעז בליכטר ׃

שיר ז' **בַּלְסַם** הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ תַּרְגּוּם וּמִתְבַּסְּם קַדְמֵי כְּרִיךְ בַּלְסְמוֹן וְהוּא שֶׁמֶן עָרֵב מְאֹד וְלֹא נִמְצָא רֵיחַ טוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְכֵן נִקְרָא בלשון אשכנז ׃ ובלעז באלסימו וְנִקְרָא גַּם כֵּן אַפַּרְסְמוֹן כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְתִּי בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

בַּעַל כָּל לְשׁוֹן בְּעִילָה שֶׁבַּמִּקְרָא אֵינוֹ בָּא רַק עַל הָאִישׁוּת ר"ל שֶׁהַבַּעַל מְשַׁמֵּשׁ עִם אִשְׁתּוֹ
דברים כ"א כְּמוֹ תָּבֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ ׃ וְכֵן וּבָא אֵלֶיהָ וּבְעָלָהּ ׃ וְכֵן וּבָעַל
דברים כד' בַּת אֵל נֵכָר ׃ הַנָּבִיא הוֹכִיחָם עַל שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת אֲבָל
מלאכי ב רז"ל קָרְאוּ בְּעִילָה גַּם עִם שְׁאָר נָשִׁים כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַבּוֹעֵל אֲרַמִּית קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ ׃ שֶׁבַע בְּעִילוֹת בָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע ׃

BAlmas] Apud Rabbinos legitur, Si quem appræhenderit Bolmos. Stolidi homines dicunt esse genus herbæ, quæ Balmos uocetur, in quam si incidat quispiam, afficiatur magna fame, adeò, ut si non habeat quod edat, statim moriatur. Sed hoc non est uerum: Significat enim Balmos morbum quendam, qui si hominem inuadat, facit ut multum edat, & nunquam saturetur. Quòd si uerum esset, ut illi loquuntur, debebant Rabbini dicere, Qui inuenerit Bolmos. Vel, Cui obuiauerit Bolmos. In Aruch Thalmudico exponitur Balmos id esse, quod in Græca lingua guttur bouis uocatur, eò quod homo qui (laborat hac infirmitate) multum edat, instar bouis.

Exod.14. BElastar] Et profecta est columna nubis, &c. Exponit Rabbi Schelomo, ut separaret inter castra ægiptiorum & inter castra Israëlitarum ad recipiendum sagittas & iacula ægiptiorum, in lingua latina uocant arcum Balista Italicè Balistra.

Cant.7. BAlsam] Mandragoræ dederunt odorem. Thargum. Suauis odor fuit coram me, sicut odor balsami. unguentum est ualde dulce, neq; inuenitur odor ipso melior. Similiter uocatur & Germanicè, Italicè balsamo. Nuncupatur item alio nomine אפרסמון quemadmodum declaraui in Radice sua.

BAal] Omne Baal quod in Biblia extat, subagitationem, quæ in propriam uxorem fit significat, uult dicere, quum maritus coit cum uxore sua. Exempli gratia. Et postea intrabis ad eam, maritabisq; eam. Item, Cum
Deut.21. tia. Et postea intrabis ad eam, maritabisq; eam. Item, Cum
Ibidem 24. receperit uir uxorem, & maritauerit eam. Item, Et in uxo
Malach.2. rem accepit filiũ Dei alieni: ubi propheta increpat, quòd duxissent uxores alienigenas. Cæterũ Rabbini uocant etiã בעילה ubi quis cum alijs mulierib. rem habet. ut cũ dicũt, Qui subagitat mulierem syriacam æmulantur, & irruunt in cũ. Item, Septẽ uicibus subagitauit eam impius.

Item,

וכן כל בעילותיו בעילת זנות ויש הפרש בין בעילה לביאה כי לא נקרא ביאה רק הפעם הראשונה שהאיש משמש עם אשה ולכן לא תתרגם לומר ביאות כמו שנאמר בעילות ודוק ותמצא ׃

בקיא מי שיש לו איזה הרגל באיזה למוד או באיזו מלאכה נקרא בקי וברבוי בקיאים
בראשית מ"ט ובפסוק ׳ ולבן שנים מחלב ׃ תרגום ירו׳ בקיאין בהלכה וגומר והשם בקיאות בלשון אשכנז גיוואנליך ובלעז פראטיגא ׃

משלי ל"א **בר** מה ברי מה בר בטני ׳ כמו בן ולא
תהלים ב׳ נמצא עוד בעברי ויש מפרשים כן נשקו בר וכן כל בן מתורגם בר או ברא ובתרגום ירושלמי
איוב ל"ט ביר כמו לא בין לו ולא נכד לא ביר ליה ולא ביר ברא וכן רוב הפייטנים חותמים שמם פלוני בירבי פלוני והוא מורכב מן ביר ורבי ועוד אדבר מזה בשורש רבי ׃

קהלת ב׳ **בר** ומי יחוש חוץ ממני ׳ תרגום בר מיני
בראשית ט"ו וכן ׳ ויוצא אותו החוצה ׳ לברא וכן נוהגין כשזוכרין איזה חולי רע או מיתה משונה וכדומה לזה אומרים בר מנן פירוש חוץ ממנו ׃

שמות י"ב **בר** לבד מטף ׳ תרגום בר מן טפלא וכן כל
שמואל א׳ ב׳ לבד תרגום בר וכן אין בלתך ׳ לית בר
ישעיה מ"ג מנך ואין מבלעדי לית בר מני

Item, Omnes coitus eius ſunt tanquã coitus qui fiũt in ſor
nicatione. Eſtq; differentia inter בעילה & ביאה Nam ביאה
uocat̃ primus congreſſus. quo uir coit cũ muliere. Hinc
eſt quòd in plurali numero non dici ſolet ביאות ſicut dici-
mus בעילות ſcrutare & me uerum dicere inuenies.

BA ki] Is qui uſum habet alicuius diſciplinæ, uel
alicuius artis בקיא uocatur. Et in plurali numero di-
citur בקיאים: Vnde ubi textus hebraicus habet, Et albos
Gen.49. dentes à lacte. Thargum Hieroſolymitanum habet.
בקיין בהלכה id eſt, exercitati in Halacha. nde & nomen uenit
בקיאות exercitatio, Germanicè gevuenlich, Italicè pra
ctica.

Prou.31. BAr] Quid fili mi, quid inquam fili uteri mei, idem
ualet quod Ben, id eſt, filius: nec amplius in Hebræo
extat, ſũt tamẽ qui in hac ſignificatione exponũt illud pſal
Pſal.2. mi נשקו בר Oſculamini filiũ. Itẽ omne בן in Chaldęo reddit
per בר aut ברא & in Tharg. Hieroſolymitano per ביר. ut,
Iob 5. Nō erit ei filius, neq; nepos. Thar. לא בר ליה ולא ביר ברא id
eſt, nec filius ei, nec filius filij. Idẽ quoq; plerunq; fieri ſo-
let apud poëtas, ut ſignent nomina ſua iſto uocabulo, di-
centes ברבי id eſt filius Rabbi iſtius, uel iſtius. Eſtq; uo-
cabulum hoc compoſitum à בר & רבי de quo iterum
loquar in Radice רבי Et quis feſtinabit magis quàm
ego. Thargum habet בר מני id eſt, extra me. Item, Et
Gen.15. eduxit eum foras. Tharg. לברא ſolet item hoc uocabu
lum uſurpari ubi mentio fit morbi alicuius mali, aut mor-
tis non naturalis: & ſimilium, ut quum dicunt בר מן cuius
expoſitio eſt חוץ ממנו id eſt, id eſt, abſit à nobis.

Exod.12 BAr] Præter paruulos. Thargum habet, בר מן טפלא
id eſt, exceptis paruulis Similiter omne לבד
Thargum reddit per בר Item, Nemo eſt præter
te. Thar. לית בר מנך. Itẽ, Nemo eſt præter me. Thar. לית בר מני

בְּלָם לָשׁוֹן לְבַד וְהֵם חֲרוּבִים בְּעִנְיָן עִם הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו
בלשון אשכנז זובדרליד או אוז ובלעז כעבצה ׃

תילים נ׳ **בַּר** בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אָלֶף ׳ תַּרְגּוּם וְתוֹר בַּר דְּרָעֵי
בְּכָל יוֹמֵי טוּרֵי אַלְפִּין וְכֵן בְּדִבְרֵי ר״זל בַּר
יוֹכְנָה הוא עוף גָּדוֹל מְאוֹד וְנִקְרָאִים בַּר מִלְּשׁוֹן שָׂדֶה
דִּמְתוּרְגָּם בָּרָא או הֵם מֵעִנְיָן חוּץ דִּבְשֹׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו וּפֵירוּשׁ
בַּר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז ווילד ובלעז סלוודיג ׃

תילים קי״ג **בַּרְבַּר** תַּרְגּוּם מֵעַם לוֹעֵז מֵעַמָּא בַּרְבְּרָאִיז וַאֲנַחְנוּ
הוֹרְאִים כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לָשׁוֹן הַחוֹדֶשׁ
לוֹעֵז ׳ וְהִתְרַגְּמָה תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בַּרְבְּרִיאָה ׳ וְכֵן בַּרְבּוּרִים
מלכים א׳ ד׳ אֲבוּסִים אוֹמְרִים שֶׁהוּא עוֹף שָׁמֵן מִבַּרְבְּרִיאָה וְהָיָה עוֹלֶה
עַל שֻׁלְחַן שְׁלֹמֹה בְּכָל יוֹם ׃

בַּת בְּדִבְרֵי ר״זל אַל יְהִיו אֶת הָרֹאשׁ בְּבַת אַחַת
פֵּירוּשׁ בְּפַעַם אַחַת וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵאַיִן נִגְזַר
תילים א׳ זֶה אִם לֹא שֶׁהוּא נִגְזָר מִן בַּת עַיִן וְהוּא בְּדֶרֶךְ קְצָרָה כְּאִלּוּ
אוֹמֵר בְּבַת עַיִן אַחַת וּפֵירוּשׁוֹ כְּהֶרֶף עַיִן רוֹצָה לוֹמַר רֶגַע ׃

בַּת בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ וּכְתוּבִם לִבְרָכָה יוֹצֵאת בַּת ׳
קוֹל ׳ אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל וְכֵן בַּחֲרִבָּה
מְהוּמוֹת וְאוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ קוֹל מַמָּשׁ אֶלָּא בַּת שֶׁל קוֹל ׳
וּמִשֶּׁפָּסְקָה הַנְּבוּאָה הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ לִפְעָמִים ׳ וּבַעֲלֵי
הַקַּבָּלָה אוֹמְרִים שֶׁהוּא קוֹל שֶׁל מִדָּה אַחַת הַנִּקְרָאת קוֹל
וְאוּלַי כֵּן הוּא ׃

Omnia idem ualent quod לבר Germanicè ſonder, uel on. Italicè ſenzah.

Pſal.50. BAr] Apud Rabbinos legitur, Bos agreſtis. Iumenta in montibus mille. ibi Thargū habet, Et bos ſilueſtris, qui depaſcit ſingulis diebus mille montes, Item, בר יוכני ſic uocatur auis quædam ualde magna. Hæc omnia ueniunt appellatione בר quod reſpondet Hebræo שדה quod agrum ſignificat. & in Targum per ברא transfertur: uel ſunt de ſignificatione חוץ id eſt, extra, de quo ſupra diximus. Exponitur autē בר Germanicè vuild. Italicè ſyluatico.

Pſal.113. BArbar] De populo Loes. Thargum, De populo barbaro. Et Gen. 10. ubi textus hebraicus habet uocem Thogarma: Thargum Hieroſolymitanum habet
1.Reg.4. Barbaria. huius generis eſt ברבורים אבוסים ubi dicunt quod ſit auis pinguis, ueniens è Barbaria, quæq; cotidie ſuper menſam Solomonis apponebatur.

BAth] Apud Rabbinos legitur, Egreſſa aſt Bath Kol. Item, Non curam habent Bath Kol, & iſto modo uſurpatum inuenitur in multis locis. Et dicunt Bath Kol, non eſſe ueram ſiue ſòlidam uocem, ſed filiam uocis: Cuius uſus olim fuit poſteaquam ceſſauiſſet prophetia. Cæterum qui periti ſunt artis Cabaliſticæ dicunt quod ſit uox cuiuſdam uirtutis diuinæ, quę uocetur קל, & fortaſsis ita eſt.

תשבי
נשלמה אות הבית
בטו לחדש טבת

אות הגימל

גגית בדברי רז״ל כפה עליהם הר כגיגית · הוא האמבטי בלשון אשכנז בוט או הות · ובלעז טינה ובערוך פירוש שהוא כל העשוי הורין הורין ונראה לי שהראשון עקר ׃

ישעיה ד׳
גאון יש גאון הוא לטובה כמו לגאון ולתפארת
שמות טו׳
וכן וברוב גאונך שהם לשון שררה בלשון אשכנז הערשאפט ובלע סיביירייאה ויש לרעה כמו לפני
משלי א׳
שבר גאון גאה וגאון ודרך רעה והם לשון גאוה בלשון
משלי ח
אשכנז הופרט ובלעז סופירבייא · וכן גאות יש לטובה
תילים צ״ג
ויש לרעה כגון ה׳ מלך גאות לבש לטובה · עטרת
ישעיה כ״ח,
גיאות שכורי אפרים לרעה · וראה כל גאה תרגו׳ כל גיותן
איוב מ׳
והוא שם תואר ואנחנו נוהגין לומר גיותן הגימל בפתח · ותמהתי איך נעשה מן גאון שם תואר ואינו אלא שם דבר כדלעיל · וכן קצת החכמים שהיו אחרי האמוראים נקראו גאונים כגון רב שרירא גאון רבי סעדיה גאון ושמעתי שנקראו כן בעבור שהיו בקיאים בכל התלמוד שהם ששים מסכתות · גאון בגימטריא ששים ׃

FINIT BETH, ET INcipit litera Gimel.

GIGITH] Rabbini dicunt, Incuruauit ſuper eos montē, ueluti tinā. (uaſculū eſt) quod alio nomine אגנית uocatur Germanicè ein Butt, uel Cuppa, Italicè Tina. In Aruch Thalmudico exponitur quod ſit ſportula facta cum multis foraminib. mihi tamen uidetur primum interpretamentum ſolidius eſſe.

GAon] Eſt ubi uocabulum hoc in bonam partem ac
Esa.4 cipitur. ut, In magnificētiam & decorem. Item, Et in
Exod.15. multitudine magnificentiæ tuæ &c. Et ſi qui ſunt ſimiles
loci, ubi dominium ſignificat, Germanicè herſchafft, Itali
cè ſinieria, Eſt & ubi in malam partem accipitur. ut, Præce
Prou. 16. dit ſuperbia contritionem. Superbiam & arrogantiam &
ibidem.8 uiam malam. in quibus locis ſuperbiam ſignificat, Germa
nicè hoffart, Italicè, ſuperbia. Simili modo & uocabulum
גאות modo in bonam modo in malam partem accipitur.
Psal. 93. ut, Dominus regnauit & ueſtiuit ſe magnificentia. Vę co
Esa.28. ronę ſuperbiæ, ebrijs Ephraim. Et aſpice omnem ſuperbum, ibi Thargum habet כל גיותן eſtq; nomen adiectiuum pro quo nos dicere ſolemus גיותן Gimel habente Pathah. Et miror ego quomodo è גאון factum ſit nomen adiectiuum cum tamen ſit nomen rei ſicut illud ſupra poſitum. Hinc eſt quod & ſapientum quidam qui poſt Amoraim uenerunt גאונים uocantur. ut, Rabbi Scheira Gaon, Rabbi Seadiah Gaon: & audiui ſic appellatos fuiſſe, eò quòd exercitati fuerint in Thalmud, in quo ſunt ſexaginta Tractatus גאון enim in Geometria ſexaginta facit.

גב אף על גב הוא כמו אף על פי ואולי יש הפרש ביניהם ואנכי לא ידעתי ופתרונם בלשון אשכנז וויא וואל דוך ובלעז בין קי ׃

גב כל מלת עם שבא בכבוד מתורגם בלשון גב בתרגום ירושלמי כמו עמו עמד עמי תרגום גביה גבך גבי וכולי ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו בלשון אצל באמרם כשהוא אומר גבי עונש וכן גבי שכר · בלשון אשכנז ביי ובלעז אפריסו ׃

גבר בדברי רבותינו זכרונם לברכה קראו שם כנוי להקדוש ברוך הוא גבורה באמרם אנכי יי אלהיך ושמר מפי הגבורה שמעתם וכן יצא
מכות כ׳ המלך בגבורה אבל אינו בא אלא עם הא הידיעה ולכן צריך לקרא בית בגבורה בפתח ׃

גרגרניות אנחנו הורין כן הפרי הנקרא בלשון אשכנז קירשן ובלעז צירידי ׃ ובערוך מפרש אותו מין עשב שאוכלין הגמלים ויש אומרים שהוא כזרע גד בלעז קולייאנדרא וכן בלשון אשכנז ׃

גדל נקרא האצבע הגדול גדל ובלשון עברי נקרא בהן ונראה לי שלא נקרא גדל

GAb ג Aph, Al, Gab, idem ualet quod aph, al, pi, id eſt, licet, quamuis. Et fortaſsis differentia eſt inter ea, ſed ego ignoro eam: expoſitio eorum in lingua Germanica eſt. vuievuol doch, Italicè Benki.

GAb ג uocabulum גב quod uenit cum pronomine affixo. In Thargum Hieroſolymitano redditur per גבי, גבך, גביה, id eſt, ſecum, tecum, mecum, &c. Rabbini noſtri pro אצל, id eſt, apud, iuxta, utuntur. ut quum dicunt, quemadmodum ipſe dicit, Iuxta pœnam. Item, Iuxta mercedem, Germanicè bey; Italicè aphreſo.

GAbar ג In Sermonibus Rabbinorum noſtrorum. nomen ſancti Dei benedicti uocari ſolet, גבורה id eſt, fortitudo: ſicut dicunt circa iſtum locum, Exod, 20. Ego Dominus deus tuus, &c. Ex ore fortitudinis audiuimus ea. Item, Eas & conſulas fortitudinem: ſed non uenit in hac ſignificatione, niſi cum He notificationis, quapropter neceſſe eſt. ut Beth in בגבורה proferatur cum pathah.

GVdgedanioth ג Ita nos fructum appellamus, qui Germanicè kirſchen nuncupatur, Italicè ceraſa. Aruch Thalmudicum exponit pro herba quadam, qua cameli ueſcuntur. Et ſunt qui dicunt, quod formam habeat ſeminis Gad, Italicè Coliandro, quo nomine & à Germanis uocitatur.

GVdal ג Maximus digitus, Gudal nominatur. cui in lingua hebræa בהן nomen eſt. Et uidetur mihi, maximum digitum manus Gudal ſolum

רַח הָאֶצְבַּע הַגָּדוֹל שֶׁל הַיַּד אֲבָל בּהֶן בִּקְרָא שֶׁל הַיַּד וְשֶׁל הָרֶגֶל וְעוֹד קָרְאוּ לוֹ בִּגְמָרָא אֶצְבַּע צַרְדָּא בִּלְשׁוֹן אשכנז דוימא ובלעז מוליקמו ׃

גֶּדֶר בְּהִגָּיוֹן כְּשֶׁהֵם מְבָאֲרִים מַהוּת וְאֵיכוּת שֶׁל שֵׁם או חָכְמָה אַחַת בְּמַאֲמָר קָצָר מְאוֹד קָרְאוּ לוֹ גֶדֶר כְּגוֹן מַהוּ גֶּדֶר הָאָדָם אָמְרוּ הָאָדָם הוּא חַי מְדַבֵּר ׃ מַהוּ גֶּדֶר הָרְפוּאָה כַּד וְכַד ׃ גֶּדֶר הַשִּׁיר כַּד וְכַד ובלעז דפיניציון ׃

גֵּיהִנָּם קָרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מְקוֹם עוֹנֶשׁ הָרְשָׁעִים אַחַר מוֹתָם גֵּיהִנָּם לְפִי שֶׁגֵּי בֶּן הִנֹּם הַסָּמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם הָיָה מָקוֹם מְתוֹעָב שֶׁשָּׁם שָׂרְפוּ אֶת בְּנֵיהֶם לַמּוֹלֶךְ וְנִקְרָא בֵּן לְפִי שֶׁהַבֵּן הָיָה שָׁם בּוֹהֵם וְצוֹעֵק וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נִמְצָא גֵּיהִנָּם בְּלִי זֵכֶר בֶּן עַיִן בַּמָּסוֹרָה גְּדוֹלָה וְתָמַהְתִּי לָמָּה אָנוּ קוֹרִין אוֹתוֹ גֵּיהִנָּם בְּפַתָּח אוֹ בְּקָמֶץ וְלֹא נִמְצָא בְּפָסוּק רַק בְּחוֹלָם ׃

גּוֹי כָּל אִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִיִּשְׂרָאֵל קָרְאוּ לוֹ גּוֹי כְּלוֹמַר שֶׁהוּא מִגּוֹי אַחֵר וְאִם נְקֵבָה הִיא קָרְאוּ לָהּ גּוֹיָה וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹת גּוֹיוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִתָּכֵן בַּלָּשׁוֹן ׃

גְּוִיָּה רֹאשׁ הַגְּוִיָּה פֵּירוּשׁ רֹאשׁ גִּיד הָעֶרְוָה ׃

ſolum uocari, Bohen uerò cum manus, tum pedis digitum. In Gomora adhuc alio nomine אצבע מרדה nuncupatur, Germanicè daumen, Italicè molicmo.

GEder] in Dialectica cum breuiſsima oratione, quidditatem & qualitatem nominis, aut artis alicuius explicant, id ipſum Geder uocant. ut, Quid eſt Geder hominis? reſpondent, Homo eſt animal quod loqui poteſt. Ita quum quæritur, quæ ſit definitio medicinæ, aut Muſices, taliter & taliter reſpondent, Italicè definition.

GEhinam] Rabbini noſtri locum ubi impij poſt mortem puniuntur Gehinam uocant, ab eo ſcilicet, quod uallis Ben Hinom prope Hieroſolymam locus immundus fuit, in quo exurebant filios ſuos idolo Moloch. Fuit autem locus iſte ſic denominatus à rugitu & clamore pueri, qui ibi exurebatur. Et in tribus locis inuenitur Gehinam abſq; adiuncto Ben, de quo uide in Maſoreth magna. Porrò admiror ego qui fiat, quod nos legimus גיהנם cum pathah, uel cum Kamez quum in Biblia tantum cum Holem inueniatur.

GOi] Omnem uirum qui non eſt Iſraelita, Iudęi Goi appellāt, quaſi dicāt, eſt de alia gente. Mulierem uerò Goiah nomināt, & in numero plurali dicūt גויות tametſi ſic dicere non congruat.

GEuiah] ראש הגויה Expoſitio eius eſt. Caput membri uirilis.

F Guph

דה״א י׳ **גופת** אֶת גּוּפַת שָׁאוּל וְאֵת גּוּפוֹת בָּנָיו ׃ וְלֹא בְּמִצָּא עוֹד בַּמִּקְרָא וּשְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה
שמואל א׳ ל״א ׃ אֲבָל אֶת גְּוִיַּת שָׁאוּל וְאֵת גְּוִיֹּת בָּנָיו תַּרְגּוּם יָת גּוּפַיָּא דְשָׁאוּל וְיָת גּוּפֵי דִבְנוֹהִי שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן זָכָר וּמִזֶּה אָמְרוּ חֲכָמִים גּוּף וְגוּפִים בִּלְשׁוֹן זָכָר ׃

גוון כְּהַאי גַּוְנָא פֵּירוּשׁ כָּזֶה הַדְּמוּת ׃ וְכֵן תַּרְגּוּם בִּדְמוּת חֲמַת נָחָשׁ כְּגוֹן אֵירְסָא דְחִיוְיָא ׃ וְכֵן בְּפָסוּק וַיֹּאמֶר הַגּוֹאֵל לֹא אוּכַל לִגְאוֹל תַּרְגּוּם כְּהַאי גַּוְנָא לֵית אֲנָא יָכִיל לְמִפְרַק בלשון אשכנז גלייכביש ובלעז כימיליטו דיבי ׃

ויקרא י״א **גוון** עִנְיַן צֶבַע כְּגוֹן חוּר כַּרְפַּס תַּרְגּוּם גְּוָן חִוָּר וְכֵן תַּחַשׁ תַּרְגּוּם סַסְגּוֹנָא פֵּירוּשׁ מִין חַיָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ צְבָעִים הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ״י שָׁם ׃

גוון הַרְבֵּה שִׁמּוּשׁוֹ רז״ל בְּזֹאת הַמִּלָּה עִם בֵּית שִׁמּוּשִׁית בְּאָמְרָם כְּגוֹן ׃ וּפִתְרוֹנָהּ כְּמִלַּת כְּמוֹ ׃ אֲבָל כְּמוֹ יְחוּבַּר אֶל הַכִּנּוּיִים בְּאָמְרָם כָּמוֹהוּ כָּמוֹךָ כָּמוֹנִי וְכוּלֵּי וְלֹא כֵן מִלַּת כְּגוֹן ׃

גוון כָּל לְשׁוֹן עִנְיָן לֹא בְּמִצָּא רַק בְּקֹהֶלֶת וּמְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן גַּוּוֹן ׃ כְּמוֹ עִנְיָן רַע גַּוּוֹן בִּישׁ ׃ וְכַעַס עִנְיָנוֹ וּרְגַז גַּוְנֵיהּ וְאוּלַי הוּא מֵעִנְיַן גַּוּוֹן דִּלְעֵיל ׃

תהלים ה׳ משלי ד׳ **גזם** אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם תַּרְגּוּם בַּעַל דְּבָבָא וְגַזִּים ׃ וְכֵן קוֹרֵץ שְׂפָתָיו גָּזִים בְּשִׂפְוָתֵיהּ וּבְדִבְרֵי

1.Para.10 GVph] Corpus Saulis, & corpora filiorum eius. Non inuenitur magis in Biblia, & utrunq; est fœminini generis. Verum quod in Samuele legitur, Cor-
1.Sam.31. pus Saul atq; corpora filiorũ eius. Thar. in masculino genere reddidit utrũq;, hoc modo ית גופיה דשאול וית גופי דבנוהי Hinc est quòd & sapientes dicunt גוף & גופים in genere masculino.

GAuan] כהאי גונא Sensus est, Et id genus similia. Hinc est, quòd ubi textus hebraicus dicit, Venenum
Psal.58. habent in similitudinem ueneni serpentis. Thargum habet כגון ארסא דחיויא Itidem in Versu, Respondit propinquus, Non possum redimere pro me. Thargum dicit,
Ruth.4. Ad hunc modum non ego possum redimere, Germanicè gleichnis, Italicè Simìlitudine.

Esther 1. GAuan] colorẽ significat, ut, Sericum candidũ. Thargum, Colorem candidum. Item, ubi textus Bibliacus habet uocem ברד. Thargum habet פסגונא id est, Animal cui sunt multi colores, sicut & Rabbi Schelomo inibi exponit.

GOn] Multus usus est huius dictionis apud Rabbin. cũ præfixa litera seruili Caph. ut כגון. & idem ualet quod כמו sed כמו coniungit̃ cum pronominibus affixis. ut כמוהן, כמוך. כמוני id quod non fit cum dictione כגון.

GAuan] Omnis significatio eius est res, siue negotium. & tantum inuenitur in Ecclesiaste, ubi ענין, in
Eccles.1. Thargum per גוון transfertur. ut, Hanc occupationẽ ma-
Ibidem 1. lam. Tharg. גוון בישא. Item, Et molestia est occupatio eius. Thargum ורגז גוניה. Et fortasſis est de significatione גוון suprapositi.

Psal.8. GAzam] Inimicum & ultorem. Thargum.
Prou.16 Authorem inimicitiæ & minacem. Item, Mouet labia. Thargum habet. Minatur labijs suis,

 Et

רז"ל אנוש דגיים ולא עביד בלשון אשכנז דרייאן ובלעז
מאביצר ׃ והכלל כל לשון גזום איננו אלא לעשות רעה
ואין משמשין בו רק בבנין פעל הדגוש ׃

גזמא פירשתיהו בשרש הבא עיין שם ׃

גזר רוב לשון חוק מתורגם בלשון גזרה כגון
וישם אותה יוסף לחוק תרגום לגזרה בראשית מ"ז
וכן זאת חקת דא גזרתא וכן מטעם המלך מגזרת מלכא שמות י"ב / יונה ג'
וכן בדתי פרס ומדי בגזרין פרסאי ומדאי ׃ אסתר א'

גזרה רז"ל קראו לשמדות ודתות שגוזרין עלינו
האמות גזרות והוא מלשון אשר נגזר
עליה ׃ וכן אמרו גזרה היא מלפני בלעז סינטינציה אסתר ב'
ובלשון אשכנז אורטייל ׃

גזרה מקל וחומר וגזרה שוה הם משלש עשרה
מדות שהתורה נדרשת בהן ואין כאן מקום
באורם וגזרה זו פירוש חתיכה בלשון אשכנז שטוק
מלשון גזרו את הילד ׃ מלכים א' ג'

גזרה המדקדקים קראו לכל חלק מהפעלים
גזרה כגון גזרת השלמים גזרת החסרים
וכולי פירוש חתיכת וכן במצא ביחזקאל והגזרה הבנית
׃ ובלשון רבות קורין אותם גזרות הגימל בחיריק והזין יחזקאל מ"א
בשוא והוא טעות וראוי לומר גזרות הגימל בשוא והזין
בקמץ כמו מן שמלה שמלות וכל אלו ארבע השרשים
הנזכרים הם קרובים בענין ׃

Et apud Rabbinos legitur, Homo qui minatur & nihil facit. Germanicè Drevuen, Italicè manizer. In Summa ubicunqꝫ usurpatur hoc uocabulum גזם nihil nisi malè facere significat. Tantumqꝫ eo authores in Coniugatione Piel daggessata uti solent.

GVZMA] explicaui in Radice הבאי ubi uide.

GAzar] ferè uocabulũ חוק in Thargum reddi solet per גזרה id est, decretum. ut, Posuit autem
Gen.47. hoc Ioseph in decretum. Thargum לגזרה Item. Hæc est
Exod.12. lex Pæsach. Thargum, Hoc est decretum. Item, Ex con-
Ionæ.3. silio regis. Thargum, Ex decreto regis. Item, Iuxta decre-
Esther.1 ta Persarum & Medorum. Thargum, כגזרן

GEzera] Rabbini persecutiones, & ædicta, quæ cõtra nos populi decernunt גזרות uocant. Estqꝫ no-
Esther 2. men deductum ab illo. Et quid esset diffinitum contra eã. Huiusmodi est, quòd dicunt, Decretum est coram me, Italicè sententia, Germanicè urteil.

GEzera] A minori ad maius, & à simili loco: Sũt ex tredecim modis, quibus lex ipsa exponitur, de quibus hic non est locus dicendi, Cæterum uox גזרה de qua hic agitur, pro parte exponitur, Germanicè ein stuck.
1.Reg.3. Et deducitur ab illo, Secate puerum.

GIzra] Grammatici unamquãqꝫ partẽ, siue ordinẽ uerborum גזרה nominant. ut, Ordo perfectorum, ordo defectiuorũ, &c. ubi sectionem significat. Similiter usurpatum inuenitur in Ezechiele, cap. 41. ut, Et intercisio ipsa. &c. In plurali numero dicunt גזרות Gimel leniter prolato, punctato cum Hirec, & Zain cum Scheua: Verùm hoc error est, dici enim debet גזרות gezaroth, punctato Gimel cum Scheua, & Zain cum Kamez: sicut de שמלה Simlah: in plurali dicitur שמלות Semaloth. Porrò omnes istæ quatuor Radices uicinitatẽ habẽt in significãdo.

דברים כ״ד **גֵּט** סֵפֶר כְּרִיתוּת דִּבְאוֹרַיְיתָא מְתוּרְגָּם גֵּט פִּטּוּרִין
ישעיה נ׳ וְדִבִישַׁעְיָה מְתוּרְגָּם אִגֶּרֶת פִּטּוּרִין וְדִבְיִרְמְיָה
ירמיה ג׳ מְתוּרְגָּם אִגֶּרֶת גֵּט פִּטּוּרִין וּבַעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת כּוֹתְבִים
טַעַם לָמָּה נִקְרָא גֵּט לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שׁוּרוֹת ׃
וְקָשֶׁה לִי וַהֲלֹא אֵת שְׁאָר שְׁטָרוֹת נִקְרָאִים גֵּט כְּגוֹן גֵּט חוֹב
שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת וְעוֹד לָמָּה לֹא נִקְרָא ד״ח או ה״ז או
ט״ג וּכוּלֵּי שֶׁגַּם הֵם בְּגִימַטְרִיָּא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה ׃

גִּיד בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דְּבָרִים קָשִׁים
משלי ה׳ כְּגִידִין וְהוּא עֵשֶׂב מַר תַּרְגּוּם וְאַחֲרִיתָהּ
מָרָה כַלַּעֲנָה ׃ מְרִירִין כְּגִידֵי ׃

בראשית מ״ב **גִּין** עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת ׃ תַּרְגּוּם
יְרוּשַׁלְמִי בְּגִין כַּךְ אֲתַת עָלָנָא הוּא כְּמוֹ
שמות יח בִּשְׁבִיל וְאֵין לְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם זוּלַת הַבַּיִת ׃ וְכֵן אִם אֵין אִתָּהּ
יוֹצֵא בְּגִיבֵי יֵצֵא בְּגִין אִשְׁתָּךְ וְכוּלֵּי וְכֵן פֵּרַשׁ״י ׃

גַּיִיס בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהוּא יָרֵא
מִפְּנֵי הַגַּיִיס וְהַרְבּוּי גַּיְיסוֹת בִּלְשׁוֹן רַבּוֹת
וְלֹא נִמְצָא גַּיְיסִים וּפֵירוּשׁוֹ חַיָּלוֹת ׃

גַּיִיר בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר
׃ וְכֵן אַבְרָהָם מְגַיֵּיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְשָׂרָה
מְגַיֶּירֶת אֶת הַנָּשִׁים שָׁרְשׁוֹ גּוּר כְּמוֹ מִן קוּם קַיָּים ׃

Deut. 24. GEt] Liber repudij de quo in lege mentio fit, in Thargũ per גט פטורין transfertur. Et ꝙ in Esaia cap. 50. legitur per אגרת פטורין id est, epistola repudiorum redditur. Quòd uerô in Hieremia extat cap. 3. Chaldæus interpres per אגרת גט פטורין reddidit. Cęterum (qui cõmentationes in Thalmud scripserunt, quas) Thosephoth nominãt, rationem perhibent, cur libellus repudij גט uocatus sit, nempe ab eo, quod continet tantum duodecim lineas, sed durum hoc mihi uidetur, quandoquidem & aliæ literæ ueniunt appellatione גט ut גט חוב, Germanicè ein schuldbrieff. Ad hæc, quid impedit quo minus (libellus repudij) ד״ח uel ה״ז uel ט״ג &c. uocitetur, quæ & ipsa in Arithmetica duodecim constituunt.

Prou. 5 GId] Apud Rabbinos legitur, Verba dura tanquã absynthium: herba est amara. Vnde Thargum quod respondet Hebræo, Nouissimum autem eius amarum est ueluti absynthium, est, מרדין כגדין Germanicè vuermut.

Gen. 42. GIn] Et idcirco uenit super nos hæc tribulatio. Thargum Hierosolymitanum habet בגין כן אתת עלנא, idẽ ualet quod בגיני id est, propter: neq; usurpari debet absq; Beth litera præfixa. ut, Si non egrederis tu propter me, egredere propter uxorem tuam, &c. Hæc habet Rabbi Schelomo, in suo perusch super Exod. cap. 18.

GAias] Apud Rabbinos legitur, Qui timet sibi ab exercitu. In plurali numero dicitur גייסות neq; inuenitur גייסא expositio eius est חיילות id est, Exercitus.

GAiar] Rabbini dicunt, Peregrinus qui proselytus efficitur. Item, Abraham uiros proselytos faciebat, Sara uerò mulieres. Radix eius est גור sicut à קיים קים dicitur.

Gallal

גלל (דברים טו / בראשית יב) בגלל הדבר הזה ׃ וכן וחיתה נפשי בגללך ׃ לשון בעבור ואין לשמש בהם בלי בית ׃

גלגל (תהלים עז) נקראו השמים גלגלים שנאמר קול רעמך בגלגל לפי שהם סובבים תמיד והם שבעה שבכל אחד מהם אחד מן שבעה כוכבי לכת שסמנם חנ״כל שצ״ם פירוש חמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים ׃

גלגול דעת רבותינו זכרונם לברכה כי בתחיית המתים לא יחיו רק הנקברים בארץ ישראל והנקברים בחוצה לארץ אינם חיים אלא דרך גלגול מחלות רוצה לומר שיתגלגלו תחת הקרקע עד תוך ארץ ישראל ושם יחיו וזהו נקרא גלגול מחלות והם חפירות חלולות תחת העפר בלשון אשכנז לוכר שנאמר לבא במערות צרים ובמחלות עפר ׃ ומזה מה שאומרים בעלי הקבלה גלגול הנשמות ודעתם שכל נשמה ונשמה נבראת שלשה פעמים רוצה לומר שהיא מתגלגלת בגופי שלשה בני אדם ולוקחין סמך מפסוק (איוב לג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר ׃ וכן אומרים שנשמתו של אדם הראשון נתגלגלה בגוף של דוד המלך ומדוד תתגלגל בגופו של משיח וכן אדם ראשי תיבות אדם דוד משיח ׃ וכן אמרו שהנשמות של בעלי עבירות יתגלגלו בגופי בעלי חיים כל אחד לפי עונו ׃ כגון מי שבא על הזכר נשמתו תתגלגל בארנבת לפי שהוא רובע ונרבע

Deut.15. Gen.12. GAllal] Propter rem iſtam. Item, Et uiuat anima mea tui cauſa. idem ualet quod בעבור nec uſurpari debet abſq; Beth litera.

Pſal. 77. GAlgal] Cœli Galgalim uocantur: ſicut dicitur. Vox tonitrui tui in ſphera: ab eo ſcilicet quod iugiter circumeunt. Sunt autem ſeptem Galgalim, quarũ unaquęq; continet unam ex ſeptem ſtellis erraticis: Harum ſignum eſt חנ׳כל שצם id eſt, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Saturnus, Iupiter, Mars.

GIlgul] Sententia eſt Rabbinorum noſtrorum (piæ memoriæ) quod in reſurrectione mortuorum tantũ reuicturi ſint, qui ſepulti fuerunt in terra Iſraël: eos uerò qui extra terram Iſraël ſepulti fuerunt non reuicturos, niſi per uolutationem, quæ fiat per occultas cauernas terræ: uolunt dicere, Niſi uoluerint ſe ſub terra, donec ueniant in terram Iſraël: tum enim ibi demum reuicturos. Atque hæc uolutatio uocatur גלגול מחלות. Sunt autem מחלות foſſæ cauę ſub terra. Germanicè lœcher: ſicut uſurpatur Eſa. cap. 2. Et introibunt in cauernas petrarum, & in uòragines terræ. Hinc eſt, quod Authores Cabaliſtici differunt de reuolutione animarum: quorum opinio eſt, unamquãq; animã tribus uicibus creari: uolũt dicere. quòd ea uoluat ſe per corpora trium filiorum hominis. Et locus ſcripturæ unde probationem accipiunt eſt iſte, Ecce omnia iſta operatur Deus cum homine tribus uicibus: Vnde ſic dicunt, quòd anima primi hominis uolutauerit ſe in corpore Dauid regis. & inde reuerſura ſit in corpus Meſsiæ. idq; ſignificari per literas, quæ ſunt in uoce אדם quarum unaquęq; integram dictionem conſtituat, Adam, Dauid, Meſsias. Sic quoq; dixerunt quòd animæ hominum præuaricatorum migrẽt in corpora animaliũ, uniuſcuiuſq; (animam) ſecundum id quod peccauit. Exempli gratia. Qui rem habuit cũ maſculo anima eius, inquiũt, migrat in leporem, quod is ſcilicet in coitu, modo marẽ, modo fœmellã agit,

Iob.33.

ומי שבא על אשת איש בשמתו תתגלגל בגמל   לפי כך
תלים י״ג אמר דוד   אשירה לה׳ כי גמל עלי · פירוש אשירה לך
ואודך באשר העברת חטאתי והצלת נפשי מן הגמל ׃

גלח לפי שכהני אלוה הנוצרים מגלחים פאת
ראשם לכך נקראו גלחים · והיחיד גלח
הלמד דגושה וקמוצה על משקל גנב גנבים · ויש מין
אחר הנקראים כומרים ובשרש כמר אפרש ההפרש
שביניהם ׃

ישעיה ח׳ **גליון** קח לך גליון רש״י פירש מגלה · והרד״ק
פירש אגרת · ויונתן תרגם לוח · ואנחנו
פותרים אותו בלשון אשכנז ציטיל ובלעז פוליצה · וגם
קוראים אנחנו מה שלמעלה ולמטה ובצדדי תורת חלוק
בלי כתיבה גליונות ובלעז מארגיני · והנוצרים קורין
לתורה החדשה שלהם אוונגליון · ברמז על הדמיון והוא
בלשון יון בשורה טובה · ורבותינו ז״ל הכנו שמו און גליון
ובעל הערוך פירש מה שפירש עיין בשרשו ׃

גם בדברי רז״ל מושחין הכהן גדול כמין גם
יונית פי׳ אות אחת בכתיבה יונית הנקרא
גמא וצורתה כמו דלית הפוכה כזו ר ׃

גם נחום איש גם זו אומרים שנקרא כן כי צדיק
היה וכל מה שאירע לו אמר גם זו לטובה
ובערוך משמע שגמזו מלה אחת והוא שם מקום שנאמר
ד״ה ב׳ כ״ח ואת גמזו ואת בנותיה · ואומר אני שלפי זה היה ראוי

qui uerò rem habet cum alterius uxore, anima eius in gamelum migrat. Hinc est (inquiũt) quod Dauid dicit. Cantabo Domino כי גמל עלי hoc est, Cantabo tibi & confitebor tibi, quòd abstulisti peccatum meum, & liberasti animam meam de gamelo.

GAllach] Quia sacerdotes Dei Christianorum, detondent angulos capitis sui: ideô uocantur גלחים & in singulari numero dicitur גלח Lamed daggessato & camezato, qua forma dicitur etiam גנב גנבים. Est & aliud genus sacerdotũ quòd כמרים uocatur. Et in Radice כמר declarabo discrimen quod est inter ea.

Esa 8. GIllaion] Sume tibi uolumen. Rabbi Schelomo exponit מגילה id est, uolumen. Et Rabbi Dauid Kimhi אגרת id est, Epistola. Verùm Ionathan Chaldæus per לוח quod tabulam significat transfert. Nos Iudæi interpretamur Germanicè ein zettel, Italicè poliza. Hinc est quod & supremum, & infimum folij, necnon & latera eius ubi nulla est scriptura גליונות uocamus, Italicè margine. Porrò & Christiani nouam legem suam אונגליון Euangelium Gimel leniter prolato nominant, quòd ipsum in Græca lingua bonũ nuntium significat. Sed author Aruch Thalmudici pro sua libidine aliam adducit expositionem, quem, si lubet, uide in Radice sua.

GAm] Apud Rabbinos legitur, Vngunt sacerdotem magnum eo modo quem præ se fert Gamma græcum. Expositio, Litera una in scriptura græca extat, quæ Gamma uocatur: cuius figura similis est Daleth inuerso, hoc modo Γ.

GAm] Nahum uir Gamso. Aiunt Rabbini (uirum istum) sic appellatũ fuisse, eò quòd solitus fuit dicere quicquid sibi accideret. גם זו לטובה id est, etiã hoc bonũ est. In Aruch uerò Thalmudico apparet, quasi Gamzo una sit dictio, & nomen loci, de quo legitur 2. Paralip. cap. 28. Gimzo & uiculos eius. Ego autem dico quòd si hæc ita

להקרא איש גמזו הגימל בחירק ׃

גמוגם בדברי רז״ל מגמגם בלשונו והשם גמגום פירוש מי שאינו יכול לבטא דבורו יפה בקרא מגמגם ובקרא גם כן פסילוס וקטע לשבא בלשון אשכנז שטאמלן ובלעז טארטלייא ׃

גימטריא היא מלה יונית ממש לשון חשבון או מנין ברפי על הגימל ובערוך מפרש אותה בענין אחר ולא בהירא ׃

גמר נוהגין רבותינו זכרונם לברכה בדבריהם כשמביאים פסוק אחד ואינם משלימין אותו כדי לקצר שלשה או ארבע תיבות כותבין וגומר והוא פעל יוצא רוצה לומר הפסוק משלים דברו וכאשר מביאין מאמר מדבריהם ואינם משלימין אותו כותבין וכלי׳ והשם גמר או גמירא ׃

גמרי נוהגין רז״ל בדבריהם במלת לגמרי והיא במקום כל וכל בלשון אשכנז גנץ אונ׳ גאר ובלעז אין טוטו פער טוטו ואולי יש הפרש ביניהם

דברים כ׳ג עיין מה שפירש רשי בפסוק ׃ לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי וגומר ׃

גמרא התלמוד נחלק לשני חלקים החלק האחד נקרא משנה והחלק השני נקרא גמרא ׃ ושניהם יחד נקראים התלמוד ׃ ועוד אדבר מזה במלת תלמוד ׃

ſe haberent,dicendum eſſet איש גמזו id eſt,uir Gimzo,Gimel ſcilicet cum Hirec prolato,non Gamzo.

GImgem] Apud Rabbinos legitur, Balbutiens lingua ſua. Inde nomẽ uenit גמגום Gimgum id eſt,Balbuties.Expoſitio. Qui non poteſt bene proferre uerba ſua Megamgem uocatur. Idem & alio nomine פסילוס id eſt, Balbus dicitur. Item קטוע לשון id eſt, qui habet inciſam linguam.

GEmatria] dictio planè Græca eſt, & ſupputationẽ ſiue numerum ſignificat, & raphatur in ea Gimel,in Aruch Thalmudico in alia ſignificatione exponitur,quæ tamen non uidetur mihi lucida eſſe.

GAmar] Rabbini in ſermonibus ſuis quũ citant aliquem Verſum (ſcripturæ) quem tamẽ breuitatis cauſa non abſoluunt,reſecãtes tres uel quatuor dictiones, ſcribere ſolent וגומר :Eſtq́ uerbũ tranſitiuũ.quaſi dicant. Verſus complet uerba ſua. Quũ uerò ſententiã aliquam ex ſermonibus ſuis adducunt, quam tamen non integrè citant tum ſcribere ſolent וכולי id eſt,& cætera. Inde & nomen uenit, גמר uel גמרא.

GAmre] Solent Rabbini plurimũ uti uoce לגמרי loco מכל וכל id eſt, omnino, ſiue totaliter, uel in uniuerſum, Germanicè gantz vnd gar. Italicè In toto per toto, Et fortaſſis differentia eſt inter ea de quo uide peruſch Rabbi Schelomo in hunc uerſum: Non abominaberis
Deut. 23. Aedomæum quia frater tuus eſt. Non abominaberis Aegyptium,&c.

GEmara] Thalmud diuidit̃ in duas partes. Prima pars uocatur Miſchnah, Altera pars Gemara appellatur. Et ambæ ſimul Thalmud nominantur, de quo amplius loquar in dictione Thalmud.

גן עדן קראו חכמים מקום העינוג הצדיקים וקבול שכרם גן עדן לפי שהגן אשר נטע השם בעדן והניח בו אדם הראשון הוא המקום היותר נבחר שבכל העולם בלי ספק לכך כנו התענוג ההוא גן עדן ׃ ויש שואלים מאחר שנודע שהמקום ההוא בארץ הנקרא עדן ונותן בו סמנים שהוא בעדן מקדם איך לא נמצא אדם שהיה שם וראה את המקום והגן ההוא ׃ התשובה כי אין ספק שהלכו שם אנשים רבים אבל כל באיה לא ישובון מפני רוב התענוג שנמצא שם מי הוא הסכל שיפרד משם אלא הכל נשארים שם ׃ ואולי המניעה היא מפני להט החרב המתהפכת שהיא עדין שם ואין מי שיוכל להכנס ׃

גבה גבה גבית עבין בזיון וחרפה ואין משמשין בו רק בבנין פעל כגון הבינוני מגבה הפעול מגבה וכן כל הבנין והשם גבאי או גבות בלשון אשכנז שאנד ובלעז ווערגוניייא ׃

משלי כ״ח **גס** רום עינים ׃ תרגום דאזיל בגסות עיינין והתואר בדברי רבותינו זכרונם לברכה גס רוח ׃ וכן מי שאין לו שכל רך קורין לו גס השכל ובלשון בקבה בהמה גסה בלשון אשכנז גרופא ובלעז גרושו ׃

גס אדם קורא לבעל אחותו או לאחי אשתו גיסו וכן בעלי שתי אחיות נקראים גיסים

GAn Eden]. Sapiētes locū ubi delitiant iusti, necnō & acceptionem mercedis ipsorū Gan Eden uocauerunt, eò quòd hortus ille, quem Deus plantauit, in Eden fuit, in quo collocauit primum hominē. Et locus iste eligibilior est toto mūdo procul dubio: idcirco nominauerūt istas delitias Gan Eden. Et sunt qui interrogant (dicentes) Postquam notum est locum illum in terra esse, qui Eden appellatur, de quo & signa prodit (scriptura) quod sit in Eden uersus Orientem: qui fiat quòd nō extiterit ullus homo, qui eo in loco fuerit, uideritq; hunc locū, & hortum istū? Responsio, Nō est dubiū, quin profecti eò fuerint multi homines: uerùm quotquot eò uenerunt nō sunt reuersi, ꝓter multas delitias, quæ inueniuntur ibi. Quis enim tam stultus, qui inde denuò discederet? quin potius omnes in eo loco remanent: aut fortasis accessum prohibet flamma gladij uersatilis, qui adhuc hodie ibi perseuerat, unde nemo est, qui posit ingredi.

GAnna] apud Rab. legit̃, Turpiter egisti. Significatū eius est Cōtemptus, & ignominia: neq; eo utunt̃ (authores) nisi in Cōiugat. Piel, ut in Participio præsenti dicit̃ מגנה. & in Participio præterito מגונה & sic ꝑ totā Cōiug. Inde & nomen deducitur גנאי, uel גנות id est, Contemptus, ignominia, Germanicè schand, Italicè uuergunia.

Prou. 21. GAs] Exaltatio oculorum: ibi Thargum habet. Qui ambulat in superbia oculorum. Inde deriuatur nomen Adiectiuum, quod legitur in Capitulis Patrum, גס רוח id est, qui est elato animo, Item, qui non est acuto intellectu eum uocant גס השכל id est, Crasi ingenij. Et in fœminino genere dicitur בהמה גסה id est, Iumentum crassum, Germanicè grob, Italicè grosso.

GAs] Maritum sororis suæ, uel fratrem uxoris suæ aliquis גיס appellat. Similiter mariti duarum sororum se mutuò גיסים uocant.

Sic

זֶה לָזֶה וְכֵן לְאֵשֶׁת אָחִיו אוֹ לַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ הוֹרָא גִיסָתוֹ
וְאֵין לְדַבֵּר בּוֹ זוּלַת כִּנּוּי לוֹמַר גִּיס וְעוֹד אֲדַבֵּר מִזֶּה
בְּשׁוֹרֶשׁ יָבָם וּבִלְשׁוֹן אשכנז שוואגר ובלעז קוניאדו
וְהַנְּקֵבָה גִישְׁווייא ובלעז קוגייאדא ׃

גֵּר סְתָם גֵּר שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא
לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה וְנִמְצְאוּ פְּעָלִים
מִמֶּנּוּ בְּשְׁתֵּי יוּדִין וּכְבָר זְכַרְתִּים בְּשׁוֹרֶשׁ גַּיֵּיר ׃ גַּם
שִׁמְּשׁוּ בוֹ בִּשְׁתֵּי רֵישִׁין בְּאָמְרָם גֵּרִים גְּרוּרִים וְהוּא כְּמוֹ
מְגוּיָּרִים ׃

גֶּרֶם זֶה הַשֹּׁרֶשׁ לֹא נִמְצָא בַּמִּקְרָא כִּי אִם בִּלְשׁוֹן
עֶצֶם כְּמוֹ חֲמוֹר גָּרֶם ׃ אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם
ראשית מ'ט לִבְרָכָה שִׁמְּשׁוּ בוֹ לְסִבַּת הַדָּבָר וְכֵן תַּרְגּוּם אָנֹכִי סַבּוֹתִי
שמואל ח'כ'ב בְּכָל בֵּית אָבִיךָ ׃ אֲנָא גְרָמִית וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם
לִבְרָכָה וְהוּא גָּרַם לוֹ כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה וְכֵן גָּרַם לִשְׁכִינָה
שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל וְכֵן הַרְבֵּה וְכֻלָּם בְּבִנְיַן הַקַּל וְאֵין
לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ בְּבִנְיָן אַחֵר ׃

גָּרַס גָּרְסִינָן בְּפֶרֶק פְּלוֹנִי וְהוּא כְּמוֹ שָׁנִינוּ
לְשׁוֹן לִמּוּד וְכֵן פְּלוֹנִי הָיָה גָּרִיס וְכֵן
שיר ח' בְּפָסוּק יֹשַׁחְבִּי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ ׃ מִשְׁנָה וְתַלְמוּד בְּגִירְסָא
וְכֵן מַה שֶּׁלּוֹמֵד הַנַּעַר בְּנַעֲרוּתוֹ בְּקָרָא גִּירְסָא דְיַנְקוּתָא ׃

Sic quoque & uxorem fratris sui, aut sororem fratris uxoris suæ aliquis גיסתו nuncupat. Neque dici debet גיס absque pronomine affixo. de quo amplius loquar in Radice גבם Germanicè schvuager, Italicè koneydo, & in fœminino genere geschvuey, Italicè koneyda.

GEr] Ger quod absolute in lege ponitur, eum significat qui recepit se non culturum idola: & inueniuntur ab eo deduci uerba cum duobus Iodin, cuius anteà mentionem feci in Radice גיר. Vsurpant etiam ipsum cum duobus Resch, dicentes, גרים גמורים quod idem ualet atque מגוירים id est facti proselyti.

GAram] Radix ista in Biblia non inuenitur, nisi pro גרם quod ossa significat, usurpata. ut, Asinus
Gen.49. osseus. Verùm Rabbini utuntur pro causa, siue occasione rei. Vnde Thargum, quod respondet (huic loco) Et ego quidem occasio fui (mortis) omnium animarum domus
1.Sam.22. patris tui, est, אנא גרמית id est. Ego occasio fui. &c. Et apud Rabbinos legitur, Et ipse occasio ei fuit omnis gloriæ istius. Item occasionem dedit diuinæ præsentiæ, ut recesserit ab Israël. Ecce omnia sunt primæ Coniugationis, nec licet eis uti in alia Coniugatione.

GAras] Discimus, siue legimus in Capitulo illo. idem ualet quod מסכת significans scilicet disciplinam, uel doctrinam, Similiter dicitur, Quidã fuit discens. Hac uoce usus est & Chaldæus interpres, in Canticis, in
Cant.1. hunc uersum, Osculetur me osculis oris sui. Tharg. Mischnah & Thalmud cum explicatione. Item, Itẽ quod discit homo in iuuentute uocatur גירסא דינקותא.

גשם בספרים הצובים קראו הגוף גשם באמרם האלוה איננו גשם ובנו ממנו התפעל ׃ באמרם מתגשם ולא במצא במקרא רק בדניאל כמו גשמיה יצטבע פירוש גופו יתכבס ׃ דניאל ה׳

גשר בדברי רבותינו זכרונם לברכה עשה עצמו כגשר ׃ העולם דומה לגשר רעוע הוא המסלול העשוי מעצים או מאבנים משפת הנהר לשפתו השנית לעבור ברגל בלשון אשכנז ברוק ובלעז פונטו שערי הנהרות נפתחו גשרי נהרותא ׃ וכן את כל לוחותים ית כל גשרין ׃ נחום ב׳ יחזקאל כ״ז

נשלמה אות הגימול
גילובט דיי גוט בון הימול

אות הדלת

דא תרגום של זאת דא כמו זאת האשה וזה בנה דא אתתא ודין ברה ׃ ובדניאל דא לדא נקשן ׃ מלכים ב׳ ח׳ דניאל ה׳

דבר הורין לחזיר דבר אחר ׃ ונראה לי הטעם כדי שלא לזכור שמו בפיהם התינוקות וידרשו וישאלו עליו ויבאו לידי אבילה כמו שאין זוכרין שם להם בפסח מטעם זה ׃

GEschem] In libris prophanis uocant corpus Geschem, ut quum dicunt, Deus non est corpus: & deducunt ab eo uerbum in Coniugatione Hithpael, dicendo מתגשם & non inuenitur in Biblia, præterquam in
Dan.5. Daniele. ut, Corpus eius tinctum est, hoc est. Corpus eius lotum est.

GEscher] Apud Rabbinos legitur: Fecit seipsum tanquam pontem. item, Mundus similis est ponti cõfracto · Ponticulus est qui fit ex ligno uel ex lapidibus, pertingens ab uno littore fluuij ad alterum littus ut quis pedibus transire possit, Germanicè bruck Italicè ponto,
Nah.2. Portæ fluminum aperte sunt: ibi Targum habet, pontes
Ezech.27. fluminum, &c. Item omnia tabulata duplicia: Targum omnes pontes.

FINIT GIMEL ET INCIPIT LItera Daleth.

DA] Thargum quod respondet uoculæ זאת
2.Reg.8. est דא ut, Hæc est mulier, atq; is est filius eius: Thargum, Hęc est mulier, & iste est filius eius, Et in Daniele legitur. Genua percutiebant unum ad aliud.

DAbar] Rabbini porcum uocant דבר אחר dicest, res alia. Et uidetur mihi hæc esse ratio, quod nolunt recordari nominis eius coram pueris. ut, non habeant occasionem quærendi & interrogandi de eo, quo fieret ut tandem eò uenirent ut comederent. Similem ob caussam non recordantur nominis panis in festo pæsach.

דבור בדברי רבותינו זכרונם לברכה על כל
דבור ודבור ויש הפרש בין דבור לדבר
כי דבר הוא שם טופל לומר על כל מה שהוא שם דבר
בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים אבל דבור
אינו טופל רק על הדבור היוצא מן הפה בתחוך הלשון ׃
וקראו רבותינו זכרונם לברכה לדבריו של הקדוש
ברוך הוא דבור סתם וזה דוקא עם הא הידיעה כמו על
פי הדבור ׃ וכן היה הדבור פרוש חימנו ׃ וכן חרבה
ודבור בלשון רבים דבורים ׃ אבל עשרת הדברים שהיו
על הלוחות קראו להן עשרת הדברות בלשון נקבות ׃ וכן
הוא מנהגם כמו שיתבאר בשורש מסר ׃

דוגיא כן קורין לספינה הגדולה שיש לה
משוטים הרבה משני צדדיה ובלשון רז״ל
עמוס ד בקראה דוגית ומזה בסירות דוגה ׃ וסירה היא הספינה
ישעיה יח הקטנה שבדוגית ותרגומו כדוגית ׃ וכן בכלי גומא
בדוגין בלעז גליאה וכן שמה בלשון אשכנז ׃

דוגמא אין דוגמתו פירוש אין דומה לו והוא
לשון יון אבל הדלת נקראת בחירק דגמא

דגש הנקודה שמשימין בגוף האות לחזק
קריאתה קורין דגש ולא נודע לנו ׃
פתרונו כמו שלא נודע לנו קצת שמות הנקודות
והטעמים כמו שכתבתי בהקדמתי לספר מסורת המסורת

DIbbur] Apud Rabbinos legitur, Et ipſi reſpondent poſt eum ad quodlibet uerbum. Eſt'que differentia inter דבור & דבר. Nam דבר nomen eſt, quod dici quadrat de omni quod eſt nomen rei, ſiue ſit res animata, ſiue inanimata. Sed דבור non competit niſi uerbo, quod ex ore egreditur uoce articulata. Rabbini quoque uerba Dei abſolute דבור appellant. & hoc pręſertim cum He Haiediah. ut, Iuxta os uerbi (Dei,) huiuſmodi eſt, Verbũ ſeparatũ ab eo. frequẽter itẽ uſurpatur in plurali numero דבורים ſed decem uerba, que in tabulis (decalogi ſcripta fuerunt) ea Rabbini ſuo more עשרת דברות in fœminino genere uocarunt. ſicut declarabitur in Radice ספר.

DVgia] Sic uocant nauem cui ſunt multi remi in utroq; latere. Apud Rabbi. uocatur דוגית Huius ſignificationis eſt & illud in Amos, cap. 4. בסירות דוגה ubi בסירה paruam nauiculã ſignificat, quæ haberi ſolet in Dugith, id eſt, in magna naui. Chaldaicè redditur per בדוגית

Eſa.18. Similiter & in iſto loco, Et in uaſis iunceis. Thargum, In nauiculis, Italicè Galea, quod idem & Germanicè ſic nominatur.

DVgma] Non eſt ſimilitudo eius. Senſus eſt, Non eſt ſimile ei: Eſtq; uocabulum Græcum, apud quos tamen Daleth cum Hirec profertur.

DAggeſch] Punctum, quod ponunt in corpote dictionis ad fortificandam prolationem eius, Dagges uocant. Neq; conſtat nobis eius interpretatio, quemadmodum & aliorum quorundam punctorum & accentuum nomina, quid ea ſignificent, non planè cognitum eſt nobis: ſicut ſcripſi in Præfatione mea, in librum Maſoreth Hamaſoreth.

דן כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָדָם הָרִאשׁוֹן בִּבְרָא דּוּ פַּרְצוּפִין פֵּירוּשׁ שְׁנֵי פָּנִים וְכֵן דּוּ בְּלַעַז שְׁנַיִם ׳ וְנִרְאֶה לִי שֶׁיֵּשׁ לִקְרוֹתוֹ דּוּ בְּחוֹלָם וְלֹא בְּשׁוּרֶק כִּי כֵן יֵשׁ מְפָרְשִׁים דּוּפִי מוּרְכָּב מִן דּוּ וּמִן פִּי פֵּירוּשׁ שְׁתֵּי פִּיּוֹת כִּי כֵן מוֹצִיאֵי דִבָּה יְדַבְּרוּ בִּשְׁתֵּי פִּיּוֹת אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב ׃

תילים ל״ג
תילים יד
דוחן דוח וְתִמְצָא לְשׁוֹן עִיּוּן וְהַשְׁגָּחָה ׳ מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ ׳ תַּרְגּוּם אוֹדִיק וְכֵן יְיָ מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף ׳ מִן שְׁמַיָּא אוֹדִיק וּבְמִצְוַת הָעִבְּרִי בְּבִנְיַן הַקַּל דָּח כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַבֵּינוּ שְׁלֹמֹה בַּר יִצְחָק זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת וְאוּנְקְלוֹס לֹא דָח עַל לְשׁוֹן הַמִּתְחַר ׳ וּבְמִצְוָא בְּבִנְיַן פָּעֵל דַּיֵּיח לֹא דַיֵּיח יָפֶה וְהַפָּעוּל מְדוּיָּח וְהַשֵּׁם דִּיוּחַ אוֹ דַּיְּיחוּת וְהַתּוֹאַר דַּיְּיחָן אֲבָל דִּקְדוּחַ הוּא מִשּׁוֹרֶשׁ קָדַח וְשָׁם אֲדַבֵּר בּוֹ ׃

ויקרא כ״ו
דַוְקָא גַּם זֶה מִשּׁוֹרֶשׁ דוח כְּאָמְרָם דַּוְקָא כְּשֶׁהוּא כָּךְ וְכָךְ וְכֵן לָאו דַּוְקָא רוֹצֶה לוֹמַר אֵינוֹ מַמָּשׁ בְּכִוּוּן וּבְעִיּוּן כָּךְ כְּגוֹן וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים ׳ לָאו דַּוְקָא עֶשֶׂר אֶלָּא רוֹצֶה לוֹמַר הַרְבֵּה נָשִׁים ׃

די מִלַּת אֲשֶׁר מְתוּרְגָּם דִּי וְלִפְעָמִים מְשַׁמֵּשׁ הַדֶּלֶת לְבַדָּהּ בְּרֹאשׁ הַמִּלָּה בִּמְקוֹם דִּי וְהִיא בְּחוֹלֶדָה בִשְׁוָא כְּמוֹ עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה ׳ עִשְׂבָּא דְחַקְלָא
בראשית ג׳

DO] Apud Rabbinos legitur, Primus homo creatus est duplici effigie. Sensus est, Duplici facie. In Italica quoque lingua דו duo significat. Et uidetur mihi sonandum esse דו cum Holem, non cum Schurec. Sic etenim interpretantur uocabulum דפי ut sit compositum à דו & פי id est, duo ora. simile enim quiddam est cum his qui proferunt infamiam, ac si loquantur duplici ore: aliud ore, aliud corde.

Dock] Attende & inuenies. Diligentē cōsiderationem & attentionē significat. Vnde ubi hebræus dicit, De mansione habitationis suę prospexit. Tharg. habet
Psal.33.
Ibidem 14. אדיק attendit. Item Dominus de cœlo aspexit. Thargum מן ממיה אדיק. Inuenitur quoque præteritum eius in Coniugatione Kal דק quo utitur Rabbi Schelomo in multis locis, quum dicit. Et Onkelus non animaduertit phrasim bibliacam. Reperitur & in 2. Coniug. Piel דייק, ut, non attendit bene. Inde & Participium præteritum uenit. ut, ספר מדויק id est, Liber correctus. Item nomen substantiuum. ut. דיוק uel דייקות Et nomen adiectiuum דייקן Cæterum Dikduk uenit à Radice דקק de qua loquar in suo loco.

DAueka] Etiam hoc uocabulum uenit à Radice דוק ut quum dicunt: maximè quum ita & ita se habeat. Item לא דוקא Cuius sensus est, non ita sim
Leu.26. pliciter est intentio & sententia. ut, Et pinsent decem mulieres: Sensus est, Nō tantûm decem, sed, uult dicere, Multæ mulieres.

DI] Vocabulum אשר in Thargum reddi solet per די & aliquando ponunt Daleth solum in capite dictionis loco די & habet punctum
Gen.3. Scheua, ut, Herba agri, Thargum habet, עסבא דחקלא
Cum

בראשית א' ובשתחלת המלה בשוא אז היא נקודה בחיריק כמו ברקיע השמים ברקיע דשמיא וזה לפי שאין שוא אחר שוא בראש התיבה ׃

דוכן אנחנו קורין דוכן כשהכהנים נושאים ידיהם בברכת כהנים ׃ וכן תרגום שאו תהלים קל"ד ידיכם קדש טולו ידיכון בכהניא על דוכן קודשא ותמיה אני על זה שהרי דוכן נקרא האיצטבא שעמדו עליה הלוים כשאמרו שירה ונקראת דוכן בלשון ערבי ׃ ובלשון אשכנז באנקא וכן בלעז ׃

דוכס דוכוס ׃ הוא שלטון שתחת המלך והוא כמו אלוף בלשון עברי ׃ וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל אלוף מלכותא דלא תגא פירו' מלך שאין לו כתר נקרא דוכוס וכן בלשון רומי דוקס ובלא"ז הערצוג ׃ ובפסוק ששים המה מלכות ושמונים שיר ו' פילגשים תרגום דוכסין מבנוי ישמעאל ׃ ובפסוק לא הביאה אסתר וגומר תרגום עם דוכסי מלכא ׃ ותמיה אסתר ה' אני על שאנו קורין אותו דכוס הבת דגושה ׃

משלי כ"ה **דוכתא** ובמקום גדולים אל תעמוד ׃ תרגום בדוכתא דרברבי לא תיקום ובמציא בגמרא דוך פלוני והוא כמו דוכתא ׃ פירוש מקום מיוחד בלשון אשכנז אורט ובלעז לוגו ׃

Cum uerò principium dictionis Scheua obtinet tunc ipsum Daleth Hirec habet, Vt, In firmamento cœli: Targum, In firmamento ברקיע Et hoc ideo fit quod Scheua post Scheua in principio dictionis non potest stare.

DAchan] Nos Duchan uocamus cum sacerdotes sustollunt manus in Benedictione sacerdotum. Vnde Thargum quod respondet huic loco. Sustollite
Psal.134 manus uestras ad sanctitatem, est, Eleuate manus uestras sacerdotes super suggestum sanctum. Et miror ego super hoc, qandoquidem Duchan uocatur suggestus super quem stabāt Leuitæ cum dicerent canticū, uocaturq; Duchan in lingua Arabica, in Germanica uerò einbäck, sicut & in Italica.

DAchas] Ducos principem qui sub rege est significat, idemq; ualet quod Aluph in lingua arabica, Inde est quod dixerunt Rabbini, Omne Aluph regnum est absq; corona. Sensus est, Rex qui nō est coronatus uocatur Ducos, quod nomē scilicet dux & Latinis in usu est
Cant.6. Germanicè Hertzog. Et in Versu, Sexaginta sunt reginæ & octoginta concubinæ: Thargum habet, Duces de filiis Ismaēl. Item, in Versu, Non introduxit Esther: Targum, cū ducibus regis. Et miror ipse quod nos pronunciamus דוכס cum caph dagessato.

Prouerb.25 DAchta] Et in loco magnorum ne steteris. Thargum: ובדוכתא id est, & in loco magnatum ne surrexeris. Inuenitur item in Gomora חד מלכו id est locus quidam, quod idem ualet ac si diceretur דוכתא hoc est, locus peculiaris, Germanicè ort, Italicè Loco.

I Dildel

דלדל למה נקרא שמה דלילה שדלדלה את כוחו וכוליו פירוש לשון חלשות וכן אבר מדולדל ועיקרו לשון דלות ששרשו דלל על משקל בלבול מן בלל ובלשון אשכנז שלוטריג ובלעז ליבטו או לאסו ׃

דם בדברי רבותינו זכרונם לברכה מי שאין לו דמים לא יעמוד בשוק ׃ הורין למעות
משלי כ'כד דמים וכן אהבה ממוך במחיר ׃ תרגום בדמין בלשון אשכנז געלט ובלעז דינארי ולא נמצא רק בלשון רבים

דינר יש מטבע נקרא בלשונם דינר והוא כמו זוז אלא שהזוז של כסף והדינר של זהב
מלכים ב'ה' וכן ששת אלפי זהב ׃ דנעמן תרגם יונתן דינרין דדהב ובלשון לעז נקראו המעות דינארי וכן יש מטבע קטנת נקראת בלעז דינאר והוא מה שקורין בוינציה באגטינ ובלשון אשכנז בערנר ׃

דף הורין לקרש או ללוח דף וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה בין דף לדף בלשון אשכנז ברעט ובלעז טאבולה ומזה מה שאומרים דף פלוני של הספר ובלשון רבים דפין ויש הורין להם עלין והוא הנכון כי כן נקראו בלשון אשכנז בלעטר ובלעז פוליו ׃

Dildel] Apud Rabbinos legitur, Quare uocatum est nomen eius דלילה Delila, eò quod debilitauit robur, &c: Expositio eius est חלשות id est, debilitatio. Hinc est quod dicitur, Membrum debilitatum: cuius Etymon est דלות id est, attenuatio, à Radice דלל & incedit iuxta formam בלבל quod à בלל uenit, Germanicè Schlotterig, & Italicè lento, uel lasso.

Dam] Rabbini dicunt. Cui non est pecunia non stet in foro: ibi pecuniam דמים uocant. Qua uoce usus est Chaldæus interpres in isto loco, Emam à te
2.Sam. 24. pro prætio. Thargum, דמין pecunia, Germanicè gelt, Italicè denar: Et non inuenitur, nisi in plurali numero.

Dinar] Moneta est, quæ uocatur in lingua eorum דינר, & idem ualet quod זוז nisi quòd זוז de argento dicitur דינר uerò de auro. Sex mil-
2.Reg.5. le aureorum. Thargum Ionathæ habet, denarios aureos. In lingua Italica uocatur pecunia Denari. Est item & parua moneta, quæ uocatur Italicè denar, quam Veneti Bagtin, Germani Berner nominant.

Daph] uocant asserem, aut tabulam דף. Similiter & Rabbini quum dicunt, Inter tabulam & tabulam, Germanicè Brett. Italicè tabula. Hinc etiam desumptũ est, quod pro folio libri usurpant, quum dicunt, In isto folio libri. In plurali numero dicitur דפים. Sunt tamen qui folia עלים uocant, quod non inconueniens est. Sic etenim nuncupantur & in lingua Germanica bletter, & in Italica folia.

בראשית ח׳ **דפס** האדם בצלמו פירש רש״י בדפוס העשוי לו פורמא בלעז וכן בלשון אשכנז ׃ וכן נקראים הספרים הנעשים על ידי חקוק אותיות דפוס שטאמפא בלעז ובלשון אשכנז דרוק ועושין ממנו חל ונפעל והפעיל ׃ כגון דופס ונדפס והדפיס ׃ וכן ובדם
בראשית מ״ט ענבים סותה תרגום ירושלמי מדמי לדפוס ענבין ׃

דפק דע כי סתם גידים הנמצאים במקרא אינם הגידים הדופקים שממששין בהם הרופאי׳ כי אותם קוראים להם הרופאים עורקים ׃ וכן נקראים בלשון ערבי וכן אמר איוב ועורקי לא ישכבון ׃ פירוש הגידים שלי שדופקים לא ינוחו רק מתנועעים תמיד מבלי הפסק מפני רוב החום הנבער אשר בלבי ונקרא בלשון הגוים פולש ובלשון
שה״ש ה׳ הקודש דפק מן קול דודי דופק לשון הבאה ׃

דקדק בדברי רבותינו זכרונם לברכה המדקדק במצות ׃ דקדוקי תורה דקדוקי סופרים ׃ בלם לשון דק כלומר המעיין בדבר דק דק ׃ בלשון אשכנז דוק ובלעז זופטיל ׃ וכן דקדוק הלשון שצריך לעיון דק באותיות ובנקודות ובבנינים ובפעלות וכן קורין לו דייקות וכבר דברתי מזה בשרש דוק עיין בשרשו ׃

דקדק תרגום של חשן עיין בשרש דרדק ׃

בראשית לה **דר** אשר גר שם תרגום די דר תמן והשם

Gen. 1 DAphas.] Et creauit Deus hominem in imagine sua. Rabbi Schelomo exponit, in forma quæ facta erat ei, Italicè forma, similiter Germanicè: Hinc est, quod libri qui per impressionem literarum fiunt דפוס appellantur, Italicè Stampa, Germanicè druck, Inde ducunt uerbum in coniugat: kal, Niphal, & Hiphil, ut, דפס imprimens siue impressor מדפס impressum הדפיס fecit imprimere, Et in sanguine vuarum uestimentum suum, ibi Thargum Hierosoly: habet, מדמי לדפוס עינבין id est, simile est impressioni vuarum.

Ibidem 49.

DAphak] Nota quod (uocabulum) גידים quod in Biblia absolute usurpatum inuenitur, non significat uenas pulsatiles, quas medici palpant, quoniam eas medici עורקים appellant, Cuius uocis usus est etiam in Iob cap. 30. Et nerui mei non quiescunt: sensus est, uenæ meæ in quibus pulsus agitatur non quiescunt, sed mouentur iugiter absque cessatione propter multum calorem alienum qui est in corde meo, Vocaturque apud Ethnicos pulss. Et in lingua sancta דפקין estque deductum ab illo, uox dilecti mei pulsantis &c. quod percussionem significat.

Cant. 5.

DIkdek] Apud Rabbinos legitur. Qui subtiliter exquirit in lege. Itē, Subtilitates legis. Item, Subtilitates scribarum. omnia subtilitatem significant, hoc est eum, qui considerat rem subtiliter, Germanicè dinn, Italicè Subtyl, Hinc & dikduk deriuatur, quod significat diligentem & subtilem considerationem circa literas, puncta, coniugationes, operationes &c. qua de causa & דייקנות uocant, de quo & antea loquutus sum in radice דקק uide in radice sua.

DAkdak] Thargum est quod respondet hebrææ uoci קטן id est, paruum, uide in radice קטן.

Gene. 35. DAr] Vbi peregrinatus fuit, Thargum די דר תמן id est, in qua peregrinatus fuit &c. Inde uenit nomen

שמות ט״ו דִּירָה תַּרְגּוּם אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ לְדִירַא דְקוּדְשָׁךְ ׃ וְכֵן בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה אִשָּׁה נָאָה דִּירָה נָאָה בִּלְשׁוֹן אשכנז וואונונג ובלעז סְטַאנְצִיַּיה וּבִלְשׁוֹן רַבִּים דִּיוּרִין דִּיוּרִין דְּגַבֵּי נֹחַ ׃

תענית כ״ב **דורן** הִתְקִין עַצְמוֹ לְג׳ דְבָרִים לְדוֹרוֹן לְמִלְחָמָה לִתְפִלָּה פֵּירוּשׁ דּוֹרוֹן בִּלְשׁוֹן יָוָן מִנְחָה ובלעז פְּרֵיזַאנְט וְכֵן אוֹמְרִים אָנוּ בִּלְשׁוֹן אשכנז פְּרֵיזַאנְט וְאֵינוֹ לְשׁוֹן אשכנז רַק מִלְּשׁוֹן לַעַז ׃ כִּי בלשון אשכנז נִקְרֵאת הַמִּנְחָה שענק ׃ וְעוֹד טָעוּת אַחֶרֶת שֶׁאֲנַחְנוּ קוֹרִין דורון מְזִיגָה עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ מָזַג ׃

דַּרְדַּק מַקְרֵי דַּרְדְּקִין פֵּירוּשׁ מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת וְכֵן
איוב ל׳ שַׁתְחוּ עֲלֵי צְעִירִים מִתְחַבִּין עֲלֵי דַרְדְּקִין וּפֵירוּשׁ בְּעָרוּךְ נְעָרִים וְנִרְאֶה לִי שֶׁאַתְּ נְקֵבוֹת בִּכְלָל שֶׁהֲרֵי
אסתר ד׳ בְּפָסוּק וּמָרְדֳּכַי יָדַע בְּתַרְגּוּם וְלָא עַל דַּרְדְּקֵיהוֹן הֲרֵי בָּנִים
אסתר ח׳ וּבָנוֹת בִּכְלָל ׃ וּמְצָאתִיו בְּלִי רֵישׁ מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל מִדַּקְדְּקֵיהוֹן עַד רַבֵּיהוֹן ׃

דֶּרֶךְ אֶרֶץ יֵשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה פָּנִים הָאֶחָד הוּא נֶאֱמַר עַל הַהַנְהָגָה הַמִּתְנַהֶגֶת בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת וּבְמוּסָר וְשֵׂכֶל טוֹב כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּמַסֶּכֶת דֶּרֶךְ אֶרֶץ ׃ וְהַשֵּׁנִי הוּא הָעֵסֶק בִּסְחוֹרָה וּבִמְלָאכָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ יָפֶה תַּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְהַשְּׁלִישִׁי הוּא תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּהַגָּדָה זוּ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ ׃ וַאֲנִי הַמַּעְתִּיק

Exod.15 nomen ſubſtantiuum דירה ut, Ad habitaculum ſanctitatis tuæ. Thargum לדירת קודשך, eius uſus eſt apud Rabbinos, ut, Mulier pulchra, habitatio pulchra, Germanicè vuonung, Italicè ſtanzia. In plurali numero dicitur דירין ut דירין דגבי נח.

Gen.32. DOron] In Peruſch Rabbi Schelomo legitur. Parauit ſemetipſum ad tres res. Ad munera, ad bellũ, ad orationem. Expoſitio. Doron in lingua Græca idem ualet quod מתנה Germanicè Præſant. Sic enim nos (Iudæi) uocamus in lingua Germanica, quum non ſit Germanicũ ſed potius Italicum: Nam in lingua Germanica uocatur מתנה ein ſchænck. Eſt & alius error, quod donum מורגה uocamus. uide in Radice נתן.

DArdak] Makre dardekin. Expoſitio eius eſt, Doctor puerorũ, qua uoce uſus eſt Chaldæus in iſto lo-
Iob.30. co, Rident ſuper me iuniores me Tharg. Rident ſuper me pueri. Exponitˉ item & in Aruch Thalmud. per נערים quod pueros ſignificat. Et uidetur mihi quod etiam fœmellas cõplectatur, ubi enim Verſus in hebræo habet. Et Mardo-
Eſther. 4. chai cognouit: Thargum habet. Et non ſuper filios eorum Ecce ibi ſimul filij & filiæ includuntur, Inueni item ali-
Eſther.1 cubi ſine Reſch litera. ut, A paruo uſq; ad magnũ: Thargum Hieroſolymitanum מזעיריהון עד סביהון id eſt, à pueris eorum uſq; ad ſenes eorum.

DErech Erez] Apud Rabbínos tribus modis accipitur, Primo uſurpari ſolet, ubi mentio fit de ritu ſiue cõſuetudine regionis, de bonis moribus, de ciuilitate, & de bono ingenio, Sicut uſurpatũ inuenitur in Tractatu Thalmudico qui Derech Erez appellatˉ. Secũdo ſignificat ſtudiũ ſiue laborẽ qui impenditˉ in negotiatione & opere aliquo, ſicut uſus eius eſt in Pirke Auoth, ubi dicũt: Bona eſt diſciplina legis עם דרך ארץ Tertio, per ipſum intelligitur actus uenereus ut cum dicunt in Hagadah; פריסות דרך ארץ

Ego

מוסיף על אלה עוד הרביעי שהוא שבא על לשון פטירת
כל בני אדם כמו שאומר דוד המלך עליו השלום אנכי
מלכים א׳ ב׳ הולך בדרך כל הארץ ׃

ד״ה ב׳ י״ג
ד״ה ב׳ כ״ד **דרש** במדרש הנביא עדו מדרש ספר המלכים
פירוש ספר שכתוב בו דברי המלכים
והנביאים נקרא מדרש כי כל הדורש אותם הדברים
ימצאם שם על כן נקרא מדרש והמם בחירק ותמהתי
למה אנו נוהגים לומר מדרש המם בסגול ׃ וגם הבית
או החדר המיוחד ללמוד תורה נקרא בית המדרש גם
קראו מדרש כל פירוש שאינו על דרך פשוטו כגון
מדרש אגדה או מדרש רבותינו גם נקרא דרש או
דרשה ובעל המדרש נקרא דרשן כמו רבי משה הדרשן
וכן נקרא אדוני הנוצרי פיילוש באגיוש הדרשן
בעיר איינה

נשלמה אות הדלת
בעזר אשר ידו בכל מושלת

אות ההא

הא תרגום של הנה והן הא ׃ וכן בדברי רז״ל
הא למדת והא כתיב ׃ ודומיהם כמו הנה
ועוד שמשו בו במקום זה כגון הא שלפניך

הא כמו הא בהא תליא ׃ וכן הא לחמא עניא
והוא כמו האי שלפניך ׃

האי כמו האי גברא האי בית כור ׃ כמו זה
ואין הפרש בין זה ובין האי ׃

Ego autem interpres addo illis quartum significatũ, quod est, quod in Biblia significat mortem, quæ manet omnes
1.Reg.2. mortales. sicut dicit Dauid rex (super eum sit pax) Ego uado per uiam uniuersæ terræ.

2.Parl 13. DArasch] In Inuentario Iddo ꝓphetę: In Inuentario
Ibidem 24 libri regũ: Expositio, Liber in quo scribunt̃ uerba, siue gesta regum & prophetarum uocatur Midrasch, ab eo scilicet, quod quicunq; quærit eas res, inueniet ibi: Hinc est quod Midrasch nuncupatur, & punctatur Mem cum Hirec. Admiror enim cur nos solemus dicere Medrasch, Mem cum Sægol prolato. Item domus, uel conclaue quod studio legis destinatum est, Beth Hamidrasch uocatur. Vocant item Midrasch omne commentarium, quod non iuxta simplicem, siue literalem sensum scriptum est: ut Midrasch Agadah: uel Midrasch Rabbinorum nostrorum. Idem & alio nomine Drascha, uel Drasch nominatur. Author item Hamidrasch: uel qui peritiam habet prædicandi Darschan uocatur, ut Rabbi Moses Hadarschan.

FINIT DALETH, ET
incipit litera He,

A] Thargum quod respondet הנה & הן est הא, quo etiam Rabbini uti solent. ut. En didicisti. Ecce scriptum est, & similia. Vsurpant etiam pro זה sicut & הא quod sequitur.

HA] Vt, Hoc ab illo pendet. & id genus simile. Huiusmodi est, Iste est cibus pauperum: idem ualet quod הדא quod modo sequitur.

HAi] ut, Iste uir, Hæc est domus Cori, idem ualet quod זו & nullum discrimen est inter הא & הדא.

K Hoil

הואיל הואיל והזכירו ספר בשבחו ׃ וכן הואיל וכך הוא ופירושו מאחר שהדבר הוא כך ובלשון אשכנז די וייל דז ובלעז דפוי קי ׳ וכן פירושו של כינן ׳ ויש מעט הפרש ביניהם כמו שאבאר בשרשו
דברים א' והרוב אבי לומר כי הואיל מלשון הואיל משה באר שהוא לשון התחלה ופירוש הואיל והזכירו התחיל הפסוק והזכירו על כן ספר בשבחו ׳ וכן לפי מי שמפרש הואיל משה לשון רצון יש לומר רצה הפסוק והזכירו וכולי ׳
בראשית י״ח והתימה על רש״י זכרונו לברכה שפירש הנה בא
דברים א' הואלתי. רציתי כמו הואיל משה ובפרשת אלה הדברים אומר הואיל משה התחיל כמו הנה בא הואלתי ׳ כן מצאתי בכל הנוסחאות והרוב לודאי שהוא טעות שנפל
שמות ב' בנוסחה הראשונה והראוי הואלתי רציתי כמו ויואל משה שפירש שם בתרגומו וצבי לשון רצון ׃

הבאי כדברי רבותינו זכרונם לברכה דברה תורה בלשון הבאי והוא כמו גוזמא וכן אמרו
דברים א' דברה תורה בלשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים ׳ בשמים סלקא דעתך אלא גוזמא ׳ במצא גוזמא והבאי אחד הוא ׳ והוא כשאדם מגדיל את הדבר הרבה ומוסיף על גידולו וגוזמא הוא לשון יון והבאי נראה לי שהוא
ישעיה ל״ב לשון הוץ תרגום של הוץ שמיר הובי ובור וכן שמיר

HOil] Apud Rabbinos legitur, Postquam meminit eius, enarrat laudẽ eius. Item, Postq̃ ita est. Expositio eius est. Postquàm ita se res habet, Germanicè dievueil das, Italicè dipoki. Similiter exponitur & uocabulũ כיון, est tamen nonnihil discriminis inter ea, sicut declarabo in Radice sua. Et uerisimile mihi uideẽ deductũ esse ab
Deut.1. illo, Cœpit Moses declarare, &c. ubi incipere significat. unde & sensus istius הואיל והזכיר talis esse potest, Incipit Versus & meminit eius. propterea enarrat laudẽ eius. Simili modo etiã secundũ eum, qui exponit הואיל משה pro uoluit Moses, dicendũ est, Voluit Versus, & meminit eius, &c.
Gen.19. Et mirũ est, q̄ Rabbi Schelomo exponit illud הנה נא הואלתי pro רציתי id est, uolui. citans istũ locũ הואיל משה Et in Pare
Deut.1. scha. Elle Hadebarim exponit הואיל משה per התחיל id est, incepit. & citat locũ ex Genesi הנה נא הואלתי sic certè inueni in omnibus exemplarib. Mihi uerò p̱ certò habeẽ, errorẽ esse, qui irrepserit in primum Exemplar. & debere scribi
Exod.3. הואלתי רציתי כמו ויואל משה, sicut & ipse Rabbi Schelomo, ut reddidit Thargum per צבי id est, uoluit, ibidem exponit.

HAbai] Rabbini dicunt, Loquitur lex hyperbolicè. idem ualet quod guzma, sic dicũt hyperbolicam
Deut.32. locutionem esse quod lex dicit, Ciuitates magnas & munitas usq̃ in cœlũ, ubi non est quod putes (scripturã) de huiusmodi ciuitatibus loqui, quæ ad cœlũ usq̃ reuera pertingant, sed est Hyperbole. Constat itaq̃ Guzma & Habai idem esse. Idipsum autem est, quũ aliquis amplificat rem aliquam, & nimium extollit magnitudinem eius. Estq̃ Guzma uocabulum Græcum, Habai uerò, ut mihi uidetur, deductum est ab eo quod spinam significat: Thargum enim, quod respondet Hebræo קוץ ושמיר
Esa.32 Spina & uepris, est, הובי ובור. Item שמיר ושית, id
Ibidem 7. est Spinæ & uepres. Thargum habet הובאי ובום

וְשִׁית ׃ וּכְמוֹ שֶׁהַקּוּבִּים אֵינָם נֶחְשָׁבִים לִשְׁאָר עַצְמִים כָּךְ דִּבְרֵי גוּזְמוֹת אֵינָם נֶחְשָׁבִים לִשְׁאָר מַאֲמָרִים וְאֵין בָּהֶם אֲמִתּוּת וְהָא שֶׁל הֲבַאי בְּחַטַּף פַּתַּח בְּרַאֲיַית רָפֵי הַבֵּית וְכֵן הֶבֶל וַהֲבָרָה הַבָּאִים אַחַר זֶה הַהֵיהִין בְּחַטַּף פַּתַּח ׃

הֲבַל הֲבַל פִּיהֶם שֶׁל תִּינוֹקוֹת ׃ וּבַעַל הֶעָרוּךְ הֱבִיאוֹ וְלֹא פֵּירְשׁוֹ ׃ וְהוּא כִּדְמוּת עָשָׁן הַיּוֹצֵא מִפִּי הַבַּעֲלֵי חַיִּים וְהוּא יוֹתֵר נִכָּר בִּזְמַן הַחוֹרֶף מִבַּקַּיִץ ובלשון אשכנז אוטם ובלעז האליטו וְכֵן תַּרְגּוּם כְּלִיבֵר שֶׁבִּיבוּ כְּמוֹ הַזֶּה הַיָּה הֲבַל פּוּמָא ׃ תילים כ׳

הֲבָרָא קוֹל הֲבָרָה הוּא הַנִּקְרָא בְּפָסוּק קוֹל דְּמָמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְאַחֲרֵי הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה מלכים א׳ יט וּפֵי׳ רש״י וְאָבִי שֶׁמָּעֲתִי כָּל הַבָּא מֵהוּד הַדְּמָמָה טאצימנט בלעז בלשון רומי איכו ובלשון אשכנז ווידר האל ׃ וְכֵן אָמְרוּ רז״ל בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר שָׁמַע קוֹל הֲבָרָה לֹא יָצָא ׃ וְעוֹד שִׁמְּשׁוּ בּוֹ בְּאוֹפֶן אַחֵר בְּאָמְרָם יָצָא קוֹל הֲבָרָה בָּעִיר עַל פְּלוֹנִי אוֹ פְּלוֹנִית וְכוּלֵי׳ פֵּירֵשׁ קוֹל שֶׁאֵינוֹ וַדַּאי ׃ וְהַמְדַקְדְּקִים קָרְאוּ גַּם כֵּן נְקוּדוֹת הָאוֹתִיּוֹת הֲבָרוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי בְּשִׁירֵי אֵלֶּה מְלָכִים הָעֲשָׂרָה הַמּוֹלְכִים בַּהֲבָרָה וְהֵם עֲשָׂרָה נְקוּדוֹת אַ אֵי אוֹ אוּ וְכוּלֵי׳ ׃

הַגָּדָה בְּלֵיל פֶּסַח קוֹרִין הַהַגָּדָה וְנִקְרָא כֵּן מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ וְכוּ׳ ובלשון אשכנז נִקְרָא לוֹדְ

Et quemadmodum ſpinæ non reputantur inter reliqua ligna, ſic hyperbolicę locutiones non reputantur inter alias orationes, quibus etiam non ineſt rei ueritas. Porrò He quod præſeruit הבל punctatur cum Hateph pathah, & Beth raphat, quod idem fit & in ſequentibus Radicibus הבל & הברה in quibus uenit He cũ Hateph pathah.

HAbal] Apud Rabbinos legitur, Halitus oris eorum, nempe puerorum, &c. Author Aruch Thalmudici adducit ipſum, & non explicat: ſignificat hoc uocabulum fumum, ſiue uaporem, qui egreditur ex ore, quię magis cognoſcit tempore hyemis quàm æſtatis, Germanicè Athem, Italicè halito, hac uoce et Chaldęus interpres utit. ubi eñ Hebræus dicit, Conſumpſimus annos noſtros ue-
Pſal.90. luti ſermonem &c. Thargum habet, Conſumpſimus dies uitæ noſtræ, tanquam uaporem oris in hyeme.

HAbarah] Vox הברה ea eſt, quæ in ſcriptura uocatur דממה קול uox ſilentij, id eſt, uox ſubmiſſa. ſicut
1.Reg.19. ſcribitur. Et poſt ignem uox quieta & ſubtilis. Vbi Rabbi Schelomo in ſuo Peruſch ſic dicit, Ego audiui, quód uox, quæ uenit ex ſilentio Taciment uulgò uocatur, Latinè Echo, Germanicè vuiderhall. Hinc eſt quòd Rabbini ubi mentionẽ fatiũt clangoris tubæ, dicunt: Qui audit uocem הברה non exit liber. Et iterum uſurpant in alia forma quum dicunt, Egreſſa eſt הברה קול in ciuitate ſuper illum, uel illam. &c. id eſt, Vox quę non eſt certa (intelligunt incertũ rumorẽ). Inde eſt quòd & Grãmatici puncta literarum הברות nominant, ſicut & ego uſus ſum in Cantico meo, ubi dico, Iſti ſunt decem Reges, qui regnãt. הברות id eſt, Sunt decem puncta הַ a, הִ i, הֹ o, הֻ u &c.

HAgadah] Noctem Pæſach uocant Hagadah, quæ nomenclaturam accepit ab eo quòd (in Lege) dici-
Exod.13. tur, Et annuntiabis filio tuo, &c. Germanicè uocatur los.

ונראה לי שהוא לשון גאלה בלשון אשכנז לחוטג ועוד
עיין בשורש אגד ׃

הגהה הורין למי שמתקן טעותי הספר מגיה ופעולתו בקריאת הגהה ואז נקרא הספר ההוא מוגה ובלעז קוריש והוא לשון נגה ואורה וכן הכותב איזה חדוש או ביאור בגליונות הספר נקרא אותו החדוש או אותו הביאור הגהה כמו הגהות המיימוני או המרדכי ׃

ישעיה ח׳ **הגמון** ראש וזנב ׃ תרגם יונתן ריש והגמון וכן
אסתר ט׳ בתרגום ירושלמי בפסוק ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה ׃ ואעביד מינך הגמונין ופלמרכין ואנחנו קוראים לגלחים גדולי המעלה לשאין למעלה מהם רק החשמנים הנקראים קרדינאלי ואפיפיור הגמונים וכן מה שתחת פקידותם נקרא הגמוניא וכן במשנה מהגמוניא להגמוניא והגמון בלשון אשכנז פישוף ובלעז ווישקופא ׃

הגון בדברי רז״ל הגון הוא למלך תלמידים הגונים אשה הגונה ענין יושר ונכון ויש מפרשים
יחזקאל מ״ב מגזה בפני הגזרת הגונה דיהוזהא והשם הוגן כמו לא עשה בהוגן ונראה לי שאין לשמש בו זולת בה השמוש בלשון אשכנז צימליך ובלעז גראציוזה ׃

תהלים ק׳ **הודאה** בהלל ובהודאה מלשון הודו ליי׳ שרשו ידה והא במקום הא השרש והא האחרונה לנקבה
יהושע ז׳ ותרגום ותן לו תודה ׃ והב ליה הודאה והוא כמו ודוי אלא

Mihi tamen uidet, significare redemptionem, Germanicè lœsung, de quo amplius uide in Radice גאל.

HAgahah] Vocāt eum qui emendat errores libri מגיה atq; ipsam emendationem הגהה Liber item emendatus מוגה uocatur, Italicè corit. Est aūt uox deducta ab eo quod splendorem & lucem significat (quasi dicas) illustrare. Vnde qui scribit nouū aliquod cōmentum, aut declarationem in margine libri, hoc ipsum הגהה nominare solet. ut, Hagahoth Maymoni, uel Mardochai.

Esa.9. HEgmon] Caput & caudā. Ionathā transtulit, Caput & præfectū. Idem legit in Tharg. Hierosol. in Ver

Esther 9. su, Et dixit rex Ahasueros ad Esther reginā, &c. ibi Thar. habet, Et auferam à te præfectos & principes, siue duces. Nos Iudęi, magnos sacerdotes ita appellamus, quibus nulli sunt p̄stantiores, præter Haschmonaim, qui Cardinales uocant & Papa. quod itē sub illorū potestate est, הגמוניא uocatur. Vnde est quod in Mischna legitur de Episcopatu ad Episcopatum, Germanicè Hegmon Bischoff, Italicè piscopo nominatur.

HAgon] Apud Rabb. legitur, Decet regem. Item, Discipuli idonei, Mulier honesta. significat hoc uocabulū rectitudinē & decentiā. Et sunt qui in hac significa-

Ezech.42 tiōe exponūt illud Ezech. ca. 42. כפני הגזרת הגינות id est, Peri boli decēter factæ. Inde & nomē deriuat הגון id est, Decē tia. ut, Nō fecit secūdū decentiā (id est, ut decet) uideturq; mihi non usurpandū esse absq; Caph litera seruili, Germanicè zimlich, Italicè gratiosa.

HOdaah] Rabbini dicūt, Cum laude & cōfessione, siue gratiarūactione: deductū est ab illo, Confitemi

Psal.105 ni Domino: Radix eius est ידה & Aleph positum est loco He Radicis, postremumq; He nota est fœminini generis. Thargum quod respondet huic Hebræo, Et da ei confessionem, est, והב ליה תודתא id est, Et da

Iosue.7. ei confessionem: idem'que ualet quod וידוי nisi quod

שיש מעט הפרש ביניהם כמו שאבאר בשורש ודוי ׃

הדריא והא בהדריא כתיב וכן הפסוק אמר בהדריא פירוש בבירור בלשון אשכנז בישיידליך ובלעז קייארו ואין לדבר בו זולת הבית אך נראה לי כי מצאתי להדריא ואיני יודע אנה ׃

הדיוט כהן הדיוט פירוש כהן פשוט רוצה לומר שאינו כהן גדול וכן ואנכי איש רש ונקלה (שמואל א' יח) ׃ ואבא גבר מכהן והדיוט וכן אחר פרעוש אחד ׃ בתר (שמואל א' כ"ד) הדיוט חד וכן אין זה כי אם בית אלהים ׃ לית דין אתר (בראשית כ"ח) הדיוט והוא לשון יון אידיוטו ובלשון אשכנז איין שלעכטר ובלעז פריבאטו ׃

הדרך נוהגין לכתוב בגמרא בסוף כל פרק הדרן עלך פירוש חזור בך וקשה לי על הנון והדר הוא לשון חזרה וכדביא וליקר מלכותי הדרי (דניאל ד') פרוש חזרתי

הייני מלה מורגלת בדברי רז"ל באמרם הייני הך הייני כך וכך ובגזרת מן היה ונוסף נון ויו בחולם לכנוי הנסתר על משקל ישנו כאילו אמר הרי הוא ועל הרוב לא שמשו בו רק עם דלת המשמשת בראש במקום שין או אשר כמו שכתבתי במלת די ובלא"ז דש אישט ובלשון רומי אידעשט

היאך שמשו רז"ל במלה זו במקום איך כמו שפירש רש"י גבי יוכח והיאך יכול אני

quod eſt nonnihil diſcriminis inter ea de quo loquar in radice ידי.

HEdia] Apud Rabbinos legitur, Ecce manifeſto ſcriptum eſt, item, Textus dicit manifeſto, Senſus eſt clare ſiue aperte, Germanicè beſcheidenlich, Italice kiiaro Neq; uſurpari debet abſq; Beth litera. Tametſi uideor mihi alicubi inueniſſe להדיא ſed ignoro quo in loco.

HEdioth] Sacerdos vulgaris: idem ualet quod כהן הדיוט ſacerdos ſimplex. Hoc eſt, qui non eſt ſacerdos
1.Sam.18. magnus. Ego ſum uir pauper & deſpectus, ibi Thargum
Ibidem 24. habet, Ego ſum uir pauper & vulgaris. Itē, Poſt pulicem unum: Thargum, poſt abiectum ſeu uilem unum. Item,
Gen.28. Non eſt ipſe niſi Domus Dei: Thargum, Nō eſt iſte locus vulgaris. Eſt autem idiota uocabulum græcum Germanicè ein ſchlechter Italicè priuato.

HAdar] Solet ſcribere in Gomora in fine cuiusq; Capituli הדרן עלך Hoc eſt, redeas uel repetas apud te, Neq; mihi planè conſtat, quomodo acceſſerit Nun. ſignificat autem הדר reditum ſeu reuerſionem, inde eſt, quod in
Daniel.4. Daniele legitur. Et ad dignitatem regni reuerſus ſum ubi idem ualet quod הדרית id eſt, rediij, reuerſus ſum.

HAieno] Dictio eſt uſitata apud Rabbinos, ut cum dicunt היינו הך Item, היינו ק pro, id eſt, Eſtq; deſumptum à uerbo הוא cum ſuper addito nun, & uau cum Holem, quod refert pronomen tertiæ perſonæ, qua forma etiam dicitur יינו Et idem ualet ac ſi diceretur הא הוא ecce hoc ipſum eſt. Et plerunq; uſurpant tantū cū Daleth in capite quæ ſeruit loco Schin uel אשר quemadmodum ſcripſi in dictione די Germanicè das iſt, latine id eſt.

HEach] Vtunt Rabbini hac dictione pro איך id eſt, quomodo, ſicut explicat Rabbi Schlo. alibi in ſuo Peruſch ubi de Ioſeph mentio fit. Et quomodo ego poſ-

L ſum

איוב כ"א לבדי להרע לכם ובתרגום ירושלמי היד כמו ואיך
תנחמוני הבל והיך תנחמוני למא ויש מתורגמין היכדין
תהלים י"א כמו איך תאמרו לנפשי היכדין תימרון לנפשי והוא
מורכב מן היך ודין כלומר איך זה

היכן שמשו רבותינו זכרונם לברכה במלת זו
במקום איה באמרם ומהיכן למדו לומר
כן וכן ביתרא למשה ולאהרון לילה פירש רש"י ז"ל
שמות י"ב צעק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי ונראה לי שהוא
מורכב מן הי וכאן שתי בתרגום ירושלמי איזה כמו
אסתר ס ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה מן הי די אומה
את ומן הי די זרעיתא את וכן איזה הדרך ישכון אור
בראשית [illegible] היידין אורחא והוא על דרך אי מזה באת כמו שפירש
רש"י שם ׃

הך היינו הך כמו זה ונמצא גם כן בלשון
נקבה הך כתובתא הך מלתא כמו זאת ׃

בראשית י"ט **הכא** מי לך פה תרגום מן לך הכא וכן ישובו
בראשית כ"ב הנה יתובון הכא ויש מתורגם הילכא
עיין במתורגמן ׃

הכי אפלו הכי פירוש אפלו שכן הוא והוא
כמו מכל מקום כמו שאבאר במלת מקום
אסתר ב' ובתרגום ירושלמי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש
כן ועבד הכי וכל כן דבאמות מתורגם הכדין ׃ ונראה לי
שהוא מורכב מן היך ודין עיין במתורגמן ׃

הללו מי הם הללו כמו האלה וכן לנקבות
הנערות הללו כמו מלת אלה

ſum uobis male facere. Et in Tharg. Hieroſolymitano dicitur הֵיךְ .ut: Quomodo igitur cõſolamini me fruſtra: Thargum והיך תנחמוני למגנא Sunt itẽ Thargumim in quibus היכדין
Iob.21.
Pſal.11. legitur. ut, Quomodo dicitis animæ meæ: Thar. היכדין תימרון לנפשי eſtq; dictio compoſita ex היך & דין quaſi dicas איך זה.

HEchan] Rabbini uſurpant hanc uocem loco אנה id eſt, ubi, ut cum dicũt, Vbi uel unde didicerunt di-
Exod.12. cere taliter. Item illud, Et uocauit Moſen & Aharonẽ noctu, Rabbi Schelomo ſic exponit, Clamauit ubi Moſes manet? ubi Aharon manet? Et uidetur mihi compoſitum eſſe ex הי & כאן Nam הי in Thargum Hieroſolimitano idẽ ſignificat quod אנה .ut, Et dixit rex Ahaſuerosad
Eſther 9. Eſther reginam &c. Thargum, De quo populo es tu? Item
Iob 38. Quæ eſt uia quam inhabitat lux: Tharg. הידין אורחא Eſtq;
Gen.16. eo modo dictũ quo & illud, Vbi eſt locus iſte unde uenis? ſicut exponit inibi Rabbi Schelomo.

HAch] Id ipſum eſt, Idem ſignificat quod זה qua forma & in feminino genere uſurpatur. ut, hæc dos, hæc dictio, idem ualet quod זאת.

Gen.19. HAcha] Quis tibi hic eſt, Thargum מאן לך הכא, Item,
Ibidem 15. Reuertantur huc. Thargum יתובון הכא eſt item quod per הלום transfertur uide in Thargum.

HAchi] Tametſi ita eſt: perinde eſt ac ſi dicatur. Etiamſi ita ſe res habeat, ſignificatum eius idem eſt, quod מכל מקום ſicut declarabo in dictione מקום Et in Thargum Hieroſolimitano quod reſpondet huic hebræo
Eſther 2. Et placuit res in oculis regis & fecit ſic, ita legitur ועבד הכי Similẽ uim ſignificandi habet omne כן quod in Iob, prouerb. & pſalmis legitur. uideturq; mihi compoſitum eſſe ex הך כן & דין uide in Thargum.

HAlalu] Qui ſunt iſti? Idem ualet quod האלה qua forma etiam in fæmi. genere uſurpatur ut, Lucernæ

 iſtæ pro

השוה לזכרים ולנקבות ׃

הלואי תלים פ״א
לו עמי שומע לי תרגום הלואי דעמי שמיע לי ושאר לו מותרגמן לואי עיין בשרשו ובלשון אשכנז ווער וואלט ובלעז דיאו וואלישי

הלכה
הלכה למשה מסיני ׳ והלכה כפלוני וכן הרבה והוא ענין משפט ודת וכן תרגום
אסתר א׳ של במשפט הזה כהלכתא הדין והשתיה כדת ושקיותא כהלכתא ובלשון אשכנז ליך ובלעז ליציון ׃

הלך
בדברי רבותינו זכרונם לברכה להלן הוא אומר כך וכך מה להלן כך אף כאן כך וגומר ענינו כמו שם או שמה ונראה לי שאין לשמש בו רק עם למד השמוש בלשון אשכנז דורט ובלעז לי או לה ׃

הן
הן רב הן מעט וכרתיו בשורש בין ׃

הנאה שמואל א׳ יב
יש הנאה שהי׳ הנאת ממון כמו אשר לא יועילו
ירמיה כ״ג
דלית בהון הנאה והועל לא יועילו ׳ ואהבה לא
ראשית ל״ג
יהבון ותרגום מה בצע ׳ מה ממון ביתהני ׳ ויש להנאת
ירמיה ל״א
הגוף כמו ושבתי ערבה לי ׳ ושבתי תתהני ׳ מלא כף
קהלת ד׳
נחת מלא חפני מיכלא בהניית נפש ׳ בלשון אשכנז דאנבפט או נוץ ובלעז בון פרו או אוטילו ׃

הני מולי
פירוש אלו הדברים והוראתם כהוראת מה שנהג הרמב״ם במה דברים אמורים וכולי

istæ, pro אלו quod commune est masculis & fœminis.

Psal. 81. HAluai] Vtinam populus meus audiret me: Thargum, הלואי דעמי reliqua autem לו in Thargum redduntur per הלואי uide in radice sua Germanicè vuer vuolt, Italicè kiuuolescho. Latine utinam.

HAlàcha] Apud Rabinos legitur Halacha Mosi (tradita est) de Synai, Halacha est sicut ille dixit, Cuius usus admodū frequēs est, Hoc uocabulū iudiciū siue morē consuetudinē & legē significat unde & Thargū quod respōdet locutioni hebrææ כמשפט הזה, est, כהלכתא הדין

Esther. 4. Et in Esther ubi Textus hebraicus dicit והשתיה כדת Tharg. habet ושתייא כהלכתא, Italicè lection, Germanicè ein leer.

HAlan] Rabbini dicunt, Alibi dicit taliter & taliter Item, Id quod alibi sic est, idem & in hoc loco ita est. Significatio eius idem est quod תם uel תמן ibi, illic Neq; uidetur mihi usurpandum esse absq; Lamed litera seruili Germanicè, dort, Italicè Li uel La.

HEn] Siue multum siue parum sit, Memini eius in radice הן.

HAnaah] Aliquando utilitatē significat quæ proue
1. Sam. 12. nit ex diuitijs. ut, Quæ prodesse non poterūt: Targ.
Hiere. 23. in quibus nulla est utilitas, Item. Et nulla utilitate prosunt, Tharg. ולהנאה לא יהנון Item Tharg. quod respondet huic he-
Gen. 37. bræo מה בצע id est, quę utilitas, est, Quas diuitias in utilitatem nostrā capiemus &c. Interdū uero הנאה corporis uo-
Hiere. 31. luptatē significat. ut, Et somnus meus dulcis fuit mihi: ibi Tharg. habet ושנתי הנאה id est. Et somnus meus oblectauit
Eccles. 4. me, seu iucundus mihi fuit, Melior est pugillus plenus cū requie: Tharg. Melior est uiro pugillus plenus cibo cum uoluptate animæ, &c. Germanicè sanfft uel nutz Italicè bon pru uel utilo.

HAne Mille] Expositio, Hæc uerba, Significatio eorum similis est modo loquēdi quo subinde Rambam uti solet cum dicit במה דברים אמורים.

הונגר מואב והגריים תרגום מואב והונגראי היא מדינת אונגריאה ובלשא אונגרן ולכבר נוהגים אנחנו לקרא ליושביה הגריים והמדינה מדינת הגר

ד"ה א' ה' אבל מלחמה עם ההגראים שבדברי הימים הם ישמעאלים ונקראו כן בעבור שבאו מן הגר ונקראו גם כן קדרים כי

בראשית ל"ה קדר הוא בן ישמעאל שנאמר בכור ישמעאל נביות וקדר ׃

אסתר א' **הנדריא** מהודו ועד כוש תרגום מהנדריא רבא וכו

בראשית ב' וכן ארץ החוילה תרגם יונתן ארעא הנדריא וכן נקרא בלשון לעז אינדריאה ׃

העדר בספרים הטובים נהגו זאת המלה באמירם הברכה והעדר פירוש כל מה שנברא יחסר על דרך כל הוה נפסד וחורין גם כן המיתה העדר ׃ וכן נוהגין לכתוב בתנאי החתונים על דבר ההעדר דהיינו

ישעיה מ' שאם ימות הוא או היא וגו' וכלם מלשון איש לא נעדר

הפסד זה השורש לא נמצא במקרא גם לא בתרגום רק במקום אחד

תהלים מ"ד תרע לאמים ותשלחם תרגום תברתא לאמיא ופסדתינון והוא מלשון ערבי ממש חורין לאבידה פסידה ורז"ל שמשו בו הרבה בבנין הפעיל הפסיד מפסיד וכו' והשם הפסד מצוה כנגד שכרה וכולי והוא ענין אבוד בלשון אשכנז ור לושט ובלעז פירדטה ׃

הפקר עיין בשורש פקר ׃

הקש בדברי רז"ל אין משיבין על ההקש וכן אמרו מקיש עברי לעבריה הוא לשון השואה בלשון אשכנז גלייכן ובלעז אין גוואל ׃

Psal.83. HVngar] Moab & Hagrim: Thargum, Moab & Hungrae, Regio est Vngaria. Hinc est quod nos solemus uocare habitatores eius, Hagrim, & ipsam prouinciam siue regionem, Regionem Hagar, Verùm Hagrim
1.Paral.5. cum quibus bellum factum est, ut legitur in paral. sunt Ismaëlitæ qui sic appellati fuerunt, eò quòd originem duxerunt ab Hagar qui & alio nomine kedarim nominabantur, quod hoc nomine kedar & ipse Ismaël uocaretur
Gen.25. sicut dicitur, Primogenitus Ismaël Nebaioht & kedar.

Esther. 1. HIndia] Ab Hodu usque ad Chus: ibi Thargum habet, ab India magna &c, Similiter & Terram Ha-
Gen.2. uilah Thargum Hierosolymitanũ Terram Indiam transfert, eodem nomine & à Germanis uocatur.

HEedar] In libris prophanis uti solẽt hac uoce cum dicunt ההויה וההעדר Existentia & priuatio, Id est, quicquid creatum est deficiet, quo sensu dictum est & illud, Omne quod est, corrumpitur. Inde est quod mortẽ ההעדר uocant, sic etenim solent scribere in literis sponsalibus על דבר ההעדר, hoc est, quod si uel ipse uel ipsa morietur, &c. omnia desumpta sunt ab illo Esaiæ cap. 40. אים אל מאד.

HEphsed] Hæc radix non inuenitur in biblia neque
Psal.44. in Thargum nisi in uno loco tantum. ut, Contriuisti populos & eiecisti eos. Estque plane uocabulum arabicum. Qui perditionem siue rem perditam, uel iacturã & damnum הפסד nominant. Rabbini multum utuntur eo in coniugatione Hiphil, dicendo, מפסיד הפסד Inde & nomen deducunt הפסד cuius usus est in Pirke Auoth. ut, Confer iacturã præcepti cum mercede sua. Significatio eius est perditio siue damnũ, Germanicè uerlust, Italicè perdeta.

HEphkar] quere in radice פקר.

HEkesch] Apud Rabb. legitur, Nõ argumentantur cõtra collationẽ. Itẽ. Confert Hebrçũ ad hebrçã. uocabulũ hoc, collationẽ significat, Germa. gleichẽ Italicè Inguual

neque

ואין לו דומה במקרא רק רש״י פירש ויקש דבר איש יהודה
צפניה ב׳ ׳ לשון השוואה וכן התקוששו וקשו ׳ השוו דעתכם וכן
יש ספר בתגיון הנקרא ספר ההקש שהוא מבאר ההקשים
ואינו ממלאכתי ׃

הרי שמשו בו רז״ל במקום הלא כמו הרי זה
משבח הרי אנו ובנינו והיא נקודה בחטף
פתח והריש בצרי ובלא״ וור וואר ובלעז פיר צירטה ׃

הרהר בדברי רז״ל ולא תהרהר אחרי מדותי לא
הרהרתי ביום וכן כל בנין הפעיל והשם
תילים קל״ט הרהורי עבירה קשים מעבירה לשון מחשבה תרגום ודע
דניאל ב׳ שרעפי ׳ ודע הרהורי ובדניאל הרהורי על משכבי ׳
בלשון אשכנז גידנקן ובלעז פינשיר ׃

הרת בדברי רז״ל כהרף עין פירוש כרגע והוא
בלקח מלשון רפרוף שהאדם מרפרף בעיניו
רוצה לומר סוגר ופותח כוגר ופותח בלא״ בליצלט ועקרו
מלשון רפיון שרשו רפה והיא נוספת על משקל חקש
ובלשון אשכנז אויגן פליק ובלעז באטר דיאוקיו ׃

הרשאה תמצא בשורש רשה ׃

הושענא אגודת ערבי נחל שמטלין בחג הסכות
קרויין הושענות לפי שמושיעים עליהם
הושענא רוצה לומר הושיעה נא והרכיבו שתי המלות
יחד לקצר ואמרו הושענא ׳ ובפסוק

Nec uſpiam in Biblia inuenitur in hac ſignificatione, niſi quod Rabbi Schelomo illud Zephaniæ 2. cap. התקוששו וקושו exponit per קושו מעשיכם id eſt, Conferte opera ueſtra. Eſt item & liber in Dialectica, qui uocatur ספר הקש eô quòd explicat artificiũ argumentandi, de quo hic diſſerere non eſt mei inſtituti.

HAre] Rabbini uti ſolent pro הלא id eſt, nunquid, certè. ut, Nũquid, uel certè iſte laude dignus eſt? Itẽ, Nonne nos & filij noſtri? Et He legitur cum pathah & Reſch cum Zere, Germanicè für vuar, Italicè per certo.

HIrhar] Apud Rabbinos legitur, Non cogitauerunt poſt mores meos. Item, Non cogitaui in die: Et quicquid ab eo uerbo uenit in Coniugatione Hiphil uſurpatur. Inde & nomen deriuatur. ut, Cogitationes de tranſgreſsione grauiores ſunt ipſa tranſgreſsione: Vocabulũ hoc, cogitationem ſignificat. Vnde Tharg. quod reſpon-
Pſal. 139. det huic loco, Cognoſce cogitationes meas, eſt, ודע הרהורי
Et in Daniele legitur, cap. 2. Cogitationes meæ ſuper lectũ meũ. Germanicè gedanck, Italicè pinſchir.

HEreph] Apud Rabinos legitur, Quaſi ictus oculi, hoc eſt, ſubitò. Eſtq; deductum à uoce הרפין quod ictum ſignificat, quòd homo quodammodo icere uideatur oculum ſuum: uult dicere, claudit & aperit, & iterum claudit & aperit, Germanicè plitzelet, Atq; primitiuum eius unde originem trahit, eſt רפין cuius Radix eſt רפה Eſtq; He ſuperadditum, iuxta formam dictionis הקש Germanicè augenblick, Italicè pater deokijo.

HARSCHAAH] Inuenies in Radice רשע.

HOſchaana] Faſciculi ſalicum torrentis quos tollunt in feſto Tabernaculorum uocantur Hoſchaenoth, eò q; clamant ſuper ipſis הושענא id eſt, הושיע נא ſaluũ fac, obſecro, ſolent aũt ita duas dictiões cõponere breuitatis cauſa, dicẽdo הושענא. & in Verſu, ubi textus Hebr. dicit,

 Eſt

אסתר ג׳ ישנו עם אחד תרגום ירושלמי ועבדין לחוד הושענא וכו׳
עד והדרין בהושענא ׃

תילים קי״ג משלי ח׳ **השתא** מעתה ועד עולם מהשתא ועד עלמא
ועתה בנים והשתא בניא וכן הרבה באמות

התר אסור והתר ובולי בת יתרו מי התיר לך
והשם אסור והתר זה כנגד זה כל דבר
שיש בו עון ועונש לעשותו נקרא אסור וכשאין בו עון
נקרא מותר בלשון אשכנז דר לאבט ואין משמשין בו
אלא בהפעיל גם בהפעל חותרו בו לבא בקהל ועוד
אדבר בו בשרש שרה ׃

התראה בעדים ובהתראה מעיד ומתרה בך לשון
אזהרה ואין משמשין בו רק בהפעיל
ולפי שאין מתרין באדם אלא בפני עדים לבך לא בא לשון
דברים ד׳ התראה בפסוק אלא בלשון עדות כמו העדותי בכם העיד
בראשית מ״ג בנו האיש ותרגום בלשון סהדותא דהו ותמצא ׃

נשלם אות ההא
יה ישרא ברוך יהא

ודאי דבר שאין בו ספק נקרא ודאי כמו שאמר
החכם אין ודאי שאין בו ספק הנראה ספק
שאין בו ודאי כמו המות בלא״ז גיוויס ובלעז צירטו ׃

דודי לשון ודוי שרשו ידה והוא כמו הודאה אלא
שלשון הודאה נופל גם כן על לשון שבח
והלל לשם יתברך שמו

Esther.3. Est populus unus. Tharg. Hierosolymitanum habet, Et fatiunt sibi Hoschaena, &c. usque ad istum Versum, Et circũeunt cum Hoschaena.

Psal.113. Prov.8. HAschta] Amodo & usque in seculum. Thargum. מהשתא ועד עלמא Item, Et nunc filij. Thargum השתא בניא Et in hunc modum crebrò usurpatur in Iob, Proverb. & Psalmis.

HEther] Prohibitum & licitũ, &c. Filiam Ietro quis permisit tibi? Inde & nomen uenit אסור והתר quæ inter se sunt opposita. Omnis siquidem res unde peccatum & pœna redit ad eum qui facit eam, uocatur אסור secus uerò מותר appellatur, Germanicè erlaubt. Neque utieo solent, prætereaque in Coniugat. Hitphil & Hophal. ut, Permissi fuerũt intrare in cœtũ. & iterũ loquar de eo in Rad. נתר.

HAthraah] Cum testibus & præmonitione. Item, Protestor & præmoneo te. idem ualet quod התראה id est, præmonitio, tantum usurpant in Coniugatione Hiphil. Et quia non protestantur homines, nisi adhibitis testibus. hinc est quod hæc phrasis loquendi, qua admonentur homines, non fit in scriptura, nisi per protestationem.

Deut.4, ut, Cõtestatus sum contra uos hodie cœlũ & terram, &c.

Gen.42. Item, Contestando contestatus est nos uir ille. ibi Thargũ habet uocabulum מסהדא quære & inuenies.

FINIT HE, ET INCIPIT litera Vau.

VAdai] Res, de qua nullum est dubium, uocatur ודאי Vadai, sicut sapiens quidam dicit, Nihil est tam certũ, de quo nullũ adeò sit dubiũ quod tamen apparet esse dubium, quum tamen reuera nullum sit dubium, ueluti mors.

VIdui] Radix huius uocabuli est ידה idemque ualet quod הודאה id est, cõfessio, siue gratiarũactio, nisi quod הודאה usurpatũ, ubi prædicatũ & collaudatũ deus benedictus

והודוי לא נופל רק על הודאת חטא ועון · ובאים מהם פעלים אבל מלשון הודאה לא יבא רק בהפעיל כמו הודו ליי׳ ומודה ועוזב ומלשון ודוי לא יבא רק בהתפעל לבדו כמו והתודה אשר חטא והתודו את חטאתם בלשון אשכנז ביקענן או בייכטן ובלעז קונפיסר ׃

תילים ק׳ח
משלי כ׳ח
ויקרא ה׳
במדבר ה׳

וויי אוי לך מואב ווי לך וכן הוי חכמים ווי דחכימיי וכן אהה בתי ווי ברתי וכן הה ליום מן קדם יומא וכלם כתיבין בשתי ואוין וכן רוב המלות שמתחילים בויו שרשית כדי להפריש ביניהם ובין ויו השמוש כמו וורד וותיק ודומיהם

במדבר כ׳א
מוספים י׳ב
יחזקאל ל׳

ויטרי מחזור ויטרי שמעתי שהוא פוסק אחד שחבר חכם אחד מעיר ויטר והיא בצרפת כמו שנקרא ספר הראקינאט על שם מחברו רבי מנחם מראקינאט וכן הצורבר שבו חדושים על הסמ״ק פירוש ספר מצות קטן · והמחבר היה מעיר צורך ׃

וילון הוא כמו יריעה או מסך ואולי הוא מלשון רומי שקורין לפרוכת ווילום ׃

ולד אין לה ולד בשתי המיבין ואחר לא היה לה ולד הלמיד בסגול · ובשרשים הנדפסים בוויניציה יש טעות בשורש ילד עיין שם ובגמרא אמרו הרבויי בלשון רבות ולדות ׃

בראשית י׳א
שמואל ב׳ ו׳

וורד וללקוט שושנים תרגום ולמלקט ורדים ומזה נקראו החוטין הדקין

שיר ו׳

וידוי uerò ubi confeſsio fit peccati & iniquitatis. Ab eis & uerba deducuntur: ſed הודאה non niſi in Coniugatione
Pſal.105. Hiphil uenit. ut, Confitemini Domino. Item, Qui autem
Prou.28. confiteť & deſerit, &c. וידוי uerò tantum in Coniugat.
Leuit.5 Hithpael uſurpatur. ut, והתודה id eſt, Et cõfitebitur, &c., Itẽ,
Num.5. Confitebuntur igitur peccatum ſuum, &c. Germanicè bekennen, uel Beichten, Italicè confeſſer.

Num.21. VAi] Væ tibi Moab. Thargum וי לך Væ tibi. Itẽ,
Eſa.5. Væ ſapientes. Thargum, וי חכימיא Item, Heu filia
Iudic.12. mea. Tharg. וי ברתי Item, Væ diei. Thargum, Væ à præ-
Ezech.3. ſentia diei. Omnia ſcribuntur cum duplici Vau, quemadmodum & multæ dictiones, quæ incipiunt à Vau radicali. id quod fit differentiæ cauſſa, ut poſsint diſcerni ab his, quæ incipiunt à Vau ſeruili. ut, ווד ויתין & ſimilia.

VItri] Machſor Vitri, Audiui Poſek unum eſſe, quẽ compoſuit ſapiens quidam de ciuitate Vitar, quæ eſt in Gallia, ſicut & liber Rakenat ab authore ſuo Rabbi Menahem, qui ex Rakenat oriundus fuit, nomen accepit. Simili modo et Liber qui Zurcher uocatur, in quo tractantur noua quædam ſuper librum Haſmak, id eſt, Super librum paruum præceptorum, ab authore ſuo qui inde natus fuit, nomen ſortitus eſt.

VIlon] idem ſignificat quod פרסא aut מסך operimentum, aut uelamen. Et fortaſsis eſt uocabulũ Latinum, Nam Latini וילום uelum uocant.

Gen.11. VAlad] Nec erat illi proles. ſcribitur cum duobus Ka
2.Sam.6. mez, ſed in iſto loco, Non fuit ei filius, Lamed cum Sægol punctať. Et in lib. Radicũ Venetijs impreſſo, error eſt circa Radicem ולד In Gomora uſurpant in plurali fœminino, dicentes, ולדות & non ולדים

Cant.6 VAered] Ad colligendum roſas. Thargum, Sicut uir, qui colligit roſas. Hinc eſt, quòd tenuiſsimæ

שבבנאור העות ורדין לפי שהם מלאים דם ודומין
באדמומית כוורד בלשון אשכנז רוז ובלעז רוכה ויש
אומרים שהשושנה היא פרח לבן והוא בלא׳ לילג ובלעז
ליליו ונקראת שושנה לפי שהיא תמיד של ששה עלים ·
וחבצלת היא בלשון אשכנז רוז · אך קשה לי על כשושנה
(שיר ב׳) בין החוחים והליליו איננו בין החוחים ׃

וושט הנה וושט החושט הוא מה שאצל הקנה
שבו נכנסין כל מיני מאכל ומשתה ויש
אומרים שנקרא וושט בעבור שהוא מלוכלך ובזוי
(בראשית כ״ה) מלשון ויבז עשו תרגום ושט וזה טעות גמורה כי יוד של
(יחזקאל כ״ה) ושט היא שמושית ששרשו שאט מן בשאט נפש ווחיו של
וושט היא שרשית ולא ידעתי שמו בלשון אשכנז גם בלעז

ותיק בדברי רבותינו זכרונם לברכה מנהג ותיקין
וכן בנים ותיקין · ובערוך פירוש ותיק
תלמיד ותיק ותמהתי בפירושו זה כי לא חדש בו דבר
אבל רש״י פירש ותיקים אנשים צדיקים שמחבבין המצוה
וראיתי שכנו גם כן הקדוש ברוך הוא ותיק · וכן אחת
מסליחות יום הכפורים מתהלת ותיק וחסיד ׃

ותרן בדברי רבותינו זכרונם לברכה הורין למי
שמפזר מעותיו יותר מדאי ותרן ובלשון
(ישעיה ל״ב) עברי נקרא שוע שנאמר ולכילי לא יאמר שוע כך פירש
הרד״ק ונראה לי כי יש הפרש ביניהם כי נקרא ותרן מי
שמפזר מעותיו באכילה ובשתיה וכדומה לזה והיא מדה
רעה ׃

uænulæ quæ ſunt in collo auis Veradin appellantur, eò quòd ſunt refertæ ſanguine: & ſimiles ſunt propter rubedinem roſæ. Germanicè Ros, Italicè roſa. Sunt porrò qui dicunt שושנה florem eſſe candidum, qui à Germanis Gilge, & ab Italis Lilio uocatur, uocarique שושנה eô quòd ſemper habet ſex folia. Et quidē חבצלת alias id eſt quod in Germanica lingua ein Ros uocatur. Sed certè difficultatem mihi parit illud Cant.2. Sicut roſa inter ſpinas, &c. quū tamen lilium non creſcat inter ſpinas,

VEſchet] Fiſtula Cibalis. Veſchet fiſtula eſt cibalis per quā tranſit cibus & potus, Et ſunt qui dicūt quod uocet Veſchet, eò quòd ſit inquinata & cōtempta. Et quòd
Gen.25. ſit uox deſumpta ex illo loco ſcripturæ, Et contempſit Eſau. ubi Thargum habet ושט ſed hoc planè error eſt: nam Nam uau in ושט eſt litera ſeruilis, cuius Radix eſt שאט ſicut uſurpatur etiam Ezechiel.36. Vau autem in ושט eſt radicalis litera: neque ſcio ipſe quo nomine uocatur uel in Germanica, uel in Italica lingua.

VAthak] Apud Rabbinos legitur, Conſuetudo eſt doctorum, ſiue peritorum. Item, Filij periti. Author Aruch Thalmudici exponit תלמיד ותיק Sed miror ego de hac eius expoſitione quum nihil noui adſerat. Veruntamen Rabbi Schelomo exponit ותיקים uiros iuſtos, qui amant pręceptū. Appellant item & Deum ipſum hoc nomine ותיק Eſt item & una orationū, quas Iudæi סליחות nominant, quamque orant in feſto Expiationis, quæ incipit, ותיק וחסיד.

VAthar] Vocāt eum, qui dilapidat nummos ſuos, plus nimio ותרן id eſt, prodigus. & talis in He-
Esa.32. bræa lingua שוע uocatur. ut, Neque parcus dicetur prodigus, & ſic explicat Rabbi Dauid Kimhi. Ego autem dico quod ſit differentia inter ea. Nam ותרן uocat, qui nimia cōmeſſatione & potatione ſua diſſipat, quod eſt mala cōſuetudo.

Sed

אבל שוע הוא אדם נכבד שבותו מעותיו לדברים ראויים ויותר ממה שראוי לו והיא מדה טובה והוא יותר משבח מן הנדיב ׃

נשלמה אות הויו ׃ בעזר הטוב לקוויו ׃

אות הזין

זיז בדברי רז"ל לא זז משם עבין תבועה ומזה בקראו החיות זיז לפי שהם זזים ונעים תמיד ממקום למקום שנאמר וזיז שדי ׃ תילים נ'

מלכים ב' ט' זבל בקרא הצואה והרעי זבל תרגום כדומן על פני השדה ׳ כזבל על אפי חקלא ובלשון אשכנז דרעק ובלעז מירדה ׃

איוב ל"ג זהם בקרא הזיע והסרחון זוהמא מלשון וזהמתו חיתו לחם ׳ והתואר מזוהם ועוד אזכרנו בשורש לכלך בלשון אשכנז ארגלושט ובלעז דיזוטלו ׃

מלכים ב' ה' זוג כתם זוג הוא שנים בתרגום של צמד פרדים ׳ זוג כודנון והוא נקוד בחולם זוג והוא לשון יון ממש בלשון אשכנז פאר וכן בלעז פארו ׃

זוג בשורק הוא הפעמון בלשון חכמים מה שבחוץ בקרא זוג והפנימי בקרא ענבל בלא"ש

שמות כ"ח על ובלעז האמפבילו אבל פעמון זהב ורמון ׳ תרגום

שמות כ"ח זגא דדהבא וברבוי פעמוני זהב ׳ זגין דדהבא ׃

שמואל א' ט' זוז רבע שקל כסף ׳ תרגום זוזא חד דכספא וכבר כתבתי כי דינר וזוז אחד הוא אלא שזוז הוא של כסף והדינר של זהב ׳ וארבע

Sed מיס homo est uenerabilis qui exponit pecuniã suam pro rebus dignis & plus quam deceat eum id quod est bona consuetudo & talis magis laudatur quam ותרן.

FINIT VAV ET INCIPIT LItera Zain

AZ] Apud Rabbinos sepe legitur, Non discessit inde, Significat hæc uox motionem Hinc est, quod animalia זיז uocantur, eò quòd se iugiter agitant & mouent de loco ad locum, sicut dicitur וזיז שדי
Psal.50. עמדי id est, & ferę campestres mecum sunt.

ZEbel] Stercus & fimus זבל uocatur, unde Tharg. quod respondet huic loco. Quasi stercus super faciẽ
2.Sam.9. agri: est, כזבל &c. Germanicè, dreck, Italicè merda.

ZAham] Sudor & quod inquinat זוהם uocatur quam uim significandi habet & in isto loco: Exe-
Iob.33. cretur uita eius panem. Inde uenit nomen formale מזוהם Sordidus, Germanicè unlust, Italicè densutalo, iterum disseram de eo in radice לכלך.

ZOg] Vbi absolute ponitur זוג par significat, unde ubi textus hebraicus dicit, Par mulorũ. Thar. habet,
2.Reg.5. זוג כודנין. Punctatur autem cum Holem זוג estq; uocabulum planè græcum, Germanicè par, idem & Italicè paro.

ZVg] Cum schurec punctatum apud sapientes pro nola siue tintinnabulo usurpatur. exterior quoque pars proprie זוג interior uerò ענבל uocatur, Germanicè Schell, Italicè Campanella. Cæterũ illud, Tintinnabulum
Exod.28. autem & malumgranatum: Thargum transtulit זגא דדהבא Et in numero plurali, Tintinnabula aurea: Thargum זגין דדהבא.

1.Sam.9. ZVz] Quarta pars Sicli argẽtei Tha. זוזא חד דכספא. Et antea scripsi quod דינר & זוז unum sint nisi quod זוז de argento דינר uero de auro dicitur, Quatuor autem

זוזים הם סלע עיין בשרשו ׃

זוטא סדר עולם זוטא וכן איכה זוטא והוא ההפך מן רבתא פירוש קטן ׃

ישעיה י"ב **דיוך** בשח בית העיר תרגום דיין בית מקדשא וכן כל בשח מתורגם בלשנא דיין ׃ וכן על
דברים כ"ג אזנך על דייבך בלשון אשכנז וואפן ובלעז ארמא ׃
בראשית מ"ט ובפסוק גד גדוד יגודנו משריית מדייבין ׃ ויש מפרשים
ירמיה ס' מזה סוסים מיוזבים כמו מזויינין ׃

דיות המדיית מטבע של מלך והשם דיות והתואר דייפן פירוש כל דבר שאינו נעשה כתקונו בקרא דיות והוא כמו פסול בלא״ ואלש וכן בלעז פאלשו

בראשית ו' **זכאי** איש צדיק גבר זכאי וכן דם נקי דם זכאי
דברים כ' והרבים זכאים והשם בלשון רז"ל זכות
ישעיה ט' ובתרגום זכותא כמו במשפט ובצדקה תרגום בדינא
בראשית ט"ו ובזכותא גם במשקל אחר זכו ויחשב לו לצדקה לזכו אבל אין נוהגין לאומרו בלשון אשכנז ווירדיקייט ובלעז דיגייטאטו ׃

זכר קראו רז"ל לשמות הקדושים אזכרות וכן במדרש ע״א אזכרות מן בראשית עד ויגרש
בראשית ג' את האדם כנגד ע״א סנהדרין וכו׳ ועוד אמרו אחאב מלך ישראל מחק את האזכרות וכתב תחתיהן שם הבעל ועוד אמרו ספר תורה ותפלין שכתבן מין שורפין אותם עם אזכרותיהן ובעלי המסורת קראו להן אדכרות בלשון ארמי כמו שאמרו מוסר י"ב פתחין

Zuzim ualent סלע de quo uide in radice sua.

ZVta] Seder olam Zuta. Item, Echa Zuta, significatum eius est paruum, cuius contrarium est רבתא.

Esa.22. ZAin] Ad armaturam domus saltus: Thargum, Armaturam domus sanctuarij. Et sic omne uocabulum נשק in Thargum per זין transfertur, Similiter & Deut.23. illud על נשקך Thargum על זינך id est, apud arma tua: Gene.49. Germanice vuoffen, Italice arma, Et in uersu, גד גדוד Tharg. habet, Copiæ armatæ. Sunt itē qui exponūt in hac significatione illud Hiere.5. סוסים מיזנים pro מזוינים id est, armati.

ZAiaph] Qui falsificat monetam regis. Inde nomen substantiuum זייפן falsarius, Expositio, omnis res quæ non rectè fit זיוף uocatur, Idemq; ualet quod פסול id est, falsum seu uitiatum, Germanicè falsch. idem & Italicè falsò.

Gene.6. ZAchai] Vir iustus: Thargum uir innocens. Item Deut.21. Sanguinem innocentem: Thargnm דם זכאה Et In plurali numero: dicitur זכאין Inde & nomen Substantiuum deducitur quod Rabb. in usu est, זכות innocentia, in Thargum uerò dicitur זכותא ut, In iuditio & iustitia: Thargum, In iuditio & innocentia, Venit & in alia forma Gene.15. זכו ut, Et reputauit ei in iustitiam: Thargum לזכו in innocentiam Sed non solent eo Rabbini uti, Germanicè vuirdigkeit Italicè dignitate.

ZAchar] Vocant Rabb. nomina Dei אזכרות Vnde est q; legit in Midrasch.71. אזכרות id est, nomina Dei Geue.3. inueniunt à principio Geneseos, usq;. Et eiecit Dñus Adā quæ dicūt posita esse respectu.71. Sanhedrin. Itē, Achab rex Israel deleuit אזכרות & scripsit pro eis nomē Baal. Iterū dixerunt, Liber legis & Tphillin quæ scripsit Hæreticus cōburuntur unà cū sacris nominibus suis. Porrò autores Masoreth, uocant (ea nomina) אזכרות in lingua syriaca, ut, cum dicūt, Duodecim uocabula מזכר punctantur cum

Pathah

וכל דסמיך לאדכרא דכותהון כמו מוסר יׄ ודומיהם ׃

ישעיה מ"ו **זל** הזלים זהב מכיס פירשו בו שהוא ענין זול
ששמשו בו רז"ל באמרם המעות בזול
והפירות ביוקר בלשׁא וואל וייל ובלעז בון מארקאדו ׃

איכה א' **זלזול** ענין בזיון וקלות מלשון כל מכבדיה
משלי יב הזילוה טוב נקלה ועבד לו תרגום טב
הוא זלילא ועבדי אית ליה ושם התואר למי שהוא בבזת
ומיאוס מזולזל בלשא און ולוט ובלעז דיזוטלו ׃

קהלת ג' **זמן** לכל זמן ואתנה לו זמן לא במצאו רח
נחמיה ב' אלו השבנים ואומרים שהוא כמו עת ·
ובאמת בראה לי שיש קצת הפרש ביניהם כי זמן הוא
כמו מועד וכן כל לשון מועד מתורגם לשון זמן כמו
דברים א' מועד צאתך זמן מפקד ודומיהו אבל התרגום של עת
עדן במצא שהם שני דברים · ועוד ראיה אחרת שאומר
קהלת ג' הפסוק לכל זמן ועת לכל חפץ ובן ברביא עד זמן ועידן
דניאל ג' ואני אין בי כח לפתור ההפרש שביניהם ושמעתי שהוא
ענין פילוסופי דק מאוד · וכן בלשונות הגוים יש הפרש
ביניהם · זמן בלשון אשכנז ציל ובלעז טירמינו · ועת
בלשון אשכנז צייט ובלעז טימפו ׃

Pathah omne itẽ סמך quod cõstruitur ad השם id est(ad nomen Dei)similiter pathah habet.ut, סמך יי & similia.

Esa.44. ZAl] Depromunt aurũ ex sacculo. Interpretes exponunt.ut idẽ significet quod זול id est,uile, quodꝗ parui prætij est,cuius usus est apud Rabb.cum dicunt Pec cunia in uili est prætio, fructus uerò in magno sunt prætio Germanicè vuolfeil Italicè Bon marcato.

ZIlzul] Significatum eius est, contemptus & uilipensio, desumptum ab illo in Threnis cap. 1. Omnes qui honorauerant eam, uilipendunt eam, Item
Prouerb.12. Melior est despectus,& qui sui ipsius est seruus,&c. Thar. טב זלזל &c. Inde & nomen adiectiuum uenit quod despectum & execrabilem significat nempe זולזל Germanicè unflat.

Eccle.1. ZEman] Omnibus est tẽpus. Et constitui ei tempus.
Nehe.1. Inuenitur tantum in istis duobus locis, dicuntꝗ idẽ ualere quod עת tempus. Et planè uidetur mihi, quod sit nonnihil discriminis inter ea, Nam זמן idem est quod מועד id est, tempus statutum. Vnde & ubiꝗ מועד in
Deut.16. Thargum per זמן redditur, ut Tempus egressionis tuæ: Thargum זמן מפקך & similia, Verum Thargum quod respondet uoculæ עת ,est, עדן Consequitur ergo iam diuersas res esse, id quod etiam alio argumento probatur
Eccles.3. eo nempe quod scriptura dicit. Omnibus est tempus & suam oportunitatem habet quæcunꝗ res &c. itẽ illo Da-
Daniel.7. nielis, Vsꝗ ad tempus,& tempus. Ego tamen nõ possum explicare in quo differant, audiui enim quod sit negotium philosophicũ ualde subtilè. Et quod in linguis aliarum gentium extet differentia inter ea, ita ut זמן sit quod Germani zyl Itali termino uocant. עת uero quod à Germanis zeyt ab Italis tempo uocatur.

שמות ל'ד **זמן** והיה נכון לבקר והוי זמין לצפרא היו
שמות יט נכונים הוו זמינין וכן כל לישנא
קדוש שפתרונו בלשון הכנה מותרגם בלישנא זמון כמו
יהושע ז' קדש את העם ואמרת התקדשו · זמן ית עמא ותימר
אזדמנו ודומיהם רבים · וכן כל לשון קריאת האדם
מלכים א' א' לסעודה מותרגם בלשון זמון כמו ואת שלמה אחיו לא
אסתר ה' קרא לא זמן אני קרוא לה אנא מזמין לה יאכלו
שמואל א' ט' הקרואים יאכלון זמיניא בלשון אשכנז גילאדן ובלעז
אינבויטאטו וכן שמשו רז"ל במי שקורא חבירו לדין ·
באמרם המזמין את חבירו לדין והשם הזמנה
ועוד שמשו בזה בשלשה שאכלו בקרוא
מזומן וכמו שעשרה בקרואים מזמנין לענין תפלה וקדושה
כך שלשה בקרואים זמון לענין ברכת המזון ואין זמון
תהלים ל'ד פחות משלשה ולוקחין סמך מן גדלו לי"י אתי שאחד
אומר לשנים גדלו הרי שלשה :

זקת עץ של תליה מותרגם בשלש לשונות צליבא
· קיסא · זקיפא · אונקלוס ויונתן תרגמו את
כלם בלישנא צליבא ובתרגום הראשון דאסתר מותרגמים
עזרא ו' קיסא · ובתרגום שני זקיפא · וכן בעזרא וזקיף יתמחא
עלוהי בלשון אשכנז גאלגן ובלעז פורקא :

זקק את בהמה וחיה בזקקין לשאינן מינן וכן
אשה הזקוקה ליבם פירוש בערוך לשון
קשירה בלי ראיה ואני מצאתי בתרגום ירושלמי
בראשית ל' ומתי אעשה גם אנכי לביתי ואני זקוק לפרנסא בני
ואינשי ביתי הוא לשון צריך.

Exod.34. Zeman] Et esto paratus mane: Thargum והוי זמין
Exod.19. נכונים Item, Estote parati: Tharg. הוו זמינין Similiter omne uocabulum קדש quod præparationem significat in Thargum per זמן transfertur. ut, Sanctifica populum istum & dices sancti estote: Thargum, Præpara populum istum & dices parati estote, & similia multa. Item, Omnis inuitatio hominis ad conuiuium uenit appellatione זמן.
1.Reg.1: ut, Atq; Salomonem fratrem suum nõ uocauit. Thargum
Esther.5. non inuitauit. Item, Ego uocatus sum ad eam. Thargum
1.Sam.9. ego inuitatus sum ad eam. Comedunt uocati, Thargum inuitati, Germanicè geladen. Italicè conuiuado. Similiter usurpant & Rabbini cum mentionem faciunt de eo qui uocat sodalem suum in iudicium, dicentes. Qui citat proximum suum. Inde & nomen uenit הזמנה citatio, Iterum usurpant in hunc modum. Tres qui conuiuantur uocantur זמון Quemadmodum enim Decem qui ad orandum & sanctificandum conueniunt מנין uocantur, Sic tres qui in conuiuio benedicunt (quam benedictionem hebręi ברכת הזמון nominant) זמון appellantur, non autem pauciores quam tres esse debent. Et locus unde sibi subsidium
Psal.34. quærunt est iste, Magnificate Dominum mecum, unus enim, inquiũt, dicit ad duos, magnificate: ecce ita sunt tres.

Zakaph] Lignũ suspendij: in Tharg. reddit tribus uocabulis צליבא, קיסא & זקיפא Onkelus & Ionathan omnia reddunt uoce צליבא & in Tharg. primo super Esther ponitur קיסא in 2. uerò זקיפא similiter & in Ezra ut זקיפא
Ezre 6. יתמחי עלוהי Germa. ein galg, Italicè furca.

Zakak] apud Rabbinos legitur, Iumenta & bestię coiuerunt cum his que non erant sui generis. Item, Mulier coiuit cũ affini. Author Aruch exponit per זווג quod copulationem significat, non tamen probat per adductum exemplum. Ego tamen inueni in Thargum Hierosolymitano hunc uersũm. Quando curabo etiã ego do-
Gene.31. mũ meã? Ego necesse habeo ut prospitiam filijs meis & familiaribus meis: ubi idem significat quod צריך id est necesse

וכן בדברי רז"ל הותקה לומר כך וכך פירוש הוצרך ׃

זקן אדם קורא לאבי אביו או לאבי אמו זקני ולאם אביו או לאם אמו זקנתי ׃

זריז אדם שיש לו לב חזק ואינו ירא משום אדם רוצה לומר שהוא הפך מן איש הירא ורך
ראשית ד׳ הלבב קורין לו זריז ונראה לי שהוא נלקח מן וירח את
חביביו תרגום וזריז וכן חמושים וחלוצים כלן מתורגמין
איוב מ׳ בלשון זריז וכן אזור נא כגבר חלציך ׳ זריז כרון בגבר ׃

זרז הרבה שמשו רבותנו זל בזה בלשון אזהרה באמרם מזרזין את האדם בשעת מעשה ׳
וכן אין מזרזין אלא למזורזין ודומיהם רבים בלשון אזהרה בלא גיווארנט ובלעז אוויצטו או כוליציטו ׃

זרת אמרו רבותינו זכרונם לברכה שהוא מדה של חצי אמה של ששה טפחים והלועזים
פותרים זרת פאלמו בלעז ואנחנו פותרים אותו דוים איל
שופטים ג׳ ורשי פירש כן גומד ארכו דשופטים דומאלבה בלשון
אשכנז ובלעז גשחורטא עד כאן לשונו ועיין בשרשי
קמחי בשורש זרת וטפח וקורין גם כן לאצבע קטנה זרת
ופירש בערוך לפי שבו מודדין הקטרת עיין בשרש אצבע
וקבלתי מפי אדוני אבי הראש זל שנקרא זערת תרגו של
קטן זעיר ונבלעה העין כמו שנמצאה מובלעת במקומות
אחרים ׃

necesse est, opus habeo, qua in significatione etiam apud Rabbinos usurpatur, ut quum dicunt, Necesse est dicere taliter & taliter, hoc est, מוכרך necesse est, oportet.

HAraz] Hominē cui est cor forte, quiq; nō timet ullum hominem, Hoc est, qui opponitur ei, qui est pusillanimis, eum uocant זריז Et uidetur desumptum ab
Gen. 14. illo, Et expediuit exercitatos adolescentes suos. ubi Thar. habet זרז Et accinxit. Item, Ascenderunt armati. Tharg. מזרזין id est, accincti armis. omnia illa exponuntur per זרז id est, armare, accingere. Huiusmodi est, Accinge
Iob. 38. nunc quasi uir lumbos tuos. ibi Thargum dicit זרז &c.

HAraz] Sæpe utuntur Rabbini hoc uocabulo pro admonitione. ut, quum dicunt, Admonent hominē in hora operis: Item, Non admonent nisi eos, qui se admonere sinunt. & similia multa: quæ significant admonitionē Germanicè gevuarnet, Italicè Auisato, uel sollicitò.

HEreth] Dicunt Rabbini quòd sit mensura semicubitalis, quæ constat sex palmis. Et Iudæi Italici, זרת exponunt uulgariter Palmo. Nos autem interpretamur ein daumele. quemadmodum & Rabbi Schelomo exponit illud in Iudicum, cap. 4. גומד ארכה Germanicè daumelna, Gallicè gaschkodta. uide in Radicib. Kimhi in Radicib. זרת & גומד. Vocant item & digitum paruum זרת de quo tradit Aruch sic appellatum, quòd eo mensurare soleant Thymiama. uide in Radice פטם Ego tamen audiui ex ore domini patris mei (piæ memoriæ) uocatum esse זעירא Nam Thargum quod respondet Hebræo קטן est זעיר & absorberi literam Ain, sicut inuenitur in multis alijs locis.

FINIT LITERA ZAIN.

INCI-

נשלמה אות הזין בשם שברא יש מאין

אות החית

דברים ל״ג **חבב** את חובב עמים לשון אהבה ואין לו דומה במקרא וכל לשון סגלה מתורגם בלשון חבה אבל כל לשון אהבה אינו מתורגם בלשון חבה רק בלשון רחים אבל רבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה כגון בפרקי אבות חביבין ישראל שנקראו בנים ׃ והשם חבה יתירה נודעת להם ׃ והדגש במקום הכפל בלשון אשכנז ליבשאפט ובלעז אמור ׃

חבה בדברי רז״ל חבית מלאה יין וברבוי חביות וזהו ראיה ששרשו חבה כי ההא תתהפך ליוד בעה על משקל חביות מן חבה ואם היה שרשו חבת היה הרבוי חביתות על משקל בריתות מן ברית ׃ ומעשה
ר״ה ח׳ ס׳ החביתים שבדברי הימים שרשו חבת מן מחבת בשמן
ויקרא ו׳ וחבית בלשון אשכנז ואס ובלעז בוטא ׃

חבוט הקבר כתוב במדרש רבי יצחק בן פרנך שאלו לו תלמידיו את רבי אליעזר כיצד דין חבוט הקבר אמר להם כיון שנפטר אדם מן העולם בא מלאך המות ויושב על קברו מיד נכנסה נשמתו בגופו ומעמידו על רגליו וכולי ׃ עד אמר רבי יהושע בן לוי ובידו שלשלת חציה של ברזל וחציה של אש ומכה אותו פעם ראשונה אבריו מתפרקין ׃ שנייה עצמותיו מתפזרים ובאים מלאכים ומקבצים אותם ומכה אותו פעם שלישית ונעשה עפר ואפר ומחזירין לקברו וכו׳

INCIPIT LITERA HETH.

Deut. 33. CHabab] Etiam diligit populos. Hoc uocabulum amorem ſignificat, neque habet ſimile in Biblia. Omne autem uocabulum מלוה in Thargum redditur per חבב ſed אהבה per רחים transfertur. Rabbini multũ eo utuntur. ut, Dilecti ſunt Iſraëlitę, eò quòd uocantur filij. Inde nomen uenit חבה ut, Amor nimius notus factus eſt eis. Et Daggeſch loco geminati Beth poſitum eſt, Germanicè liebſchafft, Italicè Amor.

CHabath] Apud Rabbinos legitur, Dolium plenum uino: in plurali num. dicitur חביות quod argumentum eſt, quod Radix eius eſt חבה Nam He conuertitur in Iod mobile iuxta formam חניות quod uenit à חנה Quod ſi Radix eius eſſet חבת dicendũ eſſet in plu. num. חביתות iuxta formã בריתות à ברית Quòd uerò 1. Paral. ca. 9. legit על מעשה החבתים id eſt, Super ea, quæ in ſartagine fiebant. pro Radice habet חבת deductum ab illo
Leuit. 6. מחבת בשמן id eſt, in patella cum oleo, &c. Eſt itaque חבית quod Germanicè ein faſs, Italicè butah uocatur.

CHibut Hakeber] ſcribitur in Midraſch Rabbi Iſaac, filij Parnach, Interrogauerunt diſcipuli ipſum Rabbi Eliezer, quomodo ſe habet ritus חבוט הקבר? Reſpondit eis: Poſtquam ſeparatus eſt homo ab hoc ſeculo uenit angelus mortis, & ſedet ſuper ſepulchrũ eius, ſtatim intrat anima eius in corpus eius, et facit illũ ſtare ſup pedes ſuos, &c. Donec dixit R. Iehoſchuah filius Leui. Et in manu eius eſt (inquit) cathena, cuius media pars eſt ferrea, & altera ignea, qua uerberat (ipſum hominem.) Et prima uice diſſoluuntur membra eius: Altera uice oſſa eius diſſipantur, tum ueniunt angeli & colligunt ea. Quòd ubi tertia uice ipſum percuſſerit, redigitur in puluerem & cinerem, & redit in ſepulchrum ſuum, & cætera.

עד אמר ר׳ מאיר חשה דין חבוט הקבר מדינה של גיהנם שאפלו צדיקים גמורים רוגחי שדים ונפלים בדונו בו הורץ מי שמת בערב שבת והדר בארץ ישראל ובולי עיין שם ׃

חבל בדברי רבותינו זכרונם לברכה החובל באביו החובל בחברו הוא לשון הכאה ואינם לשון השחתה כי אין לשון חבלה רק בבנין פעל וכן וחבל את מעשה ידיך ׃ לחבל כל הארץ ודומיהם ולא קהלת ה׳ במוצא בקל וכן כל לשון השחתה מתורגם בלשון חבלה ישעיה יג בבנין פעל ולא בקל כמו כי שחת עמך אתי חבילו עמך שמות ל״ב וכן בדניאל ולא חבלוני ׃ דניאל ו׳

חבל בדברי רזל חבל על דאבדין ולא משתכחין פירוש אוי וכן תרגום אללי לי ׃ חבל עלי ואולי הוא מלשון צער וחבלי יולדה ׃ וכן תרגום חיל הושע יג כיולדה חבלין כלידתה ׃ תלים מ״ח

חבר אנכי אליהו המחבר בן כל מי שיעשה ספר חדש נקרא מחבר והספר ההוא נקרא חבור ופירושו ידוע ׃

חבר אדם שהוא בסמוך לרבנות אבל אינו ראוי עדיין להיות מורה הוראה להקרא מורנו הרב קורין אותו חבר הרב ׃ פירוש נתחבר אל מי שהוא מורנו הרב ובגמרא נהגו לקרא כל מי שאינו עם הארץ חבר ׃

Donec dixit Rabbi Meir :grauius itaq; est iuditium חמש
הקטן iuditio. Gehennæ, quoniam etiam qui planè iusti sunt, & filij principum & abortiui eo iudicantur, excepto eo qui moritur in uespera Sabbati, & qui moratur in terra Israël, &c. Vide ibi.

CHabal] Apud Rabb. legit. Qui uerberat patrē suū. Qui uerberat sotiū suū. Percusionē nō corruptionē (hoc uocabulū) significat. Quod em̄ corruptionē, siue destructionē significat, tantū in Coniugatione Piel usurpatur. ut, Et disperdet opus manuū tuarum. Item, Ad deuastandam totam terram. & similia. Neque inuenitur in Coniugatione Kal. Vbicunq; enim perditionem significat. In Thargum redditur per חבלה in Coniugatione Piel, & non in Kal. ut, Corrupit (uiam suam) populus tuus. Thargum חבלו עמך Item in Daniele cap. 6. ולא חבלוני id est, Et non perdiderunt me.

Eccl. 5.
Esa. 13.
Exod. 32

CHabal] Apud Rabbinos legitur, Væ qui pereunt & non inueniuntur: Idem ualet quod וי id est, Væ. Inde ubi in Hebræo dicitur אללי Thargum habet, חבל עלי id est, Væ mihi. & fortassis desumptum est ab illo, quod dolorem significat. ut, Dolores parturientis uenient ei, &c. Vnde Thargum quod respondet חיל כיולדה Et dolor quasi parturientem, est, חבלין כלידתה

Osee 13
Psal. 48.

CHabar] Ego Helias author. Similiter omnis qui facit librum nouum uocatur מחבר Expositio eius nota est.

CHaber] homo qui eò ferè accessit, ut iam adipiscat̄ dignitatem Rabbinicam, uerùm non planè adhuc dignus est ut doceat, & ut uocetur מורינו הרב id est, Doctor noster Rabbi, eum (inquam) uocare solent חבר הרב id est, Sotiū Rabbi, hoc est, sotius factus est ei, qui est, doctor noster Rabbi. Et in Gomora quemlibet qui non est illiteratus, consueuerunt appellare חבר.

ישעיה י"ט **חגא** חג ומועד של עובדי עבודה זרה אבל אני מכבין אותו חגא מלשון שבר כמו למצרי לחגא · וכן הורין אותו איד עיין בשרשו ׃

ד"ה א' ט"ז נחמיה ח' **חדוה** כמו עוז וחדוה במקומו ובכמיבות חדות יי היא מעוזכם לא נמצא עוד במקרא חדוה · אבל שמחה וששון ועליצה כלהון מתורגמין בלשון חדותא · ושני פעלים נמצאים ממנו במקרא והם ויחד יתרו · ותחדהו בשמחה · ואין עוד ׃

שמות י"ח תהלים כ"א

יחזקאל י"ח **חוב** חבלתו חוב ישיב רז"ל שמשו הרבה בזה הלשון כמו בעל חוב ובלשון נקבה חובה כמו בין לזכות בין לחובה והתאר חייב · בלקח מן דניאל א' וחיבתם את ראשי למלך בלא"ז שולדיג ובלעז דיביטו ׃

יחזקאל מ"ב **חול** והוא דרך חול · לשון חולין והוא הפך מן קודש · וכן קורין לששת ימי המעשה חול כמו שאמרו בין בשבת בין בחול בלשון אשכנז וואיך ובלעז שיטימאני ׃

חוש חמש חושים שהם הראות והשמע המשוש קהלת ב' והריח והטעם · ויש מפרשים מזה מי יאכל ומי יחוש פירוש מי ירגיש בלא"ז אנפפינדן ובלעז סינטיר

חור הרגום של לבן חוור ומזה אמרו הלשון אינו מחוור רוצה לומר אינו מלובן ונקי וברור · בלשון אשכנז לויטר ובלעז קייארו ׃

CHaga] Festum & solennitatem eorum qui seruiunt idololatrię cognominamus חגא quod contritionē siue perditionem significat, sicut accipitur in isto loco Esaiæ cap.19. לחגא למצרים.eadē de caussa etiam חגא nominant. uide in Radice sua.

1.Parā.16 CHeduah] Fortitudo & gaudium in loco eius:& in
Nehem.8. statu regiminis. Gaudiū Domini est fortitudo uestra: Nec inuenitur in Biblia nomen חדוה sed שמחה ששון & עליזה quæ omnia in Thargum redduntur per חדוה.Duo itē uerba ab eo deducta inueniuntur,quæ sunt,Lætatusq́ est
Exod.18. Iithro,&c.Item,Lętificabis eum in lætitia tua,&c.nec am-
Psal.21. plius inuenitur.

CHob] Pignus suum debitori restituerit. Rabbini
Ezech.18. crebro utuntur hac uoce.ut, בעל חוב id est. Debitor. Et in alia forma חובה ut, Siue ad innocentiam, siue ad condemnationem. Inde & nomen adiectiuum uenit חייב id est,debitor,reus.Estq́ desumptum ab illo Danielis,Con
Dan.1. demnabitis caput meū apud regem,Germanicè schuldig, Italicè debito.

CHol] Etiam si uia prophana fuerit. idem signi-
1.Sam.21 ficat quod חולין id est,prophanum, cuius contrariū est קדש id est,sanctum. Hinc est quod sex dies profestos חול uocant, ut quum dicunt, Siue fuerit in Sabbato, siue in die prophano,Germanicè vvuch,Italicè Setemane.

CHhusch] Quinq; sensus חושים uocantur,qui sunt, Visus,Auditus, Tactus, Olfactus & Gustus. Et sunt qui in hac significatione exponunt illud Ecclesia-
Eccls.2. stis מי יאכל ומי יחוש hoc est,Quis ędat.&,Quis sentiat; Germanicè empfinden,Italicè sentir.

CHiuar] Thargum quod respondet Hebræo לבן est חיור Hinc est quòd dicunt,Oratio hæc non est candida: Volūt dicere,Non est perspicua,clara & manifesta, Germanicè lauter,Italicè claro.

Chazan

חזן חזן הכנסת הוא המוציא הקהל בתפלתו ונקרא חזן מלשון ראיה שהוא צריך לראות היאך יקרא והיאך קורא בני אדם לספר תורה כך פירש בעל הערוך אבל מצאתי ששליח הצבור רוצה לומר שמש הקהל נקרא חזן כאמרם החזן היה מניח בסודר וכן אצל בני שמואל שהיו מטים משפט וכולי אמרו כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם ונקרא אם כן חזן לפי שהוא צריך לראות מה הם צרכי הצבור שיעשה המוטל עליו ׃

בבת נ' **חזק** תלת זמנין הוי חזקה וכן חזקת הבתים הוא לשון אחיזה מלשון ועודך מחזיק בם ופי' מי שיש לו אחיזה בבית או בקרקע ימים רבים ואין אחר יכול להוציאו מידו זהו נקרא חזקה ובלעז אציון וכן מעמידין את האדם על חזקתו פירוש על מעשיו הטובים או הרעים שהחזיק בם ימים רבים ובלשון אשכנז גיוואנהייט ובלעז קונסוטומה ׃

שופטים כ' **חזר** ואיש ישראל הפך וגבר ישראל אתחזר וכן רוב לשון הפוך מתורגם בלשון חזרה בבנין התפעל כי הוא פעל עומד וכל לשון סבוב אשר באמת מתורגם לשון חזר בבנין הקל וכן רז"ל שמשו בו בבנין הקל כאמרם חזרתי על כל המקרא וכן חזור בך

CHasan] Chasan Synagogæ uocatur, qui satis facit pro Ecclesia oratione sua. Et à, uidendo nomenclaturum accepit Eò quòd necesse habet ut uideat quomodo legat, & quomodo uocet alios ad librum legis. Sic explicat Author Aruch: Sed inueni quod publicus minister hoc est, ædituus Synagogæ uocetur חזן ut cum dicunt Edituus eleuauit Linteum. Ita legitur apud Filios Samuelis quod peruerterint iudicium, &c. ubi dicunt quod fecerint hoc, ut augerent mercedem לחזניהם id est, ministris suis & scribis suis. Vocatur igitur חזן qui tenetur uidere quibus rebus opus habeat synagoga. ut, expediat quod sibi iniunctum est.

CHasak] Apud Rabbinos legitur: Tria sunt signa quibus obtingit alicui חזקה id est, ius siue possessio rei. Item, Possessio domorum. Vocabulum hoc apprehensionem siue possessionem significat, desumptum ab
Exod.9: illo. Et adhuc tu retinueris eos. Hoc est, Qui possidet domum aut prædium multo tempore quod alius illi non potest è manu eripere, isthęc possessio, uocatur חזקה Inde etiam profectum est quod dicunt. Statuunt hominem super consuetudinem suam, Sensus est, Iudicant hominem secũdum facta sua uel bona uel mala quibus assueuit siue operam dedit multo tempore Germanicè geuuonheit Italicè kostumah,

Iudic.20. CHazar] Et cum se quoq; uerterẽt filij Israẽl: Thar וגבר ישראל איתחזר ita ferè uocabulum הפך in Thargum reddi solet per חזר idq; in Coniugatione Hithpaẽl. Est enim uerbum neutrum. Omne item uocabulum סבב quod in Iob, Prouerb. & Psalmis legitur, redditur per חזר in Coniugatione Kal. Ita quoque eo utuntur Rabb. nostri in Coniugatione Kal, quum dicunt, Reuolui totã Bibliã. Item, חזור בך id est, redeas ad te, uel

P repetas

וכן מה היום הזה חוזר ומאיר את עטרת השבטים עתידין לחזור ובבנין הפעיל החזיר מחזיר בשמות ׃

חזר הורין לספר שכתובים בו הפיוטים שאומרים בקצת שבתות וימים טובים מחזור לפי שהם חוזרים חלילה כל שנה ושנה ׃

חזר מחזור קטן ומחזור גדול ואלו הם דע שבכל יט שנים הלבנה חוזרת חלילה ומתחלת הלוכה כמעט שוה עם החמה וזה נקרא מחזור קטן של הלבנה ׃ ומחזור גדול של החמה הוא של כ"ח שנים וכבר עברו מבריאת עולם עד הנה ט שנים וחץ מחזורים לכך מחוים אבותינו שטרם כלות המחזור הזה יהיה קץ גלותינו וכן אמר דניאל כי למועד חץ ואמר עוד קץ למועד וכן יהי רצון ׃ דניאל ח' דניאל י"א

חזרת צנון וחזרת בשורש צנן תמצאנו ׃

חייט הורין לתופר הבגדים חייט ׃ והוא מלשון ויתפרו עלי תאנה תרגום וחטיטו ׃ וכן למתפרות כסתות ׃ דמחטטין ׃ ויש אומרים כי חייט מלשון חוטין כמו שנאמר מן דוק דייק ׃ ומזה נקרא הברזל שתופרין עמו מחט ועוד אזכרנו בשרשו ׃ בראשית ג' יחזקאל י"ג

חל ערב פסח שחל להיות בשבת ׃ פירוש יפול ויחנה מלשון יחולו על ראש יואב ׃ בלשון אשכנז גיפאלט ובלעז אקדיט ׃ שמואל ב' ג'

repetas tecum. Item, Quid est dies iste: redit & illuminat, sic etiam decem tribus tandem reuertentur. Et in coniugatione Hiphil dicitur reducendo reducit animas.

CHAsar] Librum in quo scripta sunt carmina quæ dicũt in quibusdã Sabbatis & festis diebus מחזור uocant eò quòd redeunt singulis annis. Habet & aliud significatum de quo in sequenti radice.

CHazar] Cyclus paruus, & Cyclus magnus. & sunt isti. Scias quod semper. 19. annis Luna cursum suum absoluit per reciprocã reuolutionẽ, Et incipit cursum suũ ferè æqualiter cũ sole, atq; hoc ipsum uocatur מחזור קטן Ciclus paruus Lunaris. Cyclus uerò magnus solaris. 28. annis absoluitur. A qui iam transierunt à creatione mundi usque ad præsens tempus centum nonaginta machzorim & nouem anni. Idcirco expectamus nos quod priusquam complebitur Machzor iste, aderit finis captiui-
Dan.8. tatis nostræ: sic etenim dixit Daniel. Ad tempus enim
Ibidem 11. (erit) finis. & iterum dicit. Quia est adhuc finis ad certum tempus. uelit ergo Deus ut hoc ipsum fiat.

CHazereth] Raphanus & Lactuca. declarabo in Radice כמן

CHaijat] Cõmissurã uestiũ חייט uocãt. Estq; desumptum ab illo. Et consuerunt folia ficulneæ. Vbi Thar-
Gene.3. gum habet וחטיטו &c. Item, Qui consuunt puluillos:
Ezech.13. Thargum דחייטין Alij dicunt quod חייט deducatur à חוט sicut à דין uenit דיין hinc est, quod & ferrum quo consuunt uocatur מחט id est acus, de quo amplius tractabo in Radice sua.

CHal] Apud Rabbinos legitur, Vespera Pascę quę contingit fieri in sabbato, &c. id est, quæ ceciderit &
2.Sam.3. manebit: Deductum est ab illo, Cadant uel maneant sanguines super cap. Ioab, Germanicè gefallen Italicè Akadi.

ירמיה מ'ד וכן נתתך חמתי ויחל רוגזי ׃

דברים ב' **חלל** כל לשון התחלה שרשו חלל כמו ראה החלותי ׃ ודגש הלמד יוכיח ׃ והשם בתוספת תיו תחלה ורז"ל הרגילו לומר התחיל התחלת מתחיל אתחיל עשו התיו שרשית ׃ כמו שעשו בתיו של תרומה באמרם אין תורמין ׃ וכן במם של משכון כמו שאבאר בשרשו ׃

שופטים כ'א **חלל** בדברי רז"ל חוזר חלילה הוא לשון סבוב ונלקח מן לחול במחולות כי כן דרך במחול סובבים סובבים וחוזרים למקום הראשון והחית בקורה בחטף פתח ׃ כי המלה בטעם מלרע כמשפט הא הנקבה על משקל אכילה שלילה ׃ אבל חלילה לך ודומיהו שהוא לשון מניעה ההא נוספת לכן הוא מלעיל והחית קמוצה

מלכים א' כ' **חלט** זה השרש לא נמצא במקרא רק פעם אחת ויחלטו הממנו לשון חלוטין ידוע בדברי ויקרא כ'ה רז"ל והוא מלשון לצמיתות תרגום לחלוטין בלשון אשכנז אייגן ובלעז ליברו ושמשו כו בנפעל נחלט ׃ ובהפעיל החליט מוחלט ׃

עזרא א' **חלת** יש מקומות שקורין למאכלת חלת מן מחלפות השע ועשרים על שם שהם מחלפין הבהמה מחיים למיתה ׃ והרד"ק כתב על שם שהם כורתים והוא רחוק בעיני ׃

Hiere.44. huius generis & illud est. Et conflatus est, siue stillauit furor meus: ubi Thargum habet, ואתחליאת.

CHallal] Vbiq; significat principium, Estq; Radix eius חלל .ut, Ecce cæpi dare &c. Et dagesch quod est in ultima hoc uerum esse cõprobat. Inde & nomen uenit cum superaddito Taph. ut, תחלה id est, principium. Atq; Rabbini consueuerunt dicere התחיל incœpit התחלת incœpisti, מתחיל incipiens אתחיל incipiam, in quibus ex Taph superaddito faciunt Taph radicale, quemadmodum faciunt cum Taph in uoce תחתון, dicentes תחתוין אין Idem faciunt & cum Mem quod præseruit dictioni מכון sicut declarabo in radice כון.

Deut.2.

Deut.16.

CHallal] Apud Rabbinos legitur. Redit per reciprocam reuolutionem, Vocabulũ hoc circuitionem significat, estq; desumptum ab illo לחיל במחלות id est, choros ducentes, sic enim mos est choros ducentium ut gyrẽt & redeant ad locum primum. punctatur Heth cum zateph pathah, Nam dictio est, quæ habet accentum in ultima, sicut fieri solet cum his in quibus He litera est nota fœminini generis iuxta formam מלילה אכילה sed חלילה לך id est, absit à te. quod prohibitionẽ significat. in isto (inquam) He est superadditum propterea habet accentũ Millel & Heth camezatur.

Iudic.21.

CHalath] Hęc radix tantum semel inuenitur in Biblia. 1 Reg. 20. Et rapuerunt ab eo, Significatũ חלוט notum est apud Rabbi, Estq; desumptũ ab illo לצמיתות ubi Thar. habet לחלוטין Germanicè eigen Italicè libero usurpat̃ quoq; in Niphal. ut, נחלט & in Hiphil. ut, החליט ויחליטו.

Leuit.25.

CHalaph] Extant loci in quibus cultrum mactatorium חלף uocant, Vt Cultri nouem & uiginti, Dicũtur aũt cultri מחלפים eò quòd transmutant iumenta de uita in mortem. Rabbi Kimhi tamen ab excindendo denominatos scribit id quod mihi non placet.

Ezre 1.

P 3 Chalak

חלק רבותינו נחלקו בדבר · וכן כל המחלק על רבו כאלו נחלק על השכינה והשם מחלוקת קרח וכל עדתו · ענין כלם לשון הבדל והפרש · ומשקל אחר חלוק כמו יש חלוק בתיבה של שתי אותיות וכולי פירוש הפרש בלשון אשכנז אונטר שייד ובלעז דיספריצייה ׃

בראשית ל״ז **חלק** את כתנתו את כתנת הפסים · פירש רש״י זה החלוק · וכן פירוש רא״ע הכתנת הוא הדבק לעור · ובעל הערוך פירש חלוק המלבוש העליון ובלעז בלודילו ויש אומרי׳ טוניקה ובלשון אשכנז העמד

חמור קל וחומר הוא מדה אחת של שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן ואין כאן מקום ביאורם · גם אדבר בם בשורש כל במלת כל שכן · אך חומר הוא שם של כבדות ובלשון נקבה חומרא והתאר חמור והנקבה חמורה ׃

חמות בדברי רבותינו זכרונם לברכה לא מחמת אהבה ולא מחמת שנאה ענינו כמו בעבור או בגלל וכמו שלא ישמשו אלו זולת בית כך לא ישמשו מחמת זולת מם השמוש בלא שוער ׃

ירמיה ל״ח **חנות** כי בא ירמיה אל החניות · היחיד ממנו חנות על משקל גלות וגלידת ואנחנו נוהגים לקרא למקום פתוח לרוחה שמוכרין שם הסחורה חנות ובלעז פושיקא ובלשון אשכנז לאדן · וכן הבית שמלוין שם ברבית נקרא חנות ובעל החנות נקרא חנוני וכן תרגום אל החניות לגו מן חנותא ׃

CHalak] Rabbini disceptant de hac re. Itē quicunq; disceptat cum preceptore suo perinde est ac si cū Deo disceptet. Inde nomen uenit מחלוקת id est, disceptatio controuersia. ut, Cōtentio korah & totius cœtus eius, Omnia significant diuisionē & separationē. Habet quoq; & aliā formam nempe חלוק quo utitur alibi R.S. cū dicit, Discrimen est inter dictionē habentē duas literas, ubi idem ualet quod הפרש Germanicè unterscheid Italicè differentia.

Gene.37. CHalak] Tunica sua tunica illa discolori. Rabbi Schelomoh in hoc loco pro indusio exponit, similiter & Rabbi Aben Ezra qui dicit הכתנת est id quod cuti adheret, Cæterum Author Aruch Thalmudici exponit חלוק pro ueste superiore Italicè polidlo Alij uerò tunicā uocant & in Germanica lingua hembd.

CHamar] Leue & difficile (siue argumentum à minori ad maius aut è contra) Modus unus est ex tredecim modis quibus lex exponitur, de quibus hic non est locus dicendi, de præsenti tamen modo loquendi iterum differam in radice קל nempe in dictione קל וחמר Porrò חומר nomē est quod grauitatē significat & dicitur etiā חומרא cū aleph inde & nomen formale deducitur חמור & in fœminino genere חמורה, Germanicè Schuuer Italicè graua.

CHamach] Apud Rabb. legit. Neq; propter amorē neq; ꝑpter inuidiā. Idem ualet quod בעבור uel בשביל id est, propter. Et quemadmodū non est usus istorum absq; Beth ita & מחמת non usurpatur absq; Mem litera seruili.

Hiere.38. CHanuth] Ingressus itaq; est Iirmeiahu in domum loci & in cauponariam illam domum. in numero singulari dicitur חנות iuxta formam גלות & גליות Nos item Iudæi locum qui patet ad plateam ubi uenduntur merces חנות appellare solemus, Italicè Potheca, Germanicè laden, Similiter & domus ubi mutuant pecuniam cum usura חנות uocatur Dominus item qui exercet istam negotiationem חנוני nominatur Vnde & Thargū quod respondet huic loco לבית חנותא, est, לבית חנותא

Chas

חס

בראשית מ"ד חס ושלום חלילה וחס חלילה לעבדיך חס לעבדך וכן כל חלילה מתורגם חס ובתרגו'
אסתר ו' בליליא ההוא נדדה דכתיב עורה למה תישן ה' חס ושלום
תהלים מ"ד לית חדמוהי שנה והוא מלשון חוסה ה' וכן רוב לשון
חגל ב' חמלה וחביבה מתורגם בלשון חס ובלשון אשכנז שונן
ובלעז גווארדאר ׃

חסל

נוהגים לקרא להשלמת הספר הכל ספר פלוני ורש"י אמר בפירושו בסוף כל פרשת
חסלת פרשת פלונית והוא לשון נקבה ושב על הפרשה
דברים כ"ח והוא מלשון יחסלנו הארבה פירוש יכלנו וישלימנו
ולכך נקרא הארבה חסיל לפי שהוא מכלה הכל בלשון
אשכנז בולעבדן ובלעז הומפיר ׃

חפה

חפת חתנים פירש הרד"ק מקום הסתרת הכלה עם החתן נקרא חפה ואנחנו הוראים
הבגד שפורשין על ראש החתן והכלה בארבע בדים בשעת
ישעיה ד' הקדושין חפה מלשון המקרא כי על כל כבוד חפה וכן
תהלים י"ט כחתן יוצא מחפתו והם לשון כסוי כמו חופף עליו כל
דברים ל"ג היום ובלעז באלדאקינו ובלשון אשכנז הימל ׃

חצת

הורין למי שיש לו עזות פנים חצוף וכן תרגום העזה פניה חציפת אפהא ומצח
משלי ז' אשה זונה תרגום וחוצפת כאתת נפקא ברא והוא מלשון על
ירמיה ג'

Gen.44. CHas] Parce & pax,uel Absit & pax. Absit & parce. Absit à seruis tuis.ibi Thargũ habet חס לעבדך id est,parce seruis tuis. Sic quoq; omne חלילה in Tharg. redditur per חס & in Tharg. Hierosol.in hunc locũ, Nocte
Esther.5. uerò illa recessit somnus,&c.sic legitur:sicut scriptum est.
Psal.44. Excitare,cur dormis Domine. Absit,non est coram eo somnus &c.Est autem desumptum hoc uocabulum ab illo
Ioel.2. Parce Domine populo tuo. Sic ferè uocabulum חמלה & חמיה transfertur in Thargum per חס Germanicè schonen,Italicè gevuardar.

CHasal] Finem,siue Colophonem libri חסל uocare solent. Inde est, quòd Rabbi Schelomo in fine cuiusq; Parescha dicit חסלת פרשת פלונית id est, finit, siue absoluta est Parescha talis,uel talis:Estq; uerbũ hoc fœminini generis:& refertur ad פרשה deductũ scilicet ab illo quod in Deut. cap.28. legitur, Quoniam exterminabit ipsum locusta,hoc est, Perdet & absumet. Atq; ob id etiam locusta חסיל uocatur,eô quod absumit omnia, Germanicè volenden,Italicè complir.

CHapha] Thalamus nuptialis. Rabbi D. K. dicit, quòd locus, ubi se abdit sponsa cum sponso חופה uocetur. Nos uerò Iudæi uestem illam, quam expandunt super caput sponsi & sponsæ, quæq; tenetur quatuor uectibus ea hora,qua fit desponsatio חופה uocamus. Quo schemate & scriptura utitur. ut, Quoniam erit super o-
Esa.4. mnem gloriã protectio. Item, Ipse aũt tanq; sponsus egre-
Psal.19. diẽ de thalamo suo. Significat aũt propriè hæc uox operi-
Deut.33. mentũ.ut, Teget sup eũ tota die. Ital.baldekino,ger.himel.

CHazaph] Eum qui impudenti facie est חציף uocant,quam uocẽ & Tharg. habet in isto loco: Forti
Prou.7. ficauit faciem suam. Thargum, חציפת אפהא id est, Impudentem,seu pertinacem fecit faciem suam. Item, Et
Hier.3. frons mulieris meretricis. Thargum. Et impudens frons sicut mulieris meretricis , & cæt. Similis Phrasis est

דניאל ה' מה דתא מהחתפא פירש הרד"ק גלויה ׃ ואנחנו קורין
מי שהוא חצות בלא"א און ור,שעמט ובלעז דיספצטו ׃

חקק קורין לדופסי הספרים מחוקקים מלשון
ישעיה י' החוקקים חקקי און וכן כתובת קעקע ת"י
ויקרא יט חקיין וקראו לו חכמים חח תוכות ׃

חקז ראיתי בספרי רפואות קורין למשחה שעושין
מעשבים ומשמנים ומכניסין אותו דרך נקב
האחור לנקות בם בני המעים חוקן ׃ והוא לשון ערבי
ובלעז קריכשיר ׃

חרת קורין לאדם חד השכל ומפולפל חריף
יחזקאל כ"א תרגום חרב חדה ׃ חרבא חריפא בלשון
אשכנז שארף ובלעז אקוטו ולא נכנה ממנו פעל
והשם חריפות ׃

חרג אדם קורא לבן אשתו בני חורגי ׃ וכן לבן
ולבת אשת אביו קורא אחי חורגי ׃ אחותי
חורגתי וכן לאשת אביו קורא אמי חורגתי בלשון אשכנז
שטיף זון ובלעז פיליישטור ׃

חרז ידוע כי סופי השורות דהיינו הבתים שבשיר
שקול מסיימים כלן בשתים או בשלש
אותיות דומות כמו השיר שעשיתי בראש ספר זה שהבתים
כלם מסיימים באותיות בי וזהו חחרוז של שיר זה וכאשר
לא נעשה במשקל נקרא המאמר ההוא חרוז או חרוזה
כתם כמו ההתחלה שעשיתי בספר הזה המתחלת אפתחה

apud Danielem cap. 2. מה דִתָא מהחצפה, Vbi Rabbi Da uid Kimhi pro גלוים id est publicatum est, exponit. Nos חציף uocamus eum, qui in Germanica lingua dicitur un-uerschampt, Italicè dispazto.

CHakak] Impressores librorum מחוקקים uocant, quod desumptum est ab illo loco Esaiæ, cap. 10. Ve (illis) qui scribunt decreta iniqua: quam uocem habet &
Leuit. 19. Thargum Hierosolymitanum in hunc locum: Scripturam impressam. Thar. חקיק Sapientes uocãt eam חוק תכות.

CHokẽ] Animaduerti in libris medicinalib. quòd חוקן uocant liquorem, quem faciunt ex herbis & unguentis, quemque ingerunt per foramen podicis, ad repurgandum intestina, Italicè kristir. Estque uocabulum Arabicum.

CHaraph] Homo acuti ingenij & argutus חריף uocatur. Vnde Thargum quod respondet huic loco
Prou. 5. Acuta est quasi gladius, est, חרבא חריפא Germanicè scharpff, Italicè acuto. Neque deducitur ab eo uerbum, sed Nomen חריפות acies, acrimonia.

CHarag] Homo uocat filium uxoris suæ (id est, priuignum) בני חרגי Item, Filium aut filiam uxoris patris sui אחי חרגי, אחתי חרגתי Similiter uxorem patris sui uocat quispiam חרגתי Germanicè stiffsun, stiefbruder, stieffschuvester, stieffmuter, Italicè filiaster.

CHaraz] Notum est quòd fines Versuum, hoc est, domus (sic enim uocant Hebræorum poëtæ) quæ sunt in Carmine mensurato, omnes desinunt duabus, aut tribus literis similibus, sicut est uidere in carmine, quod feci in principio huius libri, ubi omnes domus exeunt cum literis י ב atque hæc est sua qua constat modulatio. Cum autem fit absque mensuratione, tunc uocatur ea oratio חרז uel חרוז absolutè, sicut est Præfatio, quam feci huic libro, quæ sic incipit. Aperiam

במשל פי אשר שמעתי בימי חורפי וכאשר לא נעשה בחרוז ולא במשקל נקרא המאמר ההוא חלצה ובשלשה אופנים אלה עשיתי שלשה הקדמות לספר הזה הא בשיר הבית בחרוזה והדמל בחלצה ובלשון אשכנז
שיר ח' ריים ובלעז רימה ׃ ונלקח מן צוארך בחרוזים שהוא לשון חבור ופירושו מרגליות ואבנים טובות המחוברים יחד בחוט בלשון אשכנז גיריהן ובלעז פילצאטו ׃

חרט

עבין חרטה לא נמצא במקרא ולא בתרגום ורבותינו זכרונם לברכה הרגילוהו אבל רק בהתפעל כמו מתחרט יתחרט ודומיהם ׃ והעוברים מורכבים מן נפעל והתפעל נתחרט נתחרטת וכולי ׃ וזאת ההרכבה מורגלת הרבה בדבריהם ׃ ובלשון עברי
מדבר כ'ג בחם בחמתי ונמצא גם כן בהתפעל ובן אדם ויתנחם ׃ בלשון אשכנז גירויאן ובלעז פיניטיר ׃

חשש

אינו חושש פירוש אינו מקפיד ׃ והשם
קהלת ב' חששה ׃ ומי יחוש תרגום דאית ליה חששא ויש מלשון זה בשין אחת כמו חש שלפניך ׃

חש

שמואל א כ'ד כגון פלוני לא חש ובן תרגום ויך לב דוד אותו ׃ והש דוד בלביה כלם לשון הקפדה ומשמשין בו לענין הרגשה ׃ כגון מי שמרגיש כאב בראשו אומרים פלוני חש ברישיה והוא מענין ה חושים אשר בארתי בשורש חוש ׃

in parabola os meum, quam audiui in diebus iuuentutis meæ. Oratio uerò, quæ neque rythmicè, neque metricè cõscripta est ea uocatur מליצה atq; in triplici hac forma feci Præfationes, quas præmisi huic libro. Prima carmine cõscripta est, altera rythmicè, tertia prosaicè. Porrò חרוז Germanicè uocat Reim, Italicè Rima. Estq; desumptũ ab illo loco in Canticis cap. 1. Et collũ tuum in monilibus. ubi coniunctionem significat, hoc est, ornamentum, quod constat margaritis & gemmis preciosis, quæ simul filo cõiunguntur Germanicè geryhen, Italicè filzato.

CHarat] Vocabulum חרטה non inuenitur in Biblia, neque in Thargum, Rabbini tamen eo uti solent, sed tantum in Coniugatione Hithpael. ut, מתחרט pœnitens יתחרט pœnitebit, &c. Præterita item composita sunt ex Niphal & Hithpael. ut, נתחרט נתחרטו, &c. atq; istiusmodi compositio usitata est in uerbis eorum. Cæterum uox hebræa, quæ illi respondet, est, נחם יתנחם &c. Et inuenitur etiam hac in significatione in Coniugatione Hithpael. ut, Aut filius hominis, ut pœniteat, Germanicè gereu vuen, Italicè pœniter.

Num. 23.

CHaschasch] Non curat, idem ualet quod לית משגיח id est. Non est solicitus, non curat, Inde nomen deriuatur חשחוש id est, cura, solicitudo, qua uoce usus est Thargum in Ecclesiaste cap. 2. Et quis curat? Tharg. Cui est cura, uel solicitudo. Vsurpatur etiam in hac significatione cum uno Schin tantũ. ut, חש quod modo sequitur.

1. Sam. 24. CHasch] Talis non curat, Vt percuteret cor Dauid ipsum. Thargũ, Et anxius, siue solicitus fuit Dauid in corde suo. Omnia significant curam, siue solicitudinẽ. Vtuntur etiam eo pro הרגשה quod sentire significat, ut, de eo, qui sentit dolorem in capite suo, dicunt פלוני חש בראשו Est autem deductum à חושים cuius appellatione ueniunt quinq; sensus: quã uocẽ declaraui in Rad, חש.

מלכים א׳ יט **חֲשַׁאי** קול דממה דקה תרגום דמשבחין בחשאי
קהלת ז׳ לשון שתיקה וכן בנחת נשמעים בחשאי
מתקבלין ׃ ונראה לי שאין לשמש בו זולת בית השמוש
בלשון אשכנז שווייגן בלעז סיליבצייה ׃

ישעיה ל״ג **חָשַׁב** הורין לאדם נכבד חשוב ׃ מלשון לא חשב
אנוש ׃ ומזה אמרו עני חשוב כמת ׃
פירוש עני שהוא אדם חשוב ונכבד הוא חשוב כמת אבל
עני שאינו חשוב אינו נחשב כמת ׃ לפי שאינו מקפיד
כל כך על עניו ודלותו ׃

חָשַׁד עניין חשדה לא נמצא במקרא ולא בתרגום
ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו על מי
שמאשים את חברו לומר שעשה כך וכך הרי הוא חושד
ראשית מ״ס אותו ׃ וכן פירש רש״י מסורת בני עליתא ממה שחשדתיך
והנחשד נקרא חשוד בלא צייהן ובלעז איבזולפר ׃

חַשְׁמַן היהודים הלועזים הורין להקרדינאלי
תילים ס״ח חשמנים ׃ וכן פותרין יאתיו חשמנים
מני מצרים ואיני יודע מהיכן למדו לומר כן והלא לא
היו קארדינאלי בימי דוד אף כי במצרים ואינו אלא שם
אומה ׃

דניאל ט׳ **חָתַךְ** זה השורש לא נמצא רק פעם אחת נחתך
על עמך פירוש נגזר שהוא לשון כריתה

2.Reg.19. CHaſchai] Vox quieta & ſubtilis. Tharg. Eorũ qui laudant cũ ſilentio. Hoc uocabulũ ſilentiũ ſignificat,
Eccle.9. ut, Verba ſapientum in quiete audiuntur. Thargũ, In ſilentio audiuntur. Et uidetur mihi non uſurpandum eſſe ſine Beth ſeruili, Germanicè ſchvuigen, Italicè Silentia.

Eſa.33. CHaſchab] Hominem uenerabilẽ חשוב uocant, deſumptum eſt ab illo, Pro nihilo reputauit hominem Hinc eſt quod dicunt Rabbini, Pauper reputatus eſt tanquam mortuus. Senſus eſt, Homo pauper, qui eſt in æſtimatione, is reputatur ueluti mortuus. Sed pauper, qui non eſt alicuius æſtimationis non reputatur tanquam mortuus, eò quòd non multum curat ſuam paupertatem & pœnuriam.

CHaſchad] Vocabulum חשדה quod ſuſpitionem ſignificat. non inueni in Biblia, neq; in Thargum. ſed apud Rabbinos eius uſus extat, quum loquuntur de eo, qui alicuius delicti accuſat proximũ ſuum, dicendo, quòd tale & tale perpetrauerit, Tum dicunt הרי הוא חשד אתי ſic
Gen.49. quoq; uſurpat Rabbi Schelomo in ſuo Peruſch, ubi explicat iſtum locum, A præda mi fili aſcendiſti, &c, Ab eo quôd ſuſpicatus ſum te, &c. Et qui in ſuſpitionem uenit חשד uocatur, Germanicè zeihen, Italicè Inculpar.

CHaſchman] Iudæi Italici uocãt Cardinales חשמנים Qua in ſiqnificatione exponunt etiam illud Pſal.68, Venient optimates ex Aegypo. Ego tamen ignorò, unde didicerint, quòd ſic dicunt, quandoquidẽ certũ eſt, nullos adhuc Cardinales fuiſſe tempore Dauidis, multo minus ergo in Aegypto. Eſt igitur hoc uocabulum nomen Gentilitium.

CHathach] Hæc Radix ſemel tantũ inuenit. Vt, Heptomadę 70. determinatę ſunt ſuper populũ tuũ. ubi idẽ ualet, quod גזר quod decretũ eſt, ſignificat, frequẽs eſt

apud

ורז"ל שמשו בו הרבה כגון לא יחתוך את הראש בבת אחת והשם התך או חתיכה בלשון אשכנז איין שניט או איין שטוק ובלעז פעץ או טאלייו ׃

חתל כל הולך על כפיו פירש רש"י כגון דוב וכלב וחתול בלשון אשכנז קאץ ובלעז גאטו ויקרא י"א

ובותקדים אבותינו לומר חתול החית פתוחה והתיו דגושה ובאחרי לקרא אותו חתול החית בקמץ והתיו רפויה והראיה כי כן ופגשו ציים את איים תרגום חתולין החית בחטף פתח והתיו רפויה ׃ ישעיה ל"ד

חתן קורין לאיש בשבעת ימי משתה חתונתו חתן ואשתו כלה שנאמר יצא חתן מחופתו וכלה מחופתה ואחר כך הוא לא נקרא חתן והיא לא נקראת כלה רק לאבי ולאם החתן והכלה והזיווג שעושין בין איש לאשתו נקרא חתון ובלשון רבותינו ז"ל נקרא שדוך כמו שאבאר בשרשו ואבי החתן והכלה נקרא זה לזה מחותן ואת שאר הקרובים נקראים מחותנים בלשון אשכנז שוועגר ובלעז קונסואדרי ׃ יואל ב'

בשלמה אות החית ׃
אנא האל אותנו אל תשחת ׃

אות הטית

טב טיב גיטין וקדושין טיב משא ומתן מה טבו של עובר זה לשון עסק תרגום ירושלמי ויוציאו דבת הארץ ואפיקו טיבא בישא ׃ במדבר י"ג

apud Rabbinos.ut, Non præſcindat caput una uice.Inde & nomen uenit חתך uel חתיכה Germanicè ein ſchnit uel ein ſtuck,Italicè pez uel talijo.

Leuit.11. CHathal] Omne quod graditur ſuper manus ſuas. ibi exponit Rabbi Schelomo, ueluti Vrſus, & Canis,& Catus.Germanicè katz.Italicè Cato.Nos dicere ſolemus Chathol Heth habente pathah,& Taph daggeſſato cum tamen potius ſonandum eſſet חתול Heth ſcilicet cum camez & Taph leniter prolato. Id quod probatur ex iſto
Esa.34. loco Eſaiæ:Occurrent ſibi(Beſtiæ)ſylueſtres & inſulares. ibi Thargum habet חתולין Heth cum hateph pathah & Thaph raphato.

CHathan] Vocant aliquem per ſeptem dies quibus durat conuiuium nuptiarum ſuarum חתן & uxorem
Iob 2. eius כלה.ut,Spõſus de cubili ſuo & ſponſa de thalamo ſuo. Deinceps uero à nemine amplius ipſe חתן & ipſa כלה uocatur præterquam à patre & matre ſponſi & ſponſę,Germanicè Eyden & Schnurr, Conubium uero quod fit inter uirum & uxorem eius חתון uocatur, quod Idem Rabbini שדוך appellant ſicut explicabo in radice ſua, Pater item ſponſi & ſponſæ ſe mutuo מחותן nuncupant reliqui uero propinqui מחותנים Germanicè ſchvuager, Italicè Conijado.

FINIT HETH ET INCIPIT
litera Teth.

TAB] Conditio Githin & kiduſchin. Conditio accepti & dati. Quæ eſt cõditio fœtus iſtius? Vocabulum hoc negotium ſeu occupationem ſignificat, Vnde ubi textus hebraicus dicit ויציאו דבת הארץ id
Num.12. eſt,Et protulerunt diffamiam ſiue uituperationem terræ; Thargum Hieroſolymitanum habet טיבא בישא id eſt, famam malam.

טַבְלָא בדברי רבותינו ז״ל טבלאות של זהב כן קורין לשלחן בלעז טאבולא וכן קורין לחרש טאבולא ובלשון אשכנז ברעט ׃

טָבַע קורין לכל מיני מעות מטבע בלשון אשכנז מונץ ובלעז מוניטא ׃ וכן בתרגום ירושלמי
אסתר ג׳ דאסתר על ידי עושי המלאכה על ידא דעבדי מטבעא ומזה אמרו רבותינו זכרונם לברכה לא ישנה אדם ממטבע שטבעו חכמים פירוש הברכות והתפלות שתקנו הם ׃

תענית כ׳ **טָבַע** לך לך מאריך ׃ פירש רש״י שאודיע טבעך בעולם רוצה לומר הטבע והמזג הטוב שלך ותמהתי כי לא מצאתי עוד זה הלשון בכל דברי רבותינו ואיך לא זכרו דבר מטבעי בעלי חיים וצמחים ׃ ויש ספרים שכתוב בהם שאודיע טיבך בעולם והוא מלשון טיב דלעיל והוא הנכון ׃

שופטים ט׳ **טַבּוּר** טבור הארץ לשון גובה ומזה נקרא השורר שבבטן טבור לפי שהוא גובה האדם כשהוא שוכב על גבו ובוהיין לקרא אותו טבור בחירק וכן אמרו פיו סתום וטבורו פתוח ׃ וכן ברוב הגמרות כתיב טיבורו ביוד בלשון אשכנז נאבל ובלעז מדליקו ׃

מנחות ח׳ **טְבֶרְיָא** מחוז יש בארץ ישראל נקרא טבריא ויש שם מרחצאות של מים חמים ונקראים חמי טבריא וכבר כתבתי בהקדמתי לספר מסורת

TAbla] Apud Rabbinos legitur, Tabulas auri. sic uocant mensam, Italicè Tabla. Similiter & Asserem tabula uocant, Germanicè bret.

TAba] Omnis generis pecunia מטבע uocatur Germanicè Müntz. Italice moneta. Vnde ubi Tex-
Esther.3. tus hebraicus in Esther habet, Per manus eorum qui faciunt opus: Thargum Hierosolimitanũ dicit Per manus eorum qui faciunt monetam. Hinc est quod dixerunt Rabbini, Non mutet homo monetã quam impresserunt sapientes. per hoc intelligunt Benedictiones & orationes quas ipsi ordinauerunt.

Gene.12. TAba] Egredere de terra tua·Ibi Rabbi Schelomo exponit, Quoniã notã faciã famam, naturã, siue conditionem tuã in mundo. uult dicere, Naturam, & bonam indolem tuam quæ tibi est. Et miror quod non inuenerim hoc uocabulum apud omnes rabinos, & qui fiat, quod nusquam meminerint huius rei loquendo scilicet de naturis animaliũ & terræ crescentium, Porrò extant libri in quibus scriptũ inuenitur in Perusch Rabbi Schel. מפרסם טיבך בעולם id est, quoniam notam faciam conditionem siue famam tuam, quod eiusdem significationis est cum præcedenti radice, atq; hæc lectio cõueniens esse uidetur.

Iudi.9. TAbar] De excelso terræ, Hoc uocabulum altum significat, atque inde est quod & umbelicus uentris טבור uocatur, eò quòd est sublimior pars in homine quando iacet super tergum suum. Solent autem pronunciare Tibur cum Hirec, ut cum dicunt, os eius obturatum est, & umbelicus eius apertus est, sic quoq; in multis locis Gomoræ scribitur טיבורי cum Iod, Germanicè blabel, Italicè moliko.

TEbiria] Prouincia est in terra Israël quæ uocatur Tyberia, ubi sunt Thermæ calidæ, quæ uocantur חמי טבריא Equidẽ scripsi in præfatione mea libri Masoreth,

המסורת כי הם צחי הלשון מכל העברים ומהם היו בעלי המסורת וכתב הרד"ק במכלול כי קריאת הריש הדגושה והרפויה לבני מעזיה הוא טבריא ׃ והגוים קוראים להם טיבריא ׃

טווס בפסוח ביימים ההם כשבת בתרגום ירושלמי לחבליה טוזוסא דדהבא ובלשון עברי קרבות

יחזקאל כ"ז שן והבנים תרגום שן דפיל וטווסין ׃ וכן וקופים ותכיים

מלכים א' י' תרגום וקופין וטווסין ׃ והוא העוף הנקרא גם כן בלשון ערבי טאווס ובלעז פאבוני ובלשון אשכנז פפאהן ׃

טייל הטיילין בכל יום פירוש הבטלנין שאינם עושין מלאכה ובלא"א מוסיג געגגר ובלעז אוציידוסו ׃ והוא גם כן לשון שעשוע כמו שפירש רש"י

ויקרא כ"ו והתהלכתי בתוככם אטייל עמכם בגן עדן והשם טיול ׃ בלשון אשכנז ער מייאן ובלעז שלאצר ׃

ויקרא כ"ד **טלית** באדרת שער פירש רש"י בטלית של צמר המלאה שער ׃ ובגמרא שנים אוחזים בטלית הוא בגד וכן אבותנו הורין הבגד של ארבע כנפות שלובשין בבקר בשעת התפלה שבו הציצית טלית ובלשון רבים טליות ולא טליתות כי התיו אינו שרשית ונמצא גם כן מטלית במים נוספת ׃ יש אומרים שנקרא טלית

תהלים ה' מלשון סכך תרדם ותסך עלימו ותטיל עליהון ׃ ויש אומרים שנקרא כן בעבור

Masoreth quod Iudæi qui ibi habitant, elegantiorem linguam habent quam omnes hebræi, à quibus etiam profecti sunt authores Masoreth. Et Rabbi Dauid Kimhi scribit in Michlol, quod prolatio Res daggessatæ & Raphatæ sit penes incolas Asiæ, hoc est, Tyberiæ, Nam gentes uocant eos Tyberitas.

Esther 1. TAuas] Vbi textus hebraicus dicit, In diebus illis cum sederet rex, &c. Thargum Hierosol. habet. Et è regione eius erat pauo aureus, In lingua hebræa pauones תוכיים uocantur ut, Ezech. 27. Cornua eburnea & pauones. ibi Thargum habet טווסין Item Simeas & pauones. Thar. קופין וטווסין Auis est quæ etiam in lingua Arabica טאוס uocatur Italicè Pauone &, Germanicè pfohen.

TAijl] Qui spaciantur per totum diem. hoc est, qui otiosi sunt, neque faciunt ullum opus, Germanicè müessiggeger Italicè otioso. significat quoque delitiari sicut exponit Rabbi Schelomo in isto loco. Et ambulabo in
Leuit. 26. medio uestri, id est, Deliciabor uobiscum in horto Eden, inde & Nomen uenit טיול Germanicè ermayen Italicè Schalazar.

Gene. 25. TAleth] Quasi uestis pilosa. Rabbi Schelomo exponit, quasi Talith ex lano facta, quæ plena est pilis In Gomora item legitur, Duo qui apprehendunt Tallith, Et sunt qui dicūt quod sit uestis quędã, Hinc est quod nos Iudæi uestem quæ constat quatuor oris & in qua pendent Zizith quamque mane induimus in hora orationis Talith uocamus. Et in numero plurali dicitur טליתות & non טלתות Nam Taph non est litera radicalis. Inuenitur etiam מטלית cum supperaddito Mem, Quidam dicunt Talith uocari à tegendo siue operiendo ubi enim hebræus dicit. Et proteges eos. Thargum habet ותטליל עליהון
Psal. 5. id est, obumbrabis eos. Alij sentiunt Talith appellari ab eo

 quod

שהוא למעלה מכל הבגדים ׃

טלטל הרבה לשונות בעברי המתורגמין בלשון טלטול עיין במתורגמן והוא לשון גרש
ישעיה כ״ב מן ויטלטלם ויגרשם בלא״ר וואגלן ובלעז מובירי ׃

טמטם המטמטם את הלב לשון כתימה ׃ וכן
תענית כ׳ תרגום סתמום פלשתים טמטום פלשתאי
וכן הורין למי שערותו סתומה ולא נראה בו לא זכרות
ולא נקבות טומטום ׃

טנת מ״ד ח איכבה אטבפם אין לו עוד דומה במקרא
והוא לשון לכלוך ותרגום נגאלו כדם
איטנפו בדמא ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה
אך בבנין פעל כגון בן שפחה שטנפה פלטין של מלך
והשם טנופת ובלשון נקבה טנופת ׃ בלשון אשכנז אונ
זויבר ובלעז אין מונדא ׃

טס שמות כ״ח ציץ הזהב פירש רש״י הציץ הוא כמין טס
במ״ת ל״ט וכן פתי הזהב תרגום טסי דדהבא בלשון
אשכנז בלער ובלעז לאמינה ׃

טעה יחזקאל י״ג הטעו את עמי אין עוד דומה לו במקרא
בטית וכל שאר לשנא כתיבין בתיו אבל
כלן מתורגמין בלשון טעות בטית ורבותינו ז״ל
שמשו הרבה בלשנא טעות בטית ׃ כגון ירבעם טעה
והטעה את אחרים וכן אינו אלא טועה ודומיהם רבים ׃

quod est uestis superior que super omnes alias uestes in-
Esa.63. duitur deductum ab illo ונטלינון וסובלינון id est, tulit eos & portauit eos.

TIltel] Multa sunt uocabula in hebræo quæ in Thargum transferuntur per טלטל significat autem hec uox motionem, cuius usus est Esa.cap.22. מטלטלך טלטלה (quod reddunt) traducet te in captiuitatem, Germanicè ueruuaglen Italicè moueri.

Gen.26. TImtem] Qui obturat cor. significat hoc uocabulum obturationem. Vnde, ubi textus hebraicus habet, Obturauerunt palæstini, Thargum dicit טמטמו פלשתאי Hinc est quod eum cuius membrum genitale obturatum est ut non appareat num masculus sit aut fœmella טומטום uocant.

Cant.8. TAnaph] Quomodo inquinabo eos. Non amplius extat in Biblia, Idemq; significat quod לכלך id est, in-
Thren.4. quinatio, Polluti sunt in sanguine: Thargum איטנפו בדמא id est, coinquinati sunt in sanguine. Rabbini crebro utuntur hac uoce, sed tantum in coniugatione Piel. ut, filius ancillæ qui inquinauerit palatium regis. Inde & Nomen deriuatur טניף & in genere fœminino טנופת Germanicè vnsuber Italicè Immundo.

Exod.28. TAs] Laminam auream. Ibi Rabbi Schelomo exponit, Ziz idem esse quod טס id est, lamina, Vnde
Ibidem.39. ubi textus hebraicus habet, Bracteas aureas Thar. Transtulit טסי Germanicè blech, Italicè Lamina.

Ezech.13. TAah] Fecerunt errare populum meum. Non amplius inuenitur in biblia cum Teth scriptum, reliqua enim omnia scribuntur cum Taph sed omnia in Thargum transferuntur per טעות quod cum Teth scribitur & errare significat, Rabbini item multum utuntur uocabulo טעות cum Thet. ut, Hieroboam Errauit & alios errare fecit. Item, Nihil est nisi quod errat, & similia, Neq;

quadrat

ואינו נופל רק על ענין שגגת הלב לא על ענין מי שתועה
בדרך כי כלם כתובים בתיו והשם טעות והרבוי טעיות ולא
טעותים ׃

טעם טעם בלשון הקודש משמש לשני ענינים
האחד ענין טעימה המיוחס לחיך בלשון
אשכנז קושטן והוא נלקח מלשון רומי גושטרי כמו וחיך
אוכל יטעם ׃ והשני לשון טעם ועצה וסברה המיוחס איוב ל״ד
ללב כמו מטעם המלך ובדניאל עטה וטעם ובדברי
רז״ל מאי טעמא בלשון אשכנז רעכט ובלעז ראזון ׃ יונה ג׳ דניאל ב׳

טעם נקרא הנגינה של כל תיבה טעם לפי שהיא
נותנת טוב טעם ודעת לחכבת הפסוק כמו
שבארתי בספר טוב טעם ובלשון רבים נקראים טעמים
בשוא תחת הטית והעין בקמץ כמו מן נער נערים ורוב
העולם נוהגים לומר טעמים הטית בפתח והוא טעות ׃

טען בדברי רז״ל ודמן טעון הויה טעונין ברכה
לפניהם ענינו כמו צריכים ועקרו מלשון
טענו את בעירכם ופירוש טעון עמוס ונושא דבר זה
עליו בלשון אשכנז גילאדן ובלעז הארגאטו ׃ בראשית מ״ה
טען נקראו דברי ריבות שמספרים בעלי הדיבים
טענות ואת הוא מהענין הראשון שזה
טוען על חברו כך וכך וזה טוען עליו כך וכך וכן פירש
רש״י הגישו עצמותיכם טענות בריאות וחזקות ׃ ישעיה מ״א

quadrat dici nisi de eo,qui corde errat,non qui errat in uia quæ omnia scribuntur cum Taph. Hinc uenit nomen substantiuum טעות error,& in plurali טעיות & nō טעותים.

TAam] In lingua sancta duo habet significata. Primo significat gustare,quod proprium est palato, Germanicè kostē, quod à Romana lingua desumptū est,gusta
Iob 12. re.ut.Et palatū gustat cibū sibi? Secundo significat ratio-
Ionæ 3. nem,consilium & opinionem,quæ cordi tribuuntur, ut,
Dan.2. Ex consilio regis.Et in Daniele, Super cōsilio & ratione. Apud Rabbinos item legitur מאי טעמיה id est,Quis sensus,quæ caussa,quę ratio,Germanicè recht.Italicè Ration

TAam] Accentus cuiuslibet dictionis טעם uocatur,eò quòd dat ei bònum gustum & sensum,ad intelligendam sententiam,sicut explicaui in libello,cui titulum feci טוב טעם In plurali dicitur טעמים habente Teth Scheua & Ain Camez:quo modo à נער dicitur נערים Maior tamen literatorum pars dicere solet טעמים Taamim sonantes Teth cum pathah,id quod error est.

TAan] Apud Rabbinos legitur, Sanguis eorum indiget conspersione.Item,Opus habent benedictione,dum coràm adsunt. Idem ualet quod צריכין id est,
Gen.45. indigent. Primitiuum eius unde desumptum est טענו את בעיריכם id est,onerate iumenta uestra. Vnde טעון significat eum,qui onustus est, quiq; sustinet aliquid, Germanicè laden,Italicè Kargat.

TAan] Verba contentionum, quæ narrant, qui iuditio còntendunt coram iudicibus טענות uocantur. Estq; eiusdem significationis cum præcedenti Radice,quæ onerare significat, quod qui unà iuditio contendunt se mutuò onerāt:alter accusando, alter diluendo. In hunc modum exponit Rabbi Schelomo in hunc locum,
Esa.41. Adducite prægnantes caussas uestras, id est, Argumenta ualida & fortia.

S Tip-

ישעיה מ׳ **טפה** כמר מדלי כטפה מדול ׳ וכן בשעלו מים
תרגום כטפא בשעלא כך מצאתים באלת
ובדברי רבותינו ז״ל בהא כמו מאין באת מטפה
סרוחה ותרבוי היה ראוי טפות אבל שמשו בהם בלשון
זכרים טפין ׳ כגון המשיל מים טפין טפין ועקר שרשו
עמוס ט׳ בטת לשון והטיפו ההרים עסיס ׳ ובכפל הפא והעין
היה מטפטפת ׳ והשם טפטופת ׳ בלשון אשכנז טרופפן
ובלעז גוטי ׃

טפי בדברי רבותינו זכרונם לברכה מכל שכן
דפחר טפי פירוש יותר ולא נמצא בתרגום

טפל בדברי רבותינו זכרונם לברכה עשו העקר
טפל והטפל עקר ׳ וכן רחל היתה העקר
ולאה טפלה לה לשון דבוק וסמיכה מלשון טפלו עלי
שקר בלשון אשכנז גיהעפט ובלעז אפיצאטו ׃

טפש אויל וכסיל וסכל ונבל מתורגמין בלשנא
תילים קי״ט טפש מלשון טפש כחלב לבם לשון
ישעיה ו׳ שמטבעית ואין לו דומה במקרא ׳ וכן השמן לב העם
תרגום אטפש ומזה אמרו רבותנו זכרונם לברכה חכמים
כל עוד שהם מזקינים חכמתם מתרבה ועמי הארץ כל
עוד שהם מזקינים מטפשים פירוש מתטפשים הטית
דהשה ורבים טועים וקורין מטפשים המם בשוא

Esa.40. TIppah] Quasi gutta situlæ. Thargum, כטפת מדול
Ibidem. Item, Quis mensurauit pugillo suo aquas? Thargum, כטפתא בטפלא sic inueni cum Aleph, & in uerbis Rabbinorum cum He. ut, Vnde uenis? Responsio. Ex guttula sordida. In numero plurali dicendum esset טפית Sed Rabbini utuntur in masculino genere, dicentes טפים. ut, Qui urinam proijcit guttatim, &c. Radix eius unde originem ducit, est נטף id est, Stillauit, qua in significatione accipitur, Amos, cap. 9, Es stillabunt montes potum dulcem. Vsurpatur & cum geminata prima & secunda radicali. ut, היה מטפטף id est, Fuit stillans. Inde nomen uenit טפטוף Stillatio, Germanicè tropffen, Italicè gutte.

TEphe] Apud Rabbinos legitur. Quanto magis præsumit. idem ualet quod יותר id est, magis, & non inuenitur in Thargum.

TAphal] Rabbini dicunt, Fundamentum fecerunt accessorium, & accessorium fecerunt fundamentũ. Item, Rachel fuit fundamentum, Lea autem accessorium. Significat hæc uox adhæsionem & coniunctionem: desumpta ab illo, Concinnarunt aduersum me mendatium,
Psal.. 119. Germanicè behefft, Italicè Apizato.

TAphasch] Aeuil, Chesil, Sachal & Nabal, omnia in Thar. transferunt per טפש id est, stultè egit. desum
Psal. 119. ptũ est ab illo, Incrassatũ est ueluti adipe cor eorum. Vbi pinguedinẽ, siue incrassationem significat: neq; amplius
Esa.6. inuenitur in Biblia. Item, Incrassa cor populi huius. Thargum, טפשו Hinc est quòd dixerunt Rabbini, Sapientes quò magis senescunt, eò magis augescit sapientia eorum. Idiotæ uerò, siue indocti, quò magis senescunt, eò magis stultescunt. Vbi מטפשים idem ualet quod מתטפשין & Teth habet Dagges. Multi tamen errant, & legunt Metapschim, Mem cum Scheua.

 Sic

וכזה בפרק במה מדליקין כרוב הבוכהאות אינו מטמא טמאת אהלים המים בשוא ואינה אלא בחירק מטמא הטית דגושה פירוש מתטמא ׃

טרד קראו רבותינו זכרונם לברכה למי שעסקיו תמיד על עסק אחד טרוד ׃ והעסק ההוא בקרא טרדא לשון טרחה מן דלף טורד ואין לו דומה עוד במקרא ׃ משלי יט וכז

טרת תטרת דעתו והתאר מטרת תרגום והתגעשו והתהוללו ויתגעשון ויטרפון וכן ותפעם רוחו ומטרפא רוחיה לשון שגעון ובלא אובזביג ובלעז אין פאצטר ׃ ירמיה כ'ה בראשית מ'א

טרפה סתם טרפה שאסרה לנו התורה הוא בשר בהמה או חיה שנטרפה על ידי זאב או דוב וביוצא בהם רק רבותינו זכרונם לברכה שמשו בה דרך השאלה לשאר אסורי מאכלות ׃ וקראו גם כן טרפת לבקיבת הריאה ושאר דיניה וכן י״ח טרפות ׃ והכלל לא שייך לשון טרפות רק על לשון אכילה אבל לשון כשרות נופל על הרבה דברים כאשר אבאר בשרשו ׃

טשטש אותיות מטשטשות וכן שטר המחק או נתטשטש פירוש לשון לכלוך וטנוף והשם טשטוש פני המרמרו תרגום אפי מטשטשין ׃ בלשון אשכנז ולעקן ובלעז מאחולה ׃ איוב א'

נשלמה אות הטית

בשם אשר ירו בכל שולטת

Sic quoq; in Perek במה מדליקין Multa exemplaria habent אין מטמנין טומנין הלים Mem scilicet cùm Scheua, quum solum Hirec habere deberet מטמנין Mitame, Teth daggessato, pro מטמנין

TArad] Rabbini eũ, qui uni negotio iugiter incũbit טרד uocãt & ipsum negotiũ, seu occupatio טרדה nominatur, idem significat quod טרח id est, Labor
Prou.19. fatigatio. Estq; deductum ab illo, in Prouerb. Stillicidium
& 27. assiduum: Nec amplius inuenitur in Biblia.

TAraph] Turbatur animus eius. Inde uenit nomẽ formale מטורף turbatus. Et commouebuntur, insa
Hiere. 25. niẽtq;. Thar. ויטרפון Et turbabunt. Et cõsternatus est spiri
Gen. 41. tus eius. Thar. Et turbatus est spiritus eius. idẽ ualet quod מטרפן quod insanire significat, Germ. vnsinnig, Itali. pezo.

TRephah] Trephah, quo uesci nobis lex prohibet, absolutè positum, carnem iumenti, aut feræ, quæ à lupo, uel urso, uel simili bestia, discerpta est, significat. Verũtamen Rabbini utuntur translatè, & pro reliquis uetitis cibis. Vocant item Trepha si pulmo foramen habeat, & id genus alia. Item & 18. Trephoth. Et in summa Trephah tantum de cibo dici conuenit, sed uocabulum כשרות cõpetit multis aliјs rebus, sicut declarabo in Radice sua.

TIschtesch] Literæ commaculatæ, siue obscuratæ. Item, Instrumentum literarũ deletum, aut obliteratũ. Vocabulum hoc commaculationem, & inquinationem significat. Inde & nomen uenit
Iob 16. טשטשים. ut, Facies mea exusta est à fletu. Thargum, Facies mea commaculata est. Germanicè Flecken Italicè Macula.

FINIT TETH, ET INCIPIT litera Iod.

אות היוד

יאה זה השרש לא הביא הרד״ק בשרשיו ולי נראה כי לך יאתה מיזה השורש כמו שפירש רש״י לך יאתה · לך נאה והוא לשון יופי כמו שאנו אומרים בתפלתנו ולך נאה להודות · ונראה שאין הפרש בין נאה ויאה כמו שאנו אומרים בליל פסח כי לו נאה כי לו יאה

שיר ה׳ וכן הנך יפה דודי תרגום כמה יאה ועל הרוב הוא כתיב

תילים ל״ג ביוד בסות כגון נאוה תהלה תרגום יאה תושבחתא · אבל נאה לא מצאתי בשום תרגום · ועוד אדבר בו בשרש נאת

בראשית מ׳ והשם יאות כמו כי טוב פתר אבי יאות וכן שחון הישב

דברים ס׳ יאות · כן בנות צלפחד יאות · ואנו נוהגין לומר יאות

במדבר כ״ז בצירי ולא מצאתי כן בכל הנוסחאות ׀

איוב ו׳ **יאש** אמרי נואש מלי יאושא ליאש את לבי ·

קהלת ב׳ ליאשא ית לבי · ורבותינו זכרונם לברכה שמישו בלשון זה בלשון התפעל לבד · כגון מתיאש להתיאש אבל השם הוא יאוש · והוא ענין שיניח אדם

שמואל א׳ כ״ז הדבר ולא יזכור בו עוד · וכן ונואש ממני שאול תרגום וינוח מני שאול בלשון אשכנז אנטרוכן או בור זועגן ובלעז אבשטנהאו או דישפראר ׀

יבם — כבר כתבתי בשרש גם כי האיש קורא לאחי אשתו גיסי וכולי אבל אשה קוראה לאחי בעלה יבם ואת כשאינה זקוקה לו ליבום בדין התורה כמו

IOah] Hanc Radicem R. D. K. non adfert in Lexico suo. Et uidetur mihi illud Hier.cap.10. deductum ab hac Radice כי לך יאתה id est, Quoniam tuus est decor. Quemadmodū & R. S. exponit per לך נאה id est, Te decet, tibi cōuenit, &c. Significat hæc uox pulchritudinem, siue decorem, sicut & nos usurpamus in precationibus nostris, quum dicimus, לך נאה להודות id est, Te decet ut confiteamur, &c. Et meo iuditio nihil discriminis est inter נאה & יאה sicut uidere est ex eo quòd nos dicimus in nocte Pascæ כי לו נאה כי לו יאה Ecce
Cant.1. tu pulcher es dilecte mi. Tharg. כמה יאה Quàm decorus
Psal.33. es. & plerunque scribitur cum Iod. ut, Rectos decorat laus.
Tharg. יאה תשבחתא sed נאה non inueni in ullo loco in Thargum, de quo iterum loquar in Radice נאה. Inde & nomen uenit. ut, Quòd bona esset interpretatio. Thargū.
יאות יאה Item, Et contriui eum bene, quasi in mola. Thar.
Gen.40. יאות. Itē, ut loquutę sunt filię Zelophad. Thar. יאות Porrò
Deut.9. nos dicere solemus יאות. cum Zere, quod tamen non inueni in omnibus exemplaribus.

Iob 6. IAasch Eloquia abiecti (hominis) Thar. מלי למיואשא id est, Eloquia desperati. ut, Desponderem animum meū. Thargum. למיואשא &c. Rabbini uerò usurpant pro hac significatione tantum in Coniugatione Hithpael, ut, להתיאש מיאוש Sed nominaliter in hac forma יאוש Est autem usus huius uocabuli, quum sermo est de homine, qui dimittit rem aliquam, & non recordatur eius amplius, qua in significatione accipitur 1. Samuel. 27. Et desperabit Saul de me Thargum. Dimittet, uel cessabit à me. Germanicè Entruchen, uel uervuegē Italicè Anschtanco, uel Desperar.

IAbam] Anteà scripsimus in Radice בא uirum uocare fratrem uxoris suæ, גיס, uxor uerò nominat fratrē mariti sui יבם tametsi nō cum ea ad cōiungendā affinitatem,

שמצינו במדרש אלישבע אשת אהרן ראתה בעלה כהן
גדול ושני בניה סגני כהונה ויבמה מלך הרי שקראו
למשה יבמה וכן נשי שני אחים קרויין יבמות זו לזו כמו
ערפה ורות שנאמר הנה שבה יבמתך אך לא יתכן רות א'
שתקרא לבעל אחותה רק גיסה כנזכר לעיל ׃

יד הרבה לשונות נפלו על לשון יד כמו שפי'
רש"י על יד הירדן וכולי עיין שם ורבותינו במדבר יג
ז"ל הרגילו לשמש בו עם המם בלשון תכף כמו מיד ויש
מפרשים כן הנצל כצבי מיד כלומר תכף וכן בתרגום משלי ו'
כמו אל תתרגם פן ישכחו עמי תרגום לא תקטלינון מיד תילים יט
ויש מתורגמין מן יד כמו בפסוק התאנה חנטה פגיה מן שיר ב'
יד אמר להן מרי עלמא וכולי ׃ וכשיסמך מלת על
למלת יד שמשו בו במקום עם או בסבת הדבר כמו על שמות יג
יד עמוד העשן היו הולכים ׃ וכן בלשון רבים כמו על ידי
שכתב הכתוב יפתח בן וכולי וכן ועכשיו על ידי מעשה
פירוש בסבת מעשה ודומיהם ׃

יהודי ידוע כי כל ישראל נקראים יהודים אבל
לא נמצא במקרא שנקראו יהודים רק מזמן
גלות עשרת השבטים ונשאר מלכות בית יהודה מאז נקראו

tatē,iuxta conſuetudinē legis, cōgreſſa ſit.ſic enim in Midraſch de Eliſabet uxore Aharonis inuenimus, Cōſpexit maritū ſuum ſummum pōtificem & , duos ſuos filios,muneris ſacerdotalis uicarios, affinem uerò regem. Ecce Moſen nominatum יבמה Hoc modo & uxores duorum fratrum ſeſe יבמות mutuo compellant. Quemadmodum Ar-
Ruth.1. pha & Rhut, Vt.En affinis tua reuerſa eſt. uerum meo uidere non conuenit, ut aliqua maritum ſororis ſuæ aliter quam גיסה nominet.

IAd] Multa ſignificata habet uocabulum ידי quemadmodum etiam Rabbi Schelomo in ſuo peruſch ſu-
Num.13. per hunc locum. Iuxta littus Iordanis, &c.tradit: ubi fac ipſum inſpicias,Porrò Rabbini ſolent eo uti cum Mem litera præfixa pro תכף quod ſtatim ſignificat,hoc mòdo,מיד in qua ſignificatione & quidā exponūt in Prouerb.cap. 6. Euade ueluti caprea de manu (uenatoris.) ubi illi legunt מיד id eſt,ilico, repente,In eodem ſignificato alibi & Tha.
Pſal.59. uſurpat. ut, Ne occidas eos,ne fortè obliuiſcatur populus meus,Tharg.Ne interficias eos ſtatim. Eſt & ubi in Thar. diuiſim transfertur hoc modo מן ידי ut, Et ficus protulit
Cant.2. groſſos ſuos.ibi Thargum habet,Statim dixit ad eos. Dominus mundi &c. Quando uerò ad uocabulum ידי. adſtruitur uocula על tunc uſurpant pro עם id eſt cum,uel ut cauſam rei ſignificet.ut, cū dicunt על ידי הענן וגו id eſt,ductu columnæ nubis proficiſcebātur, in eadē ſignificatione & in numero plurali.ut, על ידי מכתב וגו id eſt eò quòd tradidit ſcriptura, Iizhac filius Abraham &c.Item על ידי מעשה cuius ſenſus eſt.Cauſa operis, & id genus ſimilia,

IEhudi] Notum eſt omnes Iſraēlitas Iehudim appellatos fuiſſe: ſed non inuenitur in Biblia quod uocati fuerunt Iudæi niſi ab eo tempore quo decem tribus abductæ fuerunt in captiuitatem. Et remanſit regnum apud domum Iehudah. Tum demū cœperunt uocari Iehudim,

 id eſt,

יְהוּדִים וּלְשׁוֹנָם לְשׁוֹן יְהוּדִית וְלֹא חוֹדֶם לָכֵן ׃ וְגַם שֵׁבֶט
אסתר ב׳ בִּנְיָמִין עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר בְּמָרְדְּכַי אִישׁ יְהוּדִי וְגוֹמֵר וְהוּא הָיָה אִישׁ יְמִינִי ׃

יום טוב קוֹרִין לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים יוֹם טוֹב ׃ וְכֵן יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה זוּלַת מוֹעֵד כְּמוֹ עַל יוֹם
שמואל א׳ כ״ה טוֹב בָּנוּ דְנָבָל וְכֵן אָמְרוּ שֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל הָיָה עוֹשֶׂה יוֹם טוֹב לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים מִמָּחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֶׁנִּכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְּשָׁלוֹם מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים ׃ וְכֵן בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן ׃

יחס עִנְיַן יְדִיעַת הַמִּשְׁפָּחָה מִצַּד הָאָבוֹת נִקְרָא יַחַס אוֹ יִחוּס וְהַתֹּאַר מְיוּחָס וּמַה שֶּׁנִּמְצָא מִזֶּה
ד״ה א׳ ה׳ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים וּבְעֶזְרָא כֻּלָּן כְּתִיבִין בְּשִׁין שְׂמֹאל כְּמוֹ כֻּלָּם
ד״ה א׳ ד׳ הִתְיַחֲשׂוּ ׃ לְהִתְיַחֵשׂ לַבְּכוֹרָה ׃ סֵפֶר הַיַּחַשׂ ׃ אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ
נחמיה ז׳ ז״ל שִׁמְּשׁוּ בּוֹ בְּסָמֶךְ כְּמוֹ עֲשָׂרָה יוּחֲסִין יְחוּסָא דְּבָבֶל וְכֵן תַּרְגּוּם וַיִּתְיַלְדוּ עַל מִשְׁפְּחוֹתָם וְאִתְיַחֲסוּ ׃ וְכֵן
רות ב׳ מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ דְּמִן יְחוּס אֱלִימֶלֶךְ בלשון אשכנז אידלשפט ובלעז איינטילאר ׃

יוכבה נִמְצָא בְּאַגָּדָא כִּי יֵשׁ עוֹף גָּדוֹל הַנִּקְרָא בַּר יוֹכְנֵי וְהִפְלִיגוּ בְּגוֹדֶל בֵּיצָתָהּ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת גַּם שָׁמַעְתִּי שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים עִם הַלִּוְיָתָן וְשׁוֹר הַבָּר ׃

id est Iudæi & lingua eorũ יהודית id est, iudaica & nõ prius quibus etiam (puta tribui Iuda) tribus Beniamin annumerata fuit, id quod patet ex eo quod dicitur. Et Mardo-
Esther.2. cheus uir Iudæus cum tamen fuerit de tribu Beniamin.

IOm Tob] Festa, & Regalim (sic uocãt tria festa legis pascæ, Pentecostes, & Tabernaculorum,) יום טוב id est, bonum seu lætum diem appellant. Similiter & diem conuiuij & gaudij qui tamen non est dies festus, quo modo & scriptura alibi usurpat, ubi loquitur de Nabal (qui tonso-
1.Sam.25. ribus suis conuiuium fecerat) Quoniam in die bona uenimus, Hinc est quod dicũt Rabbi. Summus pontifex, fecit diem bonum (id est, solemnem) fratribus suis sacerdotibus postridie diei expiationis, postquam scilicet ingressus & egressus esset in pace è domo sanctuarij. Huiusmodi etiam est quod legitur apud Rabbinos, Faciam diem bonum Rabbinis.

IAchas] Generis nobilitas ut ea à patribus originem ducit יחש uel יחס uocatur, Inde formatur nomẽ adiecti מיוחס id est, Nobilis. Et quæ in hac significatione usurpata inuenimus in Paralipomenon & in Ezra omnia cũ Schin
1.Paral.5. litera scribuntur. ut, Omnes isti recensiti sunt per genealo-
Ibidem 4. gias. Item, licet nec secundũ hanc primogeniturã ducta sit
Nehem.7. genealogia: Item, Librũ genealogiæ eorum. Cæterũ Rabbini usurpant cum Samech. ut, Decem nobiles familiæ
Num.1. Babel. Similiter & in Thargum. ut, Et recensiti sunt per cognationes suas: Thargum ליחוסיהון Item, De cognatione
Ruth.2. Elimelech. Thargum מן יחוס אלימלך de familia Elimelech Germanicè Edelschafft Italicè Aientilir:

IVchna] Inuenitur in Agadah auem esse magnam quæ uocatur בר יוכני Cuius ouũ mirę magnitudinis esse dicunt in Massecheth Bechoroth. Etiã audiui quod Deus tandẽ in futuro seculo ex eo iustis paraturus sit cõuiuium uná cum Leuiathan & Boue (quem uocant) שור הבר.

תהלים מ״ט **יבח** יבח וחכמים תרגום והבער בער ורביא יבח
תהלים צ״ב וכן ואתה בער ואת יבח ועשרו מלשון יובח
תהלים ח׳ וכן תרגום מעולל ועד יובח מעולים ועד יבח ושאר יובח
תרגומו יבקא והשם יבקותא כמו שאמרו גירסא דיבקותא
תהלים ע״ח וכן תרגום איש מלחמה מנעוריו מינקותיה ועוד הרא
ליֶלֶד תינוק ואבארהו בשורש תנק ׃

יעל בזה השורש לא נמצא פעל כי אם בבנין
משלי יא הפעיל הועיל מועיל לא יועיל הון ׃
ורבותינו זכרונם לברכה עשו ממנו שם בתוספת תיו בראש
ובסוף תועלת ועם הכנוים התיו דגושה תועלתו תועלתך
וכו׳ ובלשון רבים תועליות בלא ברץ או הולך ובלעז אוטילו ׃

יצא בדברי רבותינו זל ביוצא בו רוצה לומר
כדומה לו ולא שמשו בו בלשון רבים לום
ביוצאים בו או בהם ובלא דיש גלייכן ובלעז סימילייו ׃

דניאל ב׳ **יצב** בדניאל מן יציב ידע אנא ויציבא חלמא
ולא מצאתי לו דומה בכל התרגום וכל
לשון אמת או אמונה תרגום קשוט או קושטא בלשון
אשכנז ווארהייט ובלעז ווירוטאטי ׃

יצר יצר הוא לשון מחשבה ותאות הלב ועל
ישעיה כ״ו הרוב הוא לרעה ויש לטובה והוא יצר
סמוך ונראה לי כי אין עוד ובדברי רז״ל יצר טוב ויצר רע

1.Sam.1. IAnak] Iuuenis & ſapiens. Et Puer ille puer: Thar-
Ibidem.17. gum. Et puer fuit lactens. Item, Quoniã puer es. Thar-
gum ולתיניק Originem ducit à uocabulo יונק (quod pue-
1.Sam.15. rum lactentẽ ſignificat) ut, Ab infante uſq; ad ſugentem:
Thargum מעולים ועד יניק Reliqua autem uocabula יונק in Thargum per ינקא transferuntur. Inde & nomen uenit ינקותא id eſt, infantia, pueritia, iuuentus, ut cum dicũt גירסא דינקותא id eſt, doctrina quam aliquis didicit in pueritia,
1.Sam.17. Qua uoce & Thargum utitur. ut, Ipſe autem eſt uir bellator à pueritia ſua: ibi Thargum habet, מינקותיה Præterea puerum etiam תינוק Rabbini uocant, ſicut declarabo in radice תנק.

Prou.11. IAal] Ab hac radice non inuenitur deductũ uerbum niſi in cõiugatione Hiphil. ut, מועיל הועיל ut. Nõ proderit ſubſtantia. Et Rabbini inde nomen faciũt cum ſuperaddito Taph in capite & in fine. ut, תועלת Et cum affixis pronominalibus daggeſſatur Taph. ut, תועלתך תועלתי &c. Et in plurali numero תועליות Germanicè nutz oder hilff, Italicè utilo.

IAza] Apud Rabbinos ſæpe legitur כיוצא בו quod idem ualet ac ſi dicerent כמוהו לו id eſt, & id genus ſimile, Nec utuntur eo in plurali numero dicentes. כיוצאים בו או כהם Germanicè deſgleichen Italicè Similia.

Daniel.2. IAzab] In Daniele legitur, Reuera ſcio ego. Item, Et uerum eſt ſomniũ. Nec amplius inuenio in toto Thargum, Et omnino idem ſignificat quod אמת uel אמונה quæ in Thargum redduntur per קשוט & קושטא Germanicè vuarheit Italicè ueritato.

IAzar] Vocabulum יצר cogitationem & cordis cõcupiſcentiã ſignificat, & plerunq; in malã partẽ accipit, unum tamen eſt quod in bonam partem accipitur Vt יצר
Eſa.26. סמוך תצר Et uidetur mihi quod nõ amplius inueniatur. Cæterũ apud Rabb. legitur Concupiſcentia bona & Cõcupiſcentia

ובתרגום של תהלים ושל קהלת נמצא הרבה פעמים בתרגום יקרא טבא ויקרא בישא עיין במתורגמן ׃

יקר זה השרש משמש במקרא לשון כבוד וגדלה כמו וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן בלע״ז בלא וירדיקייט ובלעז גלורייא ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו הרבה בלשון יוקר שהוא הפך הזול בלשון אשכנז טויירע ובלעז קארו גם יש מהם במקרא שיתכנו לפרשם כן ׃ כמו הוקר רגלך מבית רעיך אוקיר אנוש מפז וכמעט שתי הלשונות שוות כי כל דבר יקר וחשוב הוא יוקר וכן להפך ׃

אסתר א׳
משלי כ״ה
ישעיה י״ג

יראה רבותינו זכרונם לברכה קראו לאלהי העמים ולעבודה זרה שלהם יראה כאמרם חשה יראתם וכן יראתם הביאו פורענות על המצריים והטעם ידוע ׃

ישיבה קורין למקום שיש שם מרביצי תורה ותלמידי רבים ישיבה כאמרם מנהג בבל ישיבות וכן קוראים לבית דין של מעלה ישיבה כאמרם בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה ודומיה לזה הרבה ׃

ישוב בדברי רבותינו זכרונם לברכה ישוב הדעת ובדעה מיושבת ׃ וכן לישב המקרא על אופניו ׃ וכן אינו מתיישב כל אלו ודומיהן ענין מסודר ודבר בנוי על אפניו ואינו נד מלשון ישיבה רק

ſentia mala, Item in Tharg. quod eſt ſuper pſalmos & ſuper Eccleſiaſten ſæpe legitur יצרא טבא & יצרא בישא id eſt, affectus bonus, affectus malus, uide in Thargum.

Iakar] Hæc radix in biblia pro gloria & magnificentia uſurpatur. ut, Et omnes mulieres exhibebunt honorē maritis ſuis, Germanicè vuirdigkeit, Italicè gloria. Cęterum Rabbini frequenter uſurpant pro יקר id eſt charo, cuius contrarium eſt זול id eſt, uile, Germanicè theur, Italicè charo, Extant etiam in Biblia quæ conuenit ſic exponere. ut, Prohibe pedem tuum à domo proximi tui. Item, Pretioſiorem auro obryzo reddam uirum, Et ferè hæc duo uocabula coincidunt in ſignificatione. Res enim quæ in pretio & ęſtimatione eſt, ea etiā chara eſt, & ſic è cōtra.

Eſther 1.

Prou. 25.

Eſa. 13.

Iireah] Rabbini Deos populorum & idololatriam illorum יראתם uocant, dicentes, Durus eſt timor eorum. Item, Timor eorum adduxit uindictam ſeu pœnam ſuper ægyptios. Senſus notus eſt.

Ieſchibah] Locū ubi ſunt qui faciūt ibi accubare ſeu quieſcere legem (per hoc intelligunt. Rabbinos & doctores legis) & in quo ſunt diſcipuli ישיבה appellant (id eſt, accademia, gymnaſium, ſchola,) ut, cum dicūt, Mos eſt duarum Academiarum. Vocant item & conſiſtorium cœleſte ישיבה, dicentes, בישיבה של מעלה id eſt, in Conſiſtorio ſiue iudicio ſupremo, hoc eſt, cœleſti ובישיבה של מטה Et in cōſiſtorio, quod infra eſt, id eſt, in terris, & id genus multa.

Iiſchub] Apud Rabbinos legitur ישוב הדעת Item ודעת מיושבת per hanc phraſim intelligunt animū ſedatū & ſibi bene conſtantē. Hinc uenit & hęc formula loquendi, cum dicunt, Collocandus eſt uerſus ſuper formā ſuam Item. Non eſt (iuxta ordinem) collocatum. Omnia illa & ſimilia, id quod ordinatum ſiue ordine diſpoſitum eſt & uerbum dictum iuxta formam ſuam ſignificant Neq; abludit hoc uocabulum à ſignificatione ישיבה niſi quod

tantum

שאינו בא רק בפעל הדגוש ובהתפעל בלשון אשכנז גידיגט ובלעז סיטאדו ׃

יתוש הרבה חושבין שיתוש וזבוב אחד הוא ׳
וחושבין שתרגום של זבוב יתוש ואינו כן
רק דיבבא ובעל הערוך פירש שהוא רחש שגדל במים ׳
ומה שפרשו ובאפס יד ישבר על טיטוס שנכנס יתוש דניאל ח׳
במוחו אינו משמע שהוא רחש שגדל במים · עיין בפרק
הנזקין ׃

ישו אומרים הנוצרים שמשיחם היה נקרא ישוע
בנבואת מלאך גבריאל שיושיע כל העולם
מגיהנם ׳ ויש אומרים שהיה נקרא כך במקרה כי בן
בזמן ההוא היו יהודים רבים ששמם ישוע כמו שמצינו
בעזרא בסימן ב׳ ובנחמיה ג׳ ו׳ י״ב ובדברי הימים ב׳ ל״א ולפי
שהיהודים אינם מודים שהוא היה המושיע לפיכך אינם
רוצים לקראו ישוע והפילו העין וקורין לו ישו גם יש
לומר לפי שהברת העין קשה לבטא לגוים כמו שכתב
רא״ע שכל מי שאינו למד קריאת החית והעין בנערותו
לא יוכל לבטא אותם כל ימיו לפיכך הגוים אינם קורין
לו בלשונם ישוע אך ישו או יזוש לכך קורין לו היהודים
גם כן ישו בלי עין ׳
ואני המעתיק פאוילוש פאגיוש לכבוד משיחנו וגואלינו
אכתוב כאן מה שנמצא כתוב בספר יוסף בן גוריון וזה
לשונו ׳ היה אמנם בימים ההם ישוע איש חכם אם יאות
לקרא אותו איש ׳ והיה עושה מעשים נוראים והיה מורה

tantum in Coniugatione Piel daggessata, & Hithpael Germanicè gesetzt, Italicè Sitado.

IAtusch] Multi arbitrantur יתוש & זבוב idem esse. Et ꝙ Thar. quod respondet זבוב sit יתוש sed hoc non ita est, quum Tharg. eius sit דבבא. Cæterum, Autor Aruch Thalmudici exponit pro reptili, quod in aquis crescit. Quòd igitur Rabbini tradunt in istum locum Danielis, cap. 8. Et absq; manu destruetur. Intelligentes hoc ipsum de Tito, in cuius cerebrum musca intrauerit, & perdiderit eum: non quadrat, quòd sit reptile illud, quod in aquis degit. Vide in Capitulo טיטוס.

IEschu] Dicunt Christiani, Messiam ipsorum uocatum fuisse Ieschua, iussu angeli Gabrielis, eò quòd liberaturus esset totum mundum à gehenna. Alij tamen dicunt à casu hoc nominis illi inditum fuisse, quo nomine & multi Iudæi tum temporis uocati fuerunt, sicut inuenimus in Ezra, cap. 2. & in Nehemia, cap. 3. & 12. Item in 2. Paralip. 31. Et quia Iudæi non credunt quòd ipse sit seruator ille, idcirco nolunt ipsum uocare ישוע sed tollunt Ain literam, & pronuntiant ישו Ieschu. Est etiam dicendum, quòd uox Ain difficilis sit prolatu gentibus, ob id nō proferunt in lingua sua ישועס Ieschuus sed ישו Ieschu, aut ישוס Iesus. Quemadmodum scribit & R. Aben Ezra, Neminem unquam bene posse proferre Heth & Ain literas, qui prolationē earum non didicerit in ipsa pueritia. Hinc est quòd & Iudæi pronuntiant ישו absq; Ain. Porrô, Ego Paulus Fag. interpres huius libelli in honorē Christi & redemptoris nostri, huc referam, quę scripta inueniuntur in libro Iosephi filij Gorion, cuius hæc sunt uerba. Fuit autem eisdem temporibus Iesus, sapiens uir, Si tamen uirum eum nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor hominum eorum,

ולומד האנשים אשר היו חפצים לשמוע דברי אמת והרבה מהיהודים ומהגוים היה מושך אחריו וזה היה המשיח ואותו פילאטוס מתוך הקשבת אנשים ראשי בני עמינו דן אותו בתלייה והמית אותו ולא עזבוהו אותם שהיו אוהבים אותו בראשונה כי ביום השלישי היה נראה בחיים כאשר התנבאו עליו הנביאים אשר רוח אלהים הופיע בהם וגם שאר אותות ומופתים אין מספר אשר על ידו היו נעשים ועד היום הזה השם וזאת המשפחה נקראו משיחיים על שמו עד כאן לשונו ׃

נשלמה אות היוד ׃

בשם צור עולמים בהא וביוד ׃

אות הכף

שמות ב׳ **כאן** תרגום של ויפן כה וכה ואתפני לכא ולכא

ראשית לב וכן גלבה עד כה בידיל עד כא וכן הרבה בתרגום ופתרונם כמו כאן ששמשו בו רז״ל גם נמצאים דכתיבין בלי אלף בו ובפרט בתלמוד ירושלמי ובלשון אשכנז אלהער ובלעז אין הווי או הווא ׃

כביכול שמשו בו הרבה בהגדות בדברים שאינם כבוד

במדבר י״ג כלפי מעלה כמו כי חזק הוא ממנו כביכול כלפי מעלה אמרו כן הורין אותו כביכול ופירשו התורה שנכתבה בכב׳ אותיות יכולה לומר כן אבל לנו אי אפשר לומרו ולזה הפירוש אין טעם וריח מפני כמה דברים האחד שיותר נכון היה לומר בכיכול כמו שאמרו במדרש

שיר א׳ נגילה ונשמחה בך בתורה שנכתבה בכב אותיות והשני שהיה ראוי להכתב בשתי תיבות כב יכול

qui libenter quæ uera sunt audiunt. Et multos quidem Iudæorum, multos etiam ex Gentibus sibi adiunxit, Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis uirorum, quum Pilatus in crucem agendum esse decreuisset, non deseruerunt hi, qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertia die iterū uiuus, secundum quòd diuinitus inspirati Prophetæ, uel hæc, uel alia de eo innumera miracula futura esse prædixerant. Sed & in hodiernum Christianorum, qui ab ipso nuncupati sunt, & nomen perseuerat, & genus. Hactenus ille.

FINIT IOD, ET INCIpit litera Caph.

Exod. 2. Gen. 22. CAn] Thar. quod respondet huic loco, Et respiciēs huc atq; illuc, est, Et uertit se huc atq; illuc, Item, Ibimus usq; illuc. Tharg. בגל עד כה Ad hunc modum sæpe extant in Thargum, quorum interpretatio est כאן quo utuntur Rabbini. Inueniuntur etiā, quæ scribuntur sine Aleph, hoc modo כן præsertim in Thalmud Hierosol. Germ. Alher. Italicè In qua, uel que.

CAbeiachol] Frequens eius usus est in Hagadoth. ubi sermo est de rebus, quæ non conuenit
Num. 13. de Deo loqui. ut, Quoniā fortior nobis est. Absit, inquiūt, hoc de Deo loqui. Audiui hanc uocē à quibusdam ita exponi, quasi sensus sit. Lex quæ data est uiginti duab. literis ipsa potest sic loqui: Sed nobis impossibile est, ut ita loquamur. Verùm hæc expositio nec saporem, nec odorem habet, ob multas caussas. Prima, quòd ista ratione magis conueniret dicere כביכל quemadmodum dicunt in Midrasch super istum locum. Exultabimus &
Cant. 1. lætabimur in te. id est, in lege. quæ data est uiginti duabus literis. Altera quòd scribi deberet duabus dictionib. כבי כל.

השלישי שהיה ראוי לומר בביכולה כי התורה לשון נקבה
לכן אני אומר כי הכף והבית משמשין כאחד כמו
ירמיה ח׳ שנמצא שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה בר כביכול
הכף בשוא והבית בפתח רוצה לומר התורה דברה כלפי
מעלה כמו ביכול פירוש כמו כמי שיוכל לקבל המאמר
ההוא ׃

כגון פרשתיו בשרש גון שהוא במלת כמו ׃

כדי שמשו בו חכמים במקום למען או בעבור
באמרם כדי לתן פתחון פה כדי שלא יאמרו
בלשון אשכנז אין דער ווארטן ובלעז אצוקי אבל
דברים כ״ה במקרא הוא לשון די עם בית השמוש כגון כדי רשעתו
שופטים ו׳ כדי ארבה לרוב ׃

שמות כ״ח **כוון** לא צרה פירש רש״י לא כוון וכן מכוון לסה
מכוון מתכוון כלן לשון כוונה בלא״ו ולייסן
ובלשון רומי ששודירי וכותבין אותם בשתי ווין והוא
דברים א׳ מלשון בכון הדבר שתרגומו כוון פתגמא הכף בצרי והוא
בראשית מ״ב מלשון כנים אנחנו תרגומו כווני אנא ׃

כיוון הרבה שמשו רבותינו זכרונם לברכה במלת
זו במקום האיל כמו שכתבתי בשרשו כגון
כיוון שיצא משה יצא אהרן וכולי ׃ וכן כיוון שכן הוא
וכולי ׃ עניינו הכף ומיד כמו שאמרו

Tertia dicendum esset potius כביכולה eô quôd Thorah est generis fœmini. Proin ego dico quòd Caph & Beth, ambæ sunt literæ seruiles, quemadmodum usurpantur, Esa. cap.1. in isto loco, Restituamque iudices tuos כבראשנה id est, Sicut à principio, Et consiliarios tuos. כבתחלה Caph scilicet habente Scheua & Beth pathah, ut sit sensus. Lex loquitur de Deo כמו כיכל hoc est tanquam de eo qui potest capere, siue capax est huius locutionis. (dictio כגו

CAGON] Explicaui in Radice גון idemque ualet quod

CHede] Sapientes usurpant pro למען uel בעבור id est, Vt, uel propter, ut quum dicunt, Vt daret ei occasionem excusandi. Item, Vt non dicant. Germanicè In der vuorten. Italicè Azoki. Sed in Biblia idem significat quod די quod sufficitientiã significat, idque cũ Caph lite
Deut.24. seruili præfixa: ut, כדי רשעתו id est, Vt satis est iuxta im-
Iud.6. pietatem eius. Item, כדי ארבה לרב id est, quasi multitudo locustarum.

Exod.21. CHiuan] Non insidiatus est. Ibi exponit R. Schelomo לא כוין id est, Non studio fecit. Huius significationis & illa sunt מכוין לכוין מכוין מתכוין quæ omnia intentionẽ, studium, & diligentiam significant, Germanicè, fleissen, Latinè studere. Scribitur quoque nonnunquam cũ duobus Vau, cuius significatio tum est, sicut accipitur in
Deut. 17. isto loco והנה אמת נכון הדבר id est, Et ecce uerum, & certũ est uerbum. Cuius Chaldaica redditio est, כוין פתגמא ubi Caph habet Zere, & idem significat quod in isto loco
Gene.42. כנים אנחנו id est, recti, siue ueraces sumus. ubi Thargum habet כווני אנחנא

CHeuan] Frequens usus est huius dictionis apud Rabbinos pro הואיל sicut scripsi in Rad. eius, ut quũ dicũt, Mox ut egressus Moses, egressus est & Aaron, &c. Item, Postquam ita est. Idẽ significat quod תכף & מיד id est, statim, ilico, quemadmodũ usurpant Rabbini quũ dicunt,

שְׁתֵּי מַפְתְּחוֹת הָיוּ בְּאַחַת הָיָה שׁוֹהֶה לִפְתּוֹחַ וּבְאַחַת פּוֹתֵחַ כֵּיוָן בלשון אשכנז אזו בלד ובלעז כוביטו אֲבָל אֵינוֹ כָּל כַּךְ מַהֵר וּמִיַּד ׃

כּוּת רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה קָרְאוּ לְשׁוֹמְרוֹנִים כּוּתִיִּים לְפִי שֶׁבָּאִים מִכּוּתָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּה וּמֵחֲמָת וּסְפַרְוַיִם וַיּוֹשֶׁב בְּעָרֵי שׁוֹמְרוֹן וְגוֹמֵר וְנִקְרְאוּ כּוּתִיִּים יוֹתֵר מִשְּׁאָר שְׁמוֹת הָאוּמּוֹת הַנִּזְכָּרִים בַּפָּסוּק אוּלַי לְפִי שֶׁהֵם הָיוּ הָרַבִּים לְכַךְ נִקְרְאוּ כֻּלָּם כּוּתִיִּים וְהַיָּחִיד מֵהֶם נִקְרָא כּוּתִי כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ אֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר כּוּתִי הַמְבָרֵךְ ׃ וְכֵן אָמְרוּ לָמָּה הָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ דּוֹמֶה לְכוּתִי הַמַּחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים לְפִי שֶׁהֵם מַעֲרִימִים בַּדָּבָר יוֹתֵר מִכָּל אָדָם וְכוּלֵּי כְּמוֹ שֶׁפֵּי׳ רש״י בְּמִזְמוֹר י״ט וְנִרְאֶה לִי שֶׁמֵּהֶם בָּא הָעָם הַהוֹלֵךְ נָע וָנָד בָּאֲרָצוֹת וּמְחַזְּרִים עַל הַפְּתָחִים הַנִּקְרָאִים בלעז ציגני ובלשון אשכנז ציגיינר ׃

מלכים ב׳ י״ז

כַּוּוֹת כַּמּוֹנִי כָּמוֹךָ תַּרְגּוּם אֲנִי כְּוָותָךְ אֵין כָּמוֹנִי לֵית דִּכְוָתִי ׳ וְעִנְיָנוֹ כְּשִׁמּוּשׁ מִלַּת כְּמוֹ אוֹ כְּכַף הַשִּׁמּוּשׁ וְעוֹד אֲדַבֵּר מִזֶּה בְּשֹׁרֶשׁ כְּמוֹ ׃

מלכים כ״ג
שמות ט׳

כַּחַשׁ זֶה הַשֹּׁרֶשׁ מְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְרָא לִשְׁנֵי דְבָרִים הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן כָּזָב וּכְפִירָה וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן רָזוֹן ׃ וְרַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה שִׁמְּשׁוּ בוֹ גַּם כֵּן לְשׁוֹן הַשְׁחָתָה כְּגוֹן פֶּן יַשְׁחִית אֶת

Duæ claues erant altera tardius aperiebat, altera uerò celerius, Germanicè Aſo bald, Italicè ſubito, quod idem ualet atque בהל ſed non tantam celeritatem ſignificat, qualem מהר ſed de hac uoce בהל antea locutus ſum in Radice בהל ubi uide.

CVth] Rabbini Samaritanos Cuthijm uocant, eò quòd uenerunt de Cuthah, ſicut dicitur, Et adduxit
2. Reg. 17. Aſſur de Babel, de Cutha, de Aua, de Hamath, & de Sepharuaijm, & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ, &c, Et uocantur Cuthijm magis, quàm alijs nominibus populorum, quorũ mentio fit in Verſu: fortaſsis inde, quòd eorum plures fuerunt, ob quam cauſam omnes Cuthijm appellati fuerunt. Vnus autem aliquis ex illis Cuthi uocatur, quo utuntur quum dicunt Rabbini, Non reſpondent Amen, poſt Cuthi benedicentem. Item quum dicunt, Cui rex Dauid ſimilis fuit? Cuthæo ſcilicet, hoſtiatim mendicanti: ipſi ſiquidem Cuthijm aſtutiores erant hac in re omnibus hominibus, &cæt. ut exponit Rabbi Schelomo, Pſalm. 19. Et uidetur mihi quòd ab illis uenerit populus, qui ultro citroq́; uagatur in terra hoſtiatim mendicantes, quos Itali Zingene, Germani Zegeyner appellant.

2. Reg. 3. CAuath] Vt enim ego ſum, ita & tu es. Tharg. אנא
Exod. 9. כוותך id eſt, Ego ſum, ſicut tu es. Item, Non eſt ſicut ego ſum. Thargum, לית דכוותי Perinde ualet atque dictio כות ſicut, uel Caph ſeruile. de quo amplius loquar in Radice כות

CAchaſch] Hæc Radix in Biblijs bifariã uſurpatur. Primo mẽtiri, fallere & negare ſignificat: Secũdo maciem. Atque Rabbini noſtri etiam pro corrumpere utuntur, ut, quũ dicunt, Ne fortè fallere, ſeu mẽtiri faceret pulchri-

יופיה רוצה לומר ישחית ויכלה בלשון אשכנז ור דערבן ובלעז גוואשטרו והוא קרוב לענין השני הנזכר ׃

כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי משמש בארבעה לשונות אי דלמא אלא דהא ורז״ל לא שמשו בו בלשון דלמא רק עם ניו השמוש ׃ באמרם וכי תעלה על דעתך ׃ וכן וכי זו בלבד עשה לנו כן אמרם וגם בפסוק נמצא כמו כן עם הניו כמו וכי הצילו את שמרון וגומר ועל הרוב בלי ניו ׃ כמו כי יאמר מעשה לעושיהו ׃ וכן כי תאמר בלבבך רבים הגוים לשון שמא כמו שפירש רש״י שם ׃ ישעיה ל״ו דברים ז׳

כל ידוע כי נמצא מלת כל משמשת במקום מאומה כמו כל מלאכה לא תעשו ׃ והראשונים לא נתנו בהם סימן ואני אתנהו לך דע שלא יתפרש כל במקום מאומה רק במקום שסמוך לו מלת לא או אין כמו כל מלאכה לא תעשו ולרש אין כל ודומיהם ויקרא כ״ג

כל כך נוהגין לומר כן לענין רבוי כמו וכל כך למה וכן אינו מקפיד כל כך ודומיהם רבים ובלשון תלמוד כולי האי בלא״א אזו זיר ובלעז טנטו ׃

מכל מקום יתפרש בשרש מקום ׃

כל שכן הוראות שתי המלות האלו בדברי רבותינו ז״ל כמו את כי בלשון עברי וכן רוב את כי דבאיוב מתורגמים מכל דכן ׃ אבל בתלים ובמשלי לא מצאתים ונראה לי שאין הפרש בין קל וחומר וכל שכן שהרי לפעמים יבאו שניהם יחד על ענין אחד כמו וכי יכה איש את עבדו בשבט וגומר פירש רש״י והלא דברים קו״ח מה ישראל החמור אינו חייב וכולי עבד הקל לא כ״ש שמות כ׳כ

pulchritudinem eius, hoc est, ne fortè corrumperet & dissiparet formã eius, Germanicè verderben, Italicè guastar. Et uicinum est hoc significatum secundo præmemorato.

CI] Dicũt Rabbini quatuor esse significata quibus seruit hoc uocabulum, quę nempe sunt אי si, דלמא fortassis, אלא Sed, & דהא Quia. Rabbini tamen non usurpant pro דלמא fortassis, nisi cum Vau præfixo. ut cum dicunt, Num fortassis uenit tibi in mentem? Item, Nunquid hoc solum fecit nobis filius Amram? Similiter & in pasuc usurpatur cũ uau. ut, Nunqd liberauerunt Samariã? Et nõ raro etiã absq; uau. ut, Nũ dicet opus factori suo? Itẽ, Si fortassis dixeris in corde tuo plures sunt gentes istę, In his locis idem significat quod שמא fortassis sicut exponit R.S.

Esa.36.
Ibidem.29.
Deut.7.

COl] Notum est, quod dictio כל inuenitur seruire loco מאומה id est, quicquã, aliquid. ut, Nec quicquam operis faciatis. Cæterũ primi authores nullum dederũt signũ quo ab inuicẽ dignosci possunt. Ego tamẽ dabo tibi. Scias quod כל nõ exponit pro מאומה nisi in loco ubi adstruit ad uoculã לא uel אין id est, non uel nec. ut, Nec quicq; operis faciatis. Item, Pauperi uerò nihil omnino erat, & similia.

Leuit.23.
2.Sam.12.

COl cach] Solet esse usus huius formulæ loquendi ubi sermo est de rei alicuius multitudine. ut, Et in tantum siue tãtopere cur fit? Item, Non curat admodũ, & similia multa. Et in lingua Thalmudica dicitur כולי האי Germanicè also ser, Italicè tanto.

MIcol Makom] Explicabitur in radice קום.

COl Schechen] Hæc duo uocabula apud Rabbinos idẽ ualent quod אף כי in lingua hebræa, unde & אף quod in Iob legitur, in Thargum ferè semper transfertur per מכל דכן Sed in psalmis & in prouerbijs istud non inuenio. Et meo uidere differunt קל וחומר & כל שכן Aliquando enim ambo simul ad unã rem referunt. ut, Et si percusserit uir seruum suum uirga &c. ubi Rabbi Schelomò sic exponit, Certe hæc uerba continent argumentum à maiori

Exod.22.

גם לפעמים יבאו שניהם זה אחר זה להורות העבין כאמרם
כל שכן וקל וחומר ולא ידעתי אנה הוא ׃

בלל כלל ופרט כלל הוא שם כולל כל דבר
ופרט הוא להפך כאשר יתבאר בשרשו ׃
ולפעמים שמושו בו הפך הכלל רוצה לומר במקום שום
דבר או מאומה כאמרם לא יאכל כלל לא יתן כלל ׃
ולהורות יותר המניעה כפלו המלה ואמרו כלל וכלל
ולהורות יותר אמרו כלל ועקר כאשר אבאר בשורש עקר
והנה הוראתם במקומות האלה כהוראת מלת כל
שלפעמים פירושה מאומה כמו שכתבתי במלת כל גם כן
לא תשמש מלת כלל המורה על לשון מאומה זולת לא
או אין ודומה ותמצא ׃

בלום לא נחשב לבלום פירוש למאומה וכן
זולת התלמוד בלום יש ילוד אשה שמכבים
ואינו מוציא ועוד אזכרנו בשורש שום ׃

בולי נוהגים המפרשים כשמביאים מאמר
מדברי רבותינו זכרונם לברכה ולא
ישלימו אותו כותבין ובולי כדאיתא בפרק

iori ad minus, grauius enim est si quis percusserit Israëlitam, & tamē ob id non fit reus. multo minus ergo si seruū qui Israëlita uilior est percusserit. Interdum etiam ambo simul ueniunt, aliud post aliud, ad fortificandā rem, id est, emphaticôs hoc modo כל שכן קל וחומר.

CHelal] Generaliter & particulariter. Chelal Nomen est quod complectitur uniuersitatem rerum Prath uerô contrarium significat, sicut declarabitur in radice sua. Nonnunquam tamen usurpant כלל contrario more pro re scilicet particulari, uel pro מאומה id est, quicq̄, ut, cum dicunt לא יאכל כלל id est, Non edat quicquam, לא יתן כלל Non dabit quicquam. Et interdum emphaticôs ad significandum omnimodam exclusionem duplicatur, hoc modo, כלל וכלל quasi dicat, omnino non. Et cum adhuc magis amplificare uolunt, dicunt, כלל ועיקר quemadmodum declarabo in Radice sua. Vides significatū eorum in istis locis simile esse significato dictionis כל quæ ipsa aliquando pro מאומה id est, quicq̄ exponitur, sicut scripsi in radice כל simili modo etiam non utaris uocabulo כלל pro מאומה nisi habeat adiunctam sibi negatiuam לא uel אין Inquire & inuenies.

CHelum] Non reputatus est quicquam. Idem ualet quod למאומה id est, aliquid, quicquam, Vsurpatur etiam sic absq̄ litera Lamed pręfixa. ut, cum dicunt Rabbini. Extat ne quispiam natus ex muliere qui (cibum) ingerit & non iterum ęgerit? sed iterum mentionem huius faciam in Radice קיא.

CVle] Habent in usu Interpretes. ut, cum citant sententiam aliquam ex Rabbinis quam tamen non absoluunt, subijciant וכו' id est, & cętera, sicut est in Capitulo

או במסכת פלוני והוא כמו שנוהגין לכתוב ותומר על פסוק שלא ישלימו אותו כמו שכתבתי בשרש גמר ׃

שמות י״ט איוב כ״ד **כלפי** נגד ההר פירש רש״י כלפי ההר והוא לשון נגד ׃ וכן תרגום וסתר פנים ישים ושמר אפיא ישוי כלפי לעיל בלשון אשכנז גיגן ובלעז קונטרא

הושע י׳ שופטים י״ח בראשית מ״ג איכה ה׳ תהלים ע״ז דברים ט״ו **כמר** וכמריו עליו יגילו כל לשון כהן לעבודה זרה מתורגמין כומר עיין בעבין פסל מיכה וכן אדמת הכהנים ארעא דכומריא ואומרים המפרשים שנקראו כן מלשון עורנו כתנור נכמרו שפירוש נשחרו ובימים ההם היו רובם לובשין שחורים כמו שרובם כן עוד היום ׃ ואני אומר שנקראו כן בעבור שהם סגורים ובבושים יחד תרגום אם קפץ באף רחמיו ׃ ברוגזיה למכמר רחמוי לשון סגירה מלשון ולא תקפוץ את ידך ׃ וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה כומר של ענבים לשון כבישה ושמיבה [illegible] עיין בערוך בשרש כמר וכן נקרא מושב הכומרים בלשון רומי חלרשטר ובלשון אשכנז קלושטר והוא לשון סגירה ׃ אבל בת הגלחים שאינם כומרים אינם מחוברים יחד ודרים

tulo uel in Tractatu illo uel illo, usus eius similis est uoculę
Exod. 19. יגמור quam adscribere solent uersui Bibliaco quem non integre citant, sicut scripsi in Radice גמר.

CLappe] E regione montis: ibi Rabbi Schelomo exponit כלפי ההר Idem significat quod נגד in qua significatione alibi usurpat & Thargum. ut, In Latibulo ponit
Iob 24. faciem: Thargum וטמר אפיה יהוי כלפי לעיל. Germanicè gegen: Italicè contro.

Hose. 10. CAmar] Atque sacerdotes eius qui exultauerant de eo. Vbicunque uocabulum כהן sacerdotem siue ministrum qui Idololatriæ seruit significat, ibi semper Thargum reddit per כומר qua de re uide Iudicum. 9. cap. ubi
Gene. 47. mentio fit de sculptili Michah. Attamen terram sacerdotum: Thargum ארעא דכומריא. Porrò interpretes dicunt sic appellatos fuisse à nigredine, qua in significatione accipiũt illud in Threnis cap. 4. Pelles nostræ quasi clibanus denigrate sunt. Vbi uerbum נכמרו per חמרו id est, denigratæ sunt exponunt. Atque eo tempore plerique (inquiunt) nigris uestibus induti erant sicut adhuc hodie ferè solēt Monachi. Ego autem dico Cumarim nuncupatos fuisse ab eo quòd simul in uno loco reclusi continebantur, unde &
Psal. 77. Thargum quod respondet huic loco. Et continebit in ira misericordias suas: habet, ברוגזיה למכמר רחמוי ubi concludere seu continere significat, qua in significatione accipi-
Deut. 15. tur & uerbum hebraicum קפץ in isto loco. Neque contrahes manum tuam. In eadem quoque significatione & apud Rabbinos usurpatur. ut, cum dicunt כומר על עכבים ubi retentionem, & absconsionem significat, uide in Aruch circa radicem כמר. Eodem nominè & locus ubi Cumarim (id est, Monachi) habitant, uocatur, Italicè clauster Germanicè Closter, quod à claudendo nomenclaturam habet. Sed כת הגלחים id est, secta sacerdotum dicitur, qui non sunt Cumarim neque in uno loco simul con-

בכל מקום שהם רוצים ׃

בנש רוב לשון חהל והבוץ מתורגמין בלשון כבישה בשין זולת מעשים מתורגמין כלשון
תילים קמ'ז כבישה בכמוך כמו נדחי ישראל יכנס גלוות ישראל יכנס ודומיהו מעשים ׳ אבל שאר מתורגמין בלשון כבישה בשין ולא מצאתי כזה בכל לשון התרגום שתתחלה כמוך בעברי לשין ימין בתרגום אך בשין שמאלית נמצא לרוב ׳ ומזה נקרא בית התפלה כנסת ועזרא הסופר וסיעתו נקראו אנשי כנסת הגדולה ׳ ובספר מסורת המסורת בארתי למה נקראו כן ׃

יחזקאל י'ג **כסת** המתפרות כסתות היחיד ממנו כסת ׳ וכן בלשון רז"ל כרים וכסתות הכר הוא שמשים
חלמית נ'א האדם תחת ראשו לשון כבר הגמל בלשון אשכנז קוסן ובלעז כוסין והכסת הוא יותר וארוך בלשון אשכנז פפולבן או פולשטר ובלעז האפרצאל ׃

עמוס ג' **בעור** ושמתיך בוראי תרגום ואשוינך מבועור ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו בלשון זה הרבה באמרם במה מבועיר פלוני מעשים מבוערים אשה מבוערת בלשון אשכנז שוייצליך ובלעז ברוטו ׃

בפה הכופה את אשתו לתשמיש וכן כופין אותו על מדת סדום לשון כפייה וכבישה והוא
משלי כ'א מלשון מתן בסתר יכפה אף לפי דעת קצת בלשון אשכנז ביצווינגן ובלעז ספורצא ׃

tinentur ſed morantur ubicunq; locorum uolunt.

CAnas] Ferè ſemper uocabula קהל & קבץ id eſt, coœtus & congregatio, in Thargum per כנישה cum Schin litera transferunt. Pauca uerò per כנסה cũ Samech.
Pſal.147. ut, Et diſperſos Iſraël cõgregabit: Thargum habet. Et captiuitatem Iſraël יכנס id eſt, congregabit, & ſimilia pauca. Sed reliqua in Thargum redduntur per כנישה cum ſchin Nec inueni ſimilè quiddam in toto Thargum, ubi ſcilicet Samech quod eſt in hebræo, migret in Thargum in Schin cum Iamin punctulo, ſed quod in Schin cum Schmol migret ſæpe inuenitur. Et ab iſto uocabulo Domus orationis כנסת appellatur, Vnde & Ezra ſcriba, & collegium eius, uiri ſynagogæ magnæ uocati fuerunt, quà uero de cauſa declaraui in libello Maſoreth Hamaſoreth.

Ezech.13. CAſah] Qui conſuunt puluillos: ſingulare eius eſt, כסת Eius uſus eſt etiã apud Rabbinos. ut, Ceruicalia & puluillos. Eſt autem כר quod homo capiti ſuo ſup-
Gen.31. ponit, deductum ab illo. In ſtratorio Gameli, Germanicè kyſſen Italicè kuſin, כסת uerò maius & longius eſt, Germanicè pſulvuen uel polſter, Italicè capuzal.

Nahu.3. CAar] Ponamq; te quaſi rem turpem: Thargum ולמיך מכוער frequens eſt hæc uox apud Rabbinos. ut cum dicũt. Quam turpis eſt ille uel ille. Item, Facta turpia. Mulier turpis ſeu deformis. Germanicè ſchendlich, Italicè Bruto.

CApha] Apud Rabbinos legitur, Qui ſubagitat uxorem ſuam ad coitum. Item, Cogunt eum propter conſuetudinem Sedom. hęc uox, coactionem & ſubiugationem ſignificat, eſtq; hæc phraſis quorundam opinio-
Prou.21. ne deſumpta ab iſto loco in prouerbijs, Munus in ſecreto (datum) placat iram, Germanicè bezvuingen Italicè Sephuza.

Caphah

כפה אדם הראשון היה כפוי טובה רבים חושבים כי כפוי הוא מלשון כפירה בלשון אשכנז לוייקבן ובלעז ניגר ׃ והאמת שכוונת המאמר כך הוא אבל כפוי הוא מלשון כפייה אשר בשרש שלפניו ופירושו שהוא כובש הטובה שנעשה לו ואינו מודה בו ׃ ומה שאמרו כפוי על משקל פעול ולא אמרו כופה נמצאים כמוהו כאשר אבאר בשרש נשוי ׃

כפה כפה עליהם הר כגיגית לשון הפוך . בל״א שטורצן ובלעז ריוואלטר ונראה לי שמלשון זה חולי הנכפה באמרם לא ישא אדם ממשפחת הנכפין והוא חולי שיפול אדם לארץ בשגעון וסבתו נודע בספרי רפואות וכן אנחנו חורין לחולי זה חולי הנופל בר מינן

כפה מכביסין אותו לכפה הוא בית הסהר העשוי כמין כפה של אבנים בל״א גיוועלב ובלעז בולטה ׃ וכן ונתת אותו אל המהפכת תרגום כפתא ומזה נקראו השמים כפה באמרם עשרה מלכים שמלכו בכפה פירוש תחת השמים כדאיתא בפרקי רבי אליעזר ׃

ירמיה כ״ט

כפא שמעון בן כיפא היה אחד מתלמידיו של ישו הנצרי ואומרים באוונגליון שלהם כי בראשונה היה שמו שמעון בר יונה וישו קרא שמו כיפא לשון חוזק

CAphah] Primus homo dissimulauit bonum (sibi à Deo collatum.) Multi putant כפוי eiusdem significationis esse cum כפירה quod negationẽ significat. Germanicè Leugnen. Italicè negar. Et uerũ quidẽ est, ꝙ ad sensum attinet, hoc sibi uelle prædictam orationem. Sed uocabulum ipsum deductum est à כפה præcedenti Radice, quæ cogere & supprimere significat. Vnde כפוי טובה dicitur de eo, qui dissimulat, & supprimit bonum, quod sibi factum est, nec fatetur illud. Quòd uerò usurpant כפוי in forma Paul (id est, participij præteriti) scias hoc ipsum & in similibus fieri, quemadmodum declarabo in Radice נכפי

CAphah] Incuruauit, seu inclinauit super eos montem ueluti Tinam. Vocabulum hoc subuersionem significat, Germanicè Stürtzen, Italicè Reuoltar. Et meo uidere, inde dictus est morbus caducus. ut quum dicunt, Non ducat homo uxorem de familia eorum, qui laborant morbo caduco. Morbus est, quo correptus homo, pręceps in terram cum insania quadam ruit. Causa eius nota est in libris medicinalibus. Hinc est quòd nos Iudæi uocamus morbum istum à cadendo נכפה, absit à nobis.

CIppa] Introducunt eum in Cippum. domus est carceris facta in modum fornicis lapideæ, Germanicè Gevuelb, Italicè Bulta. Eius usus est in Thargum. Vbi enim scriptura de Hieremia dicit, Et ponas eum in Cippũ,
Hier.29. Thargum habet כפיתא Hinc est quod & cœlũ כפה uocatur. ut quum dicunt, Decem reges sunt, qui regnarũt, בכפה Sensus est, Sub cœlo, sicut legitur in Capitulis Rabbi Eliezer.

CHephah] Schymeon filius Chepha. Vnus fuit ex discipulis Iesu Nazareni, de quo ferunt in Euangelio, quòd illi primùm nomen fuerit Schymeon Bar Iona, Iesum uerò uocauisse eum Chepha quod fortitudinem &

 muni-

ומבצר תרגום של סלע כיפא שהוא לשון חוזק בכמה
מקומות רמז לו שהוא יהיה ראש וחוזק אמונתו לכך
ישעיה ח׳ קראו כיפא וכן ולאבן נגף תרגום ולכיפא מתקלא וכן
שמו בלשון רומי פיטרו ואבן נקרא בלעז פירדא וכן
איכה ג׳ ויגרס בחצץ שני תרגום ורציץ בפרידין שני וכן חדודי
איוב מ״א חרש תרגום פרדין חדדין וזהו מה שכתבתי בהקדמתי
שבהרבה מקומות מסכים תרגום ירושלמי עם לשון רומי
ולשון לעז ׃

כפר רוב לשון כפרה התרגום כמו העברי רק
בראשית ל״ב אכפרה פניו תרגומו אניחיניה לרוגזיה פירש
ישעיה כ״ח רש״י אבטל רוגזיה וכן וכפר בריתכם ויבטל קימיכון
ישעיה מ״ז וכן לא תוכלי כפרה לא תיכלין לאדיעותה לשון הסרה
משלי ל׳ וכן ומחתה פיה ומכפרא פומהא לשון הנוחה · וכל
שאר לשון מינה התרגום כמו העברי ׃

כפר כופר בעקר הכופר בפקדון לשון הכחשה
בלשון אשכנז לייקבן ובלעז דניגאר תרגום
משלי ל׳ של פן אשבע וכחשתי דילמא אשבע ואכפר וכן אין
לשמש בו רק בבנין הקל והשם כפירה והתאר כפרן ׃

במדבר ל״ב **כפר** וילכוד את חותיהם ויקרא אתהן חוות
יאיר וכבש ית כפרניהון וקרא יתהון כפרני
יאיר וכן בחשבון ובכל בנותיה בכפרנהא ונמצא בפסוק
שמואל א׳ כופר הפרזי תרגם יונתן קרוי פציחיא וכן כל חצריהן
יהושע ט״ו וי״ט וחצריה דביהושע מיתורגמי בלשון פציחה וכפר העמונת
יהושע י״ח לא תרגמו

munitionē significat. Nam Thar.Hebraicę uocis סלע est, כיפא & pro fortitudine, in multis locis usurpať. Voluit aūt (Christus) eo innuere, quòd futurus esset caput & robur suæ fidei, ob id uocauit eū כיפא Itē, ubi textus Hebr.habet,
Esa.8. In lapidē offendiculi.Tharg.dicit, לכיפא תקלא Similiter & in lingua Romana Petrus nominať. Necnō & Itali lapidē Pereda uocant. Quā uocē alibi habet & Tharg. Hieros. Thren.3.cap.ut, Comminuit lapillis dentes meos. Tharg. ורכין בפרדין בכיפי. Itē, Subter ipsum sunt acutæ testę. Tharg. פרדין חורדין id est, Lapilli acuti. Et hoc est quod scripsi in Prefatione mea (in hunc libellum) quod in multis locis consentiat. Thar. Hierosolymit. cum lingua Romana & Italica.

CAphar] ferè uocabulū כפרה In Thar. p eandē uocē reddiť, exceptis aliquot locis. ut, Placabo faciem eius.
Gene.32. Thar. Quiescere faciā irā eius. Quod R.S. exponit per לכפא
Esa.28. לרוגזיה. Item, Et diluet pactū uestrū. Thar. Et dissipabiť pa-
Ibidem.47. ctum uestrū. Itē, Non poteris placare. Thar. Non poteris amouere, idē ualet quod הסרה Item, Tergit os suū. Thar. ומכפרה פומה, abstersionē significat. Et omnia reliqua uocabula מחה in Tharg. per eandem uocem transferuntur.

CAphar] Negat fundamentum, Negat depositum. Vocabulum hoc, infitiari, seu negare significat, Germanicè leugnē. Italicè denegare, Ne fortè satier, & negando dicam. Thargum, Ne fortè satier ואכפר id est, & ne-
Prou.30. gem. Et in hac significatione tantum usurpatur in Coniugatione Kal. Inde uenit nomen Substantiuum כפירה negatio: & nomen Adiectiuū, seu formale כפרן Negator.

COpher] Et cœpit uiculos eorum, & uocauit eos
Num.32. Hauoth Iair. ibi Thargum habet, Et cœpit כפרניהון id est, uiculos, seu pagos eorum, & uocauit eos כפרני id est, uiculos, seu pagos Iair. Item, In Hesb, & omnibus fi-
1.Sam.6. liab. eius. Thar., In pagis eius. Inueniť etiā in Pasuc, Usq; ad uillā nō munitā. Ibi Thar.habet קרוי פציחיא id, est, Ciuitates apertas hoc est, carentes muris. Sic quoq; ubicūq; in Iehoschua legiť חצריהן & חצריה in Thar.reddiť per פצחיה

יונתן בראה שהוא חשב אותו לשם העצם וכן רש״י ושאר
אסתר ט׳ המפרשים לא פירשוהו וכן בעלי הפרזות דאסתר תרגום
בכופרניאן בלשון אשכנז דורפר ובלעז וידלי והיושבים
בהם בפרזי׳ ובלשון יחיד כפרי בלא פיאר ובלעז ווילאני

ביצר תמצא בשרש בצר כי שם ביתו ׃

ברך וכרוזא קרא בחיל הוא שם התאר והשם
כרוז ׃ וכן העבירו קול ואעבירו כרוז
דניאל ה׳ והפעל ממנו בבנין הפעיל בדניאל והכריזו עלוהי ׃ וכן
בדברי רז״ל והאלומות בוטל ומכריז והשם בבנין הפעיל
הכרזה ׃

במדבר ח׳ ב ברח ולפחתי בחזקה תרגום בעל כריחו ואין לו
דומה לא במקרא ולא בתרגום ורז״ל שמשו
בו הרבה ועשו ממנו פעל אך בהפעיל הבריח מכריח
מוברח אבריח יבריח והשם הברחה ׃

תהלים ק״ח ברך מי יובילני עיר מבצר ׃ מי יוביל יתי עד
כרכא דרומי ׃ ולא מצאתי במקום אחר
שהתרגום של עיר כרך ואולי מזה מה שתרגום אונקלוס
במדבר י״ג והערים בצורות וקרויא כריכן ופירש רש״י עגול בלשון

Iosue 18. Cæterum illud וכפר העמוני Ionathan Chaldæus nõ trãſtulit quòd fortaſsis,ut apparet, arbitratus ſit eſſe nomen propriũ. Similiter & Rabbi Schelomo,cęteriq; interpretes non interpretati ſunt. Quod itẽ in Eſther legitur,cap. 9. In ciuitatibus non muro ſeptis. Thargum tranſtulit, בכופרניא id eſt,In pagis,Germanicè Dœrffer, Italicè Ville: quique in illis habitant uocant כפריים id eſt, Villici. Cuius ſingulare eſt, כפרי Germanicè Bauvuer, Italicè Villano.

CEZAD] Inuenies in Radice נוד quoniam ibi eſt domus eius.

CAraz] Et Præco clamauit in exercitu.ibi nomen eſt formale.Nomen eius ſubſtantiuum eſt כרוז pręconium. Cuius uſus eſt in Thargum, in hunc locum,

Exod.35. Fecerunt uocem tranſire per caſtra. Thargum, Fecerunt tranſire כרוז præconium. Hinc deducitur uerbum in

Dan.5. Coniugatione Hiphil.ut, Et fecerunt præconizare ſuper eum.Et apud Rabbinos legitur,Tollit faſciculos, & facit præconizationem.Et nomen quod uenit ab hac Coniugatione הכרזה præconizatio.

1.Sam.2. CArach] Vi tollam] Thargum, בעל כרחך id eſt, te inuito,nolis uelis.Nec amplius inuenitur, neque in Biblia,neque in Thargum. Cæterum Rabbini crebrò utuntur,deducentes ab eo Verbum,ſed tantum in Coniugat. Hipil.ut הכריח fecit cogere מכריח faciens cogere מוכרח coactus אכריח cogã יכריח coget. Et Nomẽ הכרח coactio.

Psal.108. CArac] Quis deducet me in ciuitatem munitam? ibi Thargum habet,Quis deducet me uſq; ad ciuitatem Romam.Nec inueni in ullo alio loco, quod Thar. pro עיר uoce hebraica ponat כרך Hinc fortaſsis eſt,quòd

Num.13. iſtum locum,Ciuitates munitæ, Onkelus reddidit קירויא כריכין id eſt,Ciuitates(muro) cinctæ. Rabbi Schelomo exponit per עגול quod in lingua Syriaca rotundũ ſignificat,

ארמי וכן רוב לשבא בטורה ומיטרדה תרגום בלשון כרך עיין במתורגמן · ובדברי רז״ל כרך גדול של רומי בברכי תים כרכין המוקפין חומה ׃

אסתר ח׳ **כרך** ותכריך בוץ תרגום מכריך בוצא לשון עטות
שמואל ב׳ י״ט וכן לאט את פניו · כריך אפוהי וכן לוטה
שמואל כ׳ בשמלה מכרכין בשושיפה · ומזה קראו למלבושים שמעטפין בהם המתים תכריכין בר מינן ׃

כרך שם זה נופל על מדת ובמות ספר · כמו שאומרים שני ספרים בכרך אחד ובלשון רבים ב׳ או ג׳ כרכים והוא לשון קשירה ואגודה · תרגום
חגיגה נ״ג מאלמים אלמים מכרכין כריכן ואולי הוא משרש שלפניו לשון עטות כי בימים הקדמונים היו הספרים בלתי קשורים והיו גוללים אותם כספר תורה ומזה בקריאת ספר אסתר מגלה לפי שגוללין אותה וכן קורין לספר בלשון רומי וואלומין לשון גלילה ׃

שיר ד׳ **כרכום** נרד וכרכום הכל פותרים אותו מן בושם הנקרא בלעז ובל״א זאפרן וכן בערבי נקרא זעפרן ובלשון רומי גם כן כרוכוס וכן תרגום של מור אהלים
משלי ז׳ וקנמון מורא כרכומא וקנמא אבל נרד וכרכום תרגומו
שיר ה׳ רשק ומוריקא · ובקרא הכרכום מוריקא על שם צבעו שהוא ירקרק בלשון אשכנז געל ובלעז וואלו וכן נהפכו
ירמיה ל׳ כל פנים לירקון פירוש לצבע כרכומית וכן הקובעים

Plęrunque item uocabulũ מכורה & מכורה in Tharg. per כרך transfertur. Vide in Thargum. Et apud Rabbinos legitur, Ciuitas magna Roma. Item, Et in ciuitatibus maris. Ciuitates quæ cinctæ sunt muro.

Esther.8. CArac] Et pallium byſsinum. Thargum habet מכרך בוצא Vocabulum hoc significat, inuoluere, operire.
2.Sam.19. Vnde, ubi textus Hebraicus dicit, Rex uerò inuoluit fa-
1.Sam.22, ciem suã. Tharg. habet כרך אפוהי. Item, Ecce ipſe inuolutus eſt panno. Tharg, בשושיפה Hinc eſt quôd ueſtem, qua mortuos inuoluunt תכריכין appellant.

CHerech] Nomẽ eſt, quo cũ forma tũ quantitas libri significatur. ut quum dicunt, Duo libri in uolumine uno. Et in plurali numero dicitur, Duo aut tria uolumina. Significat autem propriè colligationem & congregationem. Vnde Thargum, quod reſpondet huic loco, Ecce
Gene.37. nos ligabamus manipulos, eſt, מכרכין כריכן. Et fortaſsis etiã hoc uocabulũ deductũ eſt à priori, quod inuoluere significat: Olim enim libri non ligabantur, ſed inuoluebantur, ſicut adhuc hodie liber Legis (quem Iudęi ספר תורה appellant.) Inde & liber Eſther à uoluendo מגלה uocatur. Eadẽ de cauſſa librum, uolumen Latini à uoluendo nuncupant.

Cant.4. CArcom] Nardus & Crocus. Omnes interpretantẽ ſpeciẽ aromaticã, quæcùm à Germanis, tum ab Italis Saphra uocatur. Similiter & in lingua Arabica Sephran dicitur. Necnon & in Romana lingua כרכום. Vnde &
Prou.7. Thar. in hunc locum, Myrrha, aloẽ & cynamomo, habet, Myrrha, croco &c. Sed in Canticis, cap. 4. Nardus & crocus. Thargum dicit רקון ומוריקא uocatur autem crocus מוריקא propter flauum colorem, Germanicè Gel, Italicè Iialo. Vnde iſtius loci, ubi dicitur, Et uerſæ ſunt omnes
Hier.30. facies in pallorem. Senſus eſt. In colorem croceum. Hinc eſt quod pilei, quos Iudæi geſtant in prouintia Vene-

שֶׁנּוֹשְׂאִים הַיְּהוּדִים בִּמְדִינַת ווינציאה נִקְרָאוּ כּוֹבָעִים
כַּרְכּוּמִין וַאֲנִי עָשִׂיתִי סִימָן לִפְרַט הַשָּׁנָה בָּעֵת הַהִיא כָּל
רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם רו״איהם בְּדִמַשְׁרְיָא רט״ו יַכִּירוּם לְשׁוֹן ישעיה ס״א
כַּרְכּוֹם ׃

כֶּרֶס כָּל כֶּרֶס שֶׁבְּאִיּוֹב מִשְׁלֵי תְּלִים מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן
כֶּרֶס כִּי אַתָּה גוֹחִי מִבֶּטֶן אַפִּיקְתַּנִי מִכְּרֵיסָא תלים כ״ב
וּמִבֶּטֶן אִמִּי מִכְּרֵיסַת דְּאִמִּי וְנִמְצָא בְּפָסוּק מָלָא כְּרֵשׂוֹ ירמיה נ״א
כָּתוּב בְּשִׂין וְתַרְגּוּם יוֹנָתָן כֵּית אוֹצְרֵיה ׃ וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ
זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הַכֶּרֶס הַפְּנִימִי הוּא בִּלְשׁוֹן אשכנז פאנץ
ובלעז פאנצא או טריפה ׃

בָּרַע עַד שֶׁיָּבֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם
וְכֵן הָיָה מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם הוּא עִנְיַן הַשָּׁיַית
הַדָּבָר עַל אֶחָד מִן הַצְּדָדִים וְכֵן הַשָּׁיַית הַמֹּאזְנַיִם בִּלְשׁוֹן
אשכנז אובר ווגן ׃

כֶּשֶׁט שְׁאֵרָהּ וּכְסוּתָהּ תַּרְגֵּם יְרוּשַׁלְמִי מְזוֹנָהּ וְתַכְשִׁיטָהּ שמות כ״א
וְכֵן וְשַׂמְתְּ שִׂמְלֹתַיִךְ עָלַיִךְ וְתַשְׁוֵי תַּכְשִׁיטַיךְ עֲלָךְ רות ב׳
וּמִזֶּה תַּרְגֵּם יוֹנָתָן אָז תַּשְׂכִּיל בְּכֵן תַּכְשֵׁט וְנִרְאֶה לִי שֶׁהוּא יהושע א׳
עִנְיַן הִשּׁוּט וְהַכָּף וְהַקּוּף מִתְחַלְּפִין עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ חָשַׁט ׃

כָּשַׁר וְכָשֵׁר הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הוּא תֹּאַר כְּמוֹ יָשָׁר אסתר ח׳
וְאֵין לוֹ עוֹד רֵיעַ בַּמִּקְרָא רַק בְּקֹהֶלֶת ה׳ פְּעָמִים
וְכֻלָּם לְשׁוֹן יוֹשֶׁר וּנְכוֹנָה ׃ אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה
שִׁמְּשׁוּ בּוֹ הַרְבֵּה לְעִנְיַן אִסּוּר וְהֶתֵּר וְהַכְּלָל כִּי מִלַּת כְּשֵׁרָה
הִיא כְּשֵׁרָה לְהֵאָמֵר בְּהֵפֶךְ מֵהַרְבֵּה דְּבָרִים ׃ כְּגוֹן הֵפֶךְ
הָאָסוּר כָּשֵׁר וְהֵפֶךְ הַפָּסוּל כָּשֵׁר הֵפֶךְ הַטְּרֵפָה כְּשֵׁרָה הֵפֶךְ
הַנְּבֵלָה כְּשֵׁרָה מַה שֶּׁאֵין כֵּן עִנְיַן טְרֵפוֹת שֶׁאֵינוֹ נוֹפֵל רַק
עַל עִנְיַן אֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

in prouincia Venetorũ uocantur קיפעיס כרכומיס id est pilei crocei seu flaui. Atq; ego signum feci quo numerus anni qui tum currebat cognosci potest, Nempe locum istum

Esa.61. apud.Esaiam כל ראיהם יכירום id est, Omnes qui uiderint eos, cognoscent eos. Nam ראיהם Geometrice in numero facit רנ״ו 256. Et יכירום designat כרכום.

CHeres] Omne בטן quod in Iob, Prouerb. & psalmis

Psal. 22. legitur in Tharg. per כרס transfertur. Vt, Quoniam tu extractor meus es ex utero. ibi Thar. habet מכריסי Item, De uentre matris meæ. Thar. מכריסא דאמי Inuenitur etiã in Hebræo, sed cum litera Schin scriptum. ut, מלא כרשו im-

Hiere.51. pleuit uentrum suũ. Legitur item & apud Rabb. ut, Venter interior, Germanice pantz, Italice panza uel trippa.

CAra] Donec ueniat uersus tertius & discernat inter eos. Itẽ, Præpõderaret omnes. Inclinationẽ rei ad alteram partem significat, Item inclinationem lancis trutinæ, Germanice vbervuegen.

Exod.21. CAschat] Victum eius, & operimentum eius. Tha. Hierosolymitanũ habet מזונה ותכשיטה Cibum eius &

Ruth.3. ornamentum eius. Item, Ponesq; uestimenta tua circum te Tharg. Et pones ornamentũ tuum super te. Hinc est quod

Iosue 1. Ionathan Chaldæus hunc locum. Et tunc prudenter ages, reddidit, per בכן תכשט Et mihi uidetur idẽ significare quod קשוט mutato scilicet Cuph in Caph uide in Radice קשט.

CAscher] Et congruũ fuerit hoc uerbum corã rege. Nomen est adiectiuũ idem ualens quod ישר id est, rectũ. Nec amplius inuenitur in Biblia præterq; in Ecclesiaste ubi quinquies ponitur. Et ubiq; significat rectitudinẽ & conuenientiã. Rabbini frequenter utuntur ubi mentio fit prohibiti & liciti, In summa, hæc dictio כשרה conuenit dici per contrariũ siue antithesim de multis rebus, ut contrarium rei prohibitæ & inutilis uocant כשר itẽ contrariũ mulieris menstruatæ est כשרה Hoc aũt non fit cũ uocabulo טרפה quod tantũ de cibo illicito dici cõuenit sicut scripsi in radice eius

בת הוריין לחברותא אחת בת באמרם בת חנפים בת מספרי לשון הרע ובלשון נקבה כתה והרבוי כתות כמו שאמרו פסחי צבור נשחטים בשלש כתות נכנסה כת ראשונה וכו' אבל בתרגו' לא נמצא כתות רק כתי בסמיכות כמו תרגום של ויבאו בני האלהים דאיוב
איוב א׳ ו׳ שביהם מתורגמין כתי מלאכיא וכן ויריעו כל בני האלהים
איוב ל״ח כל כתי מלאכיא ועקר שרש המלה כתת בראיית תרגם ׃

כתב רבותינו זכרונם לברכה קראו לפסוק כתוב באמרם שני כתובים המכחשין זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ׃ ועוד קראו לחלק השלישי של העשרים וארבע כתובים לפי שאחד עשר הספרים ההם כתובים ברוח הקדש ולא בנבואה והחפרש שבין הנבואה ורוח הקדש כבר באר הרד״ק בהקדמתו לספר תהלים וכן נקראו בלשון יון הגיו גראפא פירוש כתב קדש ׃ וכן כשאומרים אנחנו בתפלתנו בדברי קדשך כתוב לאמר או בכתבי הקדש רוצה לומר כתובים ׃

כתב יש מקומות שקורין לסופר כתב בדגש התיו והוא מלשון ערבי וכן פירש רש״י ז״ל
ישעיה י׳ ומכתבים עמל כתבו לשון ערבי הוא וכן יש מן התוכנים שקוראין לכוכב שבגלגל השלישי כתב לפי שהוא ממונה על התלמוד והכתיבה

CAth] Vocant societatem aliquam כת id est, secta. ut, Secta hypocritarum, Secta obtrectatorum. Et in fœminino genere dicitur כתה & in numero plurali כתות ut cum dicunt Victimæ Pæsach pro cœtu populi mactabantur à tribus sectis, intrabat prima secta &c. in Thargum uerò non inuenitur כתות sed כתי habens formam Regiminis. Vt, Iob. 1. cap. Et uenerunt filij dei: Thar-
Iob 58. gum Cœtus angelorum. Item, Cum iubilarent omnes filij dei. Thargum, Omnes cateruæ angelorum. Radix unde hæc uox originem trahit est, כתת id quod ostendit Punctum Daggesch.

CAthab] Rabbini uersum bibliacũ כתוב uocant. ut, cum dicunt, Duo sunt uersus qui sibi inuicem contrarij esse uidentur donec ueniat tertius uersus, &c. Tertiam quoque partem Bibliorũ (quam Iudæi à numero 24. librorum עשרים וארבע uocant) כתובים appellant, eò quòd undecim isti libri (qui in hac parte continentur) per afflatum spiritus sancti conscripti fuerunt, & non per prophetiam. Quid uerò discriminis sit inter prophetiam & spiritũ sanctum, declarauit R.D.K. in præfatione sua super librũ psalmorum, Similiter & in græca lingua Hagiographa, id est, sacra scripta uocantur. Hinc est, quod & nos dicimus in præcationibus nostris. In uerbis sanctitatis tuæ scriptũ est &c. uel, in scriptis sanctitatis dictum est, qua formula loquendi intelligimus כתובים id est, Agiographa.

CAthab] In quibusdam locis uocant scribam כתב Thaph dagessato. Estque uocabulum arabicum quemadmodum & Rabbi Schelomo explicat in hoc loco Esa. cap. 10. ומכתבים עמל כתבו ubi dicit R.S. quod מכתבים sit uocabulũ arabicũ Sunt præterea quidã inter Astronomos qui stellam seu sidus quod est in tertia sphęra כתב appellant Eò quod præsit doctrinæ & scripturę. Hinc est, quod

וכן בספר מחברות עמנואל כשנשאל כוכב מה ענינו השיב י קסת הסופר במתניו ועוד בו באחד משיריו וזה לשונו כי כן כוכב נקרא כתב הכת כוכב בתיו בית תיו פירוש בתולה תאומים ׃

כתב הורין לאדם שהוא בעל צחיות בדבורו וממשל משלים כתב והוא מהענין הראשון פיר' סופר כי כן בימים קדמונים היו בעלי צחיות ומושלי משלים כותבים דבריהם על פתחי בתי הנדיבים או ברחובות הומיות בסתר כדי שלא יודע מי הוא הכותב י וכן מנהג עוד היום ברומי ואותן הדברים נקראים כתבות י ורוב העולם טועים וסבורים שהוא כתוב בטית כטוב וכטובות מלשון טוב ואינם מבחינים בין רע לטוב ׃

כתובה השטר שעשה הבעל לאשתו בשעת הנשואין נקרא כתובה סתם וכן אמרו האשה בכתובה פלגש בלא כתובה י וכן תרגום ירושלמי מהר ומתן תענית ל״ד מוהרן וכתובתא י ואין כותבין כתובה בלי ויו אף על פי שהבית דגושה ׃

נשלמה אות הכת
לכן לאהי מרום נכת
אות הלמד

לולב ויקרא כ״ג כפות תמרים תרגום אתרוגין ולולבין וכן פיד ו׳ דמותה לתמר כלולבי דתמר פיר' הסעיפים העליונים שבראש אלו התמרים נקראים לולבין

legitur in libro Emanuelis, cum rogatus esset, quæ esset ratio siue cōdito stellæ (quam כוכב uocāt) respondit Theca calamaria in lumbis eius &c. Et iterum in quodam carmine in hunc modum dicit, Simili modo כוכב uocatur כתב Caph signat כוכב & בתו id est, domus eius, sunt Beth & Taph, hoc est, uirgo & Gemini.

CAthab] Vocant hominem qui nouit eleganter loqui, quiq; in promptu habet parœmias siue sententias כתב Estq; eiusdem cum præcedenti Radice significationis, hoc est, idem ualet quod ספר id est, scriba, notarius. Erant enim olim homines facūdi & parabolarum inuentores qui uerba sua scribebāt in foribus magnatum. Et in plateis ubi erat concursus hominum, idq; clam faciebant ut non sciri posset quis nam adscripsisset, qui sane mos adhuc hodie durat Romæ. Inde est etiam quod nos adhuc hodie eiusmodi uirum כתב appellare solemus, & uerba eius מכתבין id est, פתחין hoc est, facetias. Et multi errāt putātes scribi cum Teth כטב & כטבות quasi ueniat à טוב id est, bonū, uerùm illi non probant quid malum & bonum sit.

CEthuba] instrumentum literarum quod facit maritus uxori suæ tempore nuptiarum absolute כתובה uocatur, id est, dos. Inde est quod dicunt, Vxor dicitur quæ dotem habet, Concubina uerò quæ non habet dotem. hac uoce usus est author Thargum Hierosolymitani in isto
Gen.34. loco. Dotem & munus Thargum פורן וכתובתה Neq; scribitur כתובה absq; Vau tametsi Beth habeat Daggesch.

FINIT CAPH ET INCIPIT LItera Lamed.

Leuit.23. LALAB] Frondes palmarum. Thargū Ethro-
Cant.7. gim & Lulabin. Item, Similis est palmæ. Thar. Sicut spatulæ Palmæ. Expositio, surculi supremi qui sunt in capite arboris Palmæ uocātur לולבין Sunt item qui

בְּכַלָּה הַבַּיִת דְּגוּשָׁה ׃ וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּקְרָאִים כֵּן לְפִי שֶׁהֵם בְּלֵב הַתָּמָר ובלשון אשכנז פולם וכן בלעז פאלמא ׃

יסעיה ל״ד **לִילִית** אַךְ שָׁם הִרְגִּיעָה לִילִית רש״י פֵּירֵשׁ שֵׁם שֵׁדָה תַּרְגּוּם יוֹבָתָן לִילִין בִּלְשׁוֹן רַבִּים ׃ וְכֵן בִּפְסוּק בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי שֵׁדִין וְלִילִין
אסתר א׳ בִּמְצָא כָּתוּב שֶׁאוֹתָן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁהָיָה אָדָם פָּרוּשׁ מֵחַוָּה בָּאוּ שֵׁדִים וְנִתְחַמְּמוּ מִמֶּנּוּ וְהוֹלִיד שֵׁדִין וְרוּחִין וּמַזִּיקִין ׃ וּבְמָקוֹם אַחֵר מָצָאתִי אַרְבַּע נָשִׁים הֵם אִמּוֹת הַשֵּׁדִים לִילִית וְנַעֲמָה וְאִגֶּרֶת וּמַחְלַת ׃ וּבְסֵפֶר בֶּן סִירָא בִּשְׁאֵלָה הַשִּׁשִּׁית שֶׁשָּׁאַל נְבוּכַד נֶאצַּר אוֹתוֹ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ מִפְּנֵי מָה הַבָּנִים מֵתִים כְּשֶׁהֵם בְּנֵי שְׁמוֹנָה יָמִים אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁלִּילִית הוֹרֶגֶת אוֹתָם וְהֶאֱרִיךְ שָׁם הַרְבֵּה וְקִצַּרְתִּי לְכוֹתְבָם כִּי אֵינֶנִּי מַאֲמִין בָּהֶם אַךְ מִנְהָג פָּשׁוּט בֵּינֵינוּ הָאַשְׁכְּנַזִּים שֶׁעוֹשִׂין עִגּוּל סָבִיב כּוֹתְלֵי הַחֶדֶר שֶׁשּׁוֹכֶבֶת בָּהּ הַיּוֹלֶדֶת עִם גֶּתֶר אוֹ גֶחָלִים וְכוֹתְבִין בְּכָל כּוֹתֶל אָדָם חַוָּה חוּץ לִילִית וּבְפֶתַח הַחֶדֶר מִבִּפְנִים כּוֹתְבִין שְׁמוֹת שְׁלֹשָׁה מַלְאָכִים אֵלּוּ סְנוֹי וְסַנְסְנוֹי וְסַמַנְגְּלוֹת כְּמוֹ שֶׁמָּסְרָה לָהֶם לִילִית בְּעַצְמָהּ בְּשָׁעָה שֶׁרָצוּ הַמַּלְאָכִים הָאֵלּוּ לְטַבֵּעַ אוֹתָהּ בַּיָּם כָּל זֶה מְבוֹאָר הֵיטֵב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא יְעַיֵּין שָׁם מִי שֶׁמַּאֲמִין בּוֹ ׃

לָוָה לְשׁוֹן לְוָיָה לֹא נִמְצָא בַּמִּקְרָא וְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל שִׁמְּשׁוּ בוֹ הַרְבֵּה אַךְ בְּבִנְיַן פָּעֵל הַדָּגוּשׁ כְּגוֹן אֵין מְלַוִּין אוֹתוֹ לֹא בְּקֶבֶת וְלֹא זָהָב וְכוֹלֵי אֲבָל בְּתַרְגּוּם בָּא
רלגית י״ב בִּלְשׁוֹן הִפְעִיל כְּמוֹ וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתוֹ וְאַלְוְיוּהִי

qui putant sic appellatos eò quòd crescunt in corde (id est, medio) palmarum, Germanicè palm Italicè palma.

Esa.34. LIlith] Quin & Lamia ibi quiescet. Rabbi Schelomo dicit esse nomen dęmonis, atque Ionathan transtulit לילין in plurali numero. Sic quoque & in isto uersu. In die-
Esther.1. bus illis cum sederet Rex &c. Tharg. Hierosoly. מזיקין ולילין dęmones & lamias, Inuenitur porrò scriptum quod in centum & uiginti annis quibus Adam continuit se ab uxore sua Hauah, uenerint ad eum dæmones & conceperint ab eo sicque genuerit dæmones & spiritus, Lamias & Lemures. Et in alio loco inueni. Quatuor esse matres dæmonũ, Lilith, Naẽmah, Ogereth, et Machalath, In libro quoque Ben Sira quæstione. 60. legitur, quod Nebucadnezar interrogauerit eum hũc in modum. Quam ob causam pueri octo dierum moriuntur? Cui respondit ille. Eo quod Lilith occidit eos, qua de re ibidem multa prolixe tractat, quę huc adscribere mihi fastidio fuit quãdoquidẽ illis nullam adhibeo fidem. ueruntamen mos inoleuit inter Iudæos præsertim Germanos quod faciunt circulũ per circuitũ in parietibus cubiculi in quo iacet puerpera cũ creta, aut carbone scribũtque in singulis parietibus, Adã Hauah, Chutz, Lilith. Atque in ostio cubiculi interiori scribũt nomina triũ angelorum qui sunt Senoi, Sansenoi, & Sanmangeloph, quemadmodum tradidit illis ipsa Lilith ea hora qua uoluerũt eam suffocare in mari. Totum istud bene explicatum habetur in libro Ben Sirah quẽ ipsum uidere [illegible]otest qui huic rei fidem habet.

LAuah] Vocabulum לוה non inueni[illegible]blia, sed apud Rabbinos frequens est, idque [illegible]iugatione Piel Daggessata. ut, cum dicunt. Non con[illegible]unt eum neque argentum neque aurum &c. Cæterum in [illegible]argum uenit usurpatum in Hiphil. ut, Et emiserunt eum
Gene.12. Thargum. Et comitati sunt eum. Itẽ, Ambulabat cum eis

ut illos

ראשית י"ח וכן הלך עמם לשלחם לאלויותהון והשם לויה כמו שאמרו
דברים כ' בענין עגלה ערופה לא פטרנוהו בלי לויה בלשון אשכנז
גיליישן ובלעז קונפנייאר ׃

לויתן תלים ק"ד לויתן זה יצרת כן שם התנין הגדול אשר בים והנזכר בסוף איוב ואומרים שעתיד הקדוש ברוך הוא יעשה ממנו סעודה לצדיקים ׃ ועיין בשרש יוכבה ׃

לול כבר כתבתי בשרש אלולי כי תרגום לולי ולו ואלו בחירת תרגום אלולי והוא מלת מורכבת מן אם ולא ועל הרוב הם מתורגמין אילולי פון ביש ספרים כותבים שתי מלות וביש ספרים מלה אחת אלולפון ובארנו היטב בשרש פון ׃

לח ענין לחות ידוע שהוא הפך היבש והשם
דברים ל"ד ולא נס ליחה הנפרד ממנו ליח בלשון זכר
ובדברי רבותינו זכרונם לברכה ליחה סרוכה בלשון נקבה
שופטים ט"ו וכן כתב רש"י על לחי חמור טריה וזה לשונו ראיתי בספר
רפואות שחורין לליחה היוצאת מן המכה טרי ובלשון
רבות ליחות או ליחיות כמו שאמרו הפילוסופים מזג האדם
מורכב מארבע לחות כמו שיתבאר בשרש מזג ובדברי
רבותינו ז"ל כפלו מלת לח ואמרו לחלוחית באמרם עדיין
לחלוחית בית דוד קיים ׃

לטרא בלשון רבותינו זכרונם לברכה ליטרא זהב ובלשון רבים ליטרין והוא לשון יון ממש ובלעז ליברא ובלא"ש פפונד ועוד עיין בשרש כלע ׃

Gen.18. ut illos emitteret. Thargum, Vt comitaretur eos. Inde uenit nomen substantiuum לויה comitatus, quo utuntur alibi Rabbini, ubi loquuntur de uacca rufa, Nō dimisimus eum absque comitatu, Germanicè. Geleiten, Italicè akonpaneiar.

Psal.104. Lueiathā] Leuiathā ille quē formasti: Nomē est magni draconis, qui in mari degit, cuius mētio fit in fine libri Iob. Et dicūt (Rabbini) Deū ex illo in futuro seculo paraturū conuiuium pro iustis, de quo uide in Rad. זמן

LVI] Antea scripsi in Rad. אילו Thar. quod respōdet לו & ילו quod cū Hirec scribit̃ esse אילו quæ dictio est composita ex אם & לו Et ferè in Tharg. redduntur per כן אילו ita ut in quibusdam libris sint duæ dictiones, in alijs uerò una dictio, hoc modo אילוכן de quo amplius loquar in Radice כן.

Deut.34. LAch] Significatum uocis לחות notum est. Cuius contrarium est יבש Aridum, siccū. Inde nomen substantiuum, cuius usus est in isto loco, Nec fugit uiror eius: cuius absolutum, si separes ab eo pronomen, est לח id est, uiror, siue humor, masculini generis. Apud Rabbinos tamen legitur לחה סרוחה id est, Humor fœtidus, in fœminino genere, quam uocem ponit & R. Schelomo in suo Perusch in hunc locum, Mandibulam asini putrescentem.

Iud.15. ubi sic dicit, Vidi in libro medicinali, quod humorem, qui exit è uulnere לחה uocāt. Et in plurali fœminino dicit̃ לחות uel לחיות quod usurpant philosophi, quum dicunt, Complexio hominis composita est ex quatuor humoribus, sicut declarabitur in Radice מזג. Porrò Rabbini gemināt dictionem לח & dicunt לחלוחית. ut quum dicunt, Adhuc humor, seu uiror domus Dauid durat.

LItra] Apud Rabbinos legitur Litra auri. & in plurali Litrin: Estq; planè græcum uocabulum, Italicè Libra. Germanicè Pfund. Vide amplius in Radice ליטר.

לֵית תרגום של אין לפעמים לית

במדבר כ׳ כמו אין לחם ואין מים לית לחמא ולית מיא והיא מלה מורכבת מן לא ומן אית תרגומו של לא יש לא אית ומאד נזהרו בו בעלי המסורת ושם ביארתיה היטב עיין שם ׃

לְכָלֵךְ עבן טבות ומזוהם לא נמצא במקרא רק וזהמתו חיתו לחם ותרגום כתבנית שור

איוב ל״ג
תהלים ק״ו אוכל עשב דאכיל עשבא ומזוהם פירש רש״י בשעה שהוא אוכל עשב מוציא צואה רבה ומלוכלך בה פירוש בערוך עבן לחלוחית ויש לומר שהכף והחית מתחלפין כמו סרך וסרח עיין בערוך סרח ׃

לַמַּד עיין בשרש תלמוד ושם אבאריהו גם זכרתיו בשרש גמרא ׃

לִסְטֵס בלשון יון קורין לגזלן ליסטיס וכן בדברי רז״ל ליסטים מזויין ובלשון רבים הפילו הסמך האחרונה באמרם באו עליו לסטין לתפשו וכן עשו במלת אפיטרופוס בלשון רבים אמרו אפטרופין עיין בשרשו ונראה לי לפי שהסמך האחרונה איננה מן היסוד רק היא נוספת בכנת רוב השמות בלשון יון ורומי כמו אליכסנדרוס ודומיהו ׃

תהלים קי״ד **לַעַז** מעם לועז ׳ כל לשון שאינו לשון הקודש בקרא לועז ותרגומו מעמא ברבראי וכן הנוצרים קורין לכל לשון שאינו לשון רומי ברברו ומה שאבותינו קורין היהודים שבאיטליא לועזים כתם נראה לי הטעם לפי שהם מייחסים את עצמם לעיר רומי ואולי הראשונים שבאו לרומי מגלות בית שני לא ידעו לשון הקדש כמו שמשמע בעזרא לכן קראו אותם

Num.20. LEth] Tharg. quod respondet negatiuæ אין non, aliquando est לית. ut, Cum non sit (nobis) panis & aqua. Tharg. לית לחם ולית מיא Est autem dictio composita ex לא & אית quæ in Chaldæo respondent לא יש id est, Non est, uel, Nõ sunt. plurimũq; utunt̃ eo authores Masoreth. ubi etiã (scilicet in Rad. מסר) bene explicaui. uide ibi.

LIchlech] Vocabulum hoc inquinationem & sorditiem significat. Neque inuenitur in Biblia, nisi in

Iob 33. isto loco. ut, Execretur tanquam rem fœdam uita eius pa-

Psal.106. nem. Legitur tamen in Tharg. super Psal. ut, In similitudinem bouis comedentis herbam. Tharg. In similitudinẽ bouis, qui comedit herbam, & coinquinat se. Quem locũ R.S. sic exponit, In hora qua comedit herbam, educit stercus multum quo inquinatur. In Aruch Thalm. exponit̃ pro לכלוך Et quidam dicunt Caph & Heth inter se permutari, sicut fit in סך & סח. Vide in Aruch. (חמור.

LAMAD] Vide in Rad. Thal. memini etiã eius in Rad.

LIsthes] In Græca lingua raptorem לסטים appellãt, qua uoce & Rabbini utuntur. ut quum dicunt, Prædator armatus. In plurali numero tollunt Sameth postremum: & dicunt לסטים. ut, Venerunt ad eum raptores, ut caperent eum. Idem faciunt cum dictione ארכיסטים in plurali num. dicentes, ארכיסטין. Vide in Rad. eius, Mihi tamen uidet̃ Samech ultimũ nõ esse de substãtia (thematis.)

Psal.104. LAaz] De populo barbaro. Omnis lingua, quæ nõ est Hebræa uocatur לעז. Et Thargum in citato Psalmo, habet, מעמא ברבראי id est, De populo barbaro. Similiter & Christiani, quamuis linguam quæ non est Romana, barbarã uocãt. Et q nos Iudæos, qui sunt in Italia לועזים absolute nũcupamus, uidet̃ mihi hæc esse ratio, quòd nobiliores se esse arbitrãtur, propter ciuitatẽ Romam. Aut fortassis inde est, quòd prisci illi Iudæi, qui in desolatione secũdi templi captiui uenerũt Romã, nõ sciuerũt linguã, sicut est colligere ex Ezra, ob id uocauerũt eos

לועזים עד היום הזה וכן המפרשים הצרפתים והספרדים כשרוצים לבאר איזה מלה בלשון צרפתי או ספרדי אומרים בלעז ׃

לפי לפי כך ולפי זה אבאר בשרש פי ׃

לקה בדברי רבותינו זכרונם לברכה למה לקו שבוים וכן ובמצרים לקו כן כל לשון הבאה
שמות ה' שאינה אלא לרדות וליסר מתורגם בלשון לקה כמו ויכו
דברים כ"ח שוטרי בני ישראל ולקו סרכי בני ישראל וכן ארבעים יכנו תרגום ילקיניה ושאר לשון הכאה מתורגם בלשון מחא ונטל והשם מלקות בתוספת מם ובשהחמה או הלבנה לוקין קורין לו לקוי ובלשון רומי ויון קורין לו קליפסיס ואומר אני שלשון לקה אינו לשון הכאה כי הפעלים מימיני הם פעלים עומדים והיה לנו לומר למה לקו שבויים וכן במצרים לקו בבנין פעל או בפעל גלהו ואינו אלא לשון קבל בלשון אשכנז ליידן ובלעז פאטיר ׃

נשלמה אות הלמד
בשם אשר דעת לאדם מלמד

אות המם

ממוחה בדברי רבותינו זכרונם לברכה קמיע ממחה רופא ממחה פירוש דבר טוב ובדוק ומנוסה בקרא ממחה ובעל הערוך הוציאו מלשון ומחה
מדבר ל"ד אל כתף ים כנרת ואני לא ידעתי לכוון דמיונו זה ואם יש לדמותו לאחד מלשונות המקרא אדמהו ללשון

לעזים usque in hodiernum diem. Hinc est quòd interpretes Gallici & Hispanici, quum uolunt explicare aliquã dictionem, uel in Gallica, uel Hispanica lingua, dicunt בלעז.

LEPHI] לפיכך & לפי מה declarabo in Rad. פה.

LAkah] Quare uerberati sunt captiui? Item, Et in Aegypto percussi sunt. Vbicunque item mentio fit percussionis, quæ fit causa dominationis, & castigationis, in Thargum semper ponitur uocabulum לקה. ut, Et percussi sunt Præfecti filiorum Israël. Tharg. ולקו סרכי. &c.
Exod. 5.
Deut. 25. Item, Quadraginta plagis uerberet eum. Thar. ילקיניה reliqua uerò uocabula percussionis transferuntur per מחא & קטל. Inde uenit & nomen Substantiuum cum superaddito Mem. ut מלקות, Quũ itẽ Sol, uel Luna uerberant, uocatur hoc ipsum לקי id quod in lingua Ro. Eclypsis appellatur. Ego autem dico uocabulum לקה non percussionem significare, quũ uerba, quæ ab eo ueniãt, sint absoluta. Vnde dicendum fuerat in locis (suprà citatis) לקו סנויים Item לקו במנרים in Coniugatione scilicet, Pual, uel Niphal. Sed pati potius significat, Germanicè Leyden, Italicè פאטיר.

FINIT LAMED, ET
incipit Mem.

MVmcheh] Apud Rabb. legitur, Ligatura probata, Medicus probatus. Expositio. Res quę bona est, probata & tentata uocatur מומחה. Et author Aruch deducit à uerbo מחה quod legitur Num. 34. Pertingetque ad latus maris Cinereth. Verùm ego non uideo, quam similitudinem inter se habeant. Quòd si deducendum esset à simili uoce Bibliaca, mallem
Psal. 66. potius ab illa deducere. Holocausta מחים &c. quod uenit à

 uoca-

תהלים מ"ח עולות מחים לשון מוח שהוא שמן ובבחר בך הרופא
המומחה בבחר וטוב ׃

ממון בצע ורכוש והון על הרוב מתורגמין ממון
אי ממונא ובכמיכות כל הון ביתו כל ממון
משלי ו' ביתיה בלשון אשכנז האבא ובלעז רובא ׃

ממש מלאכים ממש וכן אין בו ממש פירוש
דבר ברור וקיים שיש בו ממשות בלא גיוויס
שמות י' ובלעז צירטו ובפסוק וימש השך פי' רש"י לשון ממשות
דברים כ"ח מלשון ממשש בצהרים ואינו מחוור כי שרש ממשש
משש בשתי שינין וממש שרשו ממש בשתי ממין ׃

מאן בדברי רז"ל איכא מאן דאמר פירוש יש
מי שאומר וכן ליכא מאן דפליג פירוש
לא יש מי שחולק על זה ודומיהם רבים כלהון כתיבין
שמות ז' באלף והוא תרגום של מי כמו מי ומי ההולכים תרגום
מן ומן דאזלין כלהון כתיבין בלי אלף בתרגום וזה לפי
שהתרגום הוא מנקד ואין צריך לאלף אבל התלמוד
שאינו מנקד אם היה כתוב בלי אלף לא היה הפרש בין
מן ומן ׃

מאן מצאתי שרוב לשון כלי מתורגם בלשון מן
חסר אלף כמו כל כלי פתוח כל מן פתיח ׃
במדבר י"ט
ירמיה י"ט ויעשהו כלי אחר מן אוחרן והלכת אל הכלים איזילי
רות ב' למניא ׃ אבל באיוב משלי תלים כלן מתורגמין מאן
תהלים ב' באלף כמו ככלי יוצר כמאן דפחר וכן בדניאל מאני
דניאל ה'
עזרא ה' דדהבא ובעזרא מאני דבית אלהא כלהון כתיבין באלף ׃

מהל הורין לאדם המל את התנוח מוהל בהא
נוספת והוא לשון התרגום כי תרגום

cabulo מוח id est,cerebrum quod ab eo quod pingue & electum est dicitur. Vnde & medicus probatus מומחה uocatur q.d.electus et bonus.

MAmon] בצע, רכוש,& הון Plerunq; in Tharg.redduntur per ממון aut ממונא Et in Regimne dicitur ממון Memon.ut, Totam substantiam domus suæ rependit.Thar. כל ממון &c.Germanicè.Hab,Italicè Roba;

Prou.6.

MAmasch] Angeli ueri.Item,Non est in eo solidū, aut firmū.Expositio,Res certa & firma, in qua est soliditas uocatur ממש Germanicè Gevuiss, Italicè certo. Vnde in Versu וימש חשך exponit R.S.pro palpare, deductum ab illo, Eris palpans in Meridie: sed hoc non est clarum,Nam Radix משמש est, משש cum duobus Schin, Radix autem ממש habet duo Mem.

Exod.10.

Deut.28.

MAn] Apud Rabbinos legitur,Est aliquis qui dicit,Expositio eius est יש מי שאומר Item,Nemo est qui contendit de hac re.Expositio, ליכא מי מחולק על זה Omnia scribuntur cum Aleph.Est autem מאן Thar.quod respondet uoculæ Hebrææ מי ut,Qui sunt,qui abibunt?Tharg. מן ומן דאזלין. Omnia scribuntur sine Aleph in Thar.quod ideo fit,quia Tharg.est punctatum: propterea non opus est scribere מאן cum Aleph.Sed in Thalmud, quod nōn est punctatum,necesse est adijcere Aleph, aliàs nihil esset discriminis inter מן Min & מן Man.

Exod.10.

MAn] Inuenio quòd omne uocabulū כלי in Thar. redditur per מן absq; Aleph.ut, Omne quoq; uas apertum.Thar. כל מן פתיח. Item,Fecit ex ipso uas aliud. Tharg. מן חורן Et ibis ad uasa. Tharg.Et ibis למאניא Porrò in Tharg.quod est super Iob,Prouerb.& Psalm.omnia redduntur cum Aleph.hoc modo, מאן ut,Sicut uas figuli.Tharg. כמאן דפחר Item in Daniel. Vasa aurea.Et in Ezra,Quin & uasa templi dei.Omnia scribunt̄ cum Aleph.

Num.19.
Hier.18.
Ruth.2.
Psal.2.
Daniel.1.
Ezræ 5.

MAhal] Vocant eum,qui circuncidit infantes מוהל cum He superaddito. Vnde Thargum in isto loco,

Spon-

שמות ד׳ חתן דמים למולות כדמא דמהולתא וכן כדמיך חיי
יחזקאל א׳ הראשון כדמא מהולתא ׃

שיר ז׳ **מזג** אל יחסר המזג אין לו דומה במקרא ורז״ל קראו ליין המעורב במים יין מזוג בלא״ גימושט ובלעז טימפראטו ממלח טהור תרגום ירושלמי
שמות ל׳ ממוזג דכי ומזה אמרו מוזגין לו כוס שני ואפילו כשאינו מזוג נוהגין לומר כן ובלעז מישו ובלא״ איין שענקן ובזה משתבשין האשכנזים בשבוש יפה וזה שהורין לדורון מזיגה ולשון אשכנזי מטעה אותם לפי ששתי הלשונם שוות בלשונם רוצה לומר שענקן ואיין שענקן חושבים שגם בלשון הקדש יש להם לשון אחד ׃

מזג ידוע שטבעו של כל אדם מורכב מד׳ יסודות שהם אש ורוח ומים ועפר ׳ ומהם ארבע הלחות שהם ליח׳ לבנה ושחורה וירוקה והדם ומהם ארבע האיכות חר ולח וחם ויבש וזהו מזגו של כל אדם ולבאר את כל אלה צריך הקדמות גדולות מפילוסופיא ואין זה מלאכתי לכן אניח לדבר בם עוד ׃

מלכים ב׳ כ״ג **מזל** לירח ולמזלות כך קורין לשנים עשר המשרתים שברקיע שכל אחד מהם משרת לחדש אחד ושמם ידוע ובלשון יחיד מזל בלשון זכר באמרם אין מזל לישרא׳ וקורין להצלחה טובה מזל טוב וההפוך מזל רע וכן תרגום זה רע בכל אשר נעשה דין
קהלת ט׳ מזל ביש וכן הכל כאשר לכל תרגום הכל תלוי במזלא
קהלת ח׳ ורוב לשון הוא

Exod.4. Sponſus ſanguinū ob ipſam circuncisionem, habet חתן
Ezech.16 דמים למולת Item, In ſanguinibus tuis uiue. Thargum, In ſanguine circuncisionis.

Cant.7. MAzag] Qui nunquam deſtituitur potu. non amplius extat in Biblia. Cæterum Rabbini, Vinum aqua mixtū יין מזוג uocāt, Germ. gemüſt, Italicè Tempe-
Exod.30. rato. Permixtum, purum, &c. Tharg. Hieroſolymitanum ממזג דכי Hinc eſt quòd dicunt Rabbini, Temperant, ſiue infundunt ei poculum ſecundum. Solent quoq; eo uti, ubi nulla fit potus cōmxtio, Italicè miſchen, Germ. einſchencken. Et hic quidem Iudæi Germani ridiculum committunt errorē, qui munus, ſeu donū מזגין appellant, quibus imponit lingua German. in qua duæ uoces ſunt ſimiles, nempe, ſchenck & einſchencken. Hinc eſt quòd putant ſimilem idiotiſmum eſſe & in Hebræo.

MEzeg] Notum eſt, naturam cuiuslibet hominis compoſitam eſſe ex quatuor elementis, quæ ſunt ignis, uentus, aqua & terra. Et ex quatuor humoribus, nempe, frigido, humido, calido & ſicco. Atq; hæc eſt complexio cuiuſuis hominis. Et ꝓ declaratione omniū iſtorū opus eſſet magnis Præfationib. ex philoſophia, id quod nō eſt mei inſtituti, quare latius de illis loqui intermitto.

MAzal] Lunam & ſydera. ſic uocant duodecim ſigna Zodiaci, quæ ſunt in firmamento, quorū unūquodq; unum menſem habet, quo ſuum agit officium. In ſingulari numero dicitur מזל idq; in genere maſculino ut quum dicunt, Iſraëlitæ non habent ſydus. Bonam item fortunam, ſeu proſperitatem uocant מזל טוב cuius contrarium eſt מזל רע quo ſchemate utitur. Tharg. Eccle-
Eccle.9. ſiaſt. 3. Hoc malum eſt in omni eo quod factum eſt. Thar-
Ibidem. gum, Hoc ſignum malum eſt. Item, הכל כמזל תלי Thargum, Omne pendet à ſydere. Ferè item uocabulum מזן quod

דבאיוב משלי תלים מתורגם בלשון מהל בלשון אשכנז
גלוה ובלעז וויבטורה ׃

ישעיה כ"ה משלי ל' **מחה** ומחה יי דמעה ׃ אכלה ומחתה פיה ׃ לשון קנוח והסרה בלשון אשכנז אב וואושן

במדבר ה' ובלעז כטומאר וכן ומחה אל מי המרים ׃ מחה אמחה

מנחות ; ודומיהם והמלמדים רוצים להבדיל ביניהם בלא ופותרים ומחה אל מי המרים ומחה אמחה בלשון אשכנז אב מיחן ואינו לשון אשכנז רק לשון הקדש שבשתבש בפי התנוקות כי המלמדים שלא ידעו לפתור לשון מחיקה בלשון אשכנז אמרו אותו בלשון הקדש מחקן והתלמידי חשבו שהוא לשון אשכנז ואמרו מיחן ולא הכירו החית כדרך האשכנזים וכן אירע גם כן למלת שחטן שאומרים שעכטן וחושבים שהוא לשון אשכנז והוא לשון שחיטה

מחה הרגילו רז"ל בשרש הזה ללשון מניעה ולהסיר אדם ממעשה הרע בלא ווירן בלעז דוויראר באמרם שהיה בידם למחות ולא מיחו וכן ומי מוחה בידו

דניאל ד' וכן בדבריא די ימחא בידיה ונראה לי שלא יתכן לאמר על מניעת מעשה הטוב ׃ רוצה לומר לא יתכן לומר ירבעם היה מוחה בישרא שלא יעלו לרגל אלא היה מונע ישראל ׃

מחט בדברי רבותינו זכרונם לברכה קשה דמה לבשר מת כמחט לבשר חי הוא כלי ברזל קטן הכמות שתופרין בו בחוטין בלשון אשכנז נודלן ובלעז אגו ונקרא מחט מלשון

quod extat in Iob, prouerbijs & psalmis, in Thargum redditur per מזל Germanicè glück Italicè vuinturah.

Esa.25. Prou. 30. MAcha] Et absterget Dominus lachrymam. Quæ ubi comederit abstergit os suum. Vocabulum hoc, abstersionē & amotionem significat, Germanicè abvuischen Italicè Stumar. Itē, Et abstergat aquis amaris. Delendo delebo. Cæterum professores (linguæ sanctæ) uolunt distinguere inter ea, in lingua germanica, unde interpretantur illud. Et abstergat aquis amaris. Et delendo delebo per מחקן Germ. abmecken. Cum tamē hoc non sit uocabulum Germanicum, sed potius hebræum, quod ita per abusum frequens est in ore puerorum. Quod à præceptoribus profectum est, qui cum nesciant commode interpretari uocem מחקן in lingua Germanica, exprimunt eā in lingua sancta מחקן, unde discipuli putant esse uocabulum Germanicum & dicunt meken, nec proferendo mouent literam Heth, ut mos est Germanis, Simile quiddam accidit cū dictione שחטן quā pronunciant שכטן Schechten, opinantes esse uocabulum Germanicū cum tamen à שחיטה ueniat, quod mactationem significat.

Num.5. Num.17.

MAcha] Solēt Rabbini uti hac radice pro eò quòd est prohibere & auocare hominem ab opere malo, Germanicè vueren Italicè devuider, ut quum dicunt, Eò quòd fuit in manu eorum ut prohiberent & non prohibuerunt. Item, Et quis potest phibere? Itē in Daniele, Et, nemo est, qui prohibeat manum eius. Atque meo quidem uidere מחה non potest conuenienter dici de prohibitione operis boni, hoc est, Non quadrat dicere, Hieroboam fuit prohibens Israēl, ut non ascenderent ad festa, sed potius utendū est uerbo מנע dicēdo היה מונע ישראל.

Daniel.4.

MAchat] Apud Rabbinos legitur, tam durus est uermis carni mortuæ, atq; (punctura) acus carni uiuæ. Instrumentum est paruū quo consuunt, Germanicè Nodel, Italicè. Ago, uocatur autem מחט à consuendo. ut,

תענית ג׳ ניתפרו עלה תאנה דמתורצים והטיטו עיין בשרש הטט ׃

מחל רז״ל הרגילו בזה הלשון בלשון כליחה וכפרה באמרם הרב המוחל על כבודו כבודו מחול אבל המלך המוחל על כבודו אין כבודו מחול וזה הלשון לא נמצא במקרא כלל ובאמר בתפלתנו מחל מלכנו סלח לנו מחל לנו והאר כי אתה סלחן לישראל ומוחלן לשבטי ישורון והשם מחילה בלשון אשכנז בור געבן או בור צייהן ובלעז פירדונאר ׃

מחק גם זה השרש לא נמצא במקרא רק במקום אחד ומחקה ראשו שהוא לשון קבוח והסרה וכן בדברי רז״ל העץ שמעבירין על המדה הגדושה להסיר את הגדוש נקרא מחק בלשון אשכנז שטרייך הולץ וכן שמשו בו בלשון מחה דלעיל רוצה לומר אב וואושן באמרם המוחק על מצבת לכתוב ׃ אחאב היה מוחק את האזכרות ולא שמשו בזה בלשון מחה לעולם רק בלשון מחק ׃

מגלה ה׳

מטטרון שר הפנים אומרים שהוא המלאך הרואה תמיד פני המלך יתעלה ועליו נאמר כי שמי בקרבו ששמו כשם רבו מטטרון בגמטריאה שדי ׃ ושמעתי מהחרדיגאל תלמידי כי מטטור בלשון יון שליח ואולי כן הוא ׃

שמות כ״ג

מטרונית בבראשית רבה בבמה מקומות ששאלה מטרונית אחת את רבי פלוני וכן מעשה במטרונית אחת וסולי והוא לשון רומי כן קורין לאשה

Gen.3. Et consuerunt folia ficulneæ. Thargum וחטיטו uide in Radice חטט.

MAchal] Rabbini utunť hoc uocabulo pro remissione & expiatione. ut, Rabbi qui remittit ei, qui offendit ipsius gloriam, huic remissum est: Rex uerò qui remittit ei qui læsit gloriam eius, huic non remittiť. Et hoc uocabulum ómnino non inuenitur in Biblia, utimur autem nos in præcationibus nostris. ut, Parce nobis rex noster. Propitius esto nobis & remitte siue parce nobis. Inde uenit nomen Adiect. ut, Quia tu remittis Israëli & propitius es tribubus Ieschurun. Itē, Nomen substantiuū מחילה Germ. vergeben, uel, verzeihen. Italicè per donar.

MAchak] Etiam hæc Radix non inuenitur in biblia nisi tantum in uno loco. ut, Amouitq; caput eius, ubi abstersionem & amotionem significat. Hinc apud Rabbinos Lignum quo abstergunt id quod redundat in mensura מחוק uocatur, Germanicè ein Streichholtz. Hinc est, quod usurpant etiā in ea significatione qua usurpant præcedentem Radicem. ut, cum dicunt. Qui delet siue abstergit ea cōditione ut scribat, &c. Achab deleuit nomina Dei. Et in tali modo loquendi nunquam utuntur uoce מחה sed מחק.

Iud.5.

MItateron] Princeps facierū. Dicūt Rab. Angelū esse qui semper uideat faciē regis excelsi. de quo dictū sit illud in Exodo, Quoniam nomen meum intra ipsum est. Eò quòd simile nomen habeat cum domino suo, מטטרון enim Geometricè supputatū idem ualet quod שדי Et audiui ex ore Cardinalis qui fuit discipulus meus מטטור in græca lingua significare legatum & fortassis ita est.

Exod.23.

MAtronith] In Breschith Rabba in multis locis interrogat matrona quædā Rabbinū quendam. Item, Factum matronæ cuiusdam. uocabulū est Romanū, mulierem enim honestam & magnificā Matronam adpellāt,

גדולה וחשובה מטרונה שומר הפלגשים תרגום ירושלמי נטיר מטרוניתא נראה לי שהוא לשון יחידה ובלשון רבות מצאתי בבראשית רבה כל תשעים שנה שלא ילדה שרה היתה ככלה בתוך חופתה והיו מטרונות באות ושאלו בשלומה ונראה לי כי מטרונה כמו פטרונה והמם והפא מתחלפין אבל לא נמצא בלשון זכר מטרון כי אם פטרון

מיל רחוק מיל יתבאר בשרש פרסה עיין שם ׃

מין קראו רז"ל למי שאינו לו דת מין ׃ וכתב הרמב"ם ז"ל כי זה השם אינו נופל רק על צדוקי או ביתוסי ׃ ותמיה אני כי נמצא בספרי היונים שהיה אדם אחד שהיה שמו מאני ולא היה בעל דת ועל שמו נקראים כל הנמשכים אחריו מינין כמו מן אפיקורוס נקראו אפיקורסים כאשר יתבאר בשרש פקר ומין בלשון אשכנז ליי כמו למינהו ובלעז ריטיקו ׃

מבין הרבה הרגילו רז"ל במלה זו כגון מבין אתה אומר מבין שאפילו אחד וכו' והיא מלה מורכבת משתי מלות כאילו אמר מן אין שפירושו מאין בלא"ז בון וואנן ובלעז די אונדי וכתבו אותו ביוד אחת להפריד בינו ובין מבין שהוא לשון מכפר שכותבין אותו בשני יודין את על פי שאינו כדינו כי משקלי ענין בנין הנכתבים ביוד אחת שהוא מקום הא שרשית ׃

יחזקאל מ"ה **מנה** המנה יהיה לכם הוא שם משקל וכן
מלכים א' י' שלשת מנים זהב והמנה ששים שקלים אבל בדרז"ל המנה הוא מאה זוז כאמרם האלמנה גובה מנה והבתולה מאתים וגם זכרו המנה בענין המשקל שהוא הליטרא ׃

In plurali dicitur Matronoth.ut in Breschith Rabba. Per omnes nonaginta annos,quibus nõ peperit Sara,fuit tanquam sponsa in thalamo suo, ad quam ueniebant matronæ,& precabantur ei pacem. Porrò sunt qui dicunt, Matrona idem esse quod Patrona,mutatione literarũ Mem & Pe,quarum altera in alteram transit:non tamen inuenitur in masculino genere Matron,sed Patron.

MIL] Longum miliare.declarabitᷣ in Radice פרסה,

MIn] Rabbini,eum,qui uiuit sine lege,Min uocãt, Et scripsit Rambam (piæ memorię) hoc nomen tantum conuenire dici de Zaddukeo & Baiethosi, id quod ego miror,quum inueniatur in libris Gręcorum fuisse hominem quendam ,nomine Mane, qui uixerit sine lege, à quo omnes qui eum secuti fuere,Minin appellati fuerunt. sicut ab Epicuro uocantur Epicurei: ut explicabitur in Radice פקר Et Min in lingua Germanica significat Ley: ut, קעצריש Seinerley,Italicè Retiko.

MInain] Rabbini sæpe utuntur hac dictione,ut, Vnde habes quod ita dicis? Vnde est quod etiam unus,&c.Estq́ dictio composita ex duabus dictionibus, q.d. אין מן cuius expositio est פונן Germanicè von vuannen,Italicè deunde.Et scribunt ipsum cum uno Iod,ad distinguendum inter ipsum & inter מנין quod numerũ significat. Quod scribunt cum duobus Iodin, tametsi fiat præter Analogiam. Nam forma eius est בנין מנין quæ scribuntur cum uno Iod,quod ponitur loco He Radicali.

MAneh] Mna erit uobis.Item, Omnes minæ auri.
Ezech.45 Valet autem Mina sexaginta siclos. Verùm apud
1.Reg.10. Rabbinos Mina constituit centum zuzim.ut quum dicunt,Vidua colligit Minam, & uirgo ducentas. Et aliquando commemorant Minam pro pondere, quod constituit Litra (id est,Libra.) Minab-

דברים ח׳ **מנלן** מנלן להמן מן התורה שנאמר ויאכלך את
המן גם זו מלה מורכבת מן ב׳ מלות מן אן
שמואל א׳ י׳ ולן כמו אן הלכתם כמו אנה ולן תרגום של לבן
ובן קיש בנוסחאות שמצאתי כתוב באלף אחר הנון מנאלן
והוא מורכב מן שלשה מלות מן אן לן :

קהלת ד׳ **מסכן** טוב ילד מסכן טב רביא מסכן · וכל שאר
מסכן דקהלת מתורגם עניא · ורוב רש ודל
ואביון ומך דבמקרא מתורגמין בלשון מסכן וכן קורין
בלעז למי שהוא עני מאד מסכין :

מנת על מנת כן על מנת שאני אפרע לך פירוש
על תנאי בל״א מאייטונג ובלעז פאטו ולא
ד״ה ב׳ ל״א נמצא זולת מלת על ואולי הוא מן מנת המלך בדרך
רחוקה :

מסר זה השרש לא נמצא במקרא כי אם בפרשת
במדבר ל״א מטות שתי פעמים וימסרו : למסור · אבל
הרבה לשונות מתורגם בלשון מסירה ובפרט כל לשנא
בראשית ל״ט נתינה ביד כמו נתן בידו ורז״ל שמשו בו הרבה · כמו
משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכולי וקוראין
למי שמלשין את חבירו מוסר סתם לפי שמוסר אותו או
ממונו ביד גוים והרבוי אמרו בלשון רבות כגון המינין
והמוסרות וכן אמרו מלמד תנוקות וכן הבכורות מתעכבין
וכן עשרת הדברות וכן שלשה הדיוטות כלן בלשון נקבות

ומזה הלשון אמרו מסורת סייג לתורה והיא המסורת הכתובה סביב ספרי המקרא וכבר חברתי ספר נקרא מסורת המסורת ובארתי כל דינה ׃

מפה בדברי רז״ל מקנח ידו במפה וכן פורס עליו מפה הוא בגד פשתן לבן וכן קורין הבגד שפורסין על השלחן לאכול עליו מפה וכן נקרא בלעז מפה ובל״א צוועהל וכן אנחנו קורין המעטפות שגוללין בהן ספרי תורה מפות ובלשון רומי קורין לצורת העולם המצוייר מפה מונדי ונראה לי לפי שנוהגין לצייר אותו על בגד פשתן ולשטוח אותו בכותל להביט בו לפיכך נקרא מפה מונדו ואולי יש בו טעם אחר ואנכי לא ידעתי ׃

מצע בתוך חכו במצע מוריגיה בקרב היכלך ה״ב כ׳
במצע היכלך ומשקל אחר בתוך הגן תילים מ״ח
במציעות גינתא והתאר והבריח התיכון ואריח מציעאת בראשית ב
ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו לומר אמצע ולא מצאתי שמות כ״ו
כן בכל התרגום ׃

מקום נקרא הקדוש ברוך הוא מקום באמרם ברוך המקום לפי שהוא מקום הכל ואין הכל מקומו ובעלי הקבלה נותנים בו טעם אחר לפי ששם של הויה רוצה לומר שם של ארבע אותיות עולה בצירופו קפ״ו כמנין מקום וזהו צירופו י׳ פעמים י׳ ק׳ ה׳ פעמים ה׳ כ״ה הרי קכ״ה ו׳ פעמים ו׳ לו׳ הרי קס״א ה׳ פעמי׳ ה׳ כ״ה הרי קפ״ו

etiã est quòd dicũt, Hamosoreth sepes est legi. Atq; ea est Masoreth, quę scripta est in circuitu librorũ Biblię. Atqui iam librum ædidi, cui nomen est Masoreth Hamasoreth, in quo declaraui, quicquid concernit uocem מ.ס.

MAppa] Apud Rabbinos legitur, Tergit manum suam mappa. Item, Expandit super eam mappam. Vestis est linea & candida. Mappam quoq; uocant uestẽ, quam superponunt mensæ ad comedendum super eam, quo nomine & Italicè nuncupatur, Germanicè zvuehel. Hinc est quod nos pallia, quibus libros legis inuoluunt מפה uocamus. In lingua etiam Romana depictã formã mundi, Mappa mundi appellant. Et meo quidem uidere Mappa mundi uocatur, eò quòd solent eam in ueste linea depingere, quam postea expansam, à pariete suspendũt, ratio, qui inde considerari possit: aut fortassis alia subest ratio quam ego ignoro.

Iob 20. MAza] In medio palati sui. Tharg. במצע תורניה In
Psal. 48. medio templi tui. Tharg, בגומכה &c. Et in alia for-
Gene. 2. ma, In medio horti. Thar. במציעות גינתא Iterum in alia for
Exod. 26 ma, Et uectis intermedia. Tharg, מציעתא Reliqua autem uocabula תוך ferè per גו transferuntur. Cæterum Rabbini consueuerunt uti באמצע id quod tamen non inueni in toto Thargum.

MAkom] Deus sanctus benedictus apud Rabbinos מקום uocatur, ut quum dicunt ברוך המקום id est, Benedictus sit Deus, Eò quòd est ubiq; locorũ, nec tamẽ ullus locus illum capere potest. Porrò authores Cabalæ aliam perhibent rationem (cur dicatur מקום) ab eo nempe, quod nomen existentiæ, hoc est, Tetragrãmaton in numero cõstituat 186. quẽ numerum eundẽ cõficit & מקום. Cuius hęc est collatio. Iod 10. uicib. facit 100. He quinges facit 25

מקום מכל מקום שנהגו בו חכמים כבר כתבתי במלת הכי כי הוראתו כהוראת אפילו הכי ולא בא אלא במקום שבא להוציא דבר מכלל מה שפרט כבר באותו ענין וזהו פירוש מכל מקום כלומר שהוא נבדל מכל מקום וענין הנזכר ולכן על הרוב הוא בא אחר מלות אף על פי כמו שפי' רש"י על כראובן ושמעון
בראשית מ"ח יהיו לי אף על פי שנתחלקה הארץ למנין גלגלותם וכו' מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו ׃ ועוד אני אומר שלא נמצא אף על פי שלא שייך בטוב לומר אחריו מכל
שמות א' מקום כגון מה שפירש רש"י ואלה שמות וגומר שמנאן בחייהם בשמותם חזר ומנאן אחר מיתתם עד כאן לשונו והנה היה יכול לומר מכל מקום חזר ומנאן וכו' ודוק ותמצא בלשון אשכנז דענוך ובלעז נייענט דמאנקו ׃

מר אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל רב ומר מבבל וכל רבי מארץ ישראל ויש נוהגין לקרא מר בחולם ׃ ותמהתי אם כן למה לא נכתב בוי"ו
בראשית ל"ז ובמשקל אחר מרי תרגום בעל החלומות מרי חלמיא ׃
קהלת י"ב וכן הלשון רבים ׃ בעלי אסופות מרי דהלכתא והנקבה
מלכים ח' ג' מרת ׃ תרגום בעלת הבית מרת דביתא ׃ וכן קראו להקדוש ברוך הוא מרי עלמא ׃ ובמשקל אחר מרן דבשמיא הנון נוספת ואינה לכנוי המדברים כי היה צריך שתי נונין כמו שאומרין מרבנן ורבנן ועוד אדבר מזה בשרש רב ׃

Ecce iam habes 125. Iod ſexies numerata, facit 36. Ecce iam habes 121 He quinquies facit 25. Ecce ſic habes 186.

MAkom] Hoc uocabulũ, quo uti ſolent ſapientes, antea ſcripſi in dictione הכי, idem enim ſignificat, quod אפילו הכי id eſt, etiam ſi ita ſit. Neque uſurpatum uenit, niſi ubi poſt generalem ſententiam particulariter enarratam, aliquid excipitur. Vnde expoſitio מכל מקום perinde eſt, q.d. hoc ſeparatũ eſt ab omni loco rei cõmemoratæ. Hinc eſt quod plerunq; uenit poſt iſtã phraſim אף על פי id eſt, Tametſi, quamuis, &c. quemadmodũ uſurpat R.
Gen.48. S. in ſuo Peruſch, in hunc locum. Sicut Ruben & Simeon erunt mihi. ubi ſic dicit, Tametſi diuiſa ſit terra, iuxta numerũ capitũ, &c. Nihilominus tamen non uocant tribus, niſi iſti. Et amplius dico. Nuſq̃ inuenitur hæc locutio אף על פי ubi non bene ſequatur dicere מכל מקום ſicut eſt uidere in Peruſch Rabbi Schelomonis in hunc locum, Hęc
Exod.1. ſunt nomina filiorum Iſraël, ubi ſic dicit, Tametſi recenſuerit eos in uita eorum, idq; cum nominibus eorum. Repetit tamen, & recenſet eos poſt obitum eorum: Hactenus ille. Ecce ibi potuiſſet ſubiungere: nihilominus tamẽ iterum recenſet eos, &c. Proba & inuenies, Germanicè dennoch, uel, gleich vuol, Italicè Neijend de manco.

MAr] Dicunt Rabbini. Rab & Mar dicitur omnis qui eſt de Babilonia, Ribbi uerò quicunq; eſt de terra Iſraël. Et ſunt qui pronuntiare ſolent Mor cum Holẽ, quod ſi ita eſt, miror ego qui fiat, quod non ſcribatur cum Vau. Venit & in alia forma מרי cuius uſus eſt in Tharg.
Gen.37. ut, Dominus ſomniorum. Tharg. מרי חלמיא eandem for-
Eccl.12 mam habet & in plurali numero, ut, Magiſtri collectionum. Tharg. מרי הלכתא. Et in fœminino genere, Materfamilias. Tharg. מרת ביתא Simili modo & Deum benedictum uocant מרי עלמא. Iterum uenit in alia forma, ut, מרן דשמיא id eſt, Dominus cœli, ubi Nun litera eſt parago-

מרקליס הזורק אבן למרקליס שם עבודה זרה שכך היתה עבודתה ויש אומרים שהוא שם את שעבדו לו ברומי הנקרא מירקוריא ושאלתי עליו ואומרין שלא כך היתה עבודתו ׃ ונקרא מרקוריא על שם כוכב שהיו עובדין לו באמציעותו וגם על שם אותו כוכב נקרא הככת חי מרקוריא ואומרין שיש לו ממשלה עליו ׃

ראשית ל״ה ודברים כ״ג **משכון** אם תתן ערבון משכבא תרגו׳ וכן לעבוט את עבוטו למיסב ית משכביה ונקרא משכון בעבור שהוא שכן ביד המשאיל עד שיפרה ועשו ממנו פעל כאלו המים שרשית כגון דראובן שמשכן ביתו לשמעון וכן אמרו בית המקדש קרוי משכן לפי שנתמשכן בשני חורבנין וכן עשו בתיו תחלה ובתיו של תרומה כמו שכתבתי בשרש חלל ׃

משקיט קורין לכתיבה דקה רוצה לומר שאינה כתיבה מרובעת משקיט וזה ימים רבים שהגיד לי שהוא לשון ערבי פירוש דקה וכחושה ואחר כך נודע לי שאינו לשון ערבי כלל ושאלתי ליהודים רבים לועזים וצרפתים וספרדים ויונים וערביים וכלם קורין לה כן ולא ידעו לפתרו מה הוא ואנחנו האשכנזים קורין להם מעשיט ולא ידענו מה הוא ׃ ומצאתי בספרים שקורין לה כתב עגול ׃ ועוד יש כתב אחד שבא מן הערביים וקורין לה כתיבה מוטלאה ויש קורין לה כתיבה של חצי אותיות ומשימין היוד והויו בתוך הדלת והריש׃

gica nequaquam constituens affixũ pronominale tertiæ Personæ, aliàs haberet duo Nunin, quemadmodũ dicunt מינין & הנן, de quo amplius loquar in Radice הן.

MArkolis] Apud Rabbinos legitur, Qui proijcit lapidẽ ad Markolis. Nomen est idoli, cui talis erat cultus. Alij dicunt nomen esse dei cuiusdam, quem Romę colebant, qui alio nomine Mercurius uocatur, qua de re quum sciscitatus fuerim, responderunt, nequaquam talem fuisse cultum eius. Vocat autẽ Mercurius à planeta (Mercurio) quẽ tanquam mediatorẽ inter ipsos et planetã colebant. Eodem nomine planetæ Argentũ uiuũ מרקוליס uocatum est, eò quòd (ut dicũt) potestatem in illud habeat.

Gene. 38. Deut. 24. MAschcon] Si dederis pignus. Tharg. משכונא Item, Vt tollat pignus eius. Tharg. משכוניה Vocatur aũt משכון eò quòd quiescit in manu accommodantis, donec redimatur. Atque inde deduxerunt uerbum, perinde si Mem esset litera Radicalis, ut, Ruben qui oppignorauit domum suam Simeoni. Hinc est quòd dicũt, Domum sanctuarij משכן appellatam, ab eo quòd oppignorata fuit duabus desolationibus. Idem fecerũt cum Taph in dictione תחלים & תמורה sicut scripsi in Radice הלר.

MAschket] Scripturã paruã, hoc est, eam quæ non est quadrata משקט uocant. Et ante multos annos indicatũ mihi fuit, esse uocabulũ Arabicũ, & significare macilentũ et extenuatũ. Dein notũ mihi factũ est, omnino nõ esse uocẽ Arabicã. unde interogaui multos Iudęos, Italos, scilicet, Gallos, Hispanos, Gręcos, & Arabes, qui omnes quidẽ sic uocabant, sed ignorabant eius interpretationem. Ceterũ nos Germani uocamus משקט neque scimus quid sit, nisi quòd inueni in quibusdam libris, quod uocãt Scripturam rotundam. Est porrò & alia scriptura ab Arabib. profecta, quam uocant מערבית מעליקין. Alij uocant משקט לו דר מיודר ponũt enim Iod & Vau in medio Daleth & Resch.

etiam

גם בתוך הבית וכל האותיות דבוקות זו בזו והיא נהוגה בין
הספרדים מאד ׃

איוב ל'ב **מתן** ואליהו חכה את איוב תרגום הוה מתן ית
במדבר ט'ו איוב ׃ ובפסוק ויניחו אותו במשמר תרגום
ירושלמי בתריין הוה משה מתין וכולי עד למיהוי מתונין
בדיין לשון המתנה בלשון אשכנז לאבצים ובלעז פייאנו
ורוב לשנא תקוה דבאיוב משלי תלים מתורגם בלשנא
תהלים נ'ב המתנה כמו ואקוה שמך כי טוב ואמתין שמך ורבותנו
זכרונם לברכה שמשו הרבה בלשון המתנה ׃ והוא
בהפעיל המתין ממתין המתן אמתין וכולי בלשון אשכנז
ווארטן או בייטן ובלעז ספיטר ׃

נשלמה אות המם
על כן לאלהים נרומם

גנס נקראו האנשים קצרי קומה גנסים וכן תרגום
ויקרא כ'ג ירושלמי או דק או גנס וכן נקראו בלעז
גאנו או גינו ובלשון אשכנז צווערג ובלשון עברי
יחזקאל כ'ז נקרא גומד ׃ מן וגמדים במגדלותיך ׃ ויונתן תרגם
בראשית י' חפוסקאי והם הכפתורים וכן תרגם אונקלס ואת כפתורים
וית חפוסקאי ואולי הם קצרי קומה משאר אנשים ׃

שיר ד' **גנת** אתי מלבנון כלה כנשתא דישראל דדמיא
לגנפי וכן כל כלה דשיר השירים תרגום
גנפי וכן בדברי רז'ל בכרכי הים קורין לכלה גנפי ביש
ספרים כתיבין ביוד וביש ספרים בהא ׃

etiam in medio Beth, atque omnes literæ inuicem cohærent, alia cum alia. Atq; hæc scriptura ualde usitata est apud Hispanos.

Iob.32. MAthan] Elihu autem expectauit Iob, &c. Tharg.
Num.15. הוה מתין fuit expectans. Et in Versu, Et posuerunt eum in custodiam. Tharg. Hierosol. Duabus uicibus Moses moram traxit, &c. usq;, ut differrent in iuditio. Vocabulum hoc dilationem, siue expectationem significat, Germanicè langsam, Italicè Pesian. Vbicūq; item uocabulum קוה quod expectationem significat, in Iob, Prouerb. & Psalm. legitur, in Thargum plærunq; per המתינה transfertur. ut, Expectabo nomen tuum, quoniam bonū
Psal.52. est. Thargum, ואמתין טוב. Et apud Rabbinos frequens est hoc uocabulum, præsertim in Coniugatione Hiphil. ut, ממתין, המתין, ממתין, מתין &c. Ger. vuartē, uel beytē, Ital. spetar.

FINIT MEM, ET INCIPIT litera Nun.

NAnas] Homines paruæ staturę ננסין uocātur, quam uocem habet Tharg. Hieros. Leuit.23. ubi pro דק uoce Hebræa posuit ננס Eius usus est & in lingua Italica. ut, נאנו uel נני Germ. zvuerg.
Ezech.27. In Hebrea lingua uocatur גמד ut, Et pigmæi in turribus tuis. Ionathan reddidit per קפוטקאי qui sunt Captho
Gen.10. rim (id est, Capadoces) Similiter reddidit et Onkelus illud Et Capthorim per ית קפוטקאי Et fortasis sic adpellati fuerūt, quod fuerūt breuioris staturæ quam reliqui homines.
Gen.4. NAnaph] Veni de Libano sponsa. Thar. Synagoga Israēl, quæ similes es Nimphę. sic omne כלה quod in Cant. legit̄, in Tharg. per נינפי redditur. Similiter & apud Rabbinos legitur quod in ciuitatibus maritimis sponsam נינפי uocāt. Et in quibusdam libris legitur cum Iod: in alijs uerò cum He.

באה רז"ל הרגילו הרבה בזה הלשון באמרם אתרוג באה לולב באה ובלשון נקבה אשה באה דירה באה והוא ענין יופי והשם הנוי והכח והעושר וכבר דברתי בו בשרש יאה ואמרתי שאין הפרש בין נאה ויאה ׃

נבל בדברי רז"ל נבול פה וכן כל המנבל פיו פירוש המדבר דבר מגונה והוא לשון כי
בראשית ל"ד נבלה עשה ומשקל אחר נבלות מן אגלה את נבלותה
הושע ב' כלם לשון כעור וגנאי בלא שענטליך ובלעז ווילביאה ׃

נבלה כל לשנא נבלה שבמקרא איננו בא אלא על גוית בהמה וחיה ועוף שמתה ולא על גוית אדם שמת רק כשלא מת מיתת עצמו כגון ועמד
מלכים א' י"ג הארי אצל הנבלה ׃ וכן נבלת איש האלהים ׃ וכן והיתה
דברים כ"ח נבלתך למאכל וכן כלם לא נשאר כי אם אחד והוא יחיו
ישעיה כ"ו מתיך נבלתי יקומון שהוא מדבר על תחיית המתים ועל זה אני מתמיה מאד איך כנה את גופי הצדיקים השוכבי עפר בלשנא נבלה ואין ספק שיש טעם לחכמים ולבעלי הקבלה על זה ואנכי לא ידעתי ׃

נגה ספר מגה והגהה כתיבין בשרש הגהה ׃

נדוי נדוי וחרם ושמתא כלם ענין חרם זה גדול מזה ועוד אדבר מזה בשרש שמתא ופעל ממנו מנדין אותו והתאר מנדה והוא לשון ריחוק מן

NAeh] Rabbini frequenter usurpāt hoc uocabulū. ut נאה אכילה, נאה בית Et in fœ.g. Mulier pulchra, habitatio pulchra. pulchritudinem significat. Inde & nomē uenit נוי ut, Pulchritudo, diuitiæ & robur, &c. de quo locutus sum in Radice נאה ubi dixi quòd nihil discriminis sit inter נאה & נאוה

NAbal] Apud Rabbinos legitur, Turpe os. Item, Quicūq; habet turpe, siue peruersum os: hoc est, qui turpia loquitur. Estq; deductum ab illo, Quòd rem turpem, siue absurdam fecisset in Israël. Venit & in alia forma נבלות ut, Et discooperiam turpitudinem eius. Omnia significant abominationem & turpitudinem. Germanicè schentlich, Italicè Villania.

Gen.34.

NAbal] Omne נבלה quod in Biblijs legitur non uenit usurpatum, nisi de cadauere iumenti, bestiæ & uolucris mortuæ. Neque dicitur de cadauere hominis mortui, nisi eius, qui non naturali, sed uiolenta morte perijt. ut, Stabant iuxta cadauer. Item, Cadauer uiri Dei, Itē, Et erit cadauer tuum in cibum, &cęt. sic omnia alia excepto uno. ut, Viuent mortui tui, cum cadauere meo resurgent. qui locus loquitur de resurrectione mortuorum. Et ualde miror ego sup hoc, quomodo appellauerit (propheta) corpora iustorum mundorū quiescentium in puluere terræ, cadauer. Nec dubium est quin subsit ratio, quæ constat sapientibus & authoribus Cabalisticis, quam tamen ego ignoro.

1.Reg.13. ibidem. Deut.28. Esa.26.

NAGAH] Sepher Mugah & Hagahah descripta sunt in Radice נגה.

NIdui] Nidui, & Herem, & Schamatha, omnia significant Anathema: sed ita ut aliud alio maius sit. de quo amplius loquar in Rad. חרם. Inde Verbū uenit ut מנדה אותו id est, ꝓfligāt eū. Itē nomē Adie. מנודה id est, ꝓscriptus, ꝓfligatus. relegatus in exiliū: significat hęc uox ꝓpriè

ישעיה ס"ו / יחזקאל כ' — שונאיכם מנדיכם ・ וכן נדה היא ׃

נדן מה שהאשה מכנסת לבעלה בשעת הנשואין
נקרא נדן או נדוניא או נדונייתא ואומרים
יחזקאל א — שהוא בגדר מן לכל זונות יתנו נדה ואת נתת נדניך שהוא
דברים כ"ג — השכר הנותנים לזונה לכן תרגומם אגרא אתנן זונה תרגו'
אגר זניתא. וקשה לי כי הנדוניא היא להפך כי האשה
נותנת הנדוניא לבעל ׃

נוול אם פגע בך מנוול פירוש יצר הרע והוא לשון
איכה ג' — טנוף ・ והשם נוול תרגום מכל בנות עירי
מניוול בבנתא דירושלם קרתי ולכן נקרא האשפה נולי
דניאל ג' — כמו שנאמר בדניאל וביתיכון נולי יתשמון ובעזרא נולי
עזרא ו' — יתעבד בלשון אשכנז מישט ובלעז מנדיצאייו ׃

בראשית ל"ז — **נזף** ויגער בו אביו ונזף בו אבוהי וכן כל לשנא
רות ב' — גערה הנזוף לבית כמו לא תגערו בה לא
תנזפו בה ואשר אתם נזופים לבית הם לשון השמתה
והתאר נזוף וכן בפרקי אבות כל מי שאינו עוסק בתורה
משלי י"א — נקרא נזוף שנאמר נזם זהב באף חזיר ・ ונראה לי כי
הביאו זה המקרא לראיה כי כן נזם זהב באף ראשי
תיבות וסופי תיבות נזף והשם נזיפה ובלשון אשכנז אן
שריאן ובלעז חורוגא ׃

Esa.66. ut accipitur in isto loco, Odio uos habentes & expellen-
Leuit.20. tes uos propter nomen meum. Hinc est quod & mulier menstruata נדה uocatur.

NEdan] Id quod adfert uxor marito suo tempore nuptiarum uocatur נדן uel נדוניא uel נדוניתא Et dicunt quidam deductum esse ab illo Ezech. cap. 16. Omnibus quoq; meretricibus dant (uiri) donum. Tu uerô dedisti dona tua, &c. ubi mercedem significat, quæ dari solet
Deut.23. meretricib. Vnde & in Tharg. per אגרא quod mercedem significat redduntur. ut, Munus meretricis, Thar. Mercedē meretricis. Et sanè difficultatē hoc mihi parit, cū נדוניא contrariū significet, q; em̄ uxor marito tribuit נדוניא uocat̄.

NAual] Apud Rabbinos legit̄, Si irruerit in te turpis ille. intelligūt, Iezer Hara, id est affectū malū. uocabulū hoc inquinationē significat. Inde nomen uenit נוול
Tren.3. id est, inquinatio, seu deturpatio. ut, Propter omnes filias ciuiatis meæ. Tharg. Propter turpitudinē filiarū Hierusalem ciuitatis meæ. Hinc est quôd stercus נולי uocatur. ut
Daniel.3. in Daniele, Et domus in sterquiliniū, siue in latrinam pona-
Ezre.6. tur. Similiter in Ezra, Et domus eius fiat sterquilinium.

NAzaph] Et increpauit eum pater suus. Thargū
Gen.37. נזף &c. Sic quoque omne uocabulum גער quod sequitur Beth seruile, increpationem significat. & in Thar-
Ruth.2. gum per נזף redditur. ut, Et nolite increpare eam. Tharg. לא תנזפון בה. Quæ uerô non adstruuntur ad Beth, ea corruptionem significant. Inde uenit & nomen formale, siue Adiectiuū. Cuius usus est in Pirke Aboth. ut, Quicunque
Prou.11. non studet Legi, uocatur נזוף. Sicut dicit, Monile aureum in naribus porci, &c. Et uidetur mihi, q; adduxerint hunc Versum pro argumento, eô quôd literæ capitales harum dictionum נזם & זהב Item finalis in dictione באף constituant dictionem נזף Inde uenit nomen נזיפה Germanicè anschreyen, Italicè koruga.

אסתר ז' דניאל ו' עזרא ד' **נזק** בנזק המלך ואין לו דומה במקרא אך בדניאל לא להוי נזיק ובעזרא ומהנזקת מלכין לשון עונש ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה באמרם המזיק והנזק ותמהתי למה לא אמרו המזיק והמוזק עם המכה והמוכה ומזה נקראו השדים מזיקין שלפעמים מענשין הבריות על ידם בלא גישידהט ובלעז חונדרונאט ׃

בראשית מ' **נחתום** מעשה אופה תרגום עובד נחתום שר האופים רב נחתומין בלשון אשכנז בעק ובלעז פורנאר או פישטור ובדברי רז"ל נקרא פלטר אבל יש הפרש ביניהם עיין בערוך בערך פס ׃

רות א' **נטל** רוב לשון משא והגבהה מתורגם בלשון נטילה ויש מלשון לקיחה כמו וישאו להם נשים ונסבו להון נשין וכן שמשו רז"ל הרבה בלשון זה טול קורה בין עיניך ליטול את החלה וכן אשול יטול וכו' ׃

נטריקון נוהגים לקרותו נוטריקון ופירש בערוך הוא שכותבין אות אחת שמעשית סמן לכל דבר ובולי ואני קבלתי מפי הקרדינאל שהוא לשון יון וגם בלשון רומי קורין לסופרים נוטארי וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה קראו להם נוטרין ומזה נוטריקון פירוש ענין ספרות בלשון אשכנז האבצלייש כי כן דרך הסופרים לקצר וכותבין ב' או ג' אותיות וכל אחת עולה לתיבה אחת וכן פירש רש"י בנפתלי מדרש אגדה נוטריקון בתחבלה פה תפלתי לפני ׃

Esther.7. Daniel.6. Ezra.4.

NAzag] Damnum regis. Non amplius inuenitur in Biblia præterquam in Daniele.ut, Ne rex damno afficeretur. Et in Ezra.ut, Et nocens regibus. Idem significat quod ענש damnum, pœna. Cæterum Rabbini frequenter utuntur, ut cum dicunt, המזיק nocens הניזק qui damnum accepit. Et miror ego cur non dicunt המזיק & המוזק qua forma dicitur המכה & המוכה percutiens & percussus. Hinc & demones מזיקין uocantur, eò quòd aliquando per illos puniuntur siue damnum accipiunt homines Germanicè geschedigt Italicè Condumnat.

Gen.40. Ibidem.

NAchtom] Opere pistoris. Thargū עבד נחתום Item præfectum pistorum. Thargum רב נחתומין Germanicè Beck, Italicè furnar, aut pistor. Et apud Rabbinos uocatur פלטר Est tamen discrimen inter ea, uide in Aruch in Radice פטר.

Ruth.1.

NAtal] Plerunq; uocabulū נשא & הגביה in Thargum redduntur per נטלה quod accipere siue tollere significat. ut, Et duxerunt sibi uxores: Thargū ונסבו להון נשין. Et in hac significatione crebro utuntur Rabbini, ut cum dicūt. Tolle trabē ex oculis tuis. Vt tolleret placentā. Item. Tollam, tollet.

NOtarikon]. Solent (hanc uocem) pronunciare, Notarikon. Et in Aruch exponit Notariekon esse, cum una litera scripta signum est totius rei, &c. Atqui ego accepi ex ore cuiusdam cardinalis uocabulum esse græcum. In lingua quoq; Romana scribas נוטר uocant, cuius uocis usus est, & apud Rabbinos unde uenit נוטריקון quod idem ualet ac סופרים Germanicè Cantzleijsch. Hoc est, Mos est scribarum, ut scribant duas uel tres literas quarum unaquęq; constituit dictionem. Atq; ita explicat R.S. dictionē Napthali, ubi sic dicit, in Midrasch Agadah per נוטריקון tantū ualet, q.d. accepta est hîc oratio mea coram domino,

Pręterea

ויקרא ה׳ גם בשעושין מתיבה אחת שתי תיבות כגון כרמל כר מלא

במדבר כ״ב **נבה** מנביין לו מן המעות וכן אותי אוכל נבת בר
פירש רש״י שהוא לשון חסרון והוא לשון
הבאה ממש אלא שהוא מבנין פעל ואין לו דומה במקרא
כלשון אשכנז אב שלאגן ובלעז כהוגטאר ׃

נמך: בדברי רבותינו זכרונם לברכה מקום נמוך
שם תאר על משקל גדול ולא נמצא במקרא
תלים ק״ו ויש אומרים שהוא מן וימכו בעונם שרשו מכך עבין
שפלות בלשון אשכנז נידר ובלעז אבאשו ׃

נמס דוב לשון חוק ומשפט שאינו לשם שמים
ויקרא י״ח מתורגמין בלשון נמוס כמו ובחקותיהם לא
יחזקאל ה׳ תלכו ובנימוסיהון לא תהכון ובמשפטי הגוים ובנימוסי
שמואל א׳ ב׳ עממיא ומשפט הכהנים ונימוסי כהניא אבל בתלים
ומשלי כל לשנא תורה מתורגמין בלשנא נמוס כמו
תלים א׳ בתורת יי׳ חפצו ובתורתו וכו׳ בנמוס דיי׳ רעותיה ובנמוסי
משלי א׳ וכן תורת אמך נמוסא דאמך ׃ •

נסח בנוסחא אחרינא וכן נוסח הגט ודומיהם
דברים כ״ח מלשון ונסחתם מעל האדמה ובעזרא
עזרא ו׳ יתנסח אע מן ביתיה לשון עקירה והעתקת דבר ממקום
למקום גם הכתיבה מספר לספר נקרא העתקה עיין בשרש
עתק ומזה מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה הסח הדעת
והוא שמסיר אדם דעתו ולבו מענין לענין ׃

נסך: כל יין שנתנסך לעבודה זרה הוא נקרא יין
נסך והשותה ממנו לוקה מן התורה . משום
דברים ל״ג שנאמר אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם ובזמן
הזה אסרו חכמים אפילו סתם יינם של גוים משום כפת
פן נתנסך לעבודה זרה

Leuit.1. Præterea cũ ex una dictione duas faciunt.ut, כרמל, כר מלא

Deut.22. NAcca] Subtrahunt ei de pecunia. Item, Fortaſsis potero ſubtrahere ei. Rabbi Schelomo exponit per חסרון quod defectum ſignificat. Germanicè Abſchlagen, Italicè Seauntar: propriè percuſsionem ſignificat, idq; in Coniugat. Piel, neq; ſimilis uox ei amplius extat in Biblia.

NAmas] Apud Rabbinos legitur. Locus humilis. iuxta formã גמל, Neq; inuenit̃ in Biblia. Sũt tamẽ q̃
Psal.106. dicũt deductũ eſſe ab illo, Et depreſsi ſũt in iniquitate ſua

NAmas] Plerunq; uocabula חוק & משפט, quum nõ referunt̃ ad Deũ. In Tharg. transferunt̃ per נימוס
Leuit.18. ut, In Satutis eorũ non ambulaueritis. Tharg. ובנימוסי &c.
Ezech.11. Et ſecundum iuditia Gentium. Thargum. ובנימוס עממיא
Item, Iuditiũ ſacerdotum. Tharg. ונימוסי כהניא. Verùm in
1.Sam.2. Pſal. & prouerb. omne uocabulũ תורה in Tharg. per נימוס
Psal.1. traducitur. ut, In lege uoluntas eius, & in lege eius medita
Prou.1. tur, &c. Tharg. בנימוס דיי רעותיה ובנימוסי Item, Legẽ matris tuæ. Tharg. נימוסא דאמך.

NAſach] In Exemplari poſtremo. Item, Exemplar repudij. & ſimilia. deſumptum eſt ab illo, Atq; ex-
Deut.28. terminabimini de terra, &c. Et ab illo quod in Ezra legit̃,
Ezre 6. Exterminabitur lignum de domo eius, In his locis ſignificat eradicationem, & translationem de loco ad loco. Scriptura item, quę ex uno libro in alium transfertur, uocatur העתקה. Vide in Radice עתק. Hinc eſt quòd Rabbini dicunt הסח הדעת quòd dici ſolet, quũ bomo ahſtrahit animũ ſuum, & cor ſuum ab una re ad aliam.

NEſech] Omne uinum quod libatur Idolis, uocatur יין נסך, & qui bibit illud, dignus eſt iuxta legem ut uapulet: ſecundum illud, quod dicitur, Quorum adipẽ
Deut.23. comederunt, & quorum libamina biberunt. Hoc autem tempore prohibuerunt Rabbini in uniuerſum nõ eſſe bibendũ uinũ cum Gentibus, eò quòd dubiũ ſit num libatũ

 fuerit

וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַגּוֹיִם בִּזְמַן הַזֶּה אֵינָם בְּקִיאִים בְּטִיב עֲבוֹדָה זָרָה מִכָּל מָקוֹם הוּא אָסוּר לְפִי שֶׁהוּא דָבָר הַנֶּאֱסָר בְּמִנְיָן וְצָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ לְפִיכָךְ הוּא אָסוּר וְכָל שְׁאָר דִּינֵי יַיִן נֶסֶךְ מְבוֹאָר בַּפּוֹסְקִים וַאֲנִי אֵינִי כְּדַאי לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה ׃

נָעַץ עִנְיָן נְעִיצָה יָדוּעַ בְּדִבְרֵי רז"ל וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי הוּא לְשׁוֹן תְּקִיעָה כְּמוֹ וַיִּתְקְעֶהָ בְּבִטְנוֹ וְכֵן
שופטים ד' וַתִּתְקַע אֶת הַיָּתֵד וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְתוּרְגָּם
שופטים ל' בְּלִשָּׁנָא נְעִיצָה אֲבָל וַתִּצָּנַח בָּאָרֶץ וּנְעִיצַת בְּאַרְעָא בלע"ז
שופטים ל' שטיקן ובלעז פיקאר

נָפַח הָרוּחַ שֶׁל רֵיחַ רַע הַיּוֹצֵא מִפִּי הַטַּבַּעַת שֶׁלְּמַטָּה נִקְרָא נְפִיחָה בלא"ש בורץ ובלעז פיטו או הורייזא

נָפַק בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת שִׁמְּשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה בְּשֹׁרֶשׁ זֶה בִּלְשׁוֹן יְצִיאָה וְהוֹצָאָה כְּמוֹ לְאַפּוֹקֵי דְּרַבִּי נָתָן פֵּירוּשׁ לְהוֹצִיא מִן הַכְּלָל מַה שֶּׁאָמַר ר' נָתָן וְכֵן נַפְקָא מִינֵּיהּ פֵּי' יוֹצֵא מִמֶּנּוּ וְכֵן מַאי נַפְקוּתָא ר"ל מַה תּוֹעֶלֶת יוֹצֵאת מִזֶּה וּבַמָּסוֹרֶת מַפִּיק הא או ויו או יוד פֵּירוּשׁ כְּשֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתָם מִן הַפֶּה בְּסוֹף
משלי ג' הַתֵּיבָה תַּרְגּוּם שֶׁל וּמוֹצִיא דִּבָּה וּמַפִּיק טִיבָא ׃

ויקרא י"ח **נַפְקַת בָּרָא** תַּרְגּוּם הַכְּזוּבָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ הַכְּנַפְקַת בָּרָא פֵּירוּשׁ יוֹצְאַת בֵּית חוּץ
וְיֵשׁ זוֹנָה דִּמְתוּרְגָּם זַנִּיתָא וְיֵשׁ מְתוּרְגָּם מְטַעְיָא וְיֵשׁ
דברים כ"ג מְתוּרְגָּם פּוּנְדְּקִיתָא וְכֵן לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה בִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא

fuerit Idolis nec ne? Et licet dicant Gentes, quod hoc tempore non seruiant idolis nihilominus tamen prohibitum est, eo quod res est, quæ phibita fuit per certũ numerũ Rabbinorum. Vnde necesse est aliũ adesse numerũ ubi soluendum est, quod priores illi statuerunt. Hinc prohibitum est uinum Nesech, & omnia reliqua ad ipsum pertinentia, sicut explicatũ est apud authores (quos Hebr. פוסקים à determinãdo nominãt) Neq; mihi licet hac de re plixius agere.

NAaz] Significatum נעיצה notum est apud Rabbinos. Et in lingua Hebr. idem significat, quod תקיעה
Iud.4. id est, infictio. ut, Infixitq; illum in uentrem eius. Item, In-
Ibidem. fixit clauum. & similia. Nec unum ex eis in Thargum per
Ibidem. נעיצה redditur, præterq; illud. Et infixit in terra. Thargum, ונעיצת בארעה German. stecken, Italicè phikar.

NAphack] Rabbini hanc Radicem in multis locis usurpãt pro egresione & productione: (hoc est pro eo quod sequitur, uel colligitur ex aliqua re) ut, לאפוקי דרבי נתן id est, Excipiendum est de hac summa: id quod dixit Rabbi Nathan. Eiusmodi locutio est מאי נפקא מינה Sensus est, Quid egreditur (id est sequitur) ex eo? Item, מה נפקא, id est, Quæ utilitas prouenit inde? Et in Masoreth legitur, Mappik He, uel Vau, uel Iod, Sẽsus est, Cũ pferũt istas literas ore in fine dictionis tũc sonus iste (uocat Mappik He, uel Vau, uel Iod) Item ubi Textus Hebraicus ha-
Prou. 10. bet, Qui profert conuitium. Thargum habet ומפיק טיבא.

NAphkath Bara] Vbi textus Hebraicus habet:
Gen.34. Nunquid quasi cum meretrice aget cum sorore nostra. Thargum dicit הנפקת ברא Cuius expositio אשה שהיצאת חוץ id est, quæ exit foras, id est, Vagatrix. In quibusdam tamẽ locis uocabulum זונה in Thargum per נפקת ברא redditur in alijs per פונדקיתא. In alijs per מטעיתא. ut, Et non
Deut.23. erit scortum de filiabus Israël. Nec erit scortator de filiabus

דברים כ"ג יהיה קדש תרגום ירושלמי לא תהי בפחת ברא וגומר ולא
יהי בפיה בר ותמהתי על שתרגם בר ולא ברא שהוא
תרגום של חוץ שהוא שוה לזכר ולנקבה גם יש לתמוה
מלכים א' יד על יונתן שתרגם וגם קדש היה בארץ וכן ויתר הקדש
מלכים א' טו וכן ויעבר את הקדשים כלן תרגו' בפקת ברא בלשון נקבה

נצל התנצלות הוא טענת דברים שטוען אדם נגד מי שהאשים אותו ונחשדו בדבר מה והוא אומר שאינו כן ומביא ראיות וסברות לדבריו יהיו אמתיים או לא וכן אמר החכם חבל התנצלות מי שבא להתנצל אם אמת או שקר והוא לשון הסרה מן ויתנצלו בני
שמות ל"ג ישראל את עדים שתרגומו ואעדיאו ותמהתי איך
לא נמצא לשון התנצלות בכל דברי רז"ל בלשון אשכנז בור ענטשוורן ובלעז אשקוזאר ׃

נצרי הנוצרים אומרים שישו נולד בבית לחם ונתגדל בעיר הנקראת בלשונם נצוריט ׃ ובלשוננו נצר אף על פי שלא נזכר שמה במקרא והם אומרים שהיא בארץ הגליל רחוק מירושלם דרך שלשת ימים ולכך קוראים אנחנו הגוים המאמינים בדתו נוצרים ׃

נקב בדברי רז"ל והוא צריך לנקביו אל ישהה אדם נקביו ׃ כן כנוי רז"ל הוצאת הזבל והשתן וקראו לזבל נקבים גדולים ולשתן נקבים קטנים ולכן נקראת האשה נקבה בשביל הנקב שבה ׃

Deut.23. Nec erit ſcortator de filiabus Iſraël. Thargum Hieroſol. לא תהי נפקת ברת יגו׳ ולא יהי נפיק בר. Et miror cur tranſtulerit בר & non ברת quod in Thargum reſpondet חוץ Hebræo: eſtq́ꝫ cōmune ad marem & fœminam. Sic etiam ad-
1.Reg.14. mirandum eſt. Quod Ionathan, Et ſcorta maſculina erant
Ibid.24. in terra. Item, Reliquias ſcortatorum, &c. Item, Et ſuſtulit
Ibidem 15. ſcortatores de terra, &c. in omnibus iſtis locis reddidit per נפקת ברת in fœminino genere.

NAzal] התנצלות uocatur argumentatio uerborum, qua quis nititur contra eum, qui ipſum accuſat, & ſuſpectum habet in aliqua re, negans hoc ipſum uerum eſſe: adducendo argumenta & coniecturas contra uerba illius, ſiue ea uera ſint, ſiue non uera. Hinc eſt quòd dicit ſapiens quidam, Accipe excuſationem ab eo, qui uenit ut ſe excuſet, ſiue ea uera ſit, ſiue minus. Significat autem hæc uox propriè ablationem, deſumpta ab illo loco, Et tu-
Exod.33. lerunt à ſe filij Iſraël ornamenta ſua. ubi Thargum habet ואתנצלו Porrò miror quòd hæc phraſis apud omnes Rabbinos non inueniatur Germanicè Verantvurten, Italicè Aſchcuſar.

NOzri]. Dicunt Chriſtiani Ieſum natum eſſe in Bethlehem, & educatum fuiſſe in ciuitate, quæ in lingua eorū Nazareth, in noſtra uerò Nezer uocatur. Tametſi nomen eius non ſit commemoratum in Biblia. Ipſi autem dicunt quòd ſita ſit in terra Galileę, itinere trium dierum à Hieruſalem diſtans.

NAkab] Apud Rabbinos legit̃, Neceſſe eſt ut leuet aluum. Item, Non differat homo cacationem ſuam. ſic cognominare ſolent Rabbini excrementum ſtercoris. necnon & urinam. Vocant autem unde ſtercus exit foramina maiora. & unde urina exit, foramina minora. Hinc eſt ꝙ mulier נקבה uocatur, propter foramen quod habet.

נקט בחוט האי כללא בידך פירוש קח זה הכלל בידך וכן אמרו לשבא מעליא נקט פירוש
אסתר ט' לשון משובח לקח וכן בפסוח ומרדכי יצא תרגום ירושלמי וכהניא נקיטין חצוצרתא בידיהון ׃

נרתק יתבאר בשרש תיק עיין שם ׃

נשוי מי שאין לו אשה נקרא פנוי ובשיש לו אשה קורין לו נשוי ואין לשאל למה קורי אותו נשוי בלשון פעול והלא האשה היא הנשואה והוא
רות א' הנושא שנאמר וישאו להם נשים אלא כן נהוג כדברי רז"ל שאומרים הפעול במקום פועל והוא כדמות תואר וכן אמרו כפוי טובה הוא תואר במקום כופה וכן היה רכוב על החמור הוא תואר במקום רוכב ׃

בשלמה אות הנון בשם אל רחום וחנון ׃

אות הסמך

מלכים א' י"ב **סבב** כי היתה סבה מעם יי' הדגש במקום הכפל פירוש הקב"ה היה מסבב הדבר ורז"ל קראו לסבה גרמא ובספרים חיצונים עלה וקורין להקב"ה עלת העלות או סבת הסבות בלא"ז אורזאך אלר אורזאכן ובלשון רומי קויזה קויזארום ׃

סבלונות כן קורין הדורון ששולח החתן לכלה והוא לשון סבל ומשא וכן פירש רש"י
שמות א' סבלות מצרים משא מצרים ונמצא משא בלשון מתנת
ראשית מ"ג כמו וישא משאת פירוש ויתן מתנות ׃

NAkat] Accipe hanc regulam in manum tuam. Idem ualet, q.d. נקט זה הכלל בידך Hinc est etiã quod dicunt, Vocem insignem accepit, Hoc est, נקט שם טובה לקח Est etiam usus eius in Thargum Hierosolymitano
Esther. 9. in hunc Versum, Et Mardocheus egressus est. Thargum, Et sacerdotes acceperunt tubas in manus suas.

NARTHEK] declarabitur in Rad. רתק ubi uide,

NAscui] Qui non habet uxorẽ, uocatur פנוי, Cui uerò uxor est illum נשוי appellant. Nec interrogandum est, qua de caussa ipsum maritum uocant נשוי in participio præterito, q.d. ductus, quum tamen ipsa sit quæ ducatur. Ipse uerò qui ducat. secundum illud quod dici-
Ruth. 1. tur, Et duxerũt sibi uxores. Verùm sic mos est apud Rabbinos, qui usurpant participium præteritum loco participij præsentis, habetq́ similitudinem cum nomine formali siue Adiectiuo. Simili modo dicunt כפוי טובה quod est nomen adiectiuũ, loco כופה. Item רכוב על החמור pro רוכב, &c:

FINIT LITERA NVN,
& incipit litera Samech.

1. Reg. 12. SAbab] Quia fuit caussa à domino, Ibi Daggesch reprẹsentat Beth geminatũ. Est aũt sensus, Deus fuit causa huius rei. Cæterũ Rabbini caussam גרמא uocãt. Et in libris prophanis עלה nuncupãt. Hinc est quod Deum עלה העלות uel סבה הסבות id est, caussam caussarũ uocant, Germ, vrsach aller ursachen. Latinè causa causarum.

SAblonuth] Sic uocant donum, quod mittit sponsus sponsę. Et significat sarcinã & onus. Atq́ ita exponit
Exod. 6. R.S. סבלות מצרים per משא מצרים id est, Onus Aegyptiorũ. Est & ubi משאת pro מתנה id est, munere usurpatur. ut, וישא משאת Sensus est, Et dedit munera.

Sabar

בראשית מח **סבר** לא פללתי תרגום לא סברית פי' לא חשבתי
ורז"ל שמשו בזה הרבה בשם התאר כמו
דניאל ז' סבור הייתי סבורים היו ובדניאל ויסבר להשניא זמניא
והשם סברה והוא ענין מחשבה ודעת בכונה ויש מפרשים
מזה סברי מורי שאומרים על היין פירוש תנו דעתכם
ומחשבותיכם על זה כמו שכתוב בספר כל בו בסימן כ"ה ׃

בראשית לג **סבר** סבר פנים יפות תרגום את פני לבן ית סבר
תהלים ד' אפי דלבן וכן אור פניך ה' נהור סבר אפך
ובדברי רבותינו זכרונם לברכה מסביר לו פנים ונראה לי
שהוא קרוב לענין ראשון לשון סברה ׃

סגן המשנה לכהן גדול נקרא סגן ובסמיכות
ירמיה כ"ט סגן כמו נגיד פקיד בבית ה' ׳ מתורגם
אסתר ח' סגן כהניא ובפסוק בימים ההם כשבת בתרגום ירושלמי
חד לכהנא רבא וחד לסגן כהניא ולא מצאתיו בלי
ירמיה נ"א סמיכות והוא לשון פחות וסגנים שהם משנים למלך ׃

סדר זה השרש לא נמצא בפסוק רק פעם אחת
איוב י' בלשון רבים צלמות ולא סדרים ׳ ובדברי
רבותינו זכרונם לברכה נמצא הרבה והשם סדר וכן יש
קורין לכל פרשה מהתורה סדר או סדרא גם לכל התלמו'
שתא סדרי משנה שהם סדר מועד וסדר נשים וסדר
נזיקין וסדר זרעים וסדר טהרות ׳

Gen.48. SAbar] Non putaui. Thargum סברית לא hoc est, nō cogitaui. Rabbini utuntur in hac significatione pro nomine formali. ut, סבר הייתי arbitratus fui, סבורים היו arbi
Daniel.7. trati fuere. Et in Daniele legitur, Et putabit se posse mutare tempora. Inde & nomen substantiuũ uenit סברא quod cogitationem & rectam opinionem significat. Ab illo quidam exponunt illud סברי מרי quòd dicunt super (benedictione) uini. Cuius sensus est, Aduertite huc animum, & cogitationes uestras, ita explicatum scribitur in libro (cui nomen est) כל בו signo .20.

Gene.31. SAbar] Aspectu uultus pulchro. Faciē Laban. Thar.
Psal.4. Aspectum uultus Laban. Lux uultus tui Dñe. Thar. Lux aspectus uultus tui Dñe. Et Rabbini dicunt סבר פנים Et uidetur mihi quòd uicinitatem habeat in significatione cum præcedenti uocabulo סברא.

SEgen] Secundus à sacerdote magno uocabatur סגן Et in regimine dicit' סגן Segā Præpositus & princeps
Hiere. 20. in domo Domini. Thargum, סגן כהנא ממנא. Item in
Esther.1. Versu, Cum sederet rex. Tharg. Hierosol. Vnam sedem pro magno pontifice. Alterā p eo qui secūdus erat à pontifice. Nec inuenio extra constructionem. Eius usus est &
Hier.51. apud Hieremiam, cap. 51. פחות וסגנים ubi per Seganim intelliguntur qui sunt secundi à rege.

SAdar] Hæc Radix tantum semel in Biblijs inueni-
Iob 10. tur, idq; in plurali numero. ut, Vmbra mortis, & ubi non sunt ordines. Apud Rabbinos uerò sæpe inuenitur nomen סדר Hinc est quod quamuis Parescha ex lege סדר uel סדרא uocant. Totam item Thalmud in sex ordines diuidunt. qui sunt Seder Naschim, id, ordo mulierũ, Seder Nezikin, id est, ordo damnorum. Seder Zeraim, id est, ordo seminum, Seder Teharoth, id est, ordo purificationum,

וסדר הדשים ולא בא ממנו פעל רק בבנין פעל הדגוש סדר סדרת מסדר מסדר סדר אסדר ובלעז אורדינו ובן בלשון אשכנז אורדינבצא ׃

סרד ברזל החזן היה מביא בכורד פירוש בבגד ובן הבין סורר והבין הזה ידוע ברזל ועוד

תת ג׳ אבאריהו בשרש קנה ותרגום הבי המשפחת הבי סודרא

במות ל״ד ובן על פניו מסוה תרגום ירושלמי סודרא ׃

סטן תמצא בשרש שטן עיין שם ׃

סיג הוא גדר וגבול מלשון סוגה בשושנים המתורגם דסייגולהון עזרא הכהן וזרבבל וישוע וכולי בלא״ צוין ובלעז פראטא ותרגום ירושלמי גדר מזה וגדר מזה סייגא מן דין וסייגא מן דין וי״ש ספרים כתיב וסגייא והוא טעות סופר ׃

סיים ענין השלמת הדבר ותכליתו בלשון אשכנז אויפ הורן ובלעז ציסאר ולא שמשו בו רז״ל רק בבנין פעל סיים סיימת מסיים אסיים וכולי והשם סיום

תלים קי״ח **סיע** רוב לשנא עזר וסעד מתורגם בלשנא סיוע

תלים כ ובפרש בתלים כמו ויאי עזרני ויאי סייעני

זכרים ח ומציון יסעדך יסייעינך ובן והם עזרו לרעה מסייעו לאבאשא ׃

סיע ענין חברותא תמצא בשרש סעה ׃

מקבים כ **סיית** שולף חרב שלפי סיפא ודומיהו מעשים אבל בלשון רבות כלן מתרגמין בלשון סיית ׃

תלים מב **סך** כי אעבור בסך לשון מבין ואין לו דומה במקרא ובדברי רז״ל סך חשבון סך הכל בלא״ צאל ובלעז

& Seder Kadoſchim, id eſt ordo ſanctificationum. Nec ab eo uerbum uenit, niſi in Coniugat. Piel dageſſata. ut, סדר ordinauit, סדרת ordinauiſti מסדר ordinās מסודר ordinatus סדר ordina אסדר ordinabo, Italicè ordino. Similiter & Germanicè Ordinantz.

SVddar] Aedituus fuit eleuans linteum. hoc eſt, ueſtem. Item poſſeſsio סודר. notum eſt hoc genus poſſeſsionis apud Rabbinos, De quo iterum tractabo in

Rut, 3. Radice קרב Adhibe pallium. Thargum, הבי סודרא.

Exod. 34. Item, Poſuit uelamen ſuper faciem ſuam. Thargum Hierolymitanum סודרא.

SATAN] Inuenies in Radice סטן ubi uide.

Can. 6. SEiag] Sepē & terminū ſignificat. Deductum eſt ab illo, Qui cirūſepitur roſis. ubi Thargum habet, Sepē

Num. 22. fecerūt eis, Ezra ſacerdos, Zerobabel, & Ieſchua. Germ. zaun, Italicè phrata. Eratq; hinc & hinc maceria. Tharg. Hieroſolymitanum סייגא מן דין וסייגא מן דין. Et in qubuſdā libris ſcriptum eſt סגיא, quod errore ſcriptoris contigit.

SIiem] Perfectionem rei, & completionem eius ſignificat, Germanicè auff hœren, Italicè ceſſar. Neq; uſurpant Rabbini, niſi in Coniugat. Piel. ut, Ceſſauit, ceſſauiſti, ceſſant, ceſſabo, &c. Inde Nomen סיום ceſſatio.

Pſal. 118. SIia] Ferè uocabulum עזר & סעד in Tharg. per סעד

Pſal. 29. redd ūtur, præſertim in Pſalmis, Dominus autem adiuuit me. Tharg. סעייני Item, Atque de Zion ſuffultiat te.

Zach. 1. Thar. סמיך. Ipſę cooperatę ſunt in peius. Thar. מסייען לבישתא

SIA] Societatē ſignificat. & inuenies in Rad. סיע.

Iudi. 20. SAieph] Educēs gladium. Tharg. שלפי דסייפא & ſimilia. Pauca inueniūtur in ſingulari numero, ſed mul

Pſal. 42. ta in plurali, quæ omnia transferuntur per סייף.

SAch] Qui tranſibam in numero. Vocabulum hoc numerum ſignificat, Neque amplius inuenitur in Biblia. Et apud Rabbinos סך pro חשבון uſurpat. ut, סך הכל id eſt, ſumma omniū, Germanicè zal, Italicè numero,

גומרו ולפעמים הוסיפו בו מם ואמרו סכום בבשרש שלפניך ׃

סכום כמו סכום מקח וכן במסורת סכום פסוקי דספרא וכן ותוכן לבנים תתנו ׳ תרגום וסכום לבניא תתנון כן מצאתי בכל הנוסחאות הסמך קמוצה והכף בחולם ׃ שמות ה׳

סכם לשון הסכמה והוא השואת דעות בני אדם יחד באמרם הסכימו פלוני ופלוני וכן על דעת עצמו יוכל אדם לומר הסכמתי לעשות כך וכך ואין משמשין בו רק בהפעיל הסכים מסכים מסכם וכו׳ והשם הסכמה והוא כמו מסכנא ועוד אזכרנו בשרש סכן ואולי לשון הסכמה נגזר מלשון סכום חשבון דלעיל ופירוש הסכמתי עשיתי חשבוני כך וכך ׃

סכן ושמת שכין בלועך את על פי שהוא בכתב בשין הוא כמו סכין בסמך כמו מלא כרשו כמו כרסו ומלין אחרים הכתובין שין במקום סמך ובמוגין על פי המסורת ׃ משלי כ״ג ירמיה כ״א

סכן הפשן מתערג בשעת סכנה ויש מפרשים מזה ובוקע עצים יסכן בם פירו׳ יעשה עצמו בסכנה וכן אמרו בהמה מסוכנת פירוש הנוטה למות בלעז פריגול ובלא״ ועריליד ואולי סכנה נגזר מלשון סכין דלעיל וכן אומרים משל הרויט סכין ביד שוטה סכנה ׃ קהלת י׳

סכר בדברי רז״ל ברביתי היו מתענין מפני האסכרה שלא תפול בתינוקות והוא חולי שסותם פי

& aliquando adijtiunt Mem, & dicunt מסכם, sicut est uidere in sequenti Radice.

Exod. 5. SEchum] Summa cōtractus. Item, in Masoreth, Sum̄a Versuum libri. Item, Summam laterum dabitis. Tharg. סכום &c. Sic etenim inueni in omnibus exemplaribus Samech scilicet cum Camez & Caph cum Holem.

SAcham] Consensum significat, qui est, ubi homines sententias in unum conferunt, ut quum dicunt, Consenserunt ille & ille. Potest item usurpari, ubi quis de sua ipsius sententia loquitur. ut, Cōsensi, siue statui facere taliter & taliter. Neq; uti eo solent, nisi in Coniugatione Hiphil. ut, הסכם, הסכים, מסכים &c. Inde nomen הסכמה consensus, adstipulatio, Et perinde est ac si diceretur הסכון de quo iterum mentionem faciam in Radice סכן. Et fortassis uocabulum הסכמה deductum est à præcedenti Radice סכם quæ summam, siue supputationem significat. ut sensus sit הסכמתי id est, feci rationem seu supputationem meā taliter & taliter.

Prou. 23. SAccin] Pone cultrum in gutture tuo. Tametsi (hoc in loco) scribatur cum Schin. Nihilominus tamen idē ualet quod סכין cum Samech. Sicut etiam fit in isto loco,

Hier. 51. ושכרו פלח pro סכרו Et id genus aliæ dictiones inueniunt̄, in quibus Schin scribitur loco Samech, quæ numerantur iuxta Masoreth.

Eccl. 10. SAcan] Sathan accusat in hora periculi. Et sunt, qui inde deducunt illud in Ecclesiaste, Qui secat ligna, uulnerabitur ab eis, id est, Accerset sibi ipsi periculum. Hinc est, quôd dicūt מסוכן למות id est, quod inclinat ad mortem, Italicè periclo, Germanicè gferlich. Et fortassis סכנה deductum est à סכן præcedenti Radice. Inde nata est uulgò iactata sententia, Gladius in manu stulti, periculū est.

SAcar] Apud Rabb. legit̄, Quarto die ieiunabātpropter הסכנה ne caderet in pueros. Morbus est, qui

 obtu-

הקנה שבצואר וימות האדם לפי שעה ונראה לי שלשון
אסכרה נלקח מלשון ויסכרו מעינות תהום לשון כתימת בראשית ח׳
וכן נקרא בלעז אסכראנצייה והוא היה בתחלת הבריאת
טופל בתנוקות ואחר כך גם בגדולים וזה לפעמים כשהחיי
מתעטשין פורחת רוחם ומתו לפיכך בא המנהג כשאדם
מתעטש אומרים לו אסותא או רפואה וראיתי בספרי
רפואות הורין לאסכרה בלשון עברי מחנק וכן אמר איוב
ותבחר מחנק נפשי ויש פותרים מזה וילך אל ביתו ויחנק איוב ז׳
דאחיתופל ורוצה לומר שבא לו זה החולי מרוב עצבון שמואל ב׳ י״ז
רוח ודאבון נפש שהיה לו מפני שלא נעשית עצתו ומת
במחנק ואומרים זה לפי שלא יתכן לאיש חכם ונבון
כמוהו שיחנק את עצמו

סלע

מחצית השקל בשקל הקדש פלגות סלעא שמות ל׳
בסלעא קודשא ובלשון רבים שלשים
שקלים תלתין סלעין ואמרו רז״ל כל כסף האמור בתורה ויקרא כ״ז
סתם סלעים ודנביאים ליטרין ודכתובין קנטרין חוץ
מכסף עפרון וכבר כתבתי בשרש זוז כי כל סלע ארבעה בראשית כ״ג
זוזים עיין שם ואולי המטבע הנקראת בלשון אשכנז
שילינג נלקח מלשון סילעין דכסף

סלק

בדרז״ל יסלקוהו מן הנכסים פירוש לשון
העברה והעתקה תרגום ויעתק משם ואסתלק בראשית י״ב
מתמן וכן ויעל מעליו ויסתלק מעלוהי וכן השלך הס ירמיה
פי׳ רש״י השלך וסלק וכן תרגומו רמי וסליק וכן רוב לשון עמוס ח׳

obturat os fistulæ cibalis, quæ est in collo, quo morbo homo correptus in hora moritur. Et uidetur mihi hoc uocabulū desumptū esse ab illo, Et obstructi sunt fontes abyssi: ubi obturationem significat. Sic quoq; uocatur & in Italica lingua Ascerātia. Morbus iste ab exordio conditi mūdi, primū omniū inuasit pueros. dein etiā adultos. & hoc interdum quū sternutarent, tū euolabat spiritus eorum, & moriebantur. Vnde profecta est consuetudo, ut homini sternutanti dicant אסותא uel רפואה id est, salus. Et uidi in libris medicinal. quod אסכרה uocāt חנק cuius uocis usus est in Iob, Et elegit anima mea מחנק id est, strangulationē. Sunt itē qui in hac significatione exponunt illud 2. Sam. 17. de Achitophele. Et præcepta dans domui suæ, strāgulatus est. ubi dicunt quòd morbus iste inuaserit eum ob nimiam animi tristitiam & dolorem, quo fuerit affectus, eò q; nō successisset consiliū eius, & q; perierit strāgulatione. Hoc aūt ideò dicūt, q; putant absurdū esse dicere de uiro sapiente & prudente, qualis ipse Achitophel erat, quòd seipsum suspenderit.

Gen.8.

Iob 7.

SEla] Dimidiū Siclū iuxta siclū sanctuarij. Thar. סלעא בסלעי קודשא Et in Plur. num. Triginta siclos. Tharg. תלתין סלעין. Et dicunt Rabbini, Omne argentum, cuius in lege mentio fit, absolute siclos intelligi. Quòd uerò in ꝓphetis cōmemorat̄ ליטרין esse, & q; in Hagiographis talenta esse, excepto talento, cuius mentio fit apud Ephron. & antea scripsi in Radice זז quod omne סלע ualeat quatuor זוזים Vide ibi. Et fortassis moneta, quæ à Germanis Schilling uocatur, deducta est à uoce סלעין דכסף.

Exod.30.
Leuit.27.
Gen.23.

SAlak] Apud Rabbinos legit̄, Recedant à lateribus. Vocabulum hoc transitionem & translationem significat. Thargum, Et transferens inde, &c. Thargum, ואסתלק מתמן Item, Et recedat à nobis. Tharg. ויסתלק מעלנא. Item, illud in Amos, cap. 8. מה הסלק R.S. exponit הסלק וסלק sicut & in Thar. reddit רזו נסלק Et plerūq; uerbū סלק in Cōiug. Kal,

Gen.12.
Hier.21.

סליה בבנין הקל מותרגם בלשון סליקא בעבר ובבינוני
שמות יט כמו ומשה עלה ומשה סליק אשר אתה עולה שם דאת
סליק תמן אבל המקור והצווי והעתיד מותרגם בלשון
סק בחסרון למד עיין בשרש סק ׀

סלק

לשון הפסקה וסוף וכן נוהגין לכתוב בסוף
הספר סליק פירוש נשלם ונפסק וכן נוהגין
לטעם סוף פסוק סלוק לשון הפסקה וכן הפיוט שאומרים
ביום טוב בשמונה עשרה קודם הקדושה נקרא סלוק ועקר
שופטים ג׳ הלשון הוא מלשון שתיקה תרגום של ויאמר הס ויימר
עמוס ח׳ סליק וכן השליך הס רמי וסליק ׀

סם

שמות ל׳ קח לך סמים תרגומו בוסמין כמו בשמים
ולא נמצא בלשון יחיד רק בדברי רז״ל סם
ירמיה יא פלוני יפה לו סם המות וכן תרגום נשחיתה עץ בלחמו
נרמי סמא דמותא במיכליה ויש הפרש בין סמים ובשמי
אע״פי שאונקלוס תרגם שניהם בוסמין כי בשמים איננו
כולל רק אותם הריחניים הנאכלים אבל סמים כולל את
אותם שמשימין ברפואות ונקראים בלשון רומי ארומטא
שמות ל׳ כגון סממני הקטרת כגון נטף ושחלת ודומיהם ׀

סמא

בדרז״ל בלעם סומא באחד מעיניו היה איש
דברים כ״ח עור תרגום ירושלמי גבר סומא ובעורון
תרגם אונקלוס ובסמיותא בלשון לעז ציקו או אורבו ׀

סמאל

איוב כ״ח לא ידעו עיט תרגום דלא חכימיה סמאל
דפרח היך עופא וכן אמרו הני שותד לסמא

Kal,quod aſcendere ſignificat.In Tharg.transfertur per
Exod.19. סליקת in præterito,& in participio præſenti.ut, Et Moſes
Deut.32. aſcendit.Tharg. ומשה סליק Item,In quem aſcendis. Thar.
תמן דאת סליק Verùm quum uenit in Infinitiuo, Imperatiuo & futuro.In Tharg.reddit̃ per סק cũ defectu Lamed.

SAlak] Ceſſationem & finem ſignificat.Hinc ſcribere ſolent in fine libri סליק id eſt.Completus eſt et finitus.Hinc etiam accentum Soph paſuc uocant סליק à finiendo ſcilicet.Eadem de cauſa carmen, quod dicunt in die feſto הממנה עטרה ante קדימה uocatur סליק Quòd uerò primum etymon huius uocabuli attinet,tacere ſignifi-
Iud.3. cat. Vnde ubi Hebræus dicit ,Et ait, Tace. Thargum ha-
Amos 8. bet סליק Item השלך הס Thargum רמי וסליק

Exod.3. SAm] Sume tibi aromata.Thargum, בוסמין quod idem ualet ac בסמין. Nec inuenitur in ſingulari numerò,niſi apud Rabbinos tantum.ut,Aroma iſtud bonũ
Hier.11. eſt ei.Item, סם המות (ſic uocant uenenum lœthale (Vnde ubi Hebræus dicit,Perdamus ligno panem eius. Thargũ habet,Immittamus uenenum mortiferum in cibos eius. Eſt tamen diſcrimen inter סמים & בסמים, tametſi Onkelus utrunq; per בוסמין uertat.Nam בסמים Aromata tantum odorifera,quæ edũtur cõplectitur, ſed סמים compræhendit etiam ea,quibus utuntur in remedijs,quæ in linguà Romana aromata uocantur,ut ſunt aromata,ex quibus incenſum cōficiebatùr.nempe נטף ושחלת & ſimilia.

SAma] Apud Rabbinos legit̃, Bileam cæcus fuit al-
Leuit.21. tero oculo. Vir cæcus. Tharg.Hieroſ. גבר סמיא.Et cæci-
Deut.28. tate.Tharg. בסמיותא Germ. Blind, Italicè ceco,uel orbò.

SAmaël] Semita quam nullum cognouit uolatile,
Iob.28. Tharg. Quam non cognouit Samaël,qui uolat tanq̃ auis.Hinc eſt quod dicunt, Date munus ipſi Samaël in

ביום הכפורים ויש אומרים שאשמדי הוא סמאל ושני שמות נקראו לו וכבר זכרתיו בשרש אשמדי ׃

סמבטיון שם נהר ואומרים שכל ימי השבוע חוץ בשבת הוא רץ ומגיע אבנים גדולות ואי אפשר לעבור וזו היא הסבה שעשרת השבטים שהם נלכדים שם לא יצאו משם שלא לחלל יום השבת וכתב הרמב"ם ז"ל כי הוא נהר גוזן מן ויגז שלוים ׳ לשון העברה והסרה
ב"ר י"א וחכמים קראו לו סבטיון מפני שביתתו בשבת כי יום השבת בלשון ההוא סבט וכן נקרא בלשון ערבי שיחליפו התיו לטית וכן מוסיפין מלת יון בסוף שמות התוארים בלשונם ודוק ׃

סמך סמוך לחשבה וכן למה נסמכה פרשה זו לשון קרוב בלא"ז גיבעהן ובלע"ז אפריסמר
יחזקאל כ"ד וכמוהו סמך מלך בבל ואין לו עוד דומה במקרא וכל שאר לשנא סמיכה לשון משען ומזה אמרו רז"ל סמך לדבר
ישעיה כ"ו תרגום של משענת חטה סמך והוא כמו ראיה אבל פחות ממנה כמו שאמרו אף על פי שאין ראיה לדבר סמך לדבר פירוש סיוע ׃

סמך נוהגים לומר על מי שנעשה רב או חבר הרב פלוני נסמך לרבנות או נתנו לו סמיכות או סמיכה
במדבר כ"ז והוא נלקח מן ויסמוך את ידיו עליו פירוש עשהו רב ועיין גם בשרש חבר ׃

die expiationis, Alij dicunt quod Aschmedai sit Samael atq; ei esse duo nomina, de quo prius mentionem feci in radice מזיק.

SAmbation] Nomē est fluuij de quo dicūt q̄ p̄ singulos dies heptomadis tanto impetu currat, dēpto sabbato, ut lapides magnos moueat neq; possibile ut quis trāseat. Cuius hāc ferūt esse causam, decē tribus illic captiuas detineri, ut nō possint exire inde nec sabbato, ne uiolēt illud. Et Rā bam scripsit hunc esse fluuium גוזן Gozan, quem sic appellatum esse uolunt à uerbo גוז quod celerem translationum & ablationem significat, sicut accipitur in Numeris ca. 11. ויגז סלוים Cæterum sapientes uocarunt eum סמבטיון Sabbaton ab eo quòd cessat siue quiescat in Sabbato. Sabbatum enim in Rom. lingua סבט uocat̄, similiter & in Arabica, in qua mutāt Taph in Teth, atq; in fine adijciunt in lingua sua, nominibus adiectiuis syllabā ion, de quo fac periculū.

SAmach] Vicinū est tenebris. Itē, Cur coniūcta hęc Pareschah, Significatum eius est approximatio, Germanicè genehen, Italicè aprismar. similem significationem habet & illud in Ezech. cap. 24 סמך מלך בבל nec amplius ea in significatione in Biblijs inuenit̄, Reliqua enim omnia, sustentationem significant. unde est, quod dicunt Rabbi. סמך לדבר per quod intelligunt id cui innitit̄ aliqua res. Su-
Ezech 24. stentaculū arundineū, ibi Thar. habet סמך Idē quoq; significat quod ראיה quod pro argumento euidenti accipit̄, sed tamen minus quiddā significat, sicut liquet ex eò quòd dicūt אע״פ שאין ראיה לדבר סמך לדבר ס׳ סיוע סמך Id est, Tametsi nō sit euidens argumentum pro hac re tamen est fulcrū, siue subsidium aliquod cui quis inniti potest.

SAmech] Solent dicere de eo qui factus est Rabbi aut socius Rabbi cuiusdā נסמך לרבנות id est, proximus est ad Rabbinatū, uel, Dederunt ei סמיכה uel סמיכות Estq; desum-
Num. 27. ptum ab illo. Et posuit Moses manus suas super eū, Id est, fecit eum Rabbinum uide de hoc etiam in Radice סמך.

בראשית ד **סמך** בשם יי לסמך אות תרגום ירושלמי סימן
ובדרדל יש הרבה ובפסוק במצא פעל
יבמות כ״ח מומנו ושעורה בסמן פירוש בעשה לסימן והוא לשון יון
ממש הורין לאות סימיון בלעז סביין ובל״א צייבן ומזה
אמרו על האשה עד שתביא סמנין פירוש שתי שערות
באותו מקום וכן אמרו איזהו סריס כל שהוא בן עשרים
ולא הביא סימנין ׃

יבמות י״ב **סנדל** והדריך בנעלים ויהבון בסנדלין ובתרגום
ירושלמי שרוך נעל רצועה דסנדלא וכן
בראשית י״ד כל נעל בתרגום ירושלמי לשון סנדל וכן בלשון רומי
הורין לנעלים סנדליא וכן נקרא רבי יוחנן הסנדלר פירוש
עושה נעלים ולא מצאתי שם תאר כמהו בתרגום בתוספת
ריש בסות אך בלשון אשכנז ובלעז במצא זה לרוב ודוק

סנהדר שבעים סנהדרין הם שבעים זקנים של בית
דין הגדול בירושלים וכן ושם שבעים
שמות ט״ו תמרים תרגום ירושלמי כל קבל שבעים סנהדרין וכן
תילים ק״ז בתרגום של כתובים נמצאים הרבה כמו ובמושב זקנים
רות ד׳ ובסנהדרין דחכימין וכן ובועז עלה השער לתרע בית
דינא דסנהדרין ודומיהם רבים ולא נמצא בלשון יחיד
סנהדר והוא לשון יון ממש הורין לכסאות סנהדרי והוא
תילים קכ״ב על דרך שמה ישבו כסאות למשפט ׃

Gene.4. SIman] Et posuit Dominus in Cain signũ. Tharg. Hierosolymitanum habet סימן frequens est apud Rabbinos, & in Pasuc (id est in Biblia) inuenitur ab eo
Esa.28. deductum uerbum, Et hordeum signatum. Estq́ planè Græcum uocabulũ, apud quos signum סימנין uocāt, Italicè Sinijo, Germanicè zeichen. Hinc est quod dicunt de muliere donec ueniāt signa, id est, duo pili in eò loco, &c. Sic quoq́ dicunt, Quis est eunuchus? omnis uidelicet, qui natus est uiginti annos, & nondum protulit signa.

Esa.13. SAndal] Et faciet calcare eum cum calciamentis. Sibi Thargum habet, Et ibunt cum sandalijs. Vsque
Gen.14. ad corrigiam calciamenti. Thargum Hierosolymitanum corrigiam sandalij. Similiter omne uocabulum נעל in Thargum Hierosolymitano per סנדלים transfertur. Itidem & in lingua Romana calceos sandalia uocant. Inde uocatus est Rabbi Iochanan Sandelar, id est, calceator. Neque inueni aliud nomen formale huic simile cum superaddito Resch in fine. Verùm in lingua Germanica hoc crebrius inuenitur, Proba.

SAnhedar] Septuaginta Sanhedrin. sic uocabantur septuaginta seniores consistorij magni, quod erat Hierosolymis. Vnde Thargum Hierosolymitanum hunc locum, Et septuaginta palmæ, & cæt. sic paraphrasti-
Exod.15. cè explicat כל קבל ע׳ סנהדרין Sæpe item usurpa͞tin Hagiographis. ut, Et in consessu seniorum. Thargum, Et in San-
Ruth.4. hedrin sapientũ. Item, Ascendens autem Boaz ad portam. Thargum, Ad portam domus iuditij, quod constabat ex Sanhedrin. & id genus multa sunt. Nec inuenitur in singulari numero. Estq́ planè Græcum uocabulum: Nam Græci subsellia (quibus iudices insident סנהדרי uocant) ad quod alludit illud Psal.122. Quoniam illis constituta sunt solia pro iuditio.

סנדרק סהדרין לקרא למי שמחזיק בן חברו למולו סנדק ולא מצאתי הלשון הזה בשום מקום גם בעל הערוך לא הביאו והלועזים קורין לו בעל ברית ובלעז קומפארי ובלשון אשכנז גיואטר ׃

סנטר בדברי רבותינו זכרונם לברכה לא יניח ידו על סנטרו פירש רשי מנטון בלשון צרפתי ובלשון אשכנז קין ׃

ראשית י״ח רות ב׳ אסתר ב׳ י״ח **סעד** לפי שהמאכל סועד לב האדם שנאמר וסעדו לבכם קראו לאכילה גסה סעודה וכן תרגום לעת האוכל לעידן סעודתא בשירה וכן משאת המלך סעודתא דמלכא בלעז פאשטו ופותרים אותו המלמדים האשכנזים פושט אבל איננו לשון אשכנז רק נלקח מלשון לעז ובלשון אשכנז איין מול ׃

שמואל ב׳ ב׳ בראשית כ׳ תענית ס׳ו **סעה** לאגדה אחת תרגום לסיעה חד ואחזת מרעהו וסיעת מרחמוהי אחר אחת בתוך סיעא בתר סיעא כתיב באלה במקום הא והראיה סיעת ובכבוי חזקיה וסיעתו חתיו רפויה והקורין סיעתו ברגש טועים ׃

ספסל ישב על גבי ספסל ופירשו לי רבותי שהוא כמו הדום בלא שעמל ובלעז שהאבילו

ראשית ס׳ו וכראה לי שאינו אלא כסא ממש וכן בפסוק ויהי השמש באה תרגום ירושלמי די ספסלין אסתדרו׳ והוא כמו שנאמר בדניאל עד די כרסון רמיו ׃

SAndak] Eum qui filium proximi sui circuncidendi in sinu suo tenet סנדק appellare solent, nec inueni uocabulum istud in ullo loco. Neque etiam author Aruch eius mentionem facit. Iudæi Italici uocāt eum בעל ברית Italicè Compari, Germanicè. Geuatter.

SAntar] Apud Rabbinos legitur, Non ponat manum suam super mentum suum. Ibi R.S. in lingua Gallica מנטון per סנטר id est, mentū exponit, germ. kiñ.

Gen.18. SAad] Quia cibus confortat cor hominis, secundū illud quod dicitur, Et confortate cor uestrum. Hinc est quod magnum conuiuium סעודה appellant. Qua in significatione usurpat & Thargum in isto loco, Tempo-

Ruth.2. re refectionis, &c. Thargum, Tempore conuiuij, ubi cum

1.Sam 11. Schurec scribitur. Item refectio regia. Thargum סעודת מלכא Italicè Pastu uocatur, qua uoce utūtur præceptores Germani, dicentes, פסטו quum tamen non sit Germanicum, sed ab Italis desumptum, Germanicè ein mol.

2.Sam.2. SIAh] Et fuerunt in fasciculum unum. Thargum.

Gen.26. לסיעא חד, id est, in cœtum unum. Item, Ahusath amicus

Esa.66. eius Thar. Et comitiua sotiorum suorum. Post unam in medio, Thargum. Cœtus post cœtum, ubi scribitur cum Aleph loco He, quod ostendit & סיעא Et cum pronomine affixo, Hiskia, & societas eius. Vbi Taph raphatur. Et multi legunt סיעתא cum daggesch, id quod error est.

SAphsal] Sedet super saphsal. Rabbini mei exposerunt mihi pro scabello, Germanicè Schemel, Italicè Scabell. Mihi tamen uidetur, quòd solium propriè signi-

Gen.15. ficet. unde in Versu, Et factū est quòd occubuit Sol. Thar. Hierosolymitanum habet, Solia, siue throni ordinati fuerunt. Cui simile est illud in Daniele, Donec sustule-

Daniel.7. runt thronos.

Saphar

סָפֵק כַּפְּח חֲשֵׁבָה כַּפְּח אֵינָה חֲשֵׁבָה כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ וַדַּאי נִקְרָא סָפֵק בּלׄא צווייפל ובלעז דוביאו
דברים כ״ח ובלְשׁון מִקְרָא נִקְרָא תָּלוּי כְּמוֹ וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלוּאִים פֵּירוּשׁ מְסוּפָּקִים וְכֵן בְּמִשְׁנָה אֲשָׁם תָּלוּי ׃

מלכים א׳ כ׳ **סָפֵק** אִם יִשְׂפּוֹק עֲפַר שׁוֹמְרוֹן לְשׁוֹן דַּי ורבותינו זכרונו לברכה שִׁמְּשׁוּ בו בְּבִנְיַן פָּעַל וְהִפְעִיל כְּמוֹ סִפֵּק צָרְכֵינוּ בְּמִדְבָּר אין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה
ואיוב כ׳ וְהַשֵּׁם הַסְפָּקָה או סֶפֶק ובכנוי במלאת שפקו אע״פ שֶׁנִּכְתַּב בְּשִׂין וְכֵן יֵשׁ אֲחֵרִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ סָבַג בִּלְשׁוֹן אשכנז גנוגן ובלעז באשטה

סָפַר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים הֵם חֲכָמִים הַנִּקְרָאִים גַּם הֵם רַבָּנִים וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין אָמְרָם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וּבֵין מִדְּרַבָּנָן וְכֵן בְּמָסוֹרֶת תִּקּוּן סוֹפְרִים וְעוֹד אֲדַבֵּר בו בְּשֹׁרֶשׁ תָּקַן ׃

ראשית מ״א **סַפָּר** וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלוֹתָיו תַּרְגּוּם וְסַפַּר וְכֵן נִקְרָא הָאוּמָן הַמְגַלֵּחַ סַפָּר בלׄא שערר ובלעז בלביר וְכֵן בְּפָסוּק וַיֵּשֶׁב מָרְדֳּכַי עַל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ תַּרְגּוּ׳ וַהֲוָה
אסתר ב׳ בִּידָא דְּהָמָן אַרְבַּע אוּמָנְוָן סַפָּרָא דְּסַפְּרֵיה וְגוֹמֵר וּמִזֶּה נִקְרָא הַכְּלִי שֶׁמְּגַלְּחִין בו הַשֵּׂעָר מִסְפָּרַיִם בִּלְשׁוֹן שְׁנַיִם לְפִי שֶׁיֵּשׁ בו שְׁנֵי שׁוֹקַיִם וְהַחִיטִּים חוֹתְכִים בו הַבֶּגֶד בלׄא שֶׁער ובלעז פורפסי וְתַרְגּוּם שֶׁל תַּעַר מַסְפַּר בִּלְשׁוֹן יָחִיד לְפִי שֶׁאֵין לו רַק רֶגֶל אֶחָד בלׄא שארזיר ובלעז ראזור

SAphak] Dubium est num sint tenebrę, & dubium
est an non sint tenebræ. Omnis res, quæ non est certa
uocatur ספק Germanicè zvueiffel, Italicè dubio. Et in lin
gua Hebræa תלוי dicit.ut, Et erit uita tua suspensa ante te
Deut.28, hoc est, in dubio erit. Ad hunc modum & in Mischnah
usurpatur.ut, אשם תלוי id est, delictum quod in dubio est.
1.Reg.2 SAphak] Si suffecerit puluis Samariæ. Significatum
eius est, sufficientia: Cæterum Rabbini utuntur in
Coniugatione Piel & Hiphil.ut, Sufficiēter dedit quibus
opus habuimus in deserto. Non sufficit illi ut satiat pœni-
tentiam. Inde uenit Nomen ספק Et cum pronomine af-
Iob.20. fixo.ut, In impletionibus abundantię suæ. tametsi scriptū
sit cum Schin, cuiusmodi & aliæ dictiones inueniuntur,
sicut scripsi in Radice שפק : Et in libris prophanis aliud
nomen inuenitur.ut, הסתפקות Germanicè benūgen, Itali-
cè Bastah.

SAphar] Ex uerbis scribarū. Sapiētes sunt qui & alio
nomine Rabbanim uocant. Neq; ullum discrimē est
quumdicunt מדברי סופרים uel מדרבנן Vnde & in Maso-
reth legitur, Correctio scribarum est, de quo amplius lo-
quar in Radice תקן.
Gen.41. SApar] Totondit & mutauit uestimenta sua. Tharg.
ויספר Hinc artifex qui tondet ספר uocatur. Germanicè
Scherer, Italicè Balbir. Vnde in Versu, Et reuersus est
Esther 7. Mardochæus ad portam regis. Thargum habet, Et fuerūt
in manu ipsius Haman quatuor artifitia. Tonsor qui ton-
det, &c. Hinc & instrumentum quo detondentur crines,
מספרים uocatur in duali numero, eó quòd habet duo crura.
Eodem nomine uocatur & instrumentum quo sartores
uestes scindut. Germanicè Scher, Italicè foruezi. Thargū
item quod respondet תער quod nouaculam significat, est
מספר singularis numeri, eò quòd tantùm unum pedem ha-
bet, Germanicè Scharsäch, Italicè Rasor.

סכן מסכינן דשחיטה מן הצואר והשם מסכנא
והוא לשבא הסכמה והם שני שרשים
בענין אחד כבס וסכן ׃

סרב רוב לשון מרד ומרי ומאון מתרגמין
בלשון סירוב וחז״ל הרגילו בו הרבה אך
בבנין פעל כמו מסרב אסרב יסרב והתאר סרבן והשם
יחזקאל ב׳ סרבנות ויש מפרשים מזה סרבים וסלונים אבל דונש בן
לברט פירשו מלשון חוצים ואמר כי הוא אחד מן עשרים
מיכה ג׳ מיני חוצים הנמצאים במקרא וכן דרבי סודר שפירש
רש״י לשון סירים וחוצים מתורגם אריתי סרב ׃

דניאל ג׳ **סרבל** בדניאל סרבליהון פטשיהון פירשו בו כל
המפרשים מיני לבושין הן ובדברי רבותינו
זכרונם לברכה בסרבליהון אילו הסרבלין שברגליהם ע״ין
בערוך ואנחנו קורין למלבוש העליון סרבל בלשון
אשכנז וגם בלעז מנטיל ׃

סרגנס נוהגים האשכנזים להלביש בשלשה ימים
נוראים חלוק אחד ארוך מבגד פשתים
לבן וקורין לו סרגנס והרבה שאלתי ודרשתי לדעת מה
לשון הוא ואין מגיד לי עד שיהודי צרפתי זקן הגיד לי
כי כן הלבישו גם כן הצרפתים

SAkan] Consensus est, iugulationē fieri debere in collo. Inde uenit nomen מסקנה quod idem significat quod הסכמה id est, Consensus. Et sunt duæ Radices eiusdem tamen significationis סכן & סכם

SArab] Plærunq; uocabulū מרד & מרי & מרה in Thargum per סרב trāsferuntur. Estq; frequens apud Rabbinos. Verùm in Coniugatione Piel. ut, מסרב, יסרב., Item nomen adiectiuū סרבן Rebellis. Et nomen substantiuum סרבנות rebellio. Sunt item qui in hac significatione
Ezech.2. exponunt illud in Ezechiele כי סרבים וסלונים אותך id est, Quoniam irritatores & spinæ tecum sunt. Verùm Dunasch filius Labrat exponit pro spinis, & dicit unam esse ex uiginti spetiebus spinarum quæ in Biblijs inueniuntur. Sic quoq; & illud in Threnis דרכי סורר uias meas peruertit, quod R.S. pro sentibus & spinis exponit. Thargū reddidit אורחי סרב id est, uias meas spinis obduxit.

SArbel] Amiculis suis, fœmoralibus suis. Omnes interpretes exponunt, pro genere uestimentorum. Cæterum Rabbini hoc in loco dicunt בסרבליהון uestes fuisse, quibus illorū pedes uestiti fuerunt. uide in Aruch. Nos uerò uestem superiorem סרבל uocamus, quæ in lingua Germanica, necnon & Italica Mantel appellatur.

SArgenes] In usu hahent Iudæi Germani, ut in tribus diebus terribilibus (sic uocant diem festi expiationis, cum duobus diebus præcedentibus) induant indusium quoddam prælongum lineum & candidum, quod genus uestimenti סרגס. appellant. Et interrogaui, ac quæsiui ut cognoscerē quod nam esset etymon huius uocabuli, & nemo fuit qui mihi potuit indicare, donec Iudæus quidam Gallus & senex indicauit mihi, quod eiusdem uestimenti usus sit quoque apud Gallos,

והוא בעשה ממין בגד רך מאד ונקרא בלשונם סרגה
ברפי על הגימל והוא שנקרא בלשון לעז סרזה ובלשון
אשכנז אריס והוסיפו בו חסמך כמנהג לשון לעז בהרבה
שמות כאשר בארתי בשרש ליסטיס ׃

ירמיה מ"ט **סרח** נסרחה חכמתם לשון סירחון ואין לו דומה
עוד במקרא ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו
בו הרבה אך בבנין הפעיל הסריח מסריח יסריח והתואר
בלשון נקבה שפה סרוחה והשם סירחון בלשון אשכנז
גישטנק ובלעז פוצה ורבותינו זכרונם לברכה כנו בלשון
זה כל ענין עון וחטא ומרד באמרם משל למלך שסרחה
עליו מדינה משל לבן מלך שסרח על אביו וכן בפעלים
משלי כ'יט מלשון עוות כמו אשר העוה עבדך די סרח העויתי
משלי כ'כד סרחית והשם סורחן בשורה כמו אין בידי רעה ופשע חוב
משלי ה'כד וסורחן ומה חטאתי ומה סורחני ובדברי רז"ל תולה
ברכות כ' סורחנו באחרים ובייש ספרים סרחוני בחירק ולא נהירא
כי סרחון הוא מענין הראשון ׃

סרך כשנבדקה ריאה של בהמה בצלעות או אונא
לאונא וכו' הודין לה סירכה וכן אין סירכא
בלי קבב ודומיהם רבים ורבותי פירשו לי שהוא ענין
דביקה והשירה ובעל הערוך לא דבר בו גם לא מצאתי

quodq; fiat ex tenuissimo panno, quod in illorum lingua סרגס uocatur, Gimel leniter prolato. Et hoc ipsum esse quod Itali סרגס Germani ארש Arres nominant, adiecto in fine litera Samech more linguæ Italicæ, id quod fit in multis nominibus, sicut declaraui in Radice לספסים.

Hier.49. SArach] Fœtuit sapientia eorum. Significatum eius est fœtor, neque amplius extat in Biblia. Verùm Rabbini frequenter usurpant, sed tantum in Coniugatione Hiphil. ut, הסריח fœtere fecit, מסריח fatiens fœtere, יסריח fatiet fœtere, Inde & nomen Adiectiuum deriuant, fœminini generis. ut, Guttula sordida. Item nomen substant. סרחון, Germanicè gestanck, Italicè puza. Rabbbini quoq; hoc uocabulo appellant quamlibet iniquitatem, peccatū, & rebellionem. ut quū dicunt, Exemplum de rege, cui rebellauit prouintia. Exemplum de filio regis, qui rebellauit patri suo, &c. Similiter quoq; & uerbaliter usurpant,
2.Sam.19. nempe pro peruersè agere. ut, Peruersè egit seruus tuus.
Ibidem 24. Thargum, סרח ית. Item, Peruersè egi, Thargum, סרחית. Inde & nomen substantiuum cum Schurec סורחן Sur-
1.Sam.24. chan. ut, Non est in manu mea malum & iniquitas, Thar-
Gen.20. gum, חוב וסורחן Item, Quod est peccatum meum. Thargum, ומה סורחני, Et apud Rabbinos legitur, Suspendit peccatum suum in alijs. Et in quibusdam libris legitur, סירחונו Sirchuno cum Hirec, quod mihi nō placet. nam סרחון Sirachon est de prima significatione.

SArac] Cum affixus est pulmo iumenti lateribus, uel membrana membranæ adæret, uocant hoc ipsum סירכא Vnde est quòd dicunt, Non est סירכא absq; foramine. & id genus multa. Et præceptores mei exposuerunt mihi quòd significet adhæsionem & alligationem. Verū author Aruch nihil de eo locutus est, neque inueni consimilem illi uocem in Thargum in hac significatione,
 sed

איכה ג׳ לו דומה בתרגום אך בלשון עוות תרגום של לעוות אדם
בריבו לסרבא אנוש מכבן במצותיה וכן ראית
איכה ג׳ עותתי חדיתא סרוך דסריכו לי ואולי סירבא הוא לשון
עוות וכן מה שאמרו משום סרך כתה הוא מזה הלשון ׃

סרס זה השרש לא נמצא במקרא רק על ענין
איש סריס פירוש סריס בנים או סריס
גיד ורבותינו זכרונם לברכה השאילו זה הלשון על ענין
עקירה באמרם שנסתרסה עבודה זרה בימיהם וכן מקרא
מסורס סרסהו ודרשהו פירוש צריך לעקור הפסוק
ולשים סופו לראשו להבין משמעותו ׃

סרסר הלב והעינים סרסורי העבירה וכן הקונה על
יד סרסור הוא האמצעי בין הקונה והמוכר
לעשות המקח ובלעז סנסאר ובלשון אשכנז אונטר
הויפלר ויש מהומות בקרא מעקלר ׃

סרק אילן סרק פירוש שאינו עושה פירות בלא״ו
און גישלאכט ובלעז סטירילו והוא ענין
בשמואל ב׳ ו׳ רקות תרגום אחד הרקים חד מן סריקיא יקהגו ריק
תילים א׳ . מרגנין סריקותא ׃

סרק בדברי רבותינו זכרונם לברכה היו סורקין
את בשרו במסרק של ברזל הוא הכלי
יבמות ים שסורקין בו את הפשתה והוא מלשון עובדי פשתים

ſed ubi peruertere ſignificat,quod inuenio. Vnde Thargum quod reſpondet huic loco.ut, Peruertere hominis cauſam,&c.eſt. לסירכא אנש מסכן במדינתיה Item, Vidiſti Domine incuruationem meam. Thargum, Vidiſti Domine סריך דסרכו לי Et fortaſsis סירכה ab hac ſignificatione deductum eſt. Hinc etiam deſumptum eſt quòd dicunt, Ne fortè(ad exemplum illius) peruerſè agat filii eius.

Tren.3. ibidem.

SAris] Hæc Radix non inuenitur in Biblijs uſurpata, niſi de uiro eunucho, hoc eſt eo,cui execti ſunt teſticuli, aut cui mentula amputata eſt. Cæterum Rabbini per tranſlationem uſurpant pro extirpare. ut quum dicunt,Extirpata eſt idololatria in diebus eorum, Item, Verſus extirpatus.Item,Extirpa eum, & interpretare eum,hoc eſt,Neceſſe eſt extirpare Verſum & ponere finem eius in capite,ut intelligi poſsit ſimplex ſenſus eius.

SArſer] Cor & oculi ſunt proxonetæ tranſgreſſionis. Item,qui emit per proxonetam.ſignificat eum qui mediat inter emptorem & uenditorem ad faciendũ contractum,Italicè Sanſar, Germanicè vnderkeüffler.Et in quibuſdam locis uocatur meckler.

SArak] Arbor ſterilis. hoc eſt, quæ non profert fructus, Germanicè vngeſchlacht,Italicè ſterilo.Significatum eius eſt uacuitas. Vnde ubi textus Hebraicus dicit, Vnus ex uacuis. Thargum habet חד מן סריקיא Item, Meditantur rem inanem. Thargum, ממלן סריקיא.

2.Sam.6. Pſal.1.

SArak] Fuerunt pectinantes carnem eius pectine ferreo. Inſtrumentum eſt,quo pectinant linum. Eſtq́ꝫ deductũ ab illo, Qui operantur in lino סריקין nihil obſtante

שריקות את על פי שנכתב בשין וכן תרגום דפלחי כתנא דכריקין בלא העכל וכן הכלי שסורקין בו את הסוס נ"לא שטריגיל וכן נקרא הכלי שסורקין בו בני אדם שערת ראשם מסרק בלשון אשכנז שטרעל ובלעז פעטנו ׃

סתם כשאדם מזכיר איזה ענין או שם ואינו מבאר על איזה הוא מדבר אמרו עליו סתם פירוש שהדבר סתום ואינו מבואר אלא שנתנו בו כלל כגון כל נהר סתם הוא פרת וכל משורר סתם הוא דוד וכן כל סתם מתניתין ר' מאיר וכו' נ"לא שלעכט ובלעז שקייטו ׃

נשלמה אות הסמך
ברוך לכל נופל סומך
אות העין

עבר בדברי רבותינו זכרונם לברכם בדעבר מותר או אסור וכן תרבה ופירוש כשהדבר כבר נעשה תרגום עשה עבד והדלת במקום אשר ונמצא כלי בית דעבד בלשון אשכנז גישעהן ובלעז דפו פאט ׃

עבר קראו רבותינו זכרונם לברכה לחטא ולעון ופשע עברה לפי שבה עובר האדם על מצות בוראו כגון עברה גוררת עברה וכן קיתת דבר עברת פתגמא וכן אתה כי בזמנה יביאנו מטול דבעברתא מייתי ליה ואין עוד בתרגום ושם תתאר עבריין ולא נבנה ממנו פעל ׃ ודברים כ'ג ומשלי כ'ו

obſtante,quod ſcribitur cum Schin. Vnde & Thargum,
Eſa.19. Qui operantur in lino דסריקין Germanicè hechelen. Hinc & inſtrumentum quo fricandò pectinant equum, Germanicè ſtrigel. necnon & inſtrumentum, quo homines in adornandis crinibus utuntur מסרק uocatur, Germanicè ſtrel, Italicè petno.

SEtham] Cum aliquis meminit alicuius rei aut nominis, & tamen non diſertè explicat de qua re loquatur. Tunc (interpretes) dicere ſolent, סתם, Senſus eſt, Hæc res ſimpliciter, ſiue abſolutè dicta eſt, & non explicitè. Dederunt tamẽ de eo regulam, nempe, quòd ubicunq; ponitur הנהר, id eſt, fluuius abſolutè, intelligitur Euphrates. Et ubicunq; ponitur מזמור abſolutè intelligitur Dauid, ſic quoq; ubi abſolutè in Thalmud legitur מתניתין intelligitur Rabbi Meir, &c. Germanicè ſchlecht, Italicè Skeijto.

FINIT SAMECH, ET INCIpit litera Ain.

ABad] Apud Rabb. legiť. Poſtq̃ factum eſt, licitum eſt, aut prohibitum. & in hunc modum ſæpe uſurpatur. Eſt autem ſenſus, Cum res antea facta eſt. Tharg. enim quod reſpondet עשה eſt כבר Et Daleth ponitur loco אשר inuenitur tamẽ & ſine Beth hoc modo דעבד Germanicè geſchehen, Italicè depo fat.

ABar] Rabbini peccatũ, iniquitatẽ, & præuaricationem, עברה uocant, ab eo ſcilicet quod homo præuaricať præcepta creatoris ſui, ut cũ dicũt. Trãſgreſsio trahit tranſgreſsionem. In hac ſignificatione uſus eſt & Chal
Deut.23. dæus interpres in hoc loco, Rem turpem. Thargum. עבירת
Prou.21. פתגם Item, Quanto magis ſi praua mente adducat illud, Tharg. מטול דבעבירת מייתי לה Nec amplius inueniť in Thar. Inde uenit & nomen adiectiuum עבריין præuaricatorẽ quo tamen nullum formatur uerbum.

עבר דרך העברה ז״ל מאמר אחר שאינו עומד על דרך האמת רק העברת הלשון והדמיון כמו שאומרים הקב״ה מלביש ערומים ולפי האמת אין הוא המלביש אותם רק אומרים כן דרך העברה וכן אמר רבי עמנואל ז״ל באחד משיריו ומהללך אמתי הוא ומהלל גדיבי עם בדרך העברה ׃

עבר בעבור זה כמו בשביל או בגלל ואין לשמש בהן זולת הבית וכן אמר ר״אע כל האומר עבור מן בעבור לא אבל מעבור הארץ פירוש הוא בהמת

איוב כ״א **עבר** שורו עבר הוא פעל יוצא כמו מוליד ואין לו דומה במקרא בלשון אשכנז מכט טראגן ובלעז אינפריגר ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו בלשון הריון האשה כגון אשה מעוברת אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ונקרא התינוק בעודו במעי אמו עובר ומזה נקרא לשנה של יג חדשים עבור ודברו בו בבנין פעל הדגוש כמו חזקיה עבר ניסן בניסן וכן
שמואל כ׳ ממחרת החדש השני תרגום מיומי דבתרותי והוא עבור
סי׳ ו׳ ירחא תנינא וכולי וכן ענין בריכות בחשבון עבורין ומעברין שנין ׃

קהלת ג׳ ג׳ **עדן** אשר עדן לא היה אשר הם חיים עדנה ופירשו בו שהוא כמו שתי מלות פירוש עדן כמו עד הן עדנה כמו עד הנה ורבותינו זכרונם לברכה הוסיפו יוד בין הדלת והנון ואמרו עדין כמו ועדין לא שבתי מתעניתי כמו עד הנה או עד כאן ׃

ABar] Apud Rabb. legitur דרך העברה, Per hoc intelligunt orationē quę non reuera de aliqua re dicit sed tantum per methaphoram & similitudinē. ut quum dicunt de Deo, Vestit nudos, quū tamen realiter ipse nō uestiat eos, sed sic dici solet de eo translatè: Hoc schemate usus est R. Emanuel in quodam carmine. ubi dicit, Laus tua nota est, sed laus principum terræ הוא דרך העברה.

ABar] Propter hoc. idem ualet quod בשביל aut בגלל nec usurpari debent absq; Beth. Vnde est quod dicit Rabbi Abraham Ezra. Quicunq; dicit עבור pro בעבור non edat prouentum terræ, hoc est, iumentum est.

Iob. 21. IEbber] Bos eius impregnat, uerbum est transitiuum, idem ualens quod מוליד Nequ e simile ei extat in Biblia Germanicè machen tragen; Italicè inprenah. Frequenter utuntur de muliere grauida. ut, אשה מעוברת id est, mulier grauida. Item, Mulier nō fit grauida primo coitu. Puer item qui adhuc in utero matris suæ existit עובר uocat̃ Hinc quoq; & annus qui constat tredecim mensibus עבור
1. Sam. 20. nominat̃, qua in significatione utuntur in Coniugatione Piel daggessata. ut, חזקיה עבר ניסן בניסן Item in Thargum. ut, Factumq; est in crastinum, hoc est, altera die nouilunij. Tharg. מיומי דבתרוהי והוה עבור ירחא תנינא Oculi tui sicut piscinæ in Hesbon. Tharg. עבורין ומעברין מנין id est, Sapientes tui sciunt rationem embolysmorum.

Eccles. 4. AEden] Eum qui nondum fuit. Item, Qui adhuc uiuunt. interpretantur ac si essent duæ dictiones עדן pro עד הן & עדנה pro עד הנה. Rabbini uerò addunt Iod inter Daleth & Nun, & dicunt עדין, ut, Adhuc non conuersi sunt ab erroribus suis pro עד הנה uel עד כאן.

עֵדֶן גַּן עֵדֶן כְּבָר פֵּירַשְׁתִּיו בְּשֹׁרֶשׁ גַּן ׃

עֲדַר כְּבָר פֵּירַשְׁתִּיו בְּשֹׁרֶשׁ הֶעְדֵר עַיֵּין שָׁם ׃

דברים כ"ח **עַז** גּוֹי עַז פָּנִים ׃ תֹּאַר לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בּוּשָׁה וְהָרַבִּים עַזֵּי פָנִים וְהַשֵּׁם עַזּוּת פָּנִים וְכֵן אֲבוֹתֵינוּ אוֹמְרִים בִּתְפִלָּתֵנוּ הַצִּילֵנִי מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים פֵּירוּשׁ הַצִּילֵנִי מֵאֲנָשִׁים שֶׁהֵם עַזֵּי פָנִים וְגַם לֹא יִהְיֶה לִי עַזּוּת פָּנִים. וְדַע כִּי כָל לְשׁוֹן עַזּוּת פָּנִים וְחוֹזֶק מֶצַח הוּא מִדָּה רָעָה אֲבָל חוֹזֶק לֵב וְאַמִּיץ לֵב הוּא מִדָּה טוֹבָה ׃

שמואל א' י"ח **עַיִן** בְּמִצָּא בְּשֹׁרֶשׁ הַזֶּה פֹּעַל מֵהַקַּל וַיְהִי שָׁאוּל עוֹיֵן אֶת דָּוִד פֵּירוּשׁ שָׂם עָלָיו עַיִן רָעָה ורז"ל הִרְגִּילוּ בּוֹ בְּבִנְיַן פֹּעַל הַדָּגוּשׁ בְּאָמְרָם עַיֵּין עָלָיו פֵּירוּשׁ שִׂים עֵינֶיךָ עָלָיו וְכֵן אֵין מְעַיְּינִין בְּמָקוֹם שֶׁמַּבְרִיעִין וְהַשֵּׁם צָרִיךְ עִיּוּן
תלים פ"ז ורש"י פֵּירֵשׁ מִזֶּה כָּל מַעְיָנַי בָּךְ רוֹצֶה לוֹמַר עִיּוּנַי וּמַחְשְׁבוֹתַי בָּךְ בלשון אשכנז גיטרעכט ובלעז כטודיו ׃

במדבר י"א **עַיִן** עֵינָיו זוֹהַר וּמַרְאֶה כְּמוֹ וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח
יחזקאל א' כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וְכֵן יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ פֵּירוּשׁ זוֹהֲרוֹ
משלי כ"ג וְנִגְבְּעוֹ וְכֵן פֵּירוּשׁ רא"ע שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים בְּרֵיחָן לֹא בְּעֵין
שיר ה' בלשון אשכנז וארבא ובלעז קולור ׃

עָכַב לְשׁוֹן עַכָּבָה לֹא נִמְצָא בַּמִּקְרָא ורז"ל הִרְגִּילוּ בּוֹ הַרְבֵּה אַךְ בְּבִנְיַן פֹּעַל הַדָּגוּשׁ כְּמוֹ אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב מְעַכֵּב לְעַכֵּב וְכוּלֵי וְהַשֵּׁם עִכּוּב וּבִלְשׁוֹן
איוב ל"ז נְקֵבָה עַכָּבָה וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי וְלֹא יְעַקְּבֵם כִּי יִשָּׁמַע קוֹלוֹ כְּמוֹ יְעַכְּבֵם הַכָּף וְהַקּוּף מִתְחַלְּפִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ

EDEN] Iam explicui in Radice גן עדן.

ADAR] Antea declaraui in Radice העדר.

AZ] Ethnicus impudenti facie. Nomen est formale, quod de eo dici solet, qui non habet pudorem. Et in plurali numero dicitur עזי פנים. Inde nomen substantiuũ עזות פנים Et in hac significatione & forma nos usurpare solemus in præcationibus nostris quum dicimus מעזי פנים ומעזות פנים Sensus est, Libera nos ab hominibus, qui sunt impudẽti facie, & ut etiã nõ fiat impudẽs facies nostra. Scias insuper quòd עזות פנים & חוזק מצח semper in malũ ꝑ uitio accipiunt̃, sed חוזק לב & אמץ לב in bonum pro uirtute.

AIn] Inuenitur ab hac Radice deductum uerbum

1.Sam. 18, in Coniugatione Kal. ut, Et fuit Saul oculans Dauid, Sensus est, Posuit super eum oculum malum. Cæterum Rabbini nostri usurpant in Coniugatione Piel daggessata. quum dicunt, Obserua eum, id est, pone oculum tuum super eum. Item, הן מעיינין במקום מכריעין Ab eo uenit uomen substantiuum עיון ut, Opus est consyderatione siue diligentia. Et Rabbi Schelomo in hac significatione ex

Psal.77, ponit illud Psalmi, Omnes scaturigines meæ in te, pro, Omnes consyderationes & cogitationes meæ in te, Germanicè getrecht, Italicè studio.

Num.11. EN] Significatũ eius est, Splendor & aspectus. ut, Aspectus eius quasi aspectus bdelij. Item, Sicut aspe-

Ezech.1 ctus lapidis tharsis. Item, Quum dederit in calice aspectũ

Prou.23. suum, hoc est, splendorẽ & colorẽ suũ. Ad hunc modũ ex

Cant.6. posuit R. Abẽ Ezra illud in Cant. Labia eius sũt ueluti rosę. odòre scilicet nõ aspectu, siue forma, ger. farb. Ital, color

ICcel] Vocabulũ עכבה nõ inuenit̃ in Biblia, Rabbini uerò eo utunt̃, sed tantũ in Coniug. Piel daggessata. ut cùm dicũt, Si nõ dederit nihil impedit. Itẽ, מעכב impediẽs, לעכב ad impediendũ, &c. Itẽ nomen substant. עכב. & in fœm. gen. עכבה Sũt itẽ qui dicunt illud in Iobe, cap. 17. Et nõ supplantabit ea, cũ audita fuerit uox eius, perinde uale-

בשט וכן תרגומו ולא יעכבינון וכן כל לשון התמהמה מתורגם בלשון עכבה בלא זוימן ובלעז טארדרי ׃

עכל לשון עכול המאכל שבאצטומכא ונראה לי שנמצא גם כן באלף כדי שיתאכל בלא ור דייאן ובלעז פיידיר וכן בספרי רפואות כל דבר המעכל קשה להתעכל ׃

עכשו אם לא עכשו אימתי אמור מעכשו כמו עתה ולא נמצא בתרגום ויש כותבין עכשיו ביוד ואינו צריך ׃

דניאל ו׳ **עלה** בדניאל עלה ושחיתה לשון עלילה מלשון
דברים כ״ב עלילות דברים ובספרים חיצונים שמשו בה בלשון סבה כמו שכתבתי בשרש סבב ׃

עולם הבא יש מחלוקת בין האחרונים על זמן עולם הבא יש אומרים שהוא עולם הנשמות רוצה לומר תכף אחר המיתה ויש אומרים שהוא זמן ימות המשיח ויש אומרים שהוא אחר תחית המתים וכל אחד מביא ראיות לקיים דעתו ואני איני כדאי להכניס ראשי בין ראשי החכמים ההם אך מי שרוצה לעמוד על אמתת הענין הזה יעיין בפירוש דון יצחק אברבנאל זל בספר נחלת אבות בפרק בן זומא כי היטב לדבר בזה מאד ועוד אדבר מזה במלת עתיד ׃

עם הארץ קורין למי שאינו יודע תלמוד תורה עם הארץ כי סתם העם ההמוני אינם יודעים

תורה

re ac si diceret יעכבם tardabit ea, cõmutato scilicet Caph in Cuph per mutuum simbolismum, sicut scripsi etiam in Radice עקב atque ita redditum est in Tharg. per יעקבינון Similiter omne uocabulum התמהמה in Tharg. per עכב redditur, German, saumen, Italicè tardare.

ICcel] Hoc uocabulum digestionẽ cibi, quæ fit in stomacho significat. Et uidet mihi quod etiã inueniat in hac significatione usurpatũ cũ Aleph, ab eo scilicet quod edit, id est, digerit, germ. verdeuvuen, Ital. peÿdir. Eius usus est etiã in libris medicinal. ut, Quicquid digerit difficulter digerit.

AChschaf] Apud Rabb. legitur, Si nõ modo, quando? Dic modo. idem ualet quod השתא id est, nunc, modo, nec inuenitur in Tharg. Sunt tamen qui scribunt עכשיו cum Iod, quod tamen non est necessarium.

Dan.6. Illa] In Daniele legitur, Occasionem & prauitatem.
Deut.22. idem significat quod עלילה deductũ ab illo עלילות דברים figmenta uerborũ. Et in libris prophanis usurpant pro סבה id est, caussa, sicut scripsi in Radice סבב.

OLam Habbo] Controuersia est inter nouissimos scriptores de tempore seculi uenturi. Quidam enim dicunt quòd sit seculum animarum, hoc est, quod mox incipit post mortem. Alij referunt ad tempus dierũ Messiæ: Alij uerò ad tempus quod erit post resurrectionẽ mortuorum. Et quisque adducit argumentum pro confirmanda sua sententia. Ego uerò non sum dignus, ut ingeram caput meum inter capita sapientum istorum. Veruntamen qui ei quod uerum est hac in re insistere cupit: uideat Perusch Aberbinel in lib. נחלת אבות cap. Ben Zoma: nã bene de hac re locutus est, de quà et ego iterũ loquar in Ra. עתיד.

AM Haarez] Eum qui non nouit doctrinam legis עם הארץ uocant. Nam עם absolutè usurpatum uulgus, quod legem non nouit significat. Et in plurali nu-

ובלשון רבים עמי הארץ ויש שאומרים עמי הארצים ובאמת הם עם ארצים וכבר כתבתי בשרש בור ההפרש בין בור ובין עם הארץ ובלשון אשכנז נקרא עם הארץ און גילערנט ובלשון לעז איגנוראנט ׃

ענה כל לשנא עברי שבמקרא הוא בבנין פעל
שמות כ"ג כמו אם ענה תענה אותו ענה בדרך כחי
תהלים ק"ב ודומיהם והשם עברי ולא נמצא בפסוק ועבין הרוב לזה
דניאל י' עבין צום ולא בא רק בהתפעל כמו להתענות לפני אלהיך
ישעיה נ"ח וכן תרגום לא תצומו כיום לא תתענון והשם תענית
עזרא ט' קמתי מתעניתי וכן הצום צמתוני אבי תרגום הצום תענית
זכריה ח' אתון מתענין קדמי ועוד אזכרנו בשרש תענית ׃

עסק ויקרא שמו עשק כי התעשקו עמו שביהם
ראשית מ' כתיבין בשין ואין להם עוד דומה במקרא
ותרגומו בסמך עסק ארי אתעסקו וכן תרגום של אודות
ד"ה א' ח' עסק ׃ ונמצא שם אדם בדברי הימים נקרא עשק
בשין ימנית ׃

עצם כל דבר יש לו עצם ומקרה ופירוש עצם
שמות כ"ג גוף הדבר כמו כעצם השמים ומקרה הוא
הדבר שחל על העצם כגון אבן הוא העצם והלבנות או
השחרות או הגודל או הקטנות שבו נקרא מקרה ועוד
אדבר מזה בשרש קרה וכן שם העצם כמו אברהם ושרה
ודומיהן ובלא"ז אים זעלברט ובלעז פרופרייר ׃

numero dicitur עמי הארץ Sunt tamen qui dicunt עמי הארצים
Et in ueritate ipsi sunt עם הארצים Antea quoque scripsi in
Radice בור de discrimine, quod est inter בור & עם הארץ
In lingua Germanica uocatur עם הארץ ein vngelerter, &
in lingua Italica Inijorant.

ANa] Omnis usus uocis ענה in Biblia tantum est
Exod.22. in Coniugatione Piel.ut, Sin affligendo afflixeris eũ.
Psal.102. Afflixit in uia uirtutem meam. & id genus similia. Inde nomen uenit עני quod tamen non inuenitur usurpatum in Biblia. Habet porrò uicinitatem quandam cum hac significatione, quando significat ieiunare, in qua significatione tantum uenit in Coniugatione Hithphaël.ut, Affligeremus nos coram Deo nostro. In hac significatione usurpat & Thargum.ut, Non ieiunabitis in hunc modum hodie. Thargum, לא תענון. Inde uenit nomen תענית, Surrexi à ieiunio meo. Item, Nunquid ieiunando ieiunastis propter me? Thargum, Nunquid ieiunio afflictionis affligitis uos coram me?

Ezra 8.

Esa.28.

Ezra 9.

Zach.7.

Gen.26. ASak] Et uocauit nomen eius Esek, Quia negotiũ habuerunt cum eo. Vtrunque scribitur cum Schin. neque amplius extat in Biblia. In Thargum uerò cum Samech legitur עסק.ut, ארי אתעסקו. Sic quoque & Thargum quod respondet ארחות est עסק. Inuenit quoque in Paralip.
1.Para.8. Homo quidam, qui Esek uocatus fuit.

EZem] Omni rei est substantia & accidens. Expositio, עצם corpus, seu substantiã rei significat, ut, Qua-
Exod.34. si substantia cœli. מקרה uerò est id quòd cadit in substantiam.ut, Lapis est substantia, & albedo, uel nigredo, uel magnitudo, uel paruitas, quæ in eo est, uocatur מקרה de quo iterum loquar in Radice קרה. Hinc dicitur שם העצמי Nomen proprium, ut, Abraham, Sarah. & similia. Germanicè an im selbert, Italicè proprio.

עקם רז"ל הרגילו בזה השרש אך בפעל הדגוש כמו עקם להם הדרך הוליכם דרך מעקם והוא לשון עוות בעניותי שחותי עקימות שחייתי בלא הרומפא ובלעז טורטו ׃

דניאל ד' **עקר** בדניאל עקר שרשוהי ואין חפרש בין עקר
איוב יט ושרש וכן תרגום ושרש דבר נמצא בו ועקר
דמלתא אשתכח ביה וכן מה שנמצא בדברי רז"ל כלל ועקר או כל עקר פירוש שום דבר של עקר כלל וגם הרגילו רבותנו זכרונם לברכה לקרא להקב"ה עקר באמרם
תלים יב כופר בעקר וכן תרגום ללשוננו בגביר מאן דכפרין בעקר

ערב לא נמצא שרש בכל המקרא שיש לו כל כך הוראת בשרש הזה כי אחד עשר לשונות נמצאו בו וכבר חברתי שירה חדשה בכפר הבחור של עשרה בתים ובסוף כל בית מלת ערבים ולכל אחד הוראת
ויקרא יג מיוחדת ולא יכולתי להכניס בו מלת עורבים מין כל עורב למינו כי אינו נכנס במשקל של זה השיר ורז"ל הרגילו הרבה בלשון תערובות בלשון אשכנז מושן ובלעז מישקולאר באמרם ערוב תבשילין ערוב חצרות ודינם מבואר בפוסקים ׃

ערבב כדי לערבב השטן וכן נכנסו בערבוביא הוא לשון תערובות דלעיל וכפלו בו למד הפעל
במדבר יא ותמהתי על תרגום של והאספסוף שתרגם וערברבין והיה לו לומר וערבבין ואולי לפי שהאספסוף כפול העין והלמד רצה התרגום לכפול אותם גם כן ׃

A Kam] Frequens est hæc Radix apud Rabbinos, sed tantum in Cōiugatione Piel daggessata. ut, Incuruauit eis uiam. Duxit eos per uiam curuam, idem significat quod עוית ut, Incuruatus & depressus sum. Thargum עקימית מחיית, Germanicè krump, Italicè torto.
Psal.38.

I Kar] In Daniele legitur, Stirpem radicū illius. Nihil discriminis est inter עקר & שרש. Vnde & ubi in Hebræo legitur שרש. Thargum habet עקר ut, Num radix causæ inuenta est in me? Thargum ועקר דמילת &c. Huius generis est quod inuenitur apud Rabbinos כלל ועקר uel כל עקר כלל Cuius sensus est, שרש דבר כל עקר כלל. Solent item & Rabbini Deum עקר uocare. ut quum dicunt, כפר בעקר, Negat fundamentum, id est, Deum. Vnde ubi Hebræus dicit, Lingua nostra præualebimus. Thargum habet מלין דכפרין בעקרא qui negāt primū fundamentū.
Dan.3. Iob 19. Psal.12.

A Rab] Non inuenitur Radix in tota Biblia, quæ tot habeat significata atque hæc Radix. Vndecim enim modos significandi habet. Et iam composui carmen nouum in libro Bachur, quod constat 10. bathim. Et in fine cuiuslibet metri inuenitur dictio ערבים & quæque habet suam propriam significationem, nec potui hîc commodè referre ערבים Cuius usus est Leuit.11. Omnis quoque coruus iuxta genus suum. Non enim conuenit cum mensuratione huius carminis. Cæterum Rabbini utuntur pro cōmixtione, Germ. müschen. Italicè mesch kolar. ut quum dicunt ערוב תבשילים. Item, ערוב חצרות quorum ritus explicatur apud Causidicos.

I Rbeb] Vt turbent satanā. Itē, Ingressi sunt cum mixtura. idē significat quod תערובת suprà positū, & geminatur in ea tertia radicalis. Et miror ego super Tharg. quod respondet huic loco, Et uulgus collectum, quod transtulerit per וערברבין, Quum tamen potius dicendū erat וערבבין sed fortassis quia האספסוף secundam & tertiam radicalem geminatam habet. uoluit & Tharg. similiter geminare.
Num.11.

ערך במערכאות של גוים פירוש מושב הערוך והכנת לשרים ולשופטי העיר לדון שם בלעז טריאבונאל ׃

ערן קורין לתושב העיר ערון או עירוני ולרבים עירונים ולנקבה עירונית ולרבות ערוניות וכן נוהגין לקרא העין בצירי ונראה לי יותר נכון בחירק עירון כי הוא נגזר מלשון עיר והנון נוספת כמנהג התאר לפעמים וכן בלעז ציטאדינו ובלשון אשכנז בורגר ׃

ערע כל לשון פגישה ומקרה מתורגם בלשון ערע חוץ מבכתובים מתורגמין בלשנא ארע באלף וכן תרגום אשר פגשתי די ערעית ויקר יי׳ וערע ביה התפגוש אותם וערעת ויש נוסחאות משובשות בקצתם ארע ובקצתם ערא באלף ובאלף אך תמהתי שרז״ל נהגו לכתוב עראי כגון שיבת עראי בנין עראי בעין בראש ובאלף בסוף וזה לא נמצא לא בכתובים ולא בכ״א ספרים והיה ראוי להכתב ארעי או עראי ופירוש המלה בלשונם דבר שאינו בעצם ובכוונה רק דרך מקרה ובלשון אשכנז אונ גיבערליך ובלעז אקאזו ׃ בראשית ל״ג / במדבר כ״ג / שמואל ה׳ כ״ה

ערת נוהגין האשכנזים כשיש לאדם אהוב ומכיר שהוא מרויח עמו בטוב קורין לו מערב באמרם יש לפלוני מערב טוב ולא ידעו שאינו אלא מעריית רוצה לומר מכיר וכן בלשון לעז קורין לו הונדו לשון הכרה בלא״ז איין גוטר הונד וכן נמצא בפוסקים מותר בחול המועד להלוות לגוי שהוא מכירו ומעריסי וכולי משום איבוד מעריסיא ושמעתי שתרגום הלא

ARaph] In tribunalibus Gentium. Expositio, Sedes est ordinata & constituta principibus & iudicibus ciuitatis, ut iudicent ibi. Italicè tribunal.

ERran] Incolã ciuitatis ערן aut ערני uocant, & in plurali masc. ערנים in fœ. g. ערנית, & in plur. ערניות sic cõsueuerũt ꝓnuntiare cũ Zere, At meo uidere magis cõueniret sonare עירן Iron cũ Hirec: deducit̃ eñ ab עיר id est, ciuitas, & Nun superadditũ est ꝓ more ut fit aliquãdo in nominibus Adiect. Italicè citadino, German. burger.

ARa] Vocabulum פגישה obuiatio & מקרה id est, occursus, in Chaldæo per ערע transferuntur, præterquam in Hagiographis, ubi per ארע cum Aleph red-
Gen.33. duntur. ut, Cui ego obuiam ueni. Thargum, די ערעית. Itẽ,
Num.23. Occurrit itaq; Dominus. Tharg. וערע ביה. Item, Et ipsa oc
1.Sam.25. currit eis. Tharg. וערעת Extant exemplaria, ubi in quibusdam legitur ארע & in alijs ערע idq; in utrisq;. Veruntamen miror Rabbinos scribere solitos ערא cum Ain in capite, & cum Aleph in fine, ut quum dicunt שינת ערא id est, somnus uulgaris בנין ערא ædifitium uulgare. Et tamẽ hoc non inuenitur, neque in Hagiographis, neq; in 21. libris. scribi enim deberet ארעי uel ערעי. Significat autem hæc uox apud illos (puta Rabbinos) rem, quæ non fit realiter & studio, siue data opera, sed cõtingenter, seu à casu. Germanicè ongeferlich, Italicè acaso.

ARaph] Quum alicui est amicus & notus, à quo redit ad eũ bonũ lucrũ, hunc Germani מערב uocare solent. ut quũ dicunt, Est illi מערב טוב nec sciunt dicendum esse non מערב sed מערוף quod idem ualet atque מכיר id est notus. quomodo & in lingua Italica uocatur קונת quod cognitionem significat, Germ. ein guter kund. Et in hac significatione inuenitur & apud Causidicos. ut quum dicunt, Licet in prophanioribus diebus festi mutuum dare Gentili, amico scilicet & familiari suo &c. ne scilicet amittat talem fructuosum amicũ. Audiui insup circa hunc

 locum.

בוען מודעתנו מערפבנא ובקשתי ולא מצאתי כן רק דאשתמודע לבא ואולי כן הוא בתרגומים אחרים ועוד
שמות ג׳ אדבר מזה בשרש פדם ויש מפרשים מזה ואם לא תפדה וערפתו אינו רוצה לומר שתמית אותו כי הבהמה מת חטאת אלא הוא לשון הכרה פירוש תעשה בו סמן להכיר אותו שהוא בכור אבל דברי רז״ל הם האמת ׃

עתיד בדברי רבותינו זכרונם לברכה לעתיד לבא הרבה טרחתי למצא הפרש בין מה שאמרו רז״ל לעתיד בסתם ובין אמרם לעתיד לבא ולא עלתה בידי אך זה לבד מצאתי שעל הרוב כשהוא במקום הפסק אמרו לעתיד לבא כגון ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא וכן אין גיהנם לעתיד לבא וכן בעכן יעכרך ה׳
יהושע ז׳ ביום הזה ואין אתה עכור לעולם הבא אבל כשאינו במקום הפסק אינו אומר אלא עתיד סתם כגון עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים וכן לפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון וכן תקנו מסדרי התפלה ואתה עתיד לטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא ואני אין דעתי משגת להבין ההפרש שבין עולם הבא ובין לעתיד לבא כי זה וזה יכול להאמר ליום הדין או לימות המשיח או תבת אחר מיתה וכבר דברתי מזה במלת עולם עיין שם ׃

משלי כ״ה עתק אשר העתיקו אנשי חזקיה תרגום דכתבו רחמוי דחזקיה ומזה בקרא הסופר הכותב
תהלים ו׳ ספר מלשון ללשון מעתיק והוא מלשון ויעתק משם

Ruth.3. locum, Nunquid Boes amicus noster reuersus est, &c. in Tharg. inueniri משככנא quæsiui & non sic inueni, quin potius דהתחתנא לנא quanquam in alijs uersionibus Chaldaicis fortassis hac uoce משככנא redditum inueniri possit. & iterum loquar de eo in Radice ערף Sunt porrò qui in hac significatione exponunt illud, Quòd si non rede

Exod. 13. meris, deceruicabis ipsum. Et non uult dicere (inquiũt) ut interimas ipsum, iumentũ enim quid peccauit? Verùm notionis significationem (dicunt) habet, ut sensus sit, Facias illi signum ad discernendum quod sit primogenitus. Sed uerba Rabbinorum uera sunt.

Athad] In futuro seculo. Multum laboraui ut inuenirem discrimen inter id quod dicunt Rabbini לעתיד absolutè. Et quod dicunt לעתיד לבא & nõ potui inuenire, uerũ hoc tantum inueni, quòd quum stat in Pausa, plærunque dicant עתיד לבא Exempli gratia, Scias munus præmij iustorum esse in futuro seculo. Item, Non est gehenna in fu

[illegible] 7. turo seculo. Sic quoque de Achan dicunt, Turbet te Dominus in die isto, &c. Neque tu turbatus esto in seculo futuro. Verùm ubi non uenit in pausa, usurpant tantum absolutè. Vt, Futurũ est, ut fatiat Deus choream iustis. Item, Coram quo tandẽ futurũ est, ut causam & rationẽ reddas. Simili modo & qui ordinauerunt precationes utuntur. Et tu futurus es ut tollas eam à me, & restituas eam mihi in seculo futuro. Et ecce sensu meo assequi non possũ, ut intelligã in quo differant עולם הבא & עתיד לבא Vtrunque enim dici potest de die iuditij, aut de diebus Messiæ, aut de tempore quod sequitur statim mortem, de quo & antea locutus sum in dictione עולם ubi uide.

Prou. 25. Athak] Quas transtulerunt uiri Hizkiję. Thargũ, Quas scripserunt amici Hizkiję. Inde scriptor, qui transfert librũ ex libro מעתיק appellatur. Estque desumptũ ab illo,

לשון הסרה והספר או הכתב ההוא אשר הוא מעתיק
נקרא העתקה בלשון אשכנז אב גישריפט ובלעז קופייא
או סימפליר"ייז ׃

נשלמה אות העין
ברוך המוציא לחם ויין

אות הפא

פגם פגימתה של לבנה פירוש החרוץ שנראה בלבנה בחסרונה וכן תרגום עד ירח לא יאהיל עד דפגמא סיהרא וכן חרוץ שנמצא בסכין נקרא פגימא וכן הפצירה פים תרגום שופינא לחרפא בחון פגימת כל מן דפרזל בלשון אשכנז שארט ובלעז טאקו ׃ איוב כ"ה

פגר כבר כתבתי בשרש נבל כי כל לשנא נבלה שבמקרא אינו בא רק על גויית בהמה וחיה ועוף שמתה ולא על אדם רק כשלא מת מיתת עצמו ולא נמלט מהם איש רק אחד עיין שם ׳ והנה פגר כמעט הפך מזה כי כל לשון פגר הנמצא במקרא אינו בא רק על גויית אדם מת ולא על שאר בעלי חיים רק במקום אחד והוא וירד העיט על הפגרים שהם היו פגרי בהמות בראשית ט"ו ועוד דע כי כל לשון פגר לא נמצא רק על פגרי אנשים רשעים לכן אין מזכירין זה הלשון רק על מיתת רשעים ׃

פוך כבר כתבתי בשרש לול כי זאת המלה תתחבר לפעמים עם לולי ולו ואולי והנה אין לה מלת

illo. Et transtulit inde, ubi amotionem significat. Vnde & liber, siue scriptura, quam quis transfert פרשגן id est translatio nuncupatur, Germanicè abgeschrifft, Italicè Copia, & in lingua Romana Exemplar.

FINIT AIN, ET INCIpit litera Pe.

PAgam] Fractura ipsius Lunæ, id est, in-
Iob.25. tercisio, quæ apparet in Luna deficiente. Vnde ubi textus Hebraicus dicit, Donec Luna non fuerit in tabernaculo. Thargum habet עד דפגימא סיהרא Similiter & retusa acies, quæ inuenit in cultro
1.Sam.13. פגימא uocatur. Et facta est coactio orum. Tharg. Et fuit eis lima, ut exacuerent ea retusam aciem omnis instrumenti ferrei, Germanicè schart, Italicè tako.

PAgar] Antea scripsi in Radice נבל omne uocabulum נבלה cuius usus est in Biblia nō uenire usurpatū, nisi de cadauere iumenti, bestiæ & uolucris mortuæ, neq; de homine dicitur, excepto, quum non est mortuus naturali morte. Fallit hoc tantum in uno loco. uide ibi. Et attende quod פגר ferè contrarium eius est. Omne enim uocabulum פגר quod in Biblijs inuenitur, tantum de mortuo homine dicitur, & non de reliquis animalibus, dem-
Gen.15. pto uno loco, is est, Et descenderunt uolatilia super cadauera, id est, cadauera animalium. Et amplius scias, quòd ubique פגר tantum de cadaueribus hominum impiorum usurpatum inuenitur. quapropter nec usus est istius uocabuli, nisi ubi mentio fit de morte impiorum.

PVn] Modo scripsi in Radice לו quòd hæc dictio construitur aliquando cum לולי & לו & אילו Et noueris quòd non habet propriam uocem in lingua Hebræa, Sed in Thargum uenit, ubi est oratio conditionalis, quam in Grammatica Latini Coniunctiuum appellant. qui modus loquendi notus est apud illos. Et in lingua Hebræa

מיוחדת בלשון עברי אך בתרגום באה על מאמר תנאיי ובגראמטיקא לשון רומי קורין לשמורש כזה זובינגטיבוס והוא ידוע בלשונם ובלשון עברי באה על הרוב על העבר וצריך להוכיח על המאמר ההוא אחת ממלות הויה
בראשית ל"א ולהפך העבר לביטוני כמו לולי אלהי אבי היה בעזרי כי עתה ריקם שלחתני תרגום אילולי פון אלהא דאבא וגומר הרי הוא כאלו אמר כי אתה ריקם היית משלח אותי בלא
במדבר כ"ב דו הישט גידעבט מיר וכן לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך אילולפון אית חרבא בידי ארי בעו קטלתיך כאילו אמר הייתי הורג אותך בלא איך היט דר שלאגן דיך וכן אולי
במדבר כ"ב נטתה אילו לפון לא סטת כאלו אמר לא היתה נוטה
מלכים ב' י"ג בלא היט די ביש אב גיבייגט וכן אתה הכית את ארם בכן פון מחית ית ארם כאלו אמר היית מכה בלשון אשכנז דו הישט גישלאגן וכן כלם דוה ותמצא ׃

איוב ג' **פזם** חורין לקצת הפיוטים פזמונים ולא ידעו מה הוא ושמעתי אומרים שתרגום של ביעז איוב הראשון ופזים לשון צעקה ואני חפשתי בהרבה נוסחאות מדויקות ולא מצאתי רק ואתיב כמו שמתורגמים שאר חבריו ואולי כן הוא בתרגום ירושלמי או בתרגום עקילוס או בתרגום רב יוסי אשר לא נמצאו בינינו היום וכן
עמוס ו' המפרשים על פי הקבל תרגום דמהרבין וכן הלא בועז מודעתנו אומרים שתרגום מערפבבא וכל אלו לא נמצאו בתרגומים שלנו ׃

פחת לא פחות ולא יותר וזרו ממנו פעל באמרם אין פוחתין וכן הפותח לא יפחת

bræa uenit plærunq; in forma præteriti, sic tamen, ut necesse sit addere istiusmodi locutioni aliquod uerbum substantiuum, & conuertere præteritum in participium
Gen.31. præsens.ut, Nisi Deus patris mei fuisset mihi auxilio, nūc uacuum dimisisses me. Thargum, אלולי מן אלהא דאבא וגו' Ecce perinde est ac si dixisset, Quia nūc uacuum fuisses dimittens me, Germanicè du hettest gesent mich. Huius generis est, Vtinam esset gladius in manu mea interfecissem
Num.22. te. Thargum, אלולפון חרבא בידי הוא, כען קטלתך, q.d. fuissem occidens te, Germanicè ich hett erschlagen dich. Hu-
Ibidem iusmodi est, Nisi diuertisset à facie mea. Thargum, אלולפון, לא סטת, q.d. Nisi fuisset declinans, Germanicè hett sie nit
2.Reg.13. abgeneigt. Similis locutio est, Tunc percussisses Syriam, Thargum, כען מן מחית ית ארם q. d. Fuisses percutiens, Germanicè Du hettest geschlagen. Et sic reliqua omnia; Proba & inuenies.

PAzam] Vocant quædam carmina פזמונים nec sciunt quid sit. Audiui quidem qui dicunt, quòd Thargum, quod respondeat huic loco, qui est in Iobe, cap.3. Et respondit Iob, sit ופזים quod clamare significat, q.d. Et clamauit Iob. Sed scrutatus sum multa exemplaria, eaq; emendatiora, & non inueni, nisi ואתיב id est, & respondit quemadmodum in reliquis locis transfertur. aut fortasis est, ut ita sit translatum in Thargum Hierosolymitano, aut in Thargum Aquilæ, aut in Thargum Rabbi Iosæ, quæ non inuenitur apud nos hodie. Similiter dicunt illud in Amos, cap.6. Concinnentes cum uoce psalterij, in Thargum reddi per דמקרקבים quæ tamen omnia non inueniuntur in nostro Thargum.

PAchath] Nec minus, nec maius. Inde uerbum deriuatur. ut quum dicunt, Non minuunt. Item, Qui parum dat, non minus dabit, & cæt. Nec inueni-

ויקרא ג' ולא נמצא בלשון מקרא ויש אומרים שמוה פחהת היא
לשון חסרון ואונקלוס ורש"י לא אבו כן גם קורין לאדם
חגי ב' שפל וגרוע פחות ויש אומרים שמוה פחת יהודה ׃ פני
מלכים ב' י"ח פחת אחד שהם שרים ונקראים כן לפי שהם פחותי
המעלה והממשלה משאר השרים בלשון אשכנז גרובן
ובלעז פוסה וזה לא יתכן כי התיו איננה שרשית והראיה
נחמיה ה' לחם הפחה וכן להיות פחם שהוא כמו פחתם ׃

פטר

זה הלשון נמצא במקרא עומד ויוצא בקל
ד"ה ב' כ"ג כי לא פטר יהוידע את המחלקות יוצא
שמואל א' כ' נפטר מפני שאול עומד וכן בדברי רז"ל לפטור את כל
וכולי עומד חבני פוטר ומוחל לפלוני יוצא ועל הרוב
תרגילו היוצא בפעל הדגוש באמרם לא פטרנוהו בלי
לוית ברוך שפטרני גם שמשו בו בבנין נפעל כמו התלמי
הנפטר מרבו וכן אומרים על אדם שמת נפטר כמו כיון
שנפטר יעקב אבינו ותתאר חייב ופטור כלם ענין היתר
ושלוח וכן לשנא שלוח מתורגם כלשנא פטור בהרבת
בראשית מ"ג מהומות כמו וישלח לכם את אחיכם ׃ ויפטר לכון ית
בראשית מ"ד אחיכון והאנשים שלחו וגבריא אתפטרו והשם פטור
דברים כ"ג הבא בחירק וכן ספר כריתות תרגום גט פטורין וכן ראוי
לומר שטר פטור זה ואנחנו אומרים פטור ופטורים

tur in phrasi Bibliaca. Sunt tamen qui inde deducunt illud in Leuit. cap. 13. מראה קטנה ut significet diminutionẽ. Verùm Onkelus, & R.S. noluerunt sic reddere. Vocant item hominem humilem & uilem פחות. Vnde est quod dicunt huius significationis esse & istas locutiones פחת יהודה Ducem Iehudah. Item, Faciem ducis unius. Vbi in-
Hag. 1. telliguntur principes, qui ita uocantur, eô quòd minorem
2. Reg. 18. dignitatem & potestatem habent quàm reliqui principes Germanicè graffen, Italicè kont. Verùm hoc non conuenit, cum Taph non sit litera radicalis, id quod probatur ex
Nehem. 5. istis locis, Panem duci (debitum) non comedi. Item, Vt essem dux eorũ, quod perinde est ac si diceretur פחתם.

PAtar פטר Hoc uocabulum in Biblia inuenitur absolutum & transitiuũ, idq́ in Coniugatione Kal. Quia nõ
2. Pard. 23. permisit Iehoiadah sacerdos (abire) cohortes. ubi est uerbum transitiuum, Et sublatus est à facie Saul. ubi est abso-
1. Sam. 19. lutum. sic quoq́ usurpatur à Rabbinis. ut, Vt liberaret totum mundum: ubi absolutè capitur, Ecce ego liberum facio, & remitto illi uel illi, &c. ibi transitiuè accipitur. Et plerunq́ transitiuè usurpant in Coniug. Piel. ut cùm dicunt, Nõ dimisimus eũ sine cõductu. Item, Benedictus sit qui liberauit nos. Vtuntur & eo in Niphal, ut, Discipulus qui discedit à Rabbi suo. Hinc est quòd & de mortuo homine dicunt נפטר ut, Postq́ mortuus est Iacob pater noster. Inde uenit nomen Adiect. פטור liber. Omnia permittere & dimittere significant. Vnde dimittendi uocabulum in Thargum per פטר redditur in multis locis. ut, Vt dimit-
Gen. 43. tat uobis fratrem uestrum. Thargum ויפטר &c. Item, Emis-
Ibidem 44 si sunt uiri illi. Thargum וגבריא איתפטרו Inde uenit & nomen substantiuum פטור Pe scilicet habente Hirec. Vnde liber repudij in Thargum redditur per גט פטורין Hinc etiam dicendum est פטר פטור (quo schemate intelligunt quittantiam) Nos aũt Iudæi dicimus פטור & פטורים cum

 Scheua

בשוא תחת הפא ושעות הוא בידינו כי פטורים הוא שם
ד״ה א׳ ט׳ תאר בלשון רבים ממשקל פטור וחייב דלעיל וכן בלשבות
פטירים ויש בלשון הפסקה אך בבנין הפעיל כמו אין
מפטירין אחר הפסח אפיקומן וכן האיש הנקרא לאחרנה
לספר תורה בשבת נקרא מפטיר והוא האומר ההפטרה
והנה אכתוב מה היא כונת ההפטרה כפי מה שמצאתי
כתוב שאנטיוכס הרשע מלך יון גזר על ישראל שלא
יקראו בתורה ברבים מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת
מנביאים שענינה דומה לענין מה שכתוב בפרשה של
ישעיה מ״ב השבת ההיא והמשל בשבת בראשית קראו כה אמר האל
ישעיה נ״ד יי בורא שמים ולפרשת נח קראו פרשת כי מי נח זאת
לי וכן כל פרשה ופרשה ועתה אף שבטלה הגזרה המנהג
הזה איננו בטל ועד היום קורין אותן הפרשיות של נביאים
אחר קריאת התורה ונקראת הפטרה לשון הפסקה ׃

בראשית מ״ה **פטרון** לאב לפרעה פירוש רש״י לחבר ולפטרון
פירוש לאדון והוא לשון לעז ממש ונלקח
מן פאטיר שהוא בלעז אב ׃

פי מצינו במקרא לשון פי על שיעור הדברים
כמו פי שנים פירוש שעור שני חלקים ועל
דברים כ״א הרוב בא עם למד או כף השמוש כמו לפי אכלו כפי
שמות י״ב במדבר ז׳ עבודתו ודומיהם וכן אף על פי הנמצא בדברי רז״ל פירוש
אף לפי דבריך או לפי הענין הנזכר ושמשו בו במקום
בעבור כמו לפי כך ונוהגין לכתוב אותו מלה אחת כמו
לפיכך אנחנו חייבים בלא דרום ובלעז אי פיר או ׃

Scheua ſub Pe, id quod error eſt. פטורים enim nomen eſt formale, pluralis numeri de forma פטור ויחייב ſuprà poſiti. Cuius generis eſt quod legitur, 1. Paral. 9. בלשכת פטורין. Significatum eius eſt, ceſſatio, ſed tantum in Coniugat. Hiphil. ut, חלו מפטירין &c. Inde & uir, qui poſtremus uocatur ad lectionem legis in Sabbato מפטיר appellatur, atque is eſt, qui dicit ההפטרה. Et ecce ſcribam quæ nam ſit cauſa (lectionis) ההפטרה Iuxta id quod inueni ſcriptum, nempe, quòd Antiochus impius rex Grætiæ præceperit Iſraëlitis, ut non legerent legem publicè. Sed quid fecerunt Iudæi? Legerunt Pareſcham unam ex prophetis: cuius materia conformis eſſet ei materiæ, quæ deſcripta erat in Pareſcha, quæ in Sabbato legi ſolebat. Exempli gratia,
Eſa.42. Pro Pareſcha Breſchith, &c. legerunt ex Eſaia, Sic dicit Dominus Deus, creator cœli, &c. Et pro Pareſcha Noah
Eſa.54. legerunt, Secundum dies Noah, &c. Et ſic de ſingulis Pareſchis. Et quanquam nunc ceſſauerit decretum illud (regis præfati) tamen conſuetudo legendi Haphtara non ceſſauit, quoniam adhuc hodie legunt iſtiuſmodi Pareſchas ex prophetis poſt lectionem legis. Et uocatur Haphtara, à ceſſando, ſeu finiendo.

PAtron] In patrem Pharaoni, R.S. exponit in ſotiū, & in patronū, hoc eſt, in dominū. Eſtq́ planè Italicū. deſumptū à פטרון, quod in Italica lingua patrē ſignificat.

PI] Inuenimus in Biblia uocabulum פי dici de menſura rerum. ut, פי שנים id eſt, menſura duarum par-
Deut.21. tium. Et plerunq; uenit cum Lamed, uel cum Caph ſeruili
Exod.12. ut, כפי עבודתו, לפי אכלו & id genus ſimilia. Hinc eſt illud ſchema
Num.4. פי, לפי, כפין, quod inuenitur apud Rabbinos. Cuius expoſitio eſt, etiam iuxta uerba, uel, iuxta ſententiam memoratam. Vſurpant item & pro במאמר propterea, ut לפיכך Solentq́ ex eo facere unam dictionem. ut, לפיכך אנחנו חייבים id eſt, ob id nos tenemur, Germ. darum, Italicè I pero.

Paiat

פייט הורין למשורר או לחרזן פייטן והשיר או החרוז נקרא פיוט וכן הורין אנו לקרבות שמוסיפים בימים טובים בתפלה פיוטים ואומר אני שהוא נלקח מלשון רומי שהורין למשורר ולבעל הלצה פואיט ונראה לי שבראשונה הוא נלקח מלשון יון ׃

משלי ו׳ **פייס** תרגום לא יאבה כי תרבה שחד לא מתפייס כד תסגי שוחדא והשם פיוס לשון ריצוי וחכמים שמשו בו בלשון בקשה ותחנה באמרם
אסתר ד׳ ראובן שפייס משמעון כך וכך וכן תרגום להתחנן לו לפייסא ליה ׃

שמואל א׳ כ״ג דברים י״ז **פלג** הורין לריב ומחלוקת פלוגתא תרגום סלע המחלקות כיף פלוגתא דברי ריבות פתגמא פלוגת דינא כלם ענין הפרש והרחקה וחלוקה בגזר
בראשית י׳ מלשון בפלגה הארץ והקרוב לענין זה מה שאמרו רז״ל אל תהי מפליג לכל דבר ובין בין סמוך בין מופלג וכן זקן מופלג חכם מופלג פירוש מופרש ומרוחק מאנשי דורו בזקנה או בחכמה והשם הפלגה כמו שאומרים פלוני יודע ספר בהפלגה ׃

פלסות פירש בערוך פלוסופה הוא חוזה בכבים ואינו אלא לשון יון ממש והיא מלה מורכבת מן פילוס פירוש אוהב סופיא פירוש חכמה דהיינו פילוסופוס אוהב חכמה

PAiat] Poëtam & rythmorum compositorem פייטן uocant. Et carmen ipsum, aut rythmus פיוט uocatur. Hinc est quod nos לקרובות quas adijcere solent in diebus festis precationibus Piutim uocamus. Et ego dico quòd hoc uocabulum desumptum sit ab Italis, qui cantorem & oratorem, poëtam uocant: quod tamen mihi uidetur primum à Græcis desumptum esse.

Prou.6. PAias] Nec acquiescet etiamsi multiplicaueris munera, Tharg. לא יתפייס id est, Non reconciliabitur. Inde nomen uenit פייס quod uoluntatem, siue placationem significat, Germanicè vuilligen, Italicè contentar. Sapientes tamen usurpant etiam pro petitione & deprecatione, ut quum dicunt, Ruben petijt à Simeone taliter & taliter.

Esther 4. Et Thargum quod respondet huic לא פייסיה est, לא בעיה.

PAlag] Iurgium & contentionem פלוגתא uocant, quam uocem & Tharg. usurpat. ut, Petram diuisionũ,

1.Sam. 23. Tharg. כיף פלוגתא Verba contentionũ. Thargum.

Deut.16. פתגמי פלוגת דינא Verba iudicum discordantia. Omnia significant diuisionem, elongationem & partitionem, deductũ

Gen.10. scilicet, ab illo, Diuisa est terra, Et uicinitatem habet cum ista significatione id quod dicunt Rabbini, Ne nimium remoueas quamlibet rem. Item, Inter uicinum & remotum. Huius significationis sunt & istæ locutiones פלג מן, מופלג, מופלג. Expositio, Separatus, & elongatus est ab hominibus sui seculi in senio uidelicet, aut sapientia. Inde uenit nomen הפלגה id est, Excessus, Hyperbola, quum dicunt, Ille nouit hunc librum בהפלגה id est, excellenter, bene.

PIlesoph] In Aruch exponitur pro inspectore stellarum (id est, Astronomo,) quum tamen sit propriè Græcum uocabulum. Estq; dictio composita ex philos, id est, amator, & sophia, id est, sapientia. Vnde philosophus, id est, amator sapientiæ.

פלפל ידוע שהבושם הנקרא פלפל הוא חד וחריף מאד לפיכך קורין לחריפות פלפול באמרם בפלפול התלמידים וכן והחדירם עתניאל בן קנז בפלפולו וקורין לאדם חריף מפלפל בלשון אשכנז שארף ובלעז
איוב יא אקוטא ׃ ונראה לי שמזה מה שמתרגם ואיש נבוב ילבב וגבר בש מפלפל ידייה ׃

פומבי הלוחות הראשונות לפי שנתנו בפומבי נשברו פירוש בפרהסיא ואינו אלא לשון לעז שקורין
תהלים ס״ח לשמחה גדולה ומפורסמת פומפא ותרגום מוציא אסירי בכושרות בפומבי וכבר הראיתי לך בהקדמתי כי דברי רז״ל ותרגום ירושלמי מכבימים עם לשון לעז ורומי בכמה מקומות וכן תראה בשרש שאחר זה ׃

פמליא בדברי רז״ל פמליא של מעלה וכן בפסוק
שיר ה׳ הנך יפה רעיתי תרגום כפמליא במלאכיא קדישא ופירש בערוך חיילות ובלשון רומי ולעז קורין לאנשי בית האדם פמיליא הפא רפויה והמם בחירק כמו
ירמיה טז׳ נשמע בית פרעה ׃ שפירש רש״י מאשינאדה בלעז של לשון צרפת והוא בלשון אשכנז גיזינד ׃

פנה כשאפנה אשנה שמא לא תפנה פירוש כשאהיה פנוי ובטל ממלאכתי בלא״ מוסיג ובלעז אוציו והלשון הזה לא נמצא בפסוק כי אם לפי
ויקרא כ׳ המדרש ופניתי אליכם פונה אני מכל עסקי והשם פנאי על משקל גנאי והתאר פנוי כמו מקום פנוי ולמי שאין לו אשה נקרא פנוי והנקבה פנויה ׃

PIlpel] Notum eſt aroma quoddam eſſe quod פלפל uocatur, acutum & acre ualde. Vnde eſt quod etiam ingenij acrimoniam Pilpul uocant. ut quum dicunt בפלפול תלמידים Item, Et reſtituit ea Athniel filius Kanas acuta adinuentione ſua, Vocãt item & hominẽ acuti ingenij מפלפל Germanicè ſcharpff, Italicè acuto. Et uidetur mihi etiã huius ſignificationis eſſe quod legiẽ in Tharg. ſuper iſtũ

Iob.11. locum, Et uir uacuus cordatus fit, Thar. יבר גם מפלפל יתקרין.

PAmbi] Tabulæ primæ quia datæ fuerunt cũ pompa fractæ ſunt. idem ualet quod בפרהסיא id eſt, palam. Vocabulũ eſt planè Italicũ. nam Itali gaudiũ magnum &

Pſal.68. publicũ Pompa uocant, Educit uinctos cũ congruentijs, Tharg. בפומבי id eſt, cum pompa. Et iam oſtendi tibi in Pręfatione mea: quod Tharg. Hieroſol. conſentit cum Italica & Romana lingua in multis locis, quemadmodum uidebis etiam in Radice ſequenti,

PAmalia] Apud Rabbinos legitur, Familia ſuperior.

Cant.1. Et in Verſu, Ecce tu pulcher dilecte mi. Thargum: In familia angelorũ ſanctorũ. In Aruch exponiẽ pro copijs, ſiuè exercitib. In lingua itẽ Ital. & Rom. domeſticos alicuius hominis פמליא uocãt, Pe ſcilicet leniter prolato,

Gen.45. & Mem cum Hirec. ut, Et audiuit domus Pharaonis R.S. exponit per uulgarẽ & Gallicã uocẽ מסנייה. germ. geſiind.

PAnah] Cum otioſus fuero diſcam. fortaſsis nunq̃ otioſus eris, Senſus eſt, Cum otioſus ero & liber à labore meo, Germanicè mieſsig, Italicè otios. Vocabulum

Leuit.26. iſtud non inuenitur in Biblijs, niſi per explicationem. ut, Et reſpitiam ad uos. id eſt, Conuertã ego me ab omnibus negotijs meis. Inde & nomen extat פנאי iuxta formam גאי. Item nomen Adiectiuum פנוי otioſus, uacuus. ut, Locus uacuus. Cui item non eſt uxor פנוי uocatur, & mulier non maritata פנויה.

פנה עוד שמושו בשרש הזה לענין הוצאת הרעי מן הגות באמרם הנפנה בשדה וכן נפנין אחורי הגדר אפילו בשדה המלאה כרכום ולא בא אלא בבנין בפעל והוא לשון ופנו את הבית לשון בעור או הוא לשון הרחקה ותער כדה תרגום ירושלמי ופניאת וכן מריקים שקיהם פנון בלשון אשכנז אויז רוימן או לער ובלעז סקומראר ׃

ויקרא י"ד
ראשית כ"ד
ראשית מ"ב

פסד כבר נכתב בשרש הפסד עיין שם ׃

פסל כל הפסול פוסל הוא שם תאר למה שאינו כשר פגול הוא תרגום ירושלמי פסול יהי והוא שם דבר על משקל גבול וכן לא נמצא פסול בזרעו ובמשקל אחר פסולת כגון סולת שאין בו פסולת ובא פעל ממנו כל מקום שנא' אלה. פסל את הראשונים והנפעל נפסלת מלבנות. הבית בלא ואלש ובלעז ואלשו והוא קרוב לענין כריתה כמו פסול לך ׃

ויקרא י"ט
שמות ל"ד

פסק זה השרש לא נמצא במקרא אבל לשונות הרבה בעברי מתורגמין בלשון הפסקה כגון לשון מניעה ושביתה וחדילה ועוד עיין במתורגמן והשם הפסק או הפסקה ומזה פסוק ופסוקים וכן טעמים המפסיקים ושאינו מפסיקים וכבר דברתי מכל אלה מה שיספיק בספר טוב טעם ׃

פסק שופטים הדיינין הפוסקין את הדין וכן תרגום כן משפטך אתה חרצת דנת דינך פסקת ומה שיפסקו הדיינין נקרא פסק ומזה הפוסק מעות לצדקה בלשון אשכנז אויז שפרעכן ובלעז סיטיבציר ׃

מלכים א' כ'

PAnah] Vſurpant quoq; hanc Radicem pro egeſtio- ne ſtercoris.quod exit è corpore.ut quum dicunt,Qui cacat in agro.Item:Euacuant aluũ poſt ſepem. atq; in cam po referto croco.Et uenit tantũ in Cõiug.Niphal.Deſum- Leuit.13. ptũ eſt ab illo, Vt euacuent domũ illã.ubi repurgationẽ, Gen.24. & euacuationẽ ſignificat,Et euacuauit hydriã ſuã. Tharg. Ibidem 42 Hieroſol: habet ופנית Item,Cum euacuarent ſaccos ſuos. Thar,פנו.Germ.auſzraumen,oder leren,Italicè vuadar.

PASAD] Deſcripta eſt in Radice הפסד.

PAſal] Omnis cõtagioſus contagio inficit. Nomen eſt adiect.quod dici ſolet de eo,qui non eſt aptus, ſiue Leuitt.19. idoneus.Abominatio eſt.Tharg. Hieroſ. פסול יהי nomen eſt ſubſtãt.incedẽs iuxta formã גבול.Huius ſignificatiõis & illud eſt,Non inuentus eſt inutilis in ſemine eius. Venit etiam in alia forma פסולת .ut,Simila quæ non habet furfu res.Ab eo Verbũ deducit, ut quũ dicũt,Omnis locus , in quo dicit פלח diſſecat pręcedentia.Et in Niphal.ut,Inido neus es,ut ædifices domũ,Germ,falſch,Italicè falſo. Et ui- cinitatẽ quandã habet in ſignificando cum כריתה ſicut pa- Exod.34. tet ex iſto loco פסל לך id eſt.ſculpe tibi.

PAſak] Hæc Radix non inuenitur in Biblia,ſed mul ta uocabula Hebraica in Tharg.redduntur per הפסקה ut ſunt מניעה prohibitio, שביתה ceſſatio, חדילה defectio. de quibus latius uide in Tharg.Inde uenit nomen הפסק uel הפסקה.Item פסוק & פסוקים Itẽ accentus מפסקים id eſt conſti tuentes pauſam ומלך מפסיקים ,nõ pauſantes.de quibus om- nibus ſuffitienter locutus ſum in libro טוב טעם.

1.Reg.20. PAſak] Iudices qui ſententiam pronuntiant in cau- ſa.Sic erit iuditium tuum,ut tu ſtatuiſti. Thargũ .דינך פסקת quod item determinant iudices פסק uocatur. Huius generis eſt & illud , Qui ſtatuit pecuniã pro elee- moſyna,Germanicè auſſprechen,Italicè ſententia.

פקר כל שכן דפקר טפי וכן פוחרים המינים לשון מינות הוא והעקר שהוא נלקח מן אפיקורוס פירו' בערוך זה המבזה תלמידי חכמים ואני כבר כתבתי בשרש מין כי מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת והנמשכים אחריהם נקראים מינים ואפיקורסין ואולי אפיקורוס היה מבזה תלמידי חכמים ׃

פקר בדברי רז"ל מן ההפקר לשון חירות וחפשי ואין לשמש בו רק בהפעיל בל"א וריי' ובלעז ליברו ולא נמצא בתרגום גם בעל הערוך לא דבר ממנו דבר ׃

שיר ד'
קהלת ב'
פרדס פרדס רמונים גנות ופרדסים פי' גן שגדלים בו אילני מאכל ומזה קורין הגוים לגן עדן פארדיס ובל"א פאר־דייס ומה שאמרו רז"ל ארבעה נכנסין לפרדס רמז למרכבה העליונה וזה ידוע בקבלה ואין לי בזה עסק ׃

פרהסיא בצנעה ולא בפרהסיא פירוש כמו בפרסום אלא שמן פרסום נגזר פעל כמו שיתבאר בשרשו ומזה לא נגזר פעל לעולם ונראה לי שאין משמשין בו זולת בית השמוש בלשון אשכנז אופן בור ובלעז פובליקו ׃

ויקרא כ"ה **פרט** פרט הוא ההפך מן כלל והוא נגזר מן ופרט כרמך הם גרגרים הנשרים מהגפן ובלשון אשכנז אייניצליג ובלעז פירטיקולר ומזה נגזר פרוטה באמרם שוה פרוטה שתי פרוטות הוא שם מטבע קטנה

עמוס ו' ויש אומרים שמזה הפורטים על פי הנבל רוצה לומר

שנתן כל אחד פרוטה למשורר ומזה פרוטרוט באמרם
הקולבן הוא כלע לפרוטרוט פירוש לפרוטות קטנות
ונאמר גם כן על גרגר הזרע פרוטה כמו שאמרו רבותינו
זכרונם לברכה זרע אדם וזרע בהמה מפרוש אחת יוצאת
כמה פרוטות ויש אומרים שתרגום הפורטים דמחרבצין ירמיה נ׳
וכבר כתבתי דעתי בשרש פזם ׃

פרכס עוף המפרכס בהמה המפרכסת לשון גענגע
וכן בפסוק וישלח אברהם את ידו תרגום ראשית כ״ב
ירושלמי דלא בשעת צעריה אפרכס בלשון אשכנז
צאפלן ובלעז בוליגאר ׃

פרנס כל לשון מרעה שהוא על האדם לא על הבהמה
מתורגם בלשון פרנסא כמו הרועים הרועים ירמיה כ״ג
את עמי פרנסא דמפרנסין ית עמי ורעו אתכם ויפרנסון
יתכון ושם התאר בן משק ביתי גבר פרנסא ועמי אל ראשית ט״ו
הסוכן לות פרנסא ובדברי רז״ל פרנס הממונה על ישעיה כ״ב
הצבור ודומיהם רבים ואין לשמש בזה השרש רק בפעל
הדגוש ׃

פרס ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע
מאות פרסה היא ובלשון רבים פרסאות
וכתב הפייטן בסילוק דפרשת שקלים כי דרך יום הוא
עשרה פרסאות וכל פרסה היא ארבעה מילין עיין שם ׃

פרסם לשון פרסום הוא כמו בפרהסיא אלא שבא
פעל מזה כמו לא פרסמו הכתוב מצוה
לפרסם את החנפים והתאר גנב מפורסם מוסר מפורסם

tori numum. Hinc quoque & פרוטרוט uenit, quod minutas partes significat, ut quum dicunt, פלס לפרוטרוט id est, constans ex paruis numis, Eadem ratione, & de grano seminis פרוטה dicitur, quomodo Rabbini usurpant circa istum locum, Semine hominis, & semine iumenti ex
Hier.31. grano, ubi inquiunt, Ex grano uno egrediuntur multa grana. Extant tamen qui dicunt, Thargum, quod respon-
Amos.6. deat הפורטים esse ורוקדנים de quo, quid ipse sentiam, iam scripsi in Radice פרט.

PIrches] Auis trepidans. Iumentum trepidans. Significatum eius est motio, qua in significatione usurpat & Thargum Hierosolymitanum in hunc lo-
Gen.22. cum, Et extendit Abraham manum suam. Tharg. Ne scilicet in hora angustiæ suæ trepidaret, Germanicè zappelen, Italicè boligar.

PArnas] Omne uocabulum רועה quod refertur ad hominem, non ad iumentum, redditur in Thargum per פרנס ut, Pastoribus, qui pascunt populũ meum, Thar
Hier.23. gum, פרנסא דפרנסים ית עמי Et pascent uos. Tharg. ויפרנסון יתכון Inde uenit nomen substant. פרנסא. ut, Filius cibatio-
Esa.22. nis domus meæ. Thargũ. Vir qui cibat populũ meũ. Ad thesaurariũ. Tharg. לות פרנסא id est, ad dispensatorẽ. Et apud Rabb. legit. Dispensator qui cõstitutus est sup populum. & similia multa, neq; usurpari debet hæc Radix præterq̃ in Piel daggessata.

PAras] Terra Israël quadringenta miliaria (habet in longitudine) & totidẽ in latitudine. In plurali num. פרסאות miliaria. Et scripsit Poëta in fine דפרסות מקלים Iter diei esse.10.miliaria, & quãuis פרסה cõficere.4.miliaria. uide ibi. In istis aũt terris פרסה constat quinq; miliaribus.

PIrsem] Pirsem idẽ ualet quod כפרסומי nisi q ab eo uerbũ deducit. Non manifestauit scriptura. Præceptum est manifestare hypocritas. Inde nomẽ Adiect. Fur manifestus. Traditor manifestus.

פרע רבותינו זכרונם לברכה הרגילו הרבה בזה הלשון בלשון תשלום כגון מי שפרע מדור המבול וכו' ודומיהם רבים כלם בבנין הקל וכן בבנין הפעל ותמיד בקשר עם מלת מן כמו כשתתחייב בפרע מן האמות וכן בפרעין ממנו בגלוי עתיד להפרע מן האדם והשם פרעון וממנו בחבר פורענות ובלשון רז"ל פורעניות וכן
במדבר ל"ג כל לשון בקמה כמו בחום בקמת אתפרע פורענות וכן
ימעיה ס"א ויום נקם ויומא דפורענותא ולא נמצא בפסוק משרש זה
שופטים ה' רק בפרוע פרעות לפי דעת קצת ׃

יחזקאל כ"ד **פרע** הקורא את המגלה למפרע פירוש לאחור וי"מ מזה וגם אני אפרע פירוש לא אשוב אחור ׃

פרץ נמצאים מלות בזה השרש שהוראתם דבר
בראשית ל' והפכו כגון ויפרוץ האיש לשון חוזק ויפרוץ
מלכים ב' י"ד בחומת ירושלים לשון שבירה וכן בדברי רז"ל כמו כמה פירצה טהרה בישראל פי' גדלה ונתחזקה ובלשון שבירה רבים מאד כמו הדור פרוץ פרצו גדר של עולם והשם פרצה הוראה לגבב פירוש שבירה שבקיר ׃

פרצת אדם הראשון נברא שני פרצופין פי' בעירוך פרצות גוף ותמהתי הלא הוא לשון יון ממש הורין לפנים פרצות וכן מנהג בלשונינו לומר כמה פרצות מבוער. זה פירוש פנים בלשון אשכנז גישטאלט ובלעז פאצא ׃

PAra] Rabbini sæpe utuntur hoc uocabulo pro תשלום id est retributione, siue solutione debiti. ut quũ dicunt, Is qui solutionem accepit à seculo diluuij, &c. & similia multa, eaq; omnia in Coniugatione Kal, in eadẽ significatione usurpatur & in Cõiug. Niphal. & semper coniungit̃ cum dictione מן ut, Deus solutionem, seu debitum accipit à populo. Item, Debitũ accipiunt ab eo in propatulo. Paratus est ut debitum accipiat ab homine. Inde uenit nomen פרען à quo deducitur פורענות & apud Rabbinos legit̃ פורעניות. Omne itẽ uocabulũ נקמה uindicta
Num.31. ultio, in Tharg. per פרע reddit̃. ut, Vlciscere ultionẽ, &c.
Esa.61. Tharg. לאתפרעא פורענות. Itẽ, Et diẽ ultionis. Tharg. ויומא דפורענות nec inuenit̃ in Biblia ab ista Radice deduci, nisi illud בפרוע
Iud.5. פרעות Propter uindictas sumptas, &c. Et hoc quidem iuxta opinionem quorundam.

PAra] Qui legit librũ retrorsum. idem ualet quod לאחור id est retrorsum, siue præpostere. Sunt itẽ q in
Ezech.24 hac significatiõe exponũt illud לא אפרע nõ desistã, id est, nõ reuertar retrorsũ.

PAraz] Inueniunt̃ dictiones deductæ ab hac Radice, quæ sunt contrariæ significa-
Gen.30. tionis. ut, Augescebatq; uir ille, &c. ubi fortitudinẽ signifi-
2.Reg.14. cat. Interrupit murũ Hierusalẽ. ibi fractionẽ significat. Similiter usurpat̃ & apud Rabb. ut quantũ aucta fuit sanctimonia in Israël. ibi idẽ ualet q̃d aucta & corroborata fuit. Sæpe itẽ p̃ פרוץ quod corruptionẽ significat, accipit̃. ut. Seculũ hoc corruptũ est. Itẽ corruperũt ordi nẽ mũdi. Inde uenit nomen פרצה ut, פרצה קוראה לגנב id est, Ruptura uocat furem (sensus est, Occasio facit furem.)

PArzaph] Primus homo creatus fuit duplici effigie. In Aruch exponit̃ p̃ corpore, de quo miror, cùm sit planè Græcũ uocabulũ: nam Græci faciẽ פרצוף appellant. Qua in significatione & nos usurpare solemus. ut cùm dicimus, Quam deformis est hæc effigies ubi pro פנים accipitur, Germanicè gestalt, Italicè phaza.

עובדיה א׳ **פרק** על תעמוד על הפרק פירוש מקום פנוי שמשם יתפרקו הדרכים בל״א בלוס לשון
שמות ל״ב ויתפרקו שהוא לשנא הפרשה וכן קראו לחלקי הספרים פרקים והוא מה שקוראין בלשון הקדש פרשה כמו שיתבאר בשרש וגם טובל לומר כי פרק הוא לשון אבר מלשון רז״ל באמרם פרק של תיד פרק של הזרוע גם הפרק של הספר הוא אבר וחלק מן הספר ׃

פרק בו בפרק מתת שרה וכן בתו עומדת על פרקת לשון עת וזמן ׃

פרקמטיא כתוב בערוך שיש ספרים שכתוב בהן פרגמטיא בגימל ובתרגום ירושלמי
ראשית כ״ג עובר לסוחר בפרגמטיא בפחת ואני מצאתי בספרים מדוקים דמתקבלין בכל פרקמטיא בקוף ואולי הוא טעות סופרים וכן בלשון יון קורין לסחורה פרגמטיא בגימל רפויה ׃

פרש לשון הבדלה והפרשה ולא נמצא במקרא
יחזקאל ל״ד רק במקום אחד בתוך צאנו נפרשות ורז״ל שמשו בו הרבה והתאר פרוש פרושים והם הפרושים מדרכי העלם הזה כמו שהיו הנזירים אבל כל נזיר תרגום נזירא ולא פרוש ותמהתי על מה ששמשו רבותינו ז״ל בזה השרש בבנין פעל הדגוש בפעלים עומדים באמרם כשפירש יעקב מאביו וכן המפרש בים וכן ואלו פירשו

Obad. 1. PErek] Nō ſtabis in biuio. id eſt, in loco uacuo, ubi ſcilicet diuiduntur uiæ, Germanicè bles, deductum ab illo, Et rupit à ſe cunctus populus, &c. ubi diuiſionem

Exod. 32. ſignificat. Hinc eſt quòd & partes librorum פרקים uocāt pro quo in lingua ſancta פרשה uſurpatur, quemadmodū declarabitur in ſua Radice, Poſſumus etiam dicere פרק membrū ſignificare, qua in ſignificatione Rabbini uſurpant, ut quum dicunt. Pars ſiue membrum manus. Membrum brachij. Simili modo & caput libri פרק uocatur, quòd ſit tanquam membrum, uel pars.

PEREK] Eo tēpore mortua eſt Sara. Itē, Filia eius ſtat ſup tēpus ſuū. ſignificatū eius idē eſt q̄d עדן & זמן id eſt, tēpus.

PRakmatia] In Aruch ſcribitur, Extare libros, in quibus פרגמטיא cum Gimel ſcribatur. Quo modo inuenitur & in Thargum Ionathæ in hunc locum עבר לסוחר

Gen. 23. Ad mercatorem tranſeuntes. Thargum, בפרגמטיא נפקין Ego autem inueni in libris correctioribus ſcriptū cū Kuph, hoc modo המתקבלין בכל פרגמטיא id eſt, qui recipiuntur in omni negotiatione, quod fortaſsis errore ſcriptorum factū eſt. Similiter & in Græca lingua, mercaturam פרגמטיא uocant, Gimel leniter prolato.

PAraſch] Vocabulum hoc diuiſionem & ſeparationem ſignificat. Nec inuenitur in Biblia, niſi tantum in

Ezech. 34. uno loco. ut, In medio ouium ſuarum diſperſarum. Frequens tamen eſt apud Rabbinos. Inde uenit & nomen Adiect. פרוש pharisæus, in plurali פרושים qui ſic dicti fuerunt, eò quòd ſeparati fuerunt à moribus huius ſeculi, quales olim erant Nazaræi. Verùm ubicunq; in Hebræo habetur נזיר in Tharg. redditur per נזירא & non per פרוש Et quidem miror quî fiat, quòd Rabbini utuntur in Coniugatione Piel daggeſſata. idq; in ſignificatione abſoluta. ut quum dicunt, Poſtquam ſeparatus fuit Iacob à patre ſuo. Item, Qui traijcit mare. Item, Iſti ſeparati ſunt ad uitā

לחיים שהם מהדגוש בבאיית היוד המורה על הצרי והיה יותר נכון לומר בבנין הקל הפורש לים וכולי ובהפעיל שמשו בו הרבה הפריש מפריש יפריש וכו' והשם הפרש ובפעל הדגוש פרשה כי אם לא היתה ריש היתה דגושה על משקל כפרה וכן קראו לכל חלק מנ"ג חלקים שנחלקה בהן חמשה חומשי תורה פרשה וכן פרשה פתוחה פרשה סתומה אשר פירשתי ענינם בספר מסורת המסורת ׃

ויקרא כ"ד אסתר ד' **פרש** לפרוש להם על פי יי לשון באור והשם פרשת הכסף ומשמשין בו בבנין פעל כמו כך וכך פירש פלוני וכן כאשר פירשו רז"ל ובעזרא בתורת נחמיה ח' אלהים מפורש פעול מבנין פעל והשם פרוש ׃

שמות כ"ט **פרש** ואת פרשו ׃ פירש חרדה הוא הזבל שבכרס הבהמה ונראה לי שאת שבכרס האדם נקרא כן והראיה ויצא הפרשדונה ׃

פשט מנהג פשוט הוא ׃ דין פשוט הוא ׃ פירוש נתפשט בכל מקום וכן נקרא כל דבר שיש בו שטח ישר ואין בו עקמומית פשוט בלא"ז שלעכט ובלעז דישטיסו וכן פירוש כל פסוק לפי משמעו נקרא פשט וכן מה שאמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטו פירו' אינו יוצא מידי פשוטו לגמרי אבל יש לו פשוטו עם מדרשו ואינו יוצא מידי כל אחד מהן וכן אמרו פשיטא על דבר שהוא ידוע ופשוט בלשון אשכנז ור זעהגליך ובלעז בין שאוטי ׃

Quæ omnia ſunt de Coniugat.daggeſſata,id quod oſtendit Iod quod indicat Zere, magis tamen conueniret ea uſurpare in Coniug.Kal,hoc modo הפורש לים &c, Frequẽs item uſus eius eſt in Coniugat.Niphal.ut, יפרשים, נפרשים, הפרשים &c,Inde nomẽ uenit הפרש id eſt, differentia,Item in Cõiugatione daggeſſata.ut, פרשה quod daggeſſaretur, ſi hoc non impediret Res litera iuxta formam כפרה. Hinc eſt quòd quamlibet partem ex 53. partibus, in quas diſtributi ſunt quinque quinarij legis Pareſchah uocant. Hinc etiam dicitur Pareſcha aperta, Pareſcha clauſa,quæ, quid ſibi uelint,declaraui in libro Maſoreth Hamaſoreth.

Leuit. 24. PAraſch] Vt exponeretur eis ſententia Domini.Significatum eius eſt declaratio. Inde & nomen uenit:

Eſther 4. פרשת כסף ſolutionem pecuniæ. Vſurpant quoque in Coniugatione Piel.ut quum dicunt,Taliter & taliter expoſuit ille, uel ille.Item,Quemadmodũ expoſuerunt Rabbini.

Nehem.8. & in Nehemia legitur, In lege Dei explicato ſermone. ubi eſt participium præteritum in Coniugatione Piel.Inde uenit nomen ſubſtantiuum פירוש id eſt,expoſitio.

Exod.29. PEreſch] Et fimũ eius R.D.K.exponit pro ſtercore quod eſt in aluo iumenti,Et meo iuditio etiã de humano ſtercore dicitur.cuius argumento eſt illud, Sed ſtercus

Iud.3. egreſſum eſt.

PAſchat] Conſuetudo uulgaris.Mos uulgaris. id eſt, diffuſus in omni loco.Hinc quæuis res, quæ rectam habet lineam abſq; curuitate פשוט uocatur,Germanicè ſchlecht,Italicè diſteſo.Hinc & ſimplex, ſiue literalis ſenſus ſcripturæ פשט nominatur.atq; inde prouenit & iſthæc locutio, quum dicunt, Verſus non egreditur de manibus ſimplicitatis ſuæ in uniuerſum:ſed eſt ei ſimplex ſenſus unà cum myſtico intellectu,neque egreditur de manibus uniuſcuiuſq;.Similiter & פשיטא uocabulum uſurpant de re nota & plana, Germanicè verſchenlich, Italicè Ben ſchae.

Paſchat

פשט חורין למטבע שאינה מתחלקת לפרוטות
פשוט ובלשון רבים פשיטין או פשוטין
בלשון אשכנז פפעניגג ובלעז סולדו ׃

פשפש יפשפש במעשיו פירוש יחפש וכן תרגום
ויחפש לבן ופשפש וכן כל לשון חקר בראשית ל"א
באיוב משלי תילים מתורגם בלשון פשפוש ׃

פשפש הרמש הנמצא בקירות המטות נקרא פשפש
וכן נקרא בלא"א וואנטש לויז פי' כני הקירות
ובלעז צימזי ונקרא פשפש מלשון חפוש כדלעיל כי
האדם ממשמש בה וכן אמרו רז"ל בריית ברותה לפשפש
ריחו כטעמו וארכו כרחבו וכל המולולו מריח בו ׃

פשר ומי יודע פשר דבר אין לו דומה במקרא והוא קהלת ח'
כמו פרוש בהפוך אותיות או בחלוף שין לתיו
שהוא כמו פתר וכן תרגום של כל לשון פתרון פשר
וכמו שלשון פתרון לא נמצא בעברי רק בענין חלומות
כן לשון פשר לא נמצא בתרגום רק על לשון פתרון וכן
בדניאל פשר חלמא חלמא ופשריה ודומיהם ׃ דניאל ב'

פשר מים שנתחממו מעט עד שאינם חמין ואינם
המין נקראים מים פושרין וכן בפסוק בבכתי קהלת ב'
לי תרגום מרזבין דשדיין מין פושרי בלא"א לוליד ובלעז
טיפידי ומזה קראו ההשואה העושים בין שני בעלי דינין
פשרה ובנו ממנו פעל באמרם מצוה לפשר ואחר
שנתפשרו ודומיהם בלשון אשכנז איניג ובלעז אקורדא

PAſchat] Monetam, quæ non diuiditur in minutas partes פשוט uocant. Et in plurali numero פשוטין uel פשוטין, Germanicè pfenning, Italicè ſolido.

PIſchpeſch] Scrutatur opera eius. idem ualet quod יחפש Vnde ubi textus Hebraicus habet, Et
Gen.31. ſcrutatus eſt Laban. Thargum habet ופשפש Sic quoque omne uocabulum חקר quod inueſtigare ſignificat, quod in Iobe, Prouerb. & Pſal. legiť, In Thar. per פשפש transferť.

PIſchpeſch] Reptile quod in fulcris lectorum inuenitur פשפש uocatur, Germanicè vuantlaus, hoc eſt, Cimices parietum, Italicè zimeze. Vocatur autē פשפש à ſcrutatione, quam in ea experitur homo. Cuius ſignificationis eſt & præcedēs Radix. Hinc eſt quòd dixerūt Rabbini. Fœdus percuſſum eſt cum Cimice. Odor eius eſt ſimilis ſapori eius, & longitudo eius ſimilis eſt latitudini eius, & quicunq; conterit eum, olfacit odorem eius.

Eccleſ.7. PEſcher] Et quis nouit ſolutionem uerbi: non amplius extat in Biblia, idemq; ualet quod פרש transpoſitis literis, aut commutato Schin in Taph. ex quo fit פתר Vnde Thargum quod ubiq; reſpondet uocabulo פתרון eſt פשר Et quemadmodum uocabulum פתרון non inuenitur in Hebræo, niſi ubi de ſomnijs agitur, ita & uox פשר in Thargum non inuenitur, niſi ubi textus Hebraicus habet פתרון Legitur & in Daniele, Interpretationem ſomnij. Somnium & interpretationem eius.

Eccleſ.2. PAſcher] Aquæ, tepidæ, quæ non planè neque frigidæ, neque calidæ ſunt, uocantur מים פושרים Hac uoce uſus eſt Chaldæus interpres, Eccleſiaſt.2. in hunc locū, Coaceruaui mihi. &c. Tharg. Fiſtulas effundentes aquas tepidas. Germanicè loulich, Italicè tepidè. Hinc eſt quòd conuentionem, quæ fit inter duos, qui iuditio contendūt
Daniel.3. פשרה uocāt. Inde & uerbū deduçūt. ut, Præceptū eſt facere
Ibidem 2. concordiam. Item, Poſtq; concordes facti ſunt. & ſimilia, Germanicè einung, Italicè Acorda.

פתח בחורת הפתח ידועה ורוב ימי תמהתי על מה שקוראין חתיו רפויה והרי היא ראויה לחדגש אחר הפתח גם רוב היהודים קורין המלה מלרע ואינו אלא מלעיל וכן קוראין אנחנו האשכנזים בפתח מלעיל

פתל החוטין שמשימין בפי הנרות בקראים פתילות וכן במדרש אשת לפידות שעושה פתילות (שופטים ד') למקדש בלשון אשכנז צוכן ובלעז סטופיני ובקראים פתילות לפי שהחוטין משזרין ובפתלין יחד בפתל ועקש (משלי ח') תרגום פתילא ועקומא ׃

נשלמה אות הפא

בשם אשר הכל צופה

אות הצדי

צבע בקראו אנשים החנפים רוצה לומר שאין תוכם כברם צבועים פירוש שמראים צבע אחר ממה שהם וכן אמר המשורר האיזובי והזהר בני מן הצבועים בשיחתם בשיחה נעתרה ויש מפרשים מן הצבועים פירוש ארמונים בטבע וצבע שערם אדום כי רובם הם רעים בטבע ׃

צבע מהשרש הזה אצבע וכתם אצבע הוא שאחר הגודל כמו את אצבעו בדם ודומיהו ונאמר (ויקרא ד') גם כן על הכלל רוצה לומר כל אחד נקרא כן ובלשון רבים אצבעות ובקרא גם כן אבר האיש אצבע באמרם אין כל האצבעות שוות ׃

צדד כן שרשו של צד וכן נהגו רז"ל בדבריהם לומר בלשון רבים צדדין על שני צדדין ומלת ביצד היא מורכבת מן באי צד ׃

PAthah] Notum est punctum Pathah. Et diu miratus fui, qua de causa Taph leniter pronuntient. quum tamen esset daggessanda post punctum Pathah. Multi itẽ Iudæi proferunt cum accentu milra, cùm tamen habeat accentum Millel. quemadmodum nos Germani pronuntiamus cum Millel.

PAthal] Fila, quæ ponũtur in ore lucernarum פתילות uocãtur. Cuius uocis usus est in Midrasch. ut, Mulier lucernarum, quæ facit פתילות id est, ellichina pro sanctuario, Germanicè zochẽ, Italicè stopine. Vocantur autem פתילות eò quod fila unde fiunt retorquentur, & copulantur simul. Hanc uocem & Tharg. habet. ut, Distortum & peruersum. Tharg. פתילא ועקן והפך.

Prou.8.

FINIT PE, ET INCIpit litera Zade.

ZAba] Homines hypocritæ, qui nõ sunt intus in corde, quales foris apparent צבועים id est, fucàti uocantur. hoc est, alium præ se ferunt colorem, quàm re ipsa sint. Hinc est quòd dicit Cantor Esobæus, Caueas mi fili à fucatis. nam osculum eorum, est ueluti osculum superfluũ. Sunt tamen qui הצבועים מן exponunt pro אדמונים id est, hominibus, qui natura rufi sunt, quiq; rufos habẽt crines: & qui plerunq; natura mali sunt.

ZAba] Ab hac Radice uenit אצבע, id est, digitus, absolutè tamen אצבע digitus est proximus pollici. sicut accipitur in isto loco, Et digitum suum in sanguinem, &c. & similia. Vsurpatur tamen generaliter de quolibet digito. In plurali numero dicitur אצבעות

Leuit.4.

ZAdad] Hæc est Radix (uocis) צד qua forma uti solent Rabbini in uerbis suis, dicentes in plurali numero צדדים Et in duobus lateribus eius. Hinc proficiscitur כיצד dictio composita, ex כי צד.

צדק הרגילו רז״ל לקרא למתנת עניים צדקה וכן
משלי י׳ וי״א פירשו וצדקה תציל ממות ׃ צדקה תרומם
משלי י״ד גוי ׃ ולפי לשון המקרא אין הפרש בין צדק לצדקה רק
שזה לשון זכר וזה לשון נקבה וקראו הצדקה בלשון
הגוים אלמוזן והוא גלח מלשון יון ׃

צדיק קראו רבותינו זכרונם לברכה לאות הזאת צ
צדיק באמרם צדיק כפוף צדיק פשוט וכן
קורין לה האשכנזים והצרפתים צדיק אבל שאר היהודים
גם כל המדקדקים קראו לה צדי ׃

צדוק שני תלמידים היו לו לאנטיגנוס איש סוכו
אחד שמו צדוק ואחד שמו ביתוס ויצאו
לתרבות רעה וכפרו בתורה שבעל פה ולא האמינו רק מה
שכתוב בתורה שבכתב על כן קורין להם קראים לשון
מקרא ועוד אדבר בם בשרש קרא ובלשון רומי קורין להם
צאדיציאי כי כן מנהג לשונם לשים צדיק במקום תוית
שלנו כמו שאבאר עוד בשרש חסר ׃

ציית בדרז״ל המסרב לציית דין לחברו והוא לשון
דברים ל״ב האזנה והקשבה בתרגום האזינו השמים אציתי
איוב ל״ג שמיא וכן הקשב איוב אצית איוב בלשון אשכנז כור׳
בעמן ובלעז אסכולטר ׃

צלל מים צלולים יין צלול הוא הפך עכור וכן
בראשית ל״ד פירוש רש״י עכרתם אותי צלולה היתה החבית
שמות ט״ו ואתם עכרתם אותה והוא גלח מלשון צללו כעופרת

ZAdak] Rabbini, quod pauperibus datur צדקה appellare solent, qua in significatione exponunt illud, Iustitia liberat à morte. pro eleemosyna, &c. Item, Iustitia exaltat gentem. Veruntamen in Biblia nihil est discriminis inter צדק & צדקה nisi quod illud, puta צדק est generis masculini: hoc uerò, id est, צדקה est fœ. generis. Porrò Gentiles, siue Christiani eleemosynam uocant [illegible] quod à Græcis desumptum est.

Prou.10. & 11.

Ibidem 14.

ZAdik Rabbini literam istam צ Zadik uocant. ut quum dicunt, Zadik curuatum, Zadik simplex. Similiter Germani & Galli appellant nempe Zadik. Verùm reliqui Iudæi maximè Grammatici Zere nominãt.

ZAdok] Duos discipulos habuit Antignus uir Sochæus, quorum alteri Zadok, alteri uerô Baiethos nomen erat, qui deficientes à præceptore, ad homines malos, cœperunt negare legem oretenus traditam. Neq; fidẽ habuerunt nisi ei quod in lege scriptum erat. Qua de causa קראים q. d. bibliaci, siue textuales appellati fuerũt. de quibus amplius loquar in Radice קרא Et in lingua Romana uocant eos Sadduceos. Sic enim mos est Latinis, ut loco Kuph, quod nobis est Zade ponant, quemadmodũ declarabo iterum in Radice צדק.

ZAiath] Apud Rabbinos legitur, Qui renuit iuditio cõtendere cum proximo suo, idem ualet quod האזנה & הקשבה quæ auditionem & auscultationem significãt. Vnde ubi textus Hebraicus dicit, Auribus percipite cœli, Thargũ habet, Auscultate cœli. Item, Ausculta Iob. Thargum צית ציתו Germ. vernemen, Italicè auscutar.

Deut.32, Iob 33.

ZAllal] Aquæ claræ. Vinũ clarum. contrariũ eius est עכור quod turbulentum significat. Vnde R.S. hunc locum, Turbastis me, &c. sic explicat, Clarum fuit dolium, & uos turbastis ipsum. desumptũ est ab illo, Submersi sunt tanquam plumbũ. ubi submersionẽ significat.

Gen.25. Exod.15.

שהוא לשון שחיטה כתרגומו אשתחטו כאברא כי כל עוד שהמים והשמן אינן שחוטים על הרוב הם עכורין וכאשר הם שחוטים הם זכים וצלולים בלא לויטר ובלעז קייארו ׃

צלם כבר באר הרמב"ם ז"ל בספרו מורה הנבוכים ההפרש בין צלם ודמות ואנחנו הוראים לכל סכל צלם וכן בדניאל צלם חד ׃ דניאל ב'

צמצם בדברי רז"ל צמצמן בין שני בדי ארון והשם צמצום לשון דוחק וסתר כי כסתה פניה בראשית ל"ח
תרגום ירושלמי ארי צמצמה אפהא בלשון אשכנז צווינגן ובלעז כסטרינזאר ׃

צנן צנון וחזרת הצנון הוא שרש כדמות לפת בלשון אשכנז רעטיד ובלעז ראביניל והחזרת הוא עשב הנקרא בלעז לאטוגא ובלשון אשכנז לאטיד ׃

צנע בדברי רבותינו וכרוצם לברכה דברים שבצנעה פירוש בסתר וכן תרגום ויניח משה את המטות במדבר א'
ואצנע והוא מעבין צניעות נקראו האנשים השפלים והמסתתרים בעבור ענותנותם צנועים ׃

צער לשון צער ומכאוב ולא נמצא במקרא אך תרגום בעצב תלדי בנים בצערא תלד בנין בראשית ג'
ותמהתי כי כל לשון הלוז והללה שבמשלי מתורגם בלשנא צערא ׃

צרב צורבא מדרבנן פירוש בערוך חוזק התלמידי חכמים ורש"י פי' לשון חריפות ולשני הפרושים

quemadmodũ & Onkelus reddidit אשתקעו כאברא Quamdiu aquæ, aut pinguis aliquis liquor per submersionẽ nõdum subsiderũt, plerũq; turbida sũt. postq; uerò subsiderunt, pura & clara fiunt, Germanicè lauter, Italicè kiiaro.

ZElem] Rabbi Moses filius Maymoni (piæ memoriæ) in libro suo, cui nomen est Moreh Nebuchim, declarauit quid sit discriminis inter צלם & תמונה Et omne sculptile צלם uocamus, qua in significatione & in Daniele
Dan.2. accipitur צלם חד id est, imago una.

ZImzem] Rabbini dicunt, Constringebãt eos inter duos uectes arcæ. Inde uenit nomen צמצום quod coartationem & absconsionem significat. unde ubi textus
Gen.39. Hebraicus habet, Obuelauerat enim faciem suam. Thargum Hierosol. dicit, הוי מצמצמא באפהא Germanicè zvuingen, Italicè strinzar.

ZAnan] Raphanum & lactucam. צנון Radix est similis rapę, Germanicè Retich, Italicè Raphinel. Cęterũ חזרת herba est, quæ Italicè lactuca, Germanicè Latich uocatur.

ZAna] Apud Rabbinos legitur, Res, quæ in abscondito fiunt. idem ualet quod בצנעא id est in occulto. Vnde Thargum, quod respondet huic loco, Et repo-
Num.17. suit Moses uirgas illas coram Domino. est, ואצנע id est, & abscondit. deductum est, à צניעות quod uerecundiam significat. Vnde homines humiles, & qui seipsos propter humilitatem suam quodammodo occultant צנועים appellantur.

ZAar] Afflictionem & dolorem significat: nec inuenitur in Biblia, sed in Tharg. ut, Cum dolore pa-
Gen.3. ries filios. Tharg. בצערא &c. Et miror quòd uocabulum קלון ignominia, & קללה maledictio, quæ in prouerbijs leguntur in Tharg. per צערא transferuntur.

ZArab] Acutus ex Rabb. in Aruch exponit̃ pro forti discipulo sapientũ, Et R. S. exponit ꝑ acrimonia ingenij

משלי א הוא נגזר מן אש צרבת שאין דבר חזק וחד ממנו
נאבחנו הוראין צורבא דרבנן כל מי שהוא ושונה
בתלמוד אפלו אם אינו נסמך לרבנות ׃

צרך׃ זה השרש לא נמצא במקרא רק במקום
אחד בדברי הימים עצים מן הלבנון ככל
ד״ה ב׳ ב׳ צרכך ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה בשמות
ובפעלים אך בבנין הקל ובפעל לא נמצא והשם צורך
והתאר צריך ובתרגום לא נמצא רק בשמות כמו יד בכל
ראשית א׳ ויד כל בו הוא יהא צריך לכולא ואת בני אנשא יהון
צריכין ליה וכל לשון חפץ מתורגם בלשון צרוך כמו
מלכים א׳ ה׳ אעשה כל חפצך אספיק כל צרכך בלא״ בידורפניש ובלעז
שופטים ג׳ ביזוגיי ושמשו גם בזה להוצאת הריעי כמו מסיך הוא את
רגליו עביד הוא ית צרכיה וכן אמרו והוא צריך לנקביו ׃

צרך׃ הרבה נופל זה הלשון על לשון עבודה זרה
דברים ל״ב ופסל כמו לשדים לא אלוה לשדין דלית
מלכים א׳ י״ח בהון צרוך אם אלהים הוא אם אית ביה צרוך ודומיהם
איוב ל״ה רבים בלם לשון כח ותועלת וכן מה אועיל מחטאתי
ירמיה י״ג מה צרוך מתעל סורחני וכן לא יצלח לכל לית ביה צרוך
לכל מדעם בלשון אשכנז נוץ ובלעז אוטילו ׃

Prou.16. ingenij. Et iuxta utranque expositionem uidetur hæc phrasis desumpta esse ab isto loco כאש צורבת id est, quasi ignis flagrans: igni siquidem nihil uehementius & acutius. Nos aùt uocamus צורבא מרבנן quemuis, qui legit & discit in Thalmud, etiam si non accesserit ad Rabbinatum.

KArach] Hæc Radix non inuenitur in Biblia, nisi tantum in uno loco, nempe, 2. Paral. cap. 2. ut, Ligna de Libano quotquot tibi necessaria fuerint. Cæterum Rabbini frequenter usurpant, tam nominaliter, quàm uerbaliter: non tamen inuenitur in Coniugat. Piel & Niphal. Inde nomen substantiuum uenit צרך necessitas, & Adiectiunm צריך necessarius. In Thargum tamen inue-
Gen.16. nitur tantum nominaliter usurpatum. ut, Manus eius cõntra omnes, & manus omnium contra eum. Thargum. Ipse erit indigens omnibus, atque etiam filij hominum erunt indigentes eo. Omne item uocabulum חפץ quod uoluntatẽ & desiderium significat, in Thargum per צרך redditur. ut faciam omnem uoluntatem tuam. Thargum, Suffitienter dabo omnia quæ tibi necessaria sunt, Germanicè bederffnũs, Italicè Bizunij. Vtuntur etiam Rabbini hac forma pro egestione stercoris. ut, Cooperit pedes suos. Thar-
Iud.3. gum, Facit ipse necessitatem suam: In hac quoque significatione usurpant quum dicunt והוא צריך לנקביו id est, Opus habet cacatione.

KEroch] Frequens usus est istius uocabuli, ubi mentio fit de idololatria, & de sculptilibus. ut, Dæmonijs
Deut.32. & non Deo. Thargum, Dæmonijs, in quibus nulla est utilitas, Si Deus est. Thargum, Si est in eo utilitas. & simi-
1.Reg.18. lia multa, quæ omnia uirtutem & utilitatem significant.
Iob 35. Huius significationis & illud est, Et quam utilitatem habeo ex peccato meo? Thargum, ומה צרך &c. Item, Quod
Hier.13. ad nihil utile est, Thargum לית ביה צרך לכל מדעם. Germanicè nũtz, Italicè utilo.

צרת לשון חבור ודבוק לא נמצא בפסוק גם בתרגום לא מצאתיו רק במקום אחד בתרגום ירו׳ וצים מיד כתים ויצטרפון עמהון לדוגין מן רומ׳אי פי׳ ויתחברון מוער כ״ד
ורבותינו ז״ל שמשו בו הרבה כגון הקב״ה מצרפו למעשה מצטרפין יחד והשם צרות וכן צרוף האותיות וזה ידוע לבעלי הקבלה ונמצא ספר הנקרא ספר הצרופים ואין לי בזה עסק ׃

צרפת שני צרפת הם האחד צרפת הסמוך לצידון והוא שם מקום שנאמר קום לך צרפתה אשר מלכים א׳ י׳
אשר לצידון והשני שם מדינה שנאמר בנעבים עד צרפת עובדיה א׳
בלעז פרנצא ובלשון אשכנז וראנקרייך ׃

נשלמה אות הצדי
ועל זה לאלהינו נודה

אות הקוף

קוביא המשחק בקוביא ובדברי קוביאות והם עצמים קטנים של ששה פאות וחקוק על הפאה האחת נקודה אחת ועל השנית ב׳ ועל השלישית גימל וכן כלם לשחוק בהם ובלשון אשכנז ווארפיל או טופיל שטיין ובלעז דאדי ושם תואר קוביוכטוס פירו׳ שוחק בקוביאות ובערוך פירוש שהוא הגונב בפשות והראשון נכון ׃

קבל לשון קבלה לא נמצא רק בעזרא ובדברי הימים ובאסתר שהם ספרי הגולה ופעם
אחת במשלי שמע עצה וקבל מוסר אבל בתרגום משלי י״ט

ZAraph] Assotiationem & coniunctionem significat. nec inuenitur in textu Bibliæ. In Tharg. quoq; non reperi, nisi tantum in uno loco Tharg. Hierosolymitani. ut, Et naues (uenient) de partibus Italiæ. Tharg. Et ad iungentur illis legiones, &c. ubi idem ualet quod יצטרפון id est, assotiabuntur. Rabbini quoq; frequenter usurpant ut, הקב״ה מצרפה למעשה Cuius sensus est, Deus reputat ei pro bono opere. Item, Conflantur simul. Inde nomen uenit צרוף conflatio. ut, צרוף האותיות id est, combinatio literarum, quæ nota est peritis Cabalæ. Extat item liber qui uocatur ספר הצרופים, de quo mihi hîc nihil est negotij.

Num.24.

ZArpath] Duo sunt Zarphat. Alterum Zarphat, quæ est prope Zidon, ubi est nomen loci, sicut patet ex eo quod dicitur, Surge, & uade in Zarphath, quæ est apud Zidon. Alterum nomen est prouintiæ, quæ nota est hodie, quę Italicè Francia, Germanicè Franckreich uocat.

1.Reg 17. Obad.1.

FINIT ZADE, ET INCIpit litera Kuph.

KVbia] Qui ludit cum tessera. Et in plurali numero קוביות Ossa sunt parua, quæ habent sex oras. In una ora sculptum est unum punctum. in secunda duo, in tertia tria: Et sic reliqua omnia, quæ ad lusum parata sunt. Germanicè vuürffel, oder doppelstein, Italicè Dade. Inde uenit nomen formale קוביוסטוס qui ludit cum talis. In Aruch exponitur pro fure animarum. Sed primum mihi magis solidum uidetur.

KIbbel] Vocabulum קבל non inuenitur, nisi duntaxat in Ezra, in Paralip. & in Esther, qui libri in captiuitate conscripti fuerunt. Et semel in Prouerbijs reperitur. ut, Audi consiliũ, & suscipe disciplinã. Sed in Tharg.

Prov.19.

במצאים הרבה לשונות מתורגמין בלשון קבלה עיין במתורגמין גם רז"ל שמשו בו הרבה מאד ואין צריך להביא עליהם ראיות והשם קבול או קבלה והתאר קבלן ומקבל בקרא מי שלמד ספרי קבלה והם כתרי תורה ונביאי שקבל איש מפי איש עד מרע"ה לכך נקראת קבלה והיא נחלקת לשני חלקים עיונית ומעשית ואינני כדאי לבאר ענינה כי בעונותי לא למדתי חכמה זו ודעת קדושים אלה לא אדע ולא אבין ׃

קבל הוכל אני על פלוני הוא לשון תרעומות וכן כל לשון צעקת חמס מתורגם בלשון
בראשית י"ח קבלה כמו צועקים אלי קבלן קדמי זעקת סדום קבילת סדומאי ודומיהם רבים בקבלן תבית רפוית אבל לשון
שמות כ"ב קבלה דלעיל היא דגושה וסימנך שמוע אשמע צעקתו קבלה אקבל קבילתיה ודוח ׃

קבע קבע לו זמן וכן עת קבוע והשם קבע או קביעות כלם לשון קיום הדבר והגבלתו בלא גידיינט ובלעז דטירמינטו ולא נמצא זה הלשון במקרא
ישעיה נ"א אולי יש לדמות לו קבעת כוס התרעלה שהם השמרים ונקראו כן לפי שהם קבועים בתחתית הכלי ׃

קדר דוד ופארור והלחת שלשתן מתורגמין קדרא וכן בדברי רז"ל קדרא דבי שותפי לא

multa uocabula per קבלה reddita inueniuntur. Vide in Methurgeman. Est quoque frequens apud Rabbinos, de quo non est opus hîc adducere exempla. Inde & nomen deducitur קבל uel קבלה Et nomen formale קבלן id est, qui didicit libros Cabalæ, in quibus habentur secreta legis & prophetarum, quæ accepit uir ex ore uiri usque ad Mosen Rabbinum nostrum (super eum sit pax) atque inde Cabala nuncupatur. Diuiditur autem in duas partes, speculatiuam scilicet & practicam. Et ego quidem non sum dignus, ut explicem negotium eius: propter peccata enim mea non didici sapientiam istam, & scientiam sanctorum istorum non noui, nec intelligo.

KAbal] Accuso ego illum uel illum. Significatum eius est murmuratio. Vbicunque item uocabulum clamoris, qui ex illata prouenit iniuria, ponitur, in Thargū
Gen.4. per קבלה redditur. ut, Clamant ad me. Thargū. Clamant
Gen.18. coram me. Clamor Sedom, Thargum. קבילת סדום & similia multa, in quibus omnibus Beth raphatur. Verùm קבלה supra memoratū habet Beth daggessatū. Et pro signo quo inuicem dignoscas, capias istum locum, Audiam cla-
Exod 23. morē eius. Tharg. Suscipiendo suscipiā clamorē eius. proba.

KAba] Constituit ei tempus. Item, Tempus determinatū. Inde nomen קבע & קביעות Omnia rei stabilitatem & determinationē significant, germanicè gesetzt. Italicè determinato. Nec inuenitur hoc uocabulum in Biblia, nisi quòd fortassis huc aliquo modo referri potest illud in Esaia קבעת כוס התרעלה ubi fœces significat, quæ sic uocantur, eò quòd fixę sunt in imo uasis.

KAdar] Dud, Parud & Kalachath, tria hæc in Thargum per קידרא quod ollam significat transferuntur. Cuius uocis usus est apud Rabbinos, ut quum dicunt, Olla duorum sodalium, neque calida est, neque frigida: Instru-

קרירא ולא המימא והוא הכלי שמבשלין בו ונוהגים לקרא אותו קדרה הקוף בשוא והדלת בצרי ובהא בסוף וכן בקדרה שבשלו בה נתבשלו כלא האבן ובלעז פיצייטה

קדר אבותינו קורין העם הנקרא טרטרן קדרים בשם בני ישמעא קדר ואדבאל ומבשם שהם שוכבים בערב אבל הטארטרן אינם דרים בערב אלא לפי שגם הם שוכבי אהלים כבני ישמעאל נקראים קדרים כמו הם ׃ ראשית כ׳ה

קדש לשון זה משמש בדברי רבותינו זכרנם לברכ לענינים רבים קדוש וקדיש וקדשה וקדוש וקדושין והקדש ולא אוכל לפרש כל אחד ואחד אך כל אחד הוא יתבאר במקומו לפי ענינו ׃

קהל קבוץ גדול נקרא קהל כמו צבור ומשקל אחר קהלה ונוהגין להפריש ביניהם וקורין לקבוץ יהודים הדרים בעיר אחת קהל ולעיר שבה הקהל נקראת קהלה כמו קהלת פאדואה או ויניציאה ולרבות קהלות אבל קהל לא יתרבה לומר קהלים גם המקום שבו בתי חיים רוצה לומר קברי מתים נוהגין לקרא קהלה אף על פי שהוא כפר ואין בו קהל רב ׃

קטגר אין הסיגור בעשה כסיגור פירוש מלשין ורכיל והוא לשון יון ממש ובלשון אשכנז חיבדרר ובלעז איטריגדור והשם קטיגוריא ׃

קטנית מיני קטנית ובלשון רבות קטניות ובלשון הקדש נקראים זרעונים ובלא צומיז ובלעז לוגומו או מינוטיא לשון הקטנות לבד נקראים קטנית ׃

Instrumentum est in quo coquitur. Et solent pronuntiare קדרה Kuph cum scheua, & Daleth cum Zere, & cum He in fine. ut, In olla qua coxerunt, cocti fuerunt. Germanicè hafen, Italicè phinnjat.

KEdar] Nos populum, qui Tartari uocantur, Kedarim nuncupamus, nomine filiorum Ismaël, Kedar & Adboël & Mibscham, qui habitãt in Arabia. Verum Tartari non morantur in Arabia. sed quia in Tabernaculis habitant, more filiorum Ismaël, ob id Kedarim ipsorum nomine uocantur.

Gen. 25.

KAdosch] Vocabulum istud apud Rabbin. multis seruit rebus. ut Kiduschh, Kadisch, Keduschah, Kadosch, Keduschin, & Hekdesch. Nec possum hîc singula explicare, sed quodq; suo in loco declarabitur iuxta materiam suam.

KAhal] Congregatio populi קהל uocatur. ut, בכור id est. coetus, ecclesia. Venit & in alia forma קהלה quæ ab inuicem distinguere solent: Congregationē enim Iudæorum cōmorantium in ciuitate קהל uocant, Ciuitas uerò, in qua est קהל, id est, coetus, siue ecclesia קהלה uocat. ut, Ecclesia Paduen. uel Venetiana. Et in plurali fœ. קהלות sed קהל non habet pluralem numerum, dicendo קהלים. Locus item, in quo sunt domicilia uiuentium, hoc est, sepulchra mortuorum קהלה uocare solent, etiam si sit pagus, ubi non est magnus coetus.

KAtegar] Nullus accusator fit aduocatus. Significatum eius est delator & obtrectator. Estq; planè Græcum uocabulum, Germanicè hinderer, Italicè Intrigador. Inde uenit nomen קטיגוריא kategoria.

KIthnith] Genera leguminum. Et in plurali קטניות in lingua sancta uocantur אפונים Germanicè zümisz, Italicè lagume, uel minutija à paruitate. Vnde & קטנית nuncupantur.

Kal

קַל קַלּוּת ראשׁ רַבִּים סְבוּרִים שֶׁקַּלּוּת ראשׁ הוּא מִי שֶׁהוֹלֵךְ פָּרוּעַ בְּראשׁוֹ וְטוֹעִים כִּי הַהוּא נִקְרָא גִּלּוּי הָראשׁ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ אָסוּר לֵילֵךְ ד׳ אַמּוֹת בְּגִלּוּי הָראשׁ אֲבָל קַלּוּת ראשׁ הוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ אַל יָקֵל אָדָם אֶת ראשׁוֹ וּפֵירוּשׁ בְּעָרוּךְ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בַּהֲרָמַת ראשׁ אֶלָּא בִּכְפִיפַת ראשׁ

תהלים מ״ה **קֻלְמַס** עֵט סוֹפֵר מָהִיר תַּרְגּוּם הֵיךְ קוּלְמוּס דְּסַפְרָא רַגִּיל וְכֵן קוֹרִין לוֹ בִּלְשׁוֹן רוֹמִי קלמוס ובלעז קלמי וּמִזֶּה קוֹרִין לִכְלִי שֶׁמְּשִׂימִין בּוֹ הַקֻּלְמוּסִים וְהַדְיוֹ קַאלִימַר וְכֵן בִּבְרֵאשִׁית רַבָּא מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁקָּנָה קַאלְמָרִין לִבְנוֹ וְכוּלֵי ׃

קֶלֶס כָּל לְשׁוֹן קֶלֶס בִּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא לִגְנַאי כְּמוֹ לַעַג וְקֶלֶס וְקַלָּסָה לְכָל הָאֲרָצוֹת יִתְקַלְּסוּ בָךְ אֲבָל
יחזקאל כ״ב בְּדִבְרֵי רבותינו זכרונם לברכה הוא לְשֶׁבַח כְּמוֹ מְקַלְּסִין
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס וְכֵן וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ
מי ז׳ תַּרְגּוּם וִיקַלְּסוּ לְהוֹן וּבלשון אשכנז לובן ובלעז לוידאר ׃

קְלַסְתֵּר קְלַסְתֵּר פָּנָיו פֵּירוּשׁ צוּרַת פָּנָיו וְכֵן תַּרְגּוּם שֶׁל וְאוֹר פָּנַי לֹא יַפִּילוּן וּקְלַסְתֵּר אַפֵּי
איוב כ״ט וִיצוּרֵי כַּצֵּל כֻּלָּם וּקְלַסְתַּר אַפֵּי מְשַׁנֶּה פָּנָיו וַתְּשַׁלְּחֵהוּ
איוב י״ח מִתַּנֵּי קְלַסְתְּרֵיהּ שֶׁלָּשְׁתָּן בְּאִיּוֹב וְלֹא מָצָאתִי לָהֶם דּוֹמֶה
איוב ד׳ כְּתַרְגּוּם וּבֶעָרוּךְ כְּתִיב קְלַסְטֵר בְּטֵית וְלֹא מָצָאתִי כֵן בְּכָל הַסְּפָרִים הַמְּדוּיָּקִים ׃

קְלַת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים תַּרְגּוּם דִּי קַלִּיף וְאֶת הַבַּיִת
בראשית ל׳ יִקְלִיף בְּלֹא שִׁילֵן ובלעז שהורציאר וְהַשֵּׁם קְלִיפָה כְּגוֹן קְלִיפַּת הַשּׁוּם קְלִיפַּת הָעֵץ וּמִזֶּה נִקְרָא הָעוֹר שֶׁכּוֹתְבִין עָלָיו קֶלֶף לְפִי שֶׁנִּקְלַף מִמֶּנּוּ הַשֵּׂעָר בלשון אשכנז פערמוט ובלעז פירגמינו ׃

KAl] קלות ראש Multi putant quòd קלות ראש significet eum, qui nudo capite incedit, sed errant. Talis ẽm גלוי ראש uocatur. ut quum dicunt, Prohibitum est ambulare quatuor cubitos retecto capite. Quin קלות ראש est id quod dicunt, Nõ leuiter attollat homo caput suũ. Quod in Aruch sic exponit, Nõ incedat eleuato capite, sed demisso

Psal.43. KAlmos] Stilus est scribæ expediti. Tharg. Tanq̃ calamus scribæ exercitati. Similiter & in Romana lingua calamum uocant, Italicè Calmi. Hinc instrumentũ, in quo calamos, & atramentum reponunt קלמרין uocant. Cuius uocabuli usus est in Breschith Rabba. Simile est de rege, qui emit filio suo calamarium.

KEles] Omne uocabulũ קלס in Biblia in contemptũ
Psal.44. accipitur. ut, Subsannationẽ & derisionẽ, Et in deri-
Ezech.22. sionẽ cunctis terris. Item, Subsannabunt te. Germanicè
Ibidem. gespœtt, Italicè Abiphement. Verùm apud Rabbinos in laudem accipitur. ut, Laudant coram rege filiũ tuum. Itẽ,
Cant.6. In laudem & gloriam, Et concubinæ lauaduerunt eam. Thar. ויקלסו להין. Germanicè Loben, Italicè laudar.

KLastar] Effigies faciei eius. id est, forma, siue figu-
Iob 29. ra faciei eius. Et lucem uultus mei non abijciebant. Thargũ. וקלסתור אפי Et effigiem, seu formam uultus mei. Et membra mea sicut umbra sunt omnia. Tharg. Et forma
Ibidem 17. uultus mei. Item, Immutas faciem eius, & dimittis eum. Thar. Immutas formam eius. Tria hæc in Iob habentur.
Ibidem.14 nec amplius inuenio in Thar. Et in Aruch scribitur cum Teth litera, quo modo nõ reperi in omnibus libris correctioribus.

Gen.30. KEleph] Quos decorticauit in fluenta. Thargum.
Leuit.14. די קליף Et domum illam iubebit radi. Tharg. יקליף Germanicè schœlen, Italicè scozilar. Inde nomen קליפת. ut, Cortex allij. Cortex ligni. Hinc & pellis super quam scribunt קלף uocatur, eò quòd inde detracti sunt pili, Germanicè Perment, Italicè Pergameno.

קמא הרבה בהוי רז"ל במלה זו באמרם פרק קמא תנא קמא פירוש ראשון ולא מצאתי זה
שמות כ'ב הלשון בתרגום רק מתמול שלשום מתורגם בכל מקום מאיתמלי מדקמוהי רוצה לומר מלפניו ויש ספרים שכתוב בהן מדקדמוהי והוא טעות סופר דוה ותמיה ׃

איוב א **קמט** ותקמטני לעד היה פירש הרמב"ן ז"ל לשון קשירה מדברי רז"ל ומזה אמרו קמטין והוא כשכלה הבשר והעור יתקשר יחד בלשון אשכנז רונצלן
משלי ל' ובלעז פאלדי וכן פירש רש"י לקהת אם לקמטין שבפניה

קמיע הוא כתיבה מעוטה על קלף שנשאין בצואר לרפואה או להצלחה ופירש בערוך שהוא לשון קשר ונראה לי שהוא לשון חמשא בדברי רבותינו זכרונם לברכה שפירושו מעט ולפי שמשימין בקמיע פתקין קטנים עם כתיבה מעוטה בראשי תיבות וגימטריאות של שמות קדושים והשבעות לפיכך נקרא קמיע ׃

קמץ הוריין לאדם כילי קמיצו ובדברי רז"ל הוא לשון אסיפה וקבוץ באמרם המקמץ
ברכות מ'ח צואת כלבים והרד"ק פירש מזה לקמיצים לשון אסיפה וכן דרך הכילי לאסוף ולקבץ על יד וכילי בלשון אשכנז קארג ובלעז סקארסו ומזה נקרא גם כן האצבע שלפני
ויקרא ב' ה' הזרת קמיצה מן מלא קמצו שבה היה הכהן מודד הקטרת

KAma] Rabbini frequenter utuntur hac dictione.ut quum dicunt פרק קמא Capitulum primum תנא קמא Doctor primus.idem ualet quod קדמאה id est,primus. Nec repperi hoc uocabulum in Tharg.nisi quod ubi in Hebræo dicitur,Ab heri & nudiustertius, in Tharg. ubiq; reddit per מתמלי מדקדמוהי hoc est anteà.Et in quibusdã libris scribitur מדקמוהי id quod error est scriptoris. Proba,& inuenies.

Iob.16. KAmat] Quòd me rugis impleueris,&c. Ramban (piæ memoriæ)pro קמטני exponit,citans uerba Rabbinorum.Hinc deducunt קמטין quæ nascuntur quũ caro consumpta est,& pellis cõtrahitur.Germanicè runtzlen,Italicè phalde.Et in hac significatione exponit R.S.illud in Prouerb. ליקהת אם id est,rugas quas habet in facie.

Prou. 30.

KAmea] Scriptura parua est in membrana,quam gestãt in collo salutis & fœlicitatis causa.Et in Aruch exponitur per קטר quod colligare & coniungere significat.Mihi tamen uidetur idem significare quod קמעא quo modo uti solent Rabbini pro מעט id est, modicum. Et quia ponunt in Kamea schędulas paruas cum scriptura modica,quæ constat ex capitalibus literis dictionum & geometricis sacrorum nominum atq; iuramentorum, ob id קמיע uocatur.

KAmez Hominem parcum קמצן uocant.Et apud Rabbinos usurpat̃ hæc uox pro collectione & congregatione.ut quum dicunt, Qui colligit stercus canum. Et in hac significatione,R. D. K.exponit illud in Genesi

Gen.41. לקמצים ut significet collectionẽ.Mos em̃ est hominis parci, ut colligat,& cõgreget quantũ potest.Cæterũ כילי in lingua Germ.dicit̃ karg,& in Italica Sekarso. Hinc quoque & digitus, qui antecedit minimum digitum קמיצה uocatur.Quod desumptum est ab illo מלא קמצו plenum pugillũ suũ.Eo siquidẽ digito sacerdos mẽsurabat incensum.

Leuit.2. & 5.

עיין בשרשי הרד"ק ומזה קראו גם כן לבחודה כזו קמץ שבהברתו צריך לקמוץ שפתיו יחד ובפתח צריך לפתוח אותם

קנוניא בדברי רז"ל שנים שעשו קנוניא וכן חיישינן לקנוניא פי' בערוך לשון רמאות ונראה לי כי קנוניא מלה מורכבת בלשון לעז מן חון ואון כי חון בלעז עם ואון בלעז אחד דהיינו ביחד גם אונייר בלעז לשון השואה באמרם אוניטי אינסימי רוצה לומר בהשואת יחד בלשון אשכנז איינש ובלעז אוניט זה מה שנראה לי הישר והנכון בפירוש המלה הזאת ׃

קנה בדברי רבותינו זכרנם לברכה חביל קנין וקנין סודר והוא במקום מה שאומר הפסוק וזאת
רות ד' לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו וכולי כן אנחנו קונין עתה בסודר שהוא הבגד וזה שלוקחין שני עדים ומבארים לפניהם דברי תנאיהם וכל אחד מהעדים פושט כנף בגדו והמקבלים עליהם לקיים כל דבר נוגעים בכנפי בגדיהם וזה נקרא קנין
רות ד' סודר וכן תרגום קנה לך וישלוף נעלו אושיט ידך לקנינא עיין שם ׃

קנח אל יקנח אדם בצרור שקנח בו חברו וכן הרבה בדרז"ל ואין משמשין בו רק בבנין פעל הדגש ותי שם קנוח כגון קנוח סעודה והוא מה שאוכלין אחר

Vide in Radicibus. Inde etiam punctum hunc in modum figuratū ־ Camez nuncupatur, eò quòd in prolatione eius uocis necesse sit constringere duo labia simul, quæ in proferendo Pathah aperiuntur & distenduntur.

KEnunia] Apud Rabbinos legitur, Eò quòd fecerunt Kenunia. Itē, Soliciti sumus de kenunia. In Aruch (hæc uox) pro fraude exponitur. Mihi tamen uidetur dictionem esse Italicam, & compositam ex kon, & un. Kon enim Italicè idem ualet quòd עם id est, cum, & on אחד id est, unum, hoc est, una pariter: Vnir item in lingua Italica conuentionem significat, ut quum dicunt, Vnite inseme, id est, Conuentionem fecerunt una. Germanicè einung, Italicè unit. Et hoc mihi rectius & solidius esse uidetur quod ad expositionem huius dictionis attinet.

KAnah] Rabbini dicunt, Acceptio possessionis. Itē, Possessio pallij. Sic uocant consuetudinem, quæ successit in locū eius, quæ olim in Israel erat. de qua mētio fit Ruth 4. Hæc autem consuetudo olim erat in Israël, in cōmutatiōe propinquitatis, cū roborare quis uellet negotiū, extrahebat calciamentum suum. Ea est apud nos hodie quòd dum emimus, uel contrahimus aliquid, adhibemus in hunc usum uestem, quam סודר appellant. Hanc appræhendunt duo testes, & disertè explicant coram his, qui cōtrahunt uerba conditionis eorum, quorum testium quisq; expandit oram uestimenti sui, & qui recipiunt, se confirmaturos quamlibet rem, attingunt oras uestimentorum illorū. Et hoc ipsum uocatur קנין סודר Qua uoce usus est & Chaldeus in hunc locum, Posside tu: & extraxit calcaimētum suum, &c. Tharg. Extende manū tuam לקנין, uide ibi.

Ruth. 4. KAnach] Non abstergat homo cum fasciculo, quo abstersit se sodalis suus. In hac significatiōe frequēs eius usus est apud Rabb. qui usurpant tantum in Coniugatione Piel daggessata. Inde uenit nomen קנוח ut קנוח סעודה per quod intelligunt id, quod post conuiuium editur

הסעודה ובלשון יון נקרא אפיקומין כמו שבארתי בשרשו

קנטר התחיל לקנטרן והשם דברי קנטורין והתאר קנטרן וכן אמרו מפני שקנטרנין הן ובעל הערוך כתב קנתר בתיו ופירשהו לשון כעס ואני לא מצאתיו רק בטית ואנחנו מפרשים אותו לשון צחוק בלשון אשכנז שפוטן ובלעז שווייאר ׃

בראשית כ'ג **קנטר** וישקול אברהם לעפרון פירש רש"י יש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין ציינטנרייש בלעז ׃

שמות כ'ח ככר זהב טהור תרגום ירושלמי קנטר דהב דכי ונראה לי שהוא נלקח מלשון רומי שקורין לכך משקל או מספר של מאה צינטינאר והקוף והצדי מתחלפים כמו שיתבאר ׃

קונטרס בעלי התוספות קראו לפירוש רש"י שחבר על התלמוד קונטרס ואומרים שנקרא כן לפי שבראשונה הוא חבר הפירוש קונטרס קונטרס ואחר כך נעשה ממנו ספר מיוחד וקונטרס נלקח מלשון לעז שקורין לקונטרס קווינטירנו לשון חמשה שכך נוהגין לעשות קונטרס מחמשה עלין בלשון אשכנז בוגן ובלעז פוליי שכל אחד מהם שני עלין נמצא שכל קונטרס עשרה דפין ויש שנעשה מן ארבעה עלין דהיינו שמונה דפין וקורין לו קוואנטירנו רוצה לומר של ארבע דפין ׃

קנס בדברי רבותינו זכרונם לברכה קונסין אותו כך וכך פירוש עונשין והשם קנס פירוש עונש וברבוי קנסות בלשון אשכנז בוס ובלעז פינה ׃

tur,quod in Græca lingua פיטיקין uocatur, ſicut declaraui in Radice ſua.

KAntar] Incepit uexare eos.Inde nomen.ut, Verba uexationum.Et nomen Adiectiuum קנטרן uexator.Item, Eò quòd uexatores ſunt. Porrò Author Aruch ſcripſit קנתר cum Taph,& exponit per כעס quod iraſci & indignari ſignificat.Ego tamen tantũ cum Teth ſcriptum inueni.Et nos Iudæi exponimus per כחוך id eſt, illudere,irridere.Germanicè ſpotten,Italicè ſchuijar.

Gen.23. Exod.25. KAntar] Et appẽdit Abrahã ipſi Ephron.Exponit R.S.Eſt locus ubĩ maiora pondera קנטרין uocant. Italicè צינטנרים. Talentũ auri puri.Tharg.Hieroſ. קנטר דדהב דכי. Et meo iuditio deſumptum eſt à Latinis,qui Summã ponderis,aut numerum centenarium, Centenarium uocant.Kuph em̃ & Zade inter ſe cõmutant̃ ſicut declarabit̃

KVnteres] Authores annotationũ Thalmudicarum commentariũ R.Salomonis, quod ędidit ſup̃ Thalmud קונטרס apellant. Dicunt autem ſic nuncupatũ fuiſſe,eò quòd primũ cõpoſuit cõmentariũ illud p̃ ſingulos quinterniones,ex quibus poſtea factus eſt unus liber. Cęterũ קונטרס deſumptum eſt ab Italis,qui קונטרס quinterno appellant,à quinario numero:ſic enim conficere ſolent quinternionem ex quinq; folijs,Germanicè Bogen,Italicè folia . quodlibet enim duas habet paginas. Exinde liquet quòd quilibet quinternio habet decem paginas.Sunt item quæ ex quatuor conficiuntur folijs, quæ conſtituunt octo paginas, quas uocant quaterniones, à quatuor folijs.

KAnas] Apud Rabbinos legitur,Punitur enim taliter & taliter.idem ualet quòd עונשין. Inde nomen קנס id eſt,pœna:& in plurali numero קנסות. Germanicè Buos,Italicè pœna.

rerct

קסר בימים הקדמונים קראו לכל מלך של רומי ציסר וזה לפי שהמלך הראשון שלהם היה בן פקועה פירוש שמתה אמו בלדתה אותו ובקעו את כריסה והוציאו הילד חי ועל כן נקרא ציסר כי בלשון רומי ציסריו הוא לשון חתיכה ואנחנו אומרים קיסר כי כן מה שקוראים הם בצירי קוראים אנחנו בקוף וזה בעבור אות הצדי שלהם שצורתו כצורת בת הפוכה כזה C לפעמים הם קוראין אותו במקום צי ולפעמים במקום כי ׃

קפד נהגו רבותינו ז״ל הרבה בלשון הקפדה בענין חששה באמרם לא הקפיד עליו וכן הרבה אך בלשון הפעיל והוא בלקח מלשון קפדה בא שהוא ענין כריתה מן קפדתי כאורג חיי וכן הרבה מלשון קצור מתורגם בלשון הקפדה כי כן מי שאינו מקפיד על דבר מקצר בו וכורת אותו מלבו ואינו חושב בו עוד והשם הקפדה והתואר אין הקפדן מלמד ׃ יחזקאל ג׳ ישעיה ל״ח

קפה קפת של צדקה קפה של בשמים הוא כלי כגון תבה קטנה או ארגז שמשליכין בו מעות או דבר אחר וכשאומרים קפה סתם רוצה לומר קפה של צדקה בלשון אשכנז בוכש ובלעז בושלו ׃

קפח אין הקבה מקפח שכר שום בריה והוא לשון כריתה תרגום פשט גדוד בחוץ ובמדברא ביממא הפחין פירוש כורתין וממיתין בלשון אשכנז אב שניידן ובלעז טאלייאר ׃ הושע ז׳

KEsar] Romani quemuis regem olim Cæsarem appellabant: ab eo nimirum, quod primus rex illorum filius Cæsę fuit. hoc est, mortua fuit mater eius quum pareret eum, cuius uterum sciderunt, & eximerunt puerum uiuum, à quo euentu Cæsar appellatus fuit. Cæsar enim in lingua Romana â cędendo nomen habet. Nos autem Iudæi dicimus Kesar: Quod enim illi cum Zade pronunciant, nos per Kuph proferimus. & hoc quidem fit propter literam C, quam habent, cuius figura similis est figurę Caph inuersæ, hoc modo, C, quam literam ipsi aliquando sonant Ce, aliquando Ke.

KAphad] Rabbini frequenter utuntur uocabulo הקפדה pro השגחה quod curam & sollicitudinem significat. ut quũ dicunt, Nõ curat ipsum. Crebrò item in Coniugatione Hiphil. Estq; desumptum ab illo loco קפדה בא

Ezech. 7. Exterminium uenit, ubi idem significat quod כריתה id est, excidiũ, nomen scilicet deductum ab illo uerbo, Succidi

Esa. 38. ueluti textor uitam meam. Sic frequenter uocabulum קפדי quod abbreuiationem significat. In Tharg. redditur per הקפדה. Qui enim non curat rem aliquam, perinde est ac si amputet, ac succidat eam à corde suo, & pro nihilo reputet amplius. Hinc & nomen uenit הקפדה. & nomen formale הקפדן ut. Nullus iracundus bene docet.

KVppa] Arca eleemosynæ. Arca aromatum. Instrumentum est simile cistæ paruæ, aut capsulæ, in quam abijtiunt pecuniam, aut aliam rem. Et quum absolutè dicunt קופה intelligunt cistam, qua reponitur eleemosyna, Germanicè bũchs, Italice bũschlo.

KIpach] Deus nulli creaturæ mercedem rescindit, Significatum eius idem est quod כריתה id est, succisio. Vnde ubi textus Hebraicus habet, Spoliauit præ-

Osee. 7. do foris. Thargum dicit, In deserto, In mari incidunt. hoc est, Succidunt & occidunt, Germanicè Abschneiden, Italicè schalijar.

קצב הורין למוכר בשר קצב וכן עשו ממנו פעל לקצב עליו בשר והוא מן ויקצב עץ פירוש חתך או כרת ׃

קצב ימיו של אדם קצובים פירוש קדורים וקבועים
מיכה ד' מן כסדר הקצובות פירוש כדורות זו אחר זו
יחזקאל מ"א והשם קצבה מלשון מדה וקצב אחד פירוש סדר אחד
יונה ב' ויש מפרשים מזה לקצבי הרים ירדתי לשון קץ וגבול כאלו אמר לקצוי כי הם אחד במובעא ׃

קרא רבותינו זכרונם לברכה קראו לפסוק קרא באמרם רישא דקרא או סיפא דקרא ומ"א מקרא אין מקרא יוצא מידי פשוטו מקרא מכורס הוא גם קראו לכל העשרים וארבע מקרא באמרם חזרתי על כל המקרא לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא ונותגין ההמון לקרא ספרי נביאים ביחוד מקרא ובהקדמתי לספר מסורת המסורת נתתי בזה טעם ׃

קרא כבר כתבתי בשרש צדק ענין הצדוקי והביסותי שהם נקראים קראים ובלשון יחיד קראי אותו קרא ויש קראי על משקל בבאי וכן נהגו לקרא לאדם בקיא במקרא קראי כגון כשמות רבי אליעזר ברבי שמעון בן יוחי היו בני דורו קורין וסופרין עליו בכלל שבחיו קראי ובולי פירוש בעל פסוק ׃

קרי יש מלה דקרי ולא כתיב או כתיב ולא קרי וכאלה רבות בארתי כלם בספר מסורת המסורת

KAzab] Venditorem carnis קצב uocant. Inde deducunt uerbum, dicentes, Concidat super eo carnē Estq; deductū ab illo, Præciditq; lignum, & proiecit &c.
2.Reg.6. ubi idē significat quod חתך uel כרת id est, abscidit, pręscidit.

KAzab] Dies hominis determinati sunt, hoc est, ordinati & statuti. desumptum est ab illo, Sicut grex
Cant.4. (ouium) eiusdē staturæ, id est, quæ ex ordine sunt constitutæ. Inde nomen קצבה Et in Biblia וקצב אחד hoc est,
Ezech.41 ordo unus. Sunt itē qui in hac significatione exponunt il-
Ionæ 2. lud, Ad terminos montiū descēdi. ut idē sit quod קץ finis et גבול terminus q.d. לקצבי. sunt em̄ eiusdem prolationis.

KAra] Rabbini nostri Versum (Bibliacū) פסוק uocant. ut cū dicūt, Principiū uersus. Finis uersus. Et in alia forma פסוקא. ut, Nō uersus egredit̄ ex manib. simplicitatis. Versus euulsus est. Vocant quoq; & totā Bibliā, מקרא, In æternū diuidat homo annos suos in tres partes, & tertiā partem impendat Biblijs. Solet item uulgus literatorum libros prophetarum in singulari numero. מקרא uocare. Et in Præfatione mea in librum Masoreth Hamasoreth dedi hac de re rationem.

KArah] Supra in Rad. צדק descripsi negotiū Sadducæorū & Baiesothim, qui scilicet קראים uocati fuerunt. Et in num. sing. uocant talem קראי. Est & ubi קרא legit̄ iuxta formā גבר. Similiter hominē, qui exercitatus est, in Biblia קרא uocare solēt. Verbi gratia, Mortuo Rabbi Eliazaro filio Rabbi Schimeonis, filij Iochai, filij eius seculi quum clamarent & plangerēt eum, inter cæteras laudes eius, quas prædicabant, uocabant eum קרא &c. quod significat בעל פסוק id est, dominum Pasuc (sic uocant eum) qui uersatus est in Biblijs.

KEri] Est dictio quæ legitur, & non scribitur, uel quę scribitur & nō ita legitur, quales multas, easq; omnes declaraui in libro Masoreth Hamasoreth.

קרי קראו רבותינו זכרונם לברכה לשכבת זרע קרי
באמרם בעל קרי וכן לא ראה קרי מימיו
דברים כ"ג דיעקב והוא לשון מקרה לילה ומלת אם תלכו עמי קרי
ויקרא כו פירוש שתאמרו מקרה הוא ׃

קרבץ האשכנזים קורים לפיוטים שאומרים בשבתו'
וימים טובים קרובץ ולא מצאו לזה טעם רק
תהלים קיח שאומרים שהוא ראשי תיבות קול רנה וישועה באהלי
צדיקים ולזה הטעם אין טעם ולא אוכל להאריך והנני
נותן לך טעם איך נפל בינינו זה השבוש הנה ידוע כי
אנחנו האשכנזים באנו מזרע הצרפתים כי כאשר גורשנו
עמוס א מצרפת שנת כל"ה גרש יגרש בהפשטנו בארץ אשכנז
ונשארו בפינו הרבה מלות מלשונם ורבים ממנו סבורים
שהם מלשון הקדש כמו שכתבתי במלת סרגנס והנה
הפיוטים נקראו קרובות בתי"ו לפי שמקרבין אותם אל
התפלה וכן קוראים אותן כל שאר היהודים וכן זכרם
הרד"ק בשרש קרב עיין שם ולפי שהצרפתים אינם
מבדילין במבטא בין הצדי ובין התיו הרפויה וכאשר
שמענו שאמרו קרובות חשבנו שאומרים קרבוץ וקדמוני
לא מצאו טעם למה נקרא כן אלא שהוא ראשי תיבות
כדלעיל ואחר כך מצאתי בספר האשירי בפרק אין עומדין
וזה לשונו ורבי אליעזר הקליר שעשה קרבוץ וכולי
ואני אומר אולי לפי שגם הוא היה אשכנזי היה רגיל
לקראם קרבוץ ועוד הרי הוא קרא אותם קרבוץ ולא
קרובץ ובזה בטלין דברי הראשי תבות דלעיל ועוד אפילו

KEri] Rabbini seminis effusionem קרי appellant. ut quum dicũt בעל קרי Item de Iacob dicunt, ꝙ non uiderit קרי à diebus suis. idem significat quòd illud in Deut. cap. 23. Propter occursum nocturnum. Item istud in Leuit. cap. 26. Si ambulaueritis aduersum me. hoc est, Si dixeritis, Casus, siue euentus malus est.

KRubaz] Iudæi Germani carmina, quæ in Sabbatis & festiuis dieb. dicũt קרובץ uocãt. cuius rationẽ ignorant, nisi quòd dicunt, Abbreuiaturam esse, cuius literæ hasce integras constituant dictiones, Vox iubilationis & salutis in tabernaculis iustorum. Sed hæc explicatio nõ conuenit, quare hîc non possum prolixius agere. Itaq; Psal. 118.
pandã tibi rationẽ, quomodo uenerit ad nos error iste. Ecce notũ est nos Iudæos Germanos à Gallis ortũ duxisse. Cũ eñ expulsi fuimus Gallia anno à cõdito orbe 5555. dispersi fuimus in terram Germaniæ, tum remanserũt in ore nostro uocabula de illorum lingua, quæ multi putant esse uocabula Hebraica, sicut scripsi in dictione [illegible]. Vocantur autem carmina illa קרובות cum Taph, ab eo quòd applicant ea ad orationes. atq; ita sonant & omnes alij Iudæi, sicut commemorat & R. D. K. in Radice [illegible] ubi uide. Galli item non distinguunt quum pronuntiant Zade & quum pronuntiant Taph raphatum. Et quemadmodũ audiuimus quòd dicunt קרובות arbitramur quòd dicant קרובץ. Atq; ueteres nostri nullam inuenerunt rationem cur ita uocetur, nisi quòd dixerunt esse abbreuiaturam (quã ראשי תבות appellant) ut suprà memoratum est. Cæterum inueni in libro Haaschiri, Capitulo אלו עוברין in hunc modum. Et Rabbi Eliezer Callirus, qui fecit קרובץ &c. Ad quod ego dico, quòd fortassis inde quòd & ipse Germanus fuerit, solitus fuit sonare קרובץ Item ex eo quòd uocauit ea carmina, קרובץ & non קרובץ refutantur qui dicunt esse Rosche Teboth suprà commemoratas. Etamplius

תַּיִד הָרִאשׁוֹנָה לֹא תִּתָּקֵן בְּמִלָּה בִּהְיוֹת הַבַּיִת דְּהוֹשֵׁעַ וְדוֹח ׀

קֶרֶן קֶרֶן וְרֵיוַח וְהַקֶּרֶן קַיֶּימֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא קֶרֶן הוּא מַה שֶּׁנִּמְצָא בִּלְשׁוֹן עִבְרִי בִּקְצָת מְקוֹמוֹת

במדבר ה׳ שֶׁנִּקְרָא אָשָׁם כְּמוֹ עַל גֶּזֶל הַגֵּר לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו וְכֵן

במדבר ה׳ הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב שְׁנֵיהֶם בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי קָרְבָּנָא וְעִקַּר קֶרֶן

תלים יח הוּא לְשׁוֹן חוֹזֶק וְתוֹקֶף כְּמוֹ קֶרֶן יִשְׁעִי וְדוֹמֵיהוּ וְהָרֵיוַח הוּא מַה שֶּׁנּוֹתָּךְ עַל הַקֶּרֶן וְעוֹד אֲדַבֵּר בּוֹ בְּשֹׁרֶשׁ רֶוַח ׀

קַשֵּׁט בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה קְשׁוֹט עַצְמָךְ וְאַחַר כָּךְ קְשׁוֹט אֲחֵרִים הוּא לְשׁוֹן עֲדִי וְתַרְגּוּם

ישעיה ג׳ וְהַקִּשֻּׁרִים כַּכַּלָּה כִּקְשׁוּט כַּלְּתָא וְהַשֵּׁם קִשּׁוּט עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ כֹּשֶׁט גַּם בְּשֹׁרֶשׁ תַּכְשִׁיט וּבִלְשׁוֹן אשכנז צירונג . ובלעז אורנאמענט ׀

קַשְׁקַשׁ נוֹהֲגִים לִקְרֹא הַפַּעֲמוֹנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁתּוֹלִים הַנּוֹצְרִים בְּתוֹךְ מִגְדְּלֵי בֵּית אֱלֹהֵיהֶם קַשְׁקוּשִׁים בלא״ ג׳לוקן ובלעז קאמפאני וְהַשְׁקֵשׁ הוּא לְשׁוֹן הַשְׁמָעַת קוֹל וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אִסְתְּרָא בִּלְגִינָא קִישׁ קִישׁ קָרְיָא וְכָתַב בַּעַל הֶעָרוּךְ כִּי נִמְצָא בִּקְצָת נֻסְחָאוֹת כִּישׁ כִּישׁ בְּכָת ׀

נשלמה אות הקוף
בשם כל כפוף יזקוף

אות הריש

אסתר ב׳ **רָאָה** דָּבָר שֶׁהוּא חוֹב וְנָכוֹן לַעֲשׂוֹתוֹ הוֹרָאוּי לוֹ דָּבָר רָאוּי וְלֹא נִמְצָא בַּפָּסוּק רַק הָרְאוּיוֹת לָתֵת לָהּ בלשון אשכנז ווירדיג ובלעז דיבייו ׀

plius nota quod primum Vau nõ conuenit huic dictioni eò.quòd Beth sit dagessata. Proba.

KEren] Sortem & lucrum. Sors manet ei in seculo futuro, Keren est id, quod in lingua hebræa in multis locis ראש uocatur, ut de rapina peregrini (dicitur) להשיב
Num.5. ראשו לו id est, ad restituendam sortem ei. Item האשם המושב id
Ibidem. est, sors reddatur Domino. ambo isti loci in Tharg. Hierosol. redduntur per קרן Quod autem primam originis significationem huius uocabuli attinet. Robur & fortitu-
Psal.18. dinem significat, ut, Cornu salutis meæ. & similia רוח Reuach autem, id est, lucrũ, est id quod ad sortem accedit de quo amplius loquar in radice רוח

KAschat] Apud Rabbinos legitur. Iustifica te ipsum, & dein iustifica alios. significatum eius est קשט id est, ornamentum. Vnde Thargũ, quod respondet huic
Esa.49. loco. Et circumligaberis eis quasi sponsa & c. est, Quasi ornamento sponsæ. Inde nomen uenit קישוט uide in radice קשט similiter in radice תכשיט Germanicè zierung Italicè ornament.

KIschkesch] Campanas quas Christiani in turribus tẽplorũ suorũ suspendunt קשקושים appellare solent. Germanicè glocken, Italicè Campani קשקש autem uocis sonum significat. Hinc est quod dicunt Rabbini, Numus in lagena magnum sonũ ædit. Et scripsit Author Aruch in quibusdam exemplaribus inueniri כיש כיש cum Caph.

FINIT KVPH ET INCIPIT
litera Res.

RAAH] Rem quam facere iustum & ęquum est, eam uocant הראויה Nec inuenitur in biblia prę-
Esther 2. terquam in isto loco הראויות לתת לה id est, quæ dignę erant ut darent̃ ei; Germanicè vuirdig Italicè dinijo.

Raah

ראה חמשה ארבות יש לראה בלשון אשכנז לונג ובלעז פולמון ואין לשאול למה נקראת ריאה כי אין טעם לשמות גם בעל הערוך לא הביאו ׃

רב לשון שר ונגיד וגביר מתורגם רב כמו שר צבאו רב חיליה נשיא אלהים רב קדם יי׳ גביר שמתיו לך רב שויתיה לך וכן עם הכנויים רבו רבך רבי וכן אבי אבי רכב ישראל רבי רבי וכלם הריש פתוחה והיוד לכנוי
אבל רבי יהושע ורבי ישמעאל ודומיהם הריש בחירק
והיוד נוספת כיוד אחרי ודומיהם ואמרו רז״ל כל רב ומר ראשית כ״א
מבבל וכל רבי מארץ ישראל ותמהתי על מה שנמצא ראש׳ כ״ג כ״ז
בהרבה סדורי תפלות רבי הריש בשוא ולא יתכן בניקוד מלכים ב׳ כ׳
כלל כי הבית דגושה ואין דגש אחר שוא נע ונראה לי הטעם כי קרה זה לפי שלפעמים כותבים במקום רבי הריש לבדה בנקודה עליה כזו ר׳ ובנקודה בשוא ולא בנקודה אחרת לפי שהשוא איננה תנועה לכך נשארה גם כן במלת רבי אך קשה לי שאנחנו האשכנזים קוראים הברת הריש בקמץ חטוף ובאמר רבי על משקל חלי עני ולעולם לא מצאתיה כן לכן אני אומר שדרכה להיות בחירק רבי כי שרשו רבב והראיה כי הפייטנים כאשר חתמו את שמם כתבו אחר הריש יוד כמו אלעזר בירבי קלירי להורות על חירק הריש ויש שמשימין גם כן יוד אחר הבית הראשונה כמו רבי שמעון הגדול שחתם שמו שמעון ביריבי יצחק

RAah ר Quinq; membranulæ sunt pulmoni, Germanice lung, Italicè pulmon. Nec est interrogandũ cur uocetur ריאה Nam de nominibus non potest dari ratio. Etiam author Aruch non citauit ipsum.

RAb ר Vocabula נגיד שר & גביר in Thargum redduntur per רב ut, Princeps exercitus eius. Tharg. רב חילוה Princeps Dei. Tharg. רב קדם יי Ecce posui illũ tibi in dominum. Thargum. רב מניתיה לך Sic quoq; cum pronominibus. ut, רבי, רבי, רכב ut, Pater mi, pater mi, currus Israël. Thargum, רבי רבי &c. in quibus omnibus Res habet Pathah. Et Iod constituit affixum pronominale. Cæterum Ribbi Iehoschuah, & Ribbi Ismaël. & similia. In his, inquam, Res habet Hirec & Iod superadditum est, sicut Iod in dictione ידכי & in similibus. Dicunt item Rabbini, Omne רב & רבי (dici de eo) qui ex Babilonia fuit, Et omne Ribbi de eo, qui fuit ex terra Israël. Mirũ tamẽ est mihi ꝙ sæpe in precationib. legit̃ רבי Rebi cũ Res scheuato quæ punctatio omnino nõ cõuenit, eò ꝙ Beth habeat dagges cum tamẽ dagges nunquã ueniat post scheua mobile. cuius uidet̃ mihi hæc esse ratio. Fit interdum, ꝙ loco רבי scribunt. Res literã solũmodo cum puncto supra se, hoc modo ר & cum puncto scheua, & nõ alio, eò ꝙ scheua non est punctũ mobile. Vnde est ꝙ relinquit̃ in dictione רבי Rebi. Veruntamen difficultatẽ mihi parit, ꝙ nos Germani syllabã Res cũ Hatephcamez ꝓferimus, & dicimus, רבי iuxtã formã חלי, עני cùm tamen nunꝗ ita scriptũ inueni. Quapropter ego dico iustum esse, ut scribatur cũ Hirec רבי Ribbi: nam Radix eius est רבב. Cuius argumento est quòd poëtæ quum asignant nomina sua, scribunt post Res Iod. Exempli gratia, Eleazar filius Ribbi Caliri, ubi Res cum Hirec punctatur. Sunt item qui similem in modum ponunt Iod post Beth primum, ut Rabbi Schimeon qui nomen suũ in hunc modũ signat. Schimeon בירבי יצחק

Gen.21.
ibidem 27.
2.Reg.2.

ורבי מאיר שליח צבור חתם שמו בחרוזת אקדמות
מלין מאיר ביר רבי יצחק בשתי תיבות כי ביר הוא כמו
איוב יח — בר בתרגום ירושלמי כמו לא נין לו ולא נכד בעמו לא
ביר ליה ולא ביר דביר ויש מהרבנים הנקראים רבן כמו
רבן גמליאל ורבן יוחנן חשובין נוספות והם חשובי המעלה
יותר מרב ורבי והרבוי רבנים ובסמיכות רבני אבל רב
ורבי לא יתרבו כי לא נוכל לומר רבים ורבים ושם התאר
של השם יתעלה רבון הריש בחירק וכן רבונו של עולם
ויש נוסחאות בחודה בפתח רבון רבונו והוא טעות כי
יהושע ג' — כן תרגום אדון כל הארץ רבון כל עלמא וכן אם אדוניו
שמות כ"א — יתן לו אשה אם רבוניה ׃

רבית

דברים כ"ג — נשך כסף נשך אוכל רבית כספא רבית עבור
וכן תרבית ומרבית כלן מתורגמין רבית הריש
בחירק ואנו אומרים רבית בקמץ הריש בטעות כמו
שאמר רבי בשעות כאשר בארתי בשרשי ׃

רבותא

בדברי רבותינו זכרונם לברכה מאי רבותא
שמשו בו במקום התחדשות וכן רבותא קא
משמע לן ועקרו מלשון גודל ורבוי פירוש דבר יותר גדול

Similiter & Rabbi Meir publicus minister populi, nomē suū ita signauit rythmicè. ut, Principium uerborū Meir ביר רבי יצחק cum duabus scilicet dictionibus. Nam ביר idē ualet quod בר in Thargum Hierosolymitano. ut, Et non
Iob 20. filius ei, neq; nepos in populo suo. Thargum. Non filius ei, neq; filius filij. Sunt porrò ex Rabbinis, qui רבן uocantur. ut, Rabban Gamliel, & Rabban Iochanan, in quibus Nunin in fine per paragogen adiecta sunt. Sunt autem istiusmodi Rabbini præstantiores alijs qui ueniunt appellatione Rab & Ribi. Et in plurali numero dicitur רבנים. Et in regimine רבני Rabbane. Verùm Rab & Ribbi nō ueniunt in plurali numero. Non enim possumus dicere, Rabbim & Ribbim. Inde deducitur & nomen formale, quod tribuitur Deo excelso. nempe רבון Ribbon habente Res Hirec. Hinc quoque dicitur רבון של עולם id est, Dominus mundi. Et in quibusdam exemplaribus punctatur Beth cū Pathah רבון Rabbon רבנן Rabbanan, id quod error est, quod uidere est in Thargum. Vbi enim He-
Iosue 3. bræus dicit. Dominus uniuersæ terræ. Thargum habet,
Exod. 21. רבון כל עלמא. Item, Si Dominus eius dederit ei uxorem, Thargum, אם רבוניה.

Deut. 23. RIbbith] Per usuram argenti, & per usuram frumen Tharg. רבית כספא רבית עיבור idē significant תרבית & מרבית quæ omnia in Thargum redduntur per רבית Res habente Hirec. Nos tamen Iudæi dicimus רבית Rabith cum Hatephcamez, quod error est, sicut eodem modo sed male dicimus רבי Rabbi, quemadmodum declaraui in Radice sua.

REbuthah] Apud Rabbinos legitur, Quid magni siue, quid noui est? Vsurpant pro התחדשות quod rei nouitatem significat. Similis loquutio est, Nouum facit audire nos. & quod ad primū etymō eius attinet, significat magnitudinē & multitudinē, hoc est, rem ualde magnā.

 Nec

ויקרא ז׳ ולא נמצא בתרגום רק על ענין גדלה ושררה כמו זאת משחת אהרן ומשחת בניו תרגום שניהם רבותא וכן כדניאל ורבותך רבת ׃ דניאל ד׳

רבץ הרביץ תורה בישראל ומרביצי תורה כן קראו בעלי ישיבה שיש להם תלמידים רבים בתלמוד ותמהתי איך לקחו זה הלשון ועל הרוב איננו בא רק על בעלי חיים שאינם מדברים ובפרט בספרד היו נוהגין לקרא אותם מרביצי תורה ולשאר הרבנים היו קוראים חכמים סתם כי לא היו ביניהם הסמוכים לרבנות כלל מפני שאמרו רבותינו ז״ל אין סמיכה בחוצה לארץ ׃

רגל לשון הרגל הוא מורגל בדברי רז״ל בבנין הפעיל ולא נמצא במקרא רק ואנכי תרגלתי לאפרים שהוא כמו הרגלתי וכן לא שמשו בו רז״ל רק בבנין הפעיל הרגיל מרגיל מרגל ארגיל וכולי והתאר רגיל רגילים והשם רגילות או הרגל וכן אמר חכם ההרגל על כל דבר שלטון ענין בקיאות ומהירות עט סופר מהיר תרגום הולמוס ספרא רגיל ולא מצאתי לו חבר בתרגום ובלשון אשכנז ביהענד ובלעז פראטיקא ׃ הושע י״א תהלים מ״ה

רגש ענין התרגש ידוע בדברי רז״ל בבנין הפעיל כמו הרגיש מרגיש והשם הרגשה או הרגש כמו ואיש התרגש בלשון אשכנז אנפפינדן ובלעז סיניטיר ׃

Nec inuenitur in Thargum usurpatum, nisi ubi mentio fit
Leuit. 7. de magnificentia & magistratu. ut, Hæc est unctio Aaro-
nis, & unctio filiorum eius: quod utrunque Thargum per
Daniel. 4. רבותך reddidit. Itē in Daniele, Et magnificentia tua creuit.

RAbaz] Cubare fecit legem in Israël. Et qui faciunt cubare legem in Israël. Sic uocant præsides academiæ, qui multos habent discipulos qui discunt Thalmud. Et miror quomodo usurpent hoc schema, quum plærunque de brutis animantibus dicatur, quæ non possunt loqui. Et præsertim in Hispania solent uocare eos מרביצי תורה Reliquos autem Rabbinos חכמים id est, sapientes absolutè uocant. Nulli enim inter eos fuerunt, qui per impositionem manuum ad Rabinatum eligebantur, quod inde prouenit, quòd dixerunt Rabbini (piæ memoriæ) Impositionē manuum non habere locum extra terram Israël.

RAgal] Vocabulum הרגיל usitatum est apud Rabbinos, idque in Coniugatione Hiphil. Nec inuenitur
Osee 11. in Biblia, nisi tantum in isto loco ואנכי תרגלתי לאפרים id est, Ego asuefeci Ephraijm. ubi תרגלתי dicitur pro הרגלתי Similiter & Rabbini tantum usurpant in Coniugatione Hiphil. ut, הרגיל, מרגיל, הרגל, להרגיל &c. Inde nomen Adiectiuum רגיל asuetus, exercitatus, in plurali רגילים & nomen substantiuum רגילות uel הרגל usus. Hinc est quòd dicit sapiens, Vsus omni rei dominatur. Significatum eius est exercitatio, & uelocitas. ut, Stylus scribæ uelocis.
Psal. 45. Thargum, Calamus scribæ exercitati. nec inueni ei sotiū in Thargum, Germanicè behend, Italicè practica.

RAgasch] Significatum הרגיש notum est apud Rabbinos in Coniugatione Hiphil. ut, הרגיש. Inde nomen substantiuum הרגשה uel הרגש sensus, sensibilitas. ut, חוש מרגש Germanicè empfinden, Italicè Sentir.

רוח רז״ל הרגילו הרבה בלשון זה בבנין הפעיל הרויח מרויח ארויח וכולי וכל תועלת וממון שמגיע לאדם נקרא רוח ויש שכותבין ריוח ביוד להבדיל בינו
ראשית ל״ב ובין רוח והוא נגזר מן ורוח תשימו שהוא לשון הרוחה שהוא הפך הצרה בלא״ גוודין ובלעז אוטלו או גוואדאגיו

רזיאל אומרים שיש מלאך אחד שנקרא רזיאל וכן תרגום עוף השמים יוליך את הקול מלאכא
יהלת י רזיאל מכריז בכל יומא מן שמיא ואומרים שהוא בעל
ודניאל ל׳ סודו של הקב״ה בלעז סיקרטאריו מלשון כל רז לא אנס לך גם נמצא ספר בקבלה שנקרא ספר רזיאל ׃

רחם אונס פטרא רחמנא רחמנא ליצלן בריך רחמנא והוא כנוי לשם יתעלה תרגום רחום
תלים ע״ח וחנון יי רחמנא וחננא וכן והוא רחום תרגום והוא רחמנא ויש מפרשים רחמנא תורה והוא טעות בגלה כי הוא לשון זכר והראיה באמרם בריך רחמנא אמר רחמנא

רכב לשון הרכבה שמרכיבין שני מיני אלנות יחד וכן ענה בן צבעון הרכיב חמור על סוס בהמה
ראשית ל״ו ויקרא יט ותרגום ובהמתך לא תרביע ובעירך לא תרכיב ולא ידעתי לפותרו בלשון אשכנז ובלעז קומפושטו ׃

RAuach] Rabbini hanc uocem sæpius usurpant in Cõiugatione Hiphil.ut, הרויח, ירויח, מרויח, &c, Omnis utilitas, quæ ex diuitijs redit ad aliquem רוח uocatur, Et sunt qui scribunt ריוח cum Iod, ut distinguãt inter ipsum & רוח Ruah. Est autem deductum ab illo. Et spatium
Gen.32. ponite &c. ubi idem significat quod מרחב id est, Spatiũ amplitudo, cui opponitur מצוקה id est, angustia, Germanice gevuinn, uel, nutz, Italicè utilo gvuadanijo.

RAziel] Dicunt angelum quendam esse uocatum רזיאל quam uocem habet Tharg. in Ecclesiaste. Quia
Eccles.10. auis cœli aufert uocem illam. Thargum, Angelus Raziel preconizat quotidie de cœlis. Et dicunt quod sit à secretis Dei, Italicè Secretario, desumptum est ab illo, Omne secre
Dan.4. tum non est absconditum tibi. Extant item duo libri Cabalistici, quorum alter uocatur Raziel magnus, alter Raziel paruus.

RAcham] Id quod quis facere coactus fuit, remittit deus, Orandus est deus ut auertat. Benedictus deus misericors. Epitheton est dei benedicti. Misericors &
Psal.78. clemens est Dominus. Thargum, רחים רחמן Item, Et ipse est misericors. Thargum רחמן הוא. Extant item, qui רחמנא pro lege exponunt, quod manifestus error est. est enim masculini generis, quòd probatur ex eo quòd dicunt רחמנא בריך benedictus misericors רחמנא אמר dixit deus.

RAchab] הרכבה dicitur cum diuersi generis arbores plantando coniunguntur. ita de Anah filio Zi-
Gen.36. beon legitur quòd ascendere, siue equitare fecerit asi-
Leuit.19. num super equam. Iumentum tuum non facies prostitui promiscuè. Thargum, Et iumentum non equitare, siue ascendere facies.

Roma

במדבר כ"ד **רומא** וצים מיד כתים וכיען יתשרתון מן רומאי
חבקוק ג' וכן גזר ממכלה צאן תרגום ישתיצון רומאי
פירוש יושבי עיר רומא אבל לא מצאתי בכל התרגום
ישעיה כ"ד דעשרים וארבע רומא כאלה רק רומי ביוד כמו מכבי
מיכה ז' בעולה מכבי רומי ותרא אויבתי ותחזי רומי ושמחי בת
איכה ד' אדום רומי רשיעא וכן הרבה ׃

רמז ענין רמיזה ידוע בדברי רבותינו ז"ל
ולא נמצא בפסוק רק בהפוך אותיות מה
איוב ט"ו ירזמון עיניך כמו ירמזון ותרגום שלח אצבע מרמיז
ישעיה נ"ח באצבע וכן קורץ בעיניו רמיז בעינוהי והשם רמז או
משלי ו' רמיזה בלשון אשכנז טוויטן ובלעז ציבייאר ׃

רע רוב לשון מתחת מתורגם מלרע ויש מתורגם
תחות כמו מתחת לרקיע תרגום מלרע לרקיע
בראשית א' בראשית ו' מתחת השמים תרגום מתחות שמיא וזה דבר תימה בעיני
וכן כל מלה שטעמה בסוף קראו המדקדקים מלרע
וכאשר הטעם אינו בסוף קראו מלעיל וכבר פירשתי כל
זה באר היטב בשוב טעם ׃

רעי הרין לכל היוצא מפי הטבעת למטה רעי וכן
איוב כ' תרגום כגללו לנצח יאבד היך רעייה וכן ואת
ויקרא א' פרשם תרגם ירושלמי ואת רעייהון בלא מישט אר
ובלעז שטיבהו ׃

שמות ט' **רעם** וילן העם ואתרעם עמא וכן כל לשון תלונה
מתורגם בלשנא התרעמות בבנין התפעל והשם

Num.24. Haba.3. ROma] Et naues(uenient)de partibus Italiæ:Thar: Et copię uenient à Romanis.Item,Sublatus est à caula grex ouium:Thargum,Delebuntur Romani,id est,Habitatores ciuitatis Romæ, sed nõ inueni in toto Thargum super . 24 . libros Bibliæ רומאי cum aleph scriptum , sed
Esa.54. tantum רומי cum Iod . ut , Quam filij maritatæ Thar-
Miche 7. gum ותחזי רומי Videbit quoque inimica mea . Thar.
Thie 4. Et uidebit Roma , Gaude filia Edom . Thargum, Roma impia.& sic in multis locis.

RAmaz Significatum רמיזה notum est apud Rabbinos . Neq; inuenitur in Biblia nisi per transpositio-
Iob 15. nem literarum.ut, מה ירזמון עיניך Quamobrem annuunt
Esa.58. oculi tui? pro ירמזון Emittere digitum. Thargum מרמיז באצבע
Prouer. 6. Item,Annuit oculis suis. Tharg. רמיז בעיינוהי Inde nomen רמז uel רמיזה Germanicè deuten Italicè Zinijar.

RA] Ferè uocabulum מתחת in Thargum transfertur per מלרע Interdum tamen, & per תחות redditur.
Gen.1. Vt,Sub firmamento.Targũ מלרע לרקיע . Sub cœlo .Thar-
Ibidem gum מתחות שמיא Et hæc mira res est in oculis meis . Similiter quamlibet dictionẽ quæ accẽtum habet in fine, grammatici מלרע uocant, secus uerò מלעיל Quæ omnia optimè declaraui in libro טוב טעם

REi] Stercus quod ex aluo per secessum egreditur רעי uocant , Cuius uocis usus est in Thargum super
Iob 20. Iob.ut , Sicut stercus suum peribit,Thargũ היך רעיה Et fi-
Leuit.16. mus eorum. Thargum Hierosolimi. רעיהון Germanicè mist,Italicè sterco:

Exod.17. RAam] Et murmurauit populus. Thargum ואתרעם עמא Omne item uocabulum תלונה in Thargum redditur per התרעמות in coniugatione Hithpaël . Inde

במדבר י׳ תרועמה תלוגתם תרגום תרועמותיהון בלשון אשכנז מורמלן והוא לשון לעז ממש מרמראר ׃

רצע רבותינו זכרונם לברכה קראו להו של עור רצועה כגון רצועה של תפלין ותרגום ירושלמי
[illegible] שרוך נעל רצועה דסנדלא ועקר הלשון מן ורצע אדוניו
שמות כ״א את אזנו במרצע ולכן כל מי שמלאכתו במרצע נקרא רצען כמו אומן הנעלים בלא״ שושטר ובלעז קאלצולאר

רצפת רז״ל שמשו בזה השרש בלשון חיבור באמרם כך וכך ימים רצופים ובפסוק במצא תוכו רצוף
שיר ד׳ אהבה שהוא מלשון רצפה שהוא הצעת אבנים וחבורם זה בזה בקרקע ויהיה צרוף ורצפת עבן אחד ׃

עזרא ג׳ **רשה** בעזרא כרשיון כורש מלך פרס הוא כמו רשות באמרם רשות הרבים רשות היחיד
דברים כ״א אבל בלשון תרגום לא נמצא רק רשו כמו לא יוכל לבכר
רות ד׳ לית ליה רשו וכן לא אוכל לגאל לית לי רשו על משקל זכו וזכות ויתכן לעשות ממנו פעל אבל בבנין הפעיל לבד כמו הרשיתיו והשלטתיו והבינוני מרשה והפעול מרשה והשם הרשאה וכל זה ידוע ואין צריך לפרשו ׃

רשל רבותינו ז״ל שמשו בזה השרש בבנין התפעל בענין עצלות ורפיון באמרם המתרשל במצוה
[illegible] והשם התרשלות ותרגום אל תעצלו לא תתרשלון ׃

nomen uenit תרעומת murmuratio. ut, Murmurationes
Num.17. uestras. Thargum תרעומתיכון Germanice murmelen, estq;
plane Italicum uocabulum murmerar.

RAza] Rabbini corrigiam pellis רצועה uocant. ut, Corrigia Thephillim. quã uocẽ habet & Thargum
Gen.14. Hierosol. in hunc locum. Vsq; ad corrigiam calciamenti.
Thargũ, רצועת סנדלא Primitiua uox unde originem ducit
Exod. 24. est ורצע אדניו &c. id est, Et perforabit dominus eius aurem eius subula. Hinc omnis qui in opere suo subula utitur רצען uocatur. ut, Calceator, Germanice Schuster Itali. Calcilar.

RAzaph] Rabbini utuntur hac radice pro חבור quod coniunctionem siue assotiationem significat. ut, cum
Cant.3. dicunt. Taliter, & taliter per dies continuos. Et in Pasuc inuenitur. Medium eius cõstratum charitate. ubi idem significat quod רצפה id est, stratum lapidum, & coniunctionem eorũ in pauimento. erunt ergo eiusdem significationis רצף & רצן.

Ezre 3. RAschah] In Ezra legitur, Iuxta facultatem quam habebant à Cores rege persarum. Idem ualet quod רשות, ut, Licentia multorum. Licentia unius. sed in. Tharg. tantum inuenitur רשו. ut, Nec poterit primogenitum face-
Deut.21. re. Thargum, לית ליה רשו id est, non est ei potestas. Item,
Ruth.4. Non possum redimere. Thargum לית לי רשו non est mihi facultas, iuxta formam רשו & רשות Et potest ab eo uerbum deduci, sed in coniugatione Hiphil solummodo. ut, Permisi ei, & potestatem ei concessi. Inde participiũ presens מרשה potestatem faciens, & participiũ præteritũ מורשה qui habet potestatem. Item, Nomen הרשאה potestas. Et totum istud manifestum est, nec eget declaratione.

RAschal] Rabbini utuntur hac radice in coniugatione Hithpaẽl pro pigritia, & remissione. ut, cum dicunt. Qui piger est in preceptis. Inde nomẽ התרשלות pigritia In. Tharg. quoq; legit. ut, Ne pigri sitis. Thar. לא תתרשלון
Iudic.18. Tt 2 Item,

יהושע י"ח אתם מתרפים אתה מתרשלים ובבבן פעל אל תרף ידיך
יהושע י' לא תרשל ידך על כן הוא מרפא הוא מרשל בלשון
ירמיה ל"ח אשכנז טרעג או שלאף ובלעז פיגרו ׃

רשם יציאת הצדיק מן העיר עושה רושם ומשחל אחר ואין רישומו נכר לשון אות וכמו והתוית
יחזקאל ט' י"א התיו ותרשום תוא אשר עליו התיו די עלוהי רושם תוא
דניאל ה' י' וכן בדניאל כתבא די רשים רשם כתבא ובלשון
אשכנז צייכן ובלעז סיגייר ׃

רתח מים רותחין פירוש מים חמים ביותר וכן
תהלים מ"ה תרגום רחש לבי רתח לבי והוא מלשון ירתיח
איוב מ"א כסיר וכן סיר נפוח תרגום דרתח בלשון אשכנז דא
ירמיה א' וואלט ובלעז בולייא ומזה תרגום של כל חימה דבאמת
מתורגם בלשון רתחא ׃

נשלמה אות הריש ואין בה עוד שרש

אות השין

ששבן נוהגים אבתנו לקרא לרעי החתן שושבנים
שופטים י"ד וכן לרעהו אשר רעה לו דשמשון תרגו' לחבריה
דהוה שושביניה וגם למי שאינו חתן נקרא חברו שושבן
שמואל ב' י"ג כמו ולאמנון ריע תרגום שושבינא ׃

שאל ידוע כי בשרש הזה שני ענינים אחד בקל ואחד בהפעיל וגם שואל ומשאיל השואל הוא
הוא הלוקח בהלואה בלשון אשכנז אנטליהינן ובלעז
טור איבפריסטו והמשאיל הוא הנותן בהלואה בלשון
אשכנז איין לייהר ובלעז פריסטדור וכן בלשון הקדש

Iehosu.18. Item Quousq; uos otio torpetis. Thargum אתון מתרשלים Et
Ibidem 10. in coniugatione Piel. Ne laxaueris manũ tuam. Thargũ
Hiere.38. אל תרשל ידך Vt quid enim ipse dissoluit, &c. Thargum הוא מתרשל Germanicè treg, oder schlaff. Italicè pigro.

RAscham] Apud Rabbinos legitur Egresſio iusti è ciuitate facit notam. Item in alio forma. Nota eius nõ est cognita, significatũ eius est nota & signum. Et pinge signum &c. Thargum ותרשום רושם Et super quemcunq;
Ezech.9. fuerit signum. Thargũ דעלוהי רשם רושם Item in Daniele, Scriptura quę signata erat. Annotauit scripturam Germanicè
Daniel. 5. & 6. zeichen. Italicè Sinijo.

RAthah] Aquæ bullientes, id est, aquæ nimium
Psal.38. calidæ. Caluit cor meum. Thargũ, Feruet cor meum.
Iob 41. Desumptũ est ab illo, Feruere facit sicut ollam profundũ
Hiere.1. Item ollam bullientem. Thargũ דרתיח Germanicè vuallet, Italicè bulija. hinc est, quod omne uocabulum חימה id est, furor. quod in Iob, prouerb. & psal, legitur in Thargum per רתחא transfertur.

FINIT RES, ET INCIPIT LItera Schin.

SCHASCHEBON] Amicos sponsi שושבינים ap-
Iudic.14. pellare solẽt. Socij sui quem ipse sibi associauerat. Thargum לחבריה דהוה שושביניה id est, socij sui qui erat amicus eius. Item si quis non sit sponsus nihilominus tamen socius eius שושבין uocatur. Habebat autem Amnon
2.Sam.13. amicum. Thargum שושביניה.

SChaal] Notum est hanc radicem duo habere significata, Vnum in coniugatione kal. Alterum in Hiphil, quæ sunt שאל & השאיל dicitur autẽ השואל qui mutuo accipit Germa. entlehnen, Italice Tor inpresto המשאיל qui mutuum dat, Germanicè ein leiher. Italicè prestador. Est item

מנהג לפעמים לקחת לשון אחד בהלואה מלשון אחר
ונקראים שמות מושאלים כמו שבארתי בפרק המינים
וכן נמצא בפעלים כמו חרשיה תרמי הוא דרך השאלה יחזקאל כ"ב
כי לשון גרם אינו נופל על חרש אלא לשון שבירה ׃

שבל בדברי רבותינו זכרונם לברכה בשביל כך וכך
כמו בעבור ואין לשמש בו בלי בית השמוש
כמו שבארתי בשרש עבר ׃

שבש בדניאל ורברבנוהי משתבשין עבין שבוש ידוע דניאל ה'
שהוא לשון טעות וכן פתיתני יי ואפת ירמיה כ'
שבשתני יי ואשתבש נראה לי שהוא לשון סבסוך כן
ישתרגו עלו על צוארי תרגום אתכבשו בשבשין דגופנא איכה א'
ונראה לי אשתבשו וכן גידי פחדיו ישורגו פחדוי משבשין איוב מ'
כלן לשון סבסוך וסבוך כי כן המשובש הוא נבוך
ומסוכסך ׃

שגל נקראת אשת האיש שגל בעבור שהיא מוכנת
לו למשגל שהיא הבעילה וכן קרוי גיד האמה
אבר המשגל ואין לגלות דברי ערוה ׃

שד יזבחו לשדים דבחין לשדין ותרגום ירושלם דברים ל"ב
לשדיא אבל בנותיהם לשדים דתלים תרגום תהלים ק"ו
למזיקיא ובלשון יחיד שד ולא נמצא בפסוק וכן בלשון
תרגום לא נמצא בלשון יחיד ושעיר על רעהו יקרא ישעיה ל"ד
ושדין חד עם חבריה ויש אומרים שנקראו כן בעבור
שהם שודדים והוא טעות כי היה ראוי להיות שדים הדלת
בדגש ׃

mos linguæ sanctæ uocabulū aliquod per accomodationē transumptiue sumere. Cuiusmodi nomina מושאלים uocantur sicut declaraui in libro spetierū. Huius generis & uer-
Ezech. 23. ba inueniuntur. ut, Et testas eius comminues. ubi uerbum תגרמי translatè accipitur. Nam uocabulum גרם non competit חרש quod testam significat, nisi per confractionem.

Daniel 5. SChabal] Apud Rabbinos legitur. Propterea quod taliter, & taliter &c. Idem ualet quod בעבור Neq; usurpari debet absq; Beth seruili, sicut declaraui in Radice עבר.

SChabasch] In Daniele legitur. Et principes eius stupefacti sunt. significatum שבש notū est, significat enim
Hiere. 20. errorem. Vt, Persuasisti mihi domine, & persuasus sum Thargum, Seduxisti me Domine & seductus sum. uidetur idem significare quod סבך id est, turbatus, impli-
Thren. 1. catus. ut, Et implicatæ ascenderunt super caput meum. Thargum, Perplexæ sunt sicut palmites uitis. & meo qui-
Iob 40. dem iudicio dicendum erat אסתבכו pro אשתבכו Item, Nerui testiculorum eius perplexi sunt. Thargum פחדוי מסתבכין Omnia intricationem & perplexitatem significant, unde & מסובך dicitur quod sit ueluti perplexus & intricatus.

SChagal] Vxor uiri שגל uocatur eò quòd parata est ei למשגל id est, ad coitum. Hinc est, quod & ueretrum אבר המשגל nominatur, nec licet hîc reuelare res obscœnas.

Deut. 32. SChed] Immolant demonibus. Thargū דבחין לשדין. Et in Thargum Hierosoly. לשידין uerum illud in psalmis
Psal. 106. Filias suas demonibus. Tharg. reddidit per לשידין In singulari numero dicitur שד quod tamen nō inuenitur in Bib-
Esa. 34. lia quemadmodum nec in Thargum. Et saturus uociferabitur ad socium suum. Thargum. Et demones alter cum altero. Et sunt qui dicunt sic uocatos ab eo quod deuastāt (homines) id quod error est. Deberet enim Daleth in שדים habere Dagges.

Schaddai

שַׁדַּי אָמְרוּ רז"ל שֶׁהַחַכָּ"ה בְּקְרָא שַׁדַּי מִלְּשׁוֹן דַּי וְהַשִּׁין לְשִׁמּוּשׁ וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י מִי שֶׁיֵּשׁ דַּי בֵּאֱלָהוּתוֹ אוֹ מִי שֶׁאָמַר לְעוֹלָמוֹ דַּי וּלְפִי זֶה הָיָה רָאוּי לְפוֹתְרוֹ בִּלְשׁוֹן אשכנז ביגוגהאפטיגר וּמַה שֶׁנָּהֲגוּ לְפוֹתְרוֹ אלמעכטיגר הוּא מַה שֶּׁפְּתָרוּהוּ רוֹב הַמְפָרְשִׁים שֶׁהוּא לְשׁוֹן תַּקִּיף וּמְנַצֵּחַ בְּעִנְיַן שׁוֹדֵד כִּי הַדָּלֶת דְּגוּשָׁה ׃

שַׁדְּךְ לְשׁוֹן שִׁדּוּךְ נוֹפֵל עַל זִוּוּג שֶׁמְּזַוְּוגִין יַחַד אִישׁ וְאִשָּׁה וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי נִקְרָא חִתּוּן כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי בְּשֹׁרֶשׁ חָתַן וְהַתֹּאַר שַׁדְּכָן וְהַשֵּׁם שַׁדְּכָנוּת וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ פָּעַל בְּבִנְיַן הַדָּגוּשׁ מְשַׁדְּכִין הַתִּינוֹקוֹת וּלְשַׁדֵּךְ חֲכָמוֹת בִּלְשׁוֹן אשכנז בישוועגרן ובלעז פירייגטר ׃

שַׁדַּךְ אִישׁ שָׂדֶה תַּרְגּוּם גְּבַר שַׁדְּכָן יֵשׁ מְפָרְשִׁים אוֹתוֹ מִן הַשֹּׁרֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי דְּאשית כ"ה
לָבֹחַ הַלָּשׁוֹן וְנִרְאָה לִי שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן רז"ל חוֹרְאִין לְאָדָם בָּטֵל שַׁדְּכָן שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן שְׁתִיקָה וַהֲנָיָיה תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי
דאשית ח' וַיָּשׁוּבוּ הַמַּיִם וּשְׁדִיכַת אַרְעָא וְיֵשׁ נוּסְחָאוֹת כְּתִיב גְּבַר שַׁרְכָן בְּרֵישׁ וְהוּא טָעוּת עַיֵּין בְּעֶרוּךְ בְּשֹׁרֶשׁ שַׁדַּךְ הַשְּׁלִישִׁי ׃

שַׁדַּל עִנְיַן הַהִשְׁתַּדְּלוּת יָדוּעַ בְּדִבְרֵי רז"ל וְכוּלָּן בְּהִתְפַּעֵל כְּמוֹ אַל תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ הֱוֵה
דאשית ל"ב מִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ וְכֵן בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ
רות ב' וְאִשְׁתַּדַּל בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ בְּהִשְׁתַּדְּלוּתֵיהּ וְכֵן וַאֲנָה עָשִׂית וּלְאָן אִשְׁתַּדַּלְתְּ לְמֶעְבַּד עִנְיַן שְׁחִידָה וַחֲרִיצוּת בלא אונטר ווינדן ובלעז שוליציטאר וְיֵשׁ מִלְּשׁוֹן זֶה שֶׁהֵם עִנְיַן פִּתּוּי

SChaddai] Rabbini dicunt Deum uocatum שדי à sufficentia, existente Schin litera seruili, qua in significatione exponit, & R.S. Nempe pro eo cui est sufficientia in deitate sua, uel ab eo quòd dixerit mundo suo satis est. Et iuxta hanc significationem debet in lingua Germanica exponi per Benüeghafftiger quod enim solent interpretari Almechtiger, sequuntur in eo interpretes, quorũ pleriq; pro forti & uictore exponunt, à uastando deductum, eò quòd Daleth daggessata est.

SChadach] Dici conuenit de cõiunctione qua uir & uxor mutuo coniungunt. Et in lingua hebræa uocant hoc ipsum שדוך sicut exposui in Radice שדך inde uenit nomen adiectiuum שדכן Et nomen substant. שדכנות Ab eo uerbum fecerunt in cõiugatione Daggessata. ut, משדכין התינוקות id est, coniungunt pueros. Item ולשדך הבנות Germa. Beschvuægern. Italice perintar.

Gen.25. SChedach] Vir agri. Thargum גבר שדכן Sunt qui deducunt à priori radice, uerum ego non noui conferre in significatione. Quin potius uidetur mihi à Rabbinis desumptum esse, qui hominem ociosum שדכן uocant, quo modo silentium, & quietem significat. Vnde ubi Hebræus dicit. Et quieuerint aquæ. Thargum Hierosoly. habet
Gen.8. ושדיכת ארעא id est, & quieuit terra. In quibusdam tamen exemplaribus legitur גבר סרכן cũ Res litera, quod errore factũ est, uide in Aruch in Radice סרך quę tertia est in ordine.

SChadal] Significatũ השתדלות notum est apud Rabbinos, & omnia in cõiugatione Hithpaël. ut, Ne sis solicitus ut uideas eum, Esto solicitus ut sis uir. similiter & in
Gen.32. Thargum usurpatur. Vt, Et luctatus est uir cum eo. Thargum ואשתדל בהלכין עמו בהשתדלותיה Item, Vbi fecisti. Thargum ולאן אשתדלת &c. significatum eius est, Vigilantia & solertia Germ. vndervuinden Italicè Sullicitar Deducunt quoq;

 ab isto

שמות כ״ב והסתה אבל הם בבנין פעל הדגוש כמו כי יפתה איש
שופטים י״ד בתולה תרגום ארי ישדל וכן פתי את אישך שדילי ית
בעלך וכן בדברי רז״ל מפני שאמו משדלתו בדברים
והכלל כל שהוא מבנין התפעל הוא לשון השתדלות וכל
שהוא מהדגוש הוא לשון פתוי בלא״ז אובר רידן ובלעד
סימובאר ומנהג בזהדין הזמון כשרואים איזה דבר שנעשה
למכור ונראה בתחלת ההבטה שהוא טוב ויפה וכשמעיינין
בו היטב במוצא שהוא גרוע ולא יתכלה לכל קורין אותו
שדול כי הוא נעשה לפתות בו האדם שיקנהו ׃

דברים א׳ **שדרא** השסועה פירשו רבותנו זכרנם לברכה בהמה
שיש לה שתי שדרות פירוש שני גבין וב׳
שדראות וחוט השדרא הוא החוט הלבן שיורד מן המוח
דרך חוליות השדרא והם שמונה עשר עד האשכים ויש
מלכים א׳ ו׳ קורין אותו בשין שמאלית מלשון ושדרות בארזים ואינו
אלא בשין ימין וכן בקדושה של ראש השנה יסד הפייטן
שמנה עשרה חוליות שבשדרותיהן בכל המחזורים בשין
ימין ובקצת נוסחאות כתיב בזין שבשזורותיהם והוא הנכון
ויקרא ג׳ שכן תרגום לעמת העצה לקבל שזרא בלשון אשכנז
רוקגרוט ובלעז פיל די שקינא ׃

שהה לשון שתיה ידוע בדז״ל ענין אחור ועכוב
ישעיה כ״ט תרגום התמהמהו ותמהו אתרפו שהו וכן

ab isto uocabulo, quæ persuasionem & prouocationem
Exod.22. significant, sed in Cōiugatione Piel daggessata.ut, Si quis
Iud.14. persuaserit uirginē, &c. Tharg. ארי ישדל Item, Persuade
uiro tuo. Thargum, שדלי ית בעלך. Similiter usurpatur &
apud Rabbinos.ut,Eò quod mater eius persuaserit ei. Sū-
ma, quoties est de Coniugat. Hithpaēl, solicitudinem si-
gnificat:quum uerò de Coniugatione Piel daggessata,per
suasionem significat.Germanicè vndervuindē, Italicè Si-
monar. Vulgus item literatorum quum uidet rem ali-
quam uenalem,quæ primo intuitu bona & pulchra appa-
ret: uerùm ubi diligentius considerat, depræhendit non
tam bonam esse, eam inquam, rem, שדל uocare solet,ab
eo scilicet, ꝙ sic apparata est, ut persuadeat homini ad
emendum eam.

Deut.14. SChedra] השדרה Rabbini exponunt ꝓ animali, quod
habet שתי שדרות id est,duo dorsa, & duas spinas dorsi.
Item, חוט השדרה est filum album, quod descendit ex cere
bro per iuncturas dorsi,quarum sunt decem & octo usq;
ad colos.Quidam cum schin habente punctum in sinistro
1.Reg.6. cornu legūt,quasi ueniat ab illo בשדרות בארזים quū tantum
cum Schin punctulo Iamin proferendū sit. Quemadmo
dum usus est poēta in precatione noui anni (quā בקרבם
uocant)inquiens,Decem & octo iuncturæ בשדרותיהם id
est,quæ sunt in dorsis eorum.Et isto modo legitur in om-
nibus Machsorim,uidelicet cum Schin Iamin.In quibus-
dam tamen exemplaribus scribitur cum Zain,hoc modo,
בשזרותיהם id quod magis conueniens est. Sic etenim &
Leuit.3. Thargum habet(in hunc locum)E regione dorsi. Thar-
gum לקבל שדרה. Germanicè Ruckgradt, Italicè Phil
de schekna.

SChahah] Vocabulū שהייה usitatū est Rabb.pro tarda
Esa.29. tiōe & impeditiōe,Tardate & miramini,Thar.אתעכבו ותמהו

ראשית כ׳ד וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה וְתַּרְגּוּם וְגַבְרָא שָׁהֵי בַהּ וְהַשֵּׁם שְׁהִיָּה וְאֵין לְשַׁמֵּשׁ כו רַק בְּבִנְיַן הַקַּל כְּגוֹן כַּמָּה שָׁנִים שָׁהֲתָה שָׂרָה עִם אַבְרָהָם מֹשֶׁה שָׁהָה שְׁמוֹנִים יוֹם בָּהָר בלע״ז זוימן ובלעז שארזר ׃

שׁוּב בָּהֶנוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה לְשַׁמֵּשׁ בְּמִלָּה זו בִּמְקוֹם עוֹד כְּאָמְרָם שׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה וְהוּא כְּמוֹ תוּב עַיֵּין בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

שׁוּם ר״ל שִׁמּוּשׁוֹ בְּמִלָּה זו לְמִעוּט כְּגוֹן שׁוּם אָדָם שׁוּם מָקוֹם וְכֵן הַרְבֵּה וְלֹא תָבֹא אֶלָּא עִם מִלַּת לֹא אוֹ אֵין לְפָנֶיהָ אוֹ לְאַחֲרֶיהָ כְּמוֹ מִלַּת כָּל הַמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁמּוּשׁ מְאוּמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בִּמְקוֹמָהּ וְאֵין לָנוּ מִלָּה בִּלְשׁוֹן עִבְרִי הַמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁמּוּשׁ שׁוּם כִּי אֵין בָּהּ צוֹרֶךְ וְכַאֲשֶׁר תְּשַׁמֵּשׁ מֵם בְּרֹאשָׁהּ שִׁמּוּשָׁהּ בִּמְקוֹם בַּעֲבוּר כְּמוֹ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר כַּךְ וְכַךְ וְכֵן מִשּׁוּם כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ וְעוֹד בָּהֶנוּ לְשַׁמֵּשׁ בָּהּ עִם מִלַּת עַל כְּמוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה עַל שׁוּם שֶׁלֹּא וְכוּלֵי וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן אֲרַמִּי כְּמוֹ עַל שֵׁם וְלֹא נֶהִירָא כִּי לֹא נִמְצָא רַק בְּדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה וְלֹא עִם מִלּוֹת לְשׁוֹן אֲרַמִּי בלשון אשכנז כון וועגן ובלעז פיר לא אמורי ׃

במדבר כ׳ב **שׁוּת** וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי פֵּירֵשׁ רשׁ״י לְשׁוֹן שׁוֹפִי וְשֶׁקֶט וְכֵן בדר״זל שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּבְשׁוּפִי רוֹצֶה לוֹמַר בְּהַשְׁקֵט בְּלִי שׁוּם מַחֲלוֹקֶת וְעוֹד אֶזְכְּרֶנּוּ בְּשֹׁרֶשׁ שָׁפָה ׃

שׁוּר הַשּׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבַּמַּעֲרָכָה וְכֵן שׁוּרוֹת הַסֵּפֶר וְהֵם מַה שֶׁחוּרִין רז״ל שְׂפָה וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים כְּגוֹן

Gen, 24. Itē, Porrò uir ille stupefactus est in ea. Thar. שהי בה Inde nomen uenit שהייה tardatio. Et tantum usurpari debet in cōiugatione kal. ut, Multis annis distulit Sara cum Abraham. Item, Moses moram agebat in monte per octoginta dies. Germanicè Saumen, Italicè Tardar.

SChub] Rabbini hac dictione pro עוד id est, amplius, posthac, uti solent. ut cum dicunt, Posthac siue amplius non uidet. Idem ualet quod תוב uide in Radice sua.

SChum] Rabbini usurpant hanc uócem diminutiue. ut, Nec ullus homo. Nec ullus locus. nec uenit usurpata nisi cum uocula לא uel אין præcedente aut sequentè eam. Nam dictio כל seruit alicubi loco מאומה id est, quicquam, sicut scripsi in suo loco. Nec habemus dictionē in lingua hebræa quę agit officiū כום quia non est necessarius eius usus. Cū uerò Mem seruit in capite eius, idē ualet quod בעבור ut, Propterea quod dicitur taliter, & taliter. Itē Propter gloriam uxoris suæ. Solent preterea & eo uti cū adiuncta uocula על ut על כום מה id est, qua de causa. Item, על כום כלה, &c. Nec desunt qui dicunt esse uocabulū syriacū idemq; ualere quod על כום quod tamen non est luculentū, inuenitur enim tantum in textu Thalmudico, & non inter uoces syriacas, Germ. von vuegen. Ital. Per lo amore.

Num. 22. SChuph] Et abijt solus. Rabbi Schelomo exponit pro quieto, & tranquillo. qua in significatione accipitur & apud Rabbinos. ut, Tribus annis idq; in quiete. Hoc est in tranquillitate absq; ulla contentione. Et iterum recordabor eius in Radice ספה.

SChur] Apud Rabbinos legitur Linea siue ordo primus qui est in Cellario. Item, Versus seu Lineæ libri. השורות id sunt quod aliàs Rabbini שטה uocant. Sunt item qui in hac significatione exponunt illud in Iobe. Intra

איוב ל״ד בין שורותם יַצְהִירוּ פירוש בין שורות הזתים. ומִזֶּה מַה שֶּׁאָמְרוּ רבותנו זכרונם לברכה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וְהוּא כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה אָדָם איזו טובה או חֶסֶד לַחֲבֵירוֹ שֶׁאֵינוֹ מְחוּיָּיב בּוֹ וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין צַדִּיק וְחָסִיד ומִזֶּה אָמְרוּ ז״ל הַשְּׁבָאָה מִקְהִלְּלַת הַשּׁוּרָה פירוש שֶׁלִּפְעָמִים יִתְהַלֵּל אָדָם שׁוּרַת הַנְהָגָתוֹ וְיֵצֵא חוּץ לַשּׁוּרָה מִפְּנֵי הַשְּׁבָאָה כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רש״י גַּבֵּי בִלְעָם וְכֵן הָאַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה גַּבֵּי אַבְרָהָם ׃

שִׁחְרֵר בְּדִבְרֵי רבותינו זכרונם לברכה בְּתוֹךְ בּוֹגֶרֶת שֶׁחְרֵר עַבְדּוֹ וְכֵן עֶבֶד מְשׁוּחְרָר פירוש כְּשֶׁהָעֶבֶד יוצא מֵעַבְדוּת לְחֵירוּת נִקְרָא מְשׁוּחְרָר וְהוּא מִלְּשׁוֹן לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי תִּרְגֵּם אונְקְלוֹס שַׁחְרִית לְשׁוֹן שְׂרָרָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַרְבֵּה לִשְׁתַּחְוֵר וְיִשְׁתַּחֲווּ לָךְ וְשִׁחְרֵר שָׁרְשׁוֹ שָׁחַר וְכָפוּל בּוֹ לָמֶד הַפָּעַל עַל מִשְׁקַל

משלי כ״ו כִּבְרִיר בלשון אשכנז ורייא ובלעז ליברו וְתַמְהַנִי שֶׁבַּעַל הֶעָרוּךְ לֹא דִבֵּר מִזֶּה דָּבָר ׃

שִׁטָּה בְּדִבְרֵי רז״ל שׁוּרַת הַסֵּפֶר נִקְרָא שִׁטָּה כְּאָמְרָם בְּרֹאשׁ הַשִּׁטָּה בְּסוֹף הַשִּׁטָּה כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְתִּי בְּסֵפֶר מָסוֹרֶת הַמָּסוֹרֶת בְּמַאֲמַר חֲמִישִׁי עַיֵּין שָׁם ובלשון אשכנז ציילן ובעז רייגא ׃

שִׁטָּה שִׁטַּת הַתַּלְמוּד פירוש הִלְכְתָא וּמִבְּתַּא וּבְכ״ש מְקוֹמוֹת קָרְאוּ לָזֶה סוּגְיַית הַתַּלְמוּד וְאַתְּ הוּא

תהלים ח׳ מִלְּשׁוֹן הִלּוּךְ וּמְרוּצַת הַתַּלְמוּד כֵּן תַּרְגּוּם כֻּלּוֹ שָׁב בִּמְרוּצָתָם כְּלָהוֹן מְכַוְּנִן בְּרִיעוּת בְּפִשְׁיהוֹן וְאִם כֵּן סוּגְיַית הַתַּלְמוּד רוֹצֶה לוֹמַר מְרוּצַת הַתַּלְמוּד בלא״ דער לויף ובלעז קורשו ׃

שָׁטָה בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה שׁוֹטֶה רָשָׁע וְגַס רוּחַ וְכֵן אֵין מְבִיאִין רְאָיָה מִן הַשּׁוֹטִים וְכֵן

Iob 24. muros ſuos faciũt oleum, cuius ſenſus eſt, intra ordines, ſeu lineas oliuarum. Hinc eſt quòd Rabbini dicunt לפנים משורת הדין per quod intelligunt benefitium, quod quiſpiam facit proximo ſuo: tametſi non teneatur facere. Et hoc eſt diſcrimen inter iuſtum & pium. Huius generis eſt etiam quod dicunt, Odium peruertit ordinem. hoc eſt, Interdum peruertit homo ordinem conſuetum ſuum, & tranſgreditĩ ordinem, motus inuidia: quemadmodũ exponit R.S. de Bi-
Num. 24. leam. Similis locutio eſt. Amor peruertit ordinem ſuum.
Gen. 22. ſicut exponit de Abrahamo.

SChichrar] Rabbini dicunt, Quum filia tua adulta eſt, manumitte ſeruum tuum. Item, Seruus manumiſſus. Quum ſeruus exit de ſeruitute ad libertatem, uocatur משוחרר. Eſtq; deſumptũ ab illo, Nec aſinum quidem unum
Num. 16. tuli ab eis. Tharg. Onkeli, שחרית quod poteſtatem & imperium ſignificat. Qua in ſignificatione etiam uſurpant, quum dicunt, Adiungas te nobili, & adorabunt te. Porrò שחרר pro Radice habet שחר, & geminatur in eo tertia Radicalis, iuxta formam סגריר Germanicè frey, Italicè libero. Et miror authorem Aruch nihil hac de re locutum eſſe.
Prouer. 27. SChitah] Apud Rabbinos, Linea, ſeu uerſus libri שטה uocatur. Vt, In principio uerſus, In fine uerſus. ſicut declaraui in libro Maſoreth Hamaſoreth, oratione quinta: ubi uide. Germanicè zeilen, Italicè riga.

SChitah] Ordo Thalmud. idẽ ualet quod הלכתא & מנהג id eſt, curſus, tractatus, ſiue ſtylus Thalmudicus. Et in quibuſdã exemplarib. uocãt hoc ipſũ סוגיית תלמוד quod & ipſũ idẽ ſignificat ꝗd הליך & מרוצת התלמוד id eſt, tractatus & curſus Thalmudicus. Hac uoce uſus eſt Thargumiſta in
Hier. 8. Hier. Nullus nõ conuerſus eſt in curſum ſuũ. Tharg. Omnes uadunt cũ uoluntate animæ ſuæ, iuxta quam ſignificationem סוגיית התלמוד Curſum Thalmud ſignificabit. Germanicè der lauff, Italicè curſo.

SChatah] Apud Rabb. legiĩ, Stultus, impius, & qui elato eſt animo. Itẽ, Nõ adducunt argumentũ à ſtultis.

תהלים י״ד תרגום של אויל וכסיל שטיא וכן אמר נבל בלבו אמרי
שטיא ושמעתי מקצת מלמדים אומללים אומרים שוטה
במדבר ה׳ בשין שמאלית ואומרים שהוא נגזר מן כי תשטה אשתו
והם שוטים גמורים ושטי בבב ׃

במדבר כ״ב **שטן** לשטן לו תרגום לסטן ליה וכן כל שטן דאיוב
מתורגם סטן בסמך אבל כל שטן דזכריה
מתורגם יתטי ולא ידעתי מהו ׃

שטף שטופי זמה סתם הוא זנות ושטוף הוא ענין
מהירות כשטף המים שהוא ממהר לרוץ כי
הזנות הוא שוטף הזנאים לזמה והרי הם שטופים בזנות
ועל כן נקראים שטופי זמה בלשון אשכנז גיבלרצט
ובלעז אונראשו ׃

שטר שטר חוב שטר כתובה וכן כל לשון שטר
בדרז״ל הוא כתב שכתוב בו הממשלה שנותן
איוב ל״ח אדם לזולתו עליו והוא לשון התשים משטרו בארץ וכן
ירמיה ל״ב תרגום ואכתוב בספר דירמיה וכתבית בשטרא ובלשון
רבים נאמר שטרות ולא שטרים אבל בסמיכות נאמר
איוב ל״ח בלשון זכר שטרי כמו מזרות בעתו תרגום שטרי מזליא
איוב ט׳ בזמניה וכן חדרי תימן שטרי מזליא לכן טועים
האומרים בתפלת אבינו מלכנו כל שטרי חובותינו השין
בשוא והטית בקמץ והראוי שטרי כמו שכתבתי ומה
שנמצא בדברי רבותינו זכרונם לברכה כך וכך שנים
לשטרות כן היה המנהג מזמן אלכסנדרוס מוקדון שכל
השטרות שהיו כותבין היו מתחילין למנות משנת מלכותו

Thargum.item quod respondet נבל, & כסיל est שטיא. Vt.
Psal.14. Et dixit insipiens in corde suo. Thargum אמר שטיא. Et audiui quosdam pędagogos ineptos proferentes שוטה cum Schin habente punctum Schmol, & dicentes deductum
Num.5. esse ab illo כי תשטה אשתו Cum declinauerit uxor eius.sed ipsi planè stulti sunt, declinantes ad mendacium.

Num.22. SAtan] In aduersariū ei. Tharg. לסטן ליה Sic quoque omne שטן quod in Iob legitur, in Tharg.transfertur per סטן cum Samech: Sed omne שטן quod in Zacharia est, in Thargum transfertur per [illegible] nec planè scio quid sit.

SChataph] Exundant scelere.absolutè positū ad scortationē refertur.Et שטוף etiam festinationē significat, in morem inundantis aquæ quæ festinant cursum. Nam scortatio quasi inundando impellit scortatores ad scelus: unde ipsi tanque per inundationē rapiunt ad scortationē. Et ob id uocātur שטופי זמה, Germ. gefletzt, Ital.vndado.

SChetar] Cautio debiti.Cautio dotis.Similiter omne uocabulū שטר. apud Rabbinos scripturā, seu literas significat, in quibus cōtinetur potestas.quam alius alij tra-
Iob 38. dit.Estque desumptū ab illo, Num pones potestatē eius in
Hier.32. terra?Item in Tharg.Scripsique in libro.Tharg. וכתבית בשטרא In num.plurali dicimus שטרות & non שטרים Sed in regi-
Iob 38. mine usurpamus in masc.gen. שטרי. ut, חקות שמים Thar.
Ibidem 9. שטרי מזליא בזמניה Dominia planetarū in tempore suo.Item, Atque penetralia Austri.Tharg. שטרי מזליא Proinde errant qui dicūt in Oratiōe אבינו מלכנו כל שטרי חובותינו Schin cū Scheua prolato, & Teth cum Camez. Scribi enim & proferri debet שטרי Sitre:sicut scripsi.Quòd uerò apud Rabbinos legitur כך וכך מנין לשטרות Sic consuetudo fuit à tempore, quo regnare cœpit Alexander Macedo.In omnibus ēm instrumentis literarum quas scribebant, incipiebant numerare ab anno regni sui, & non ab anno creationis

ולא משנת בריאת עולם והוה היה ג' אלפים וט"ו לבריאת עולם כמבואר בסדר עולם ׃

שיור׃ בדברי רבותנו זכרונם לברכה לא שייך למימר וכן בגדיה השייכים לגופה עניו תוספת וחבור דברים הראויים יחד ולא נמצא בתרגום ובלשון אשכנז עד גיהורט דיך ובלעז הזבורין ׃

ויקרא כ"ו **שיור** בדז"ל לשון השארה ויתרון וכן יותרת הכבד תרגום ירושלמי דמשתייר מן כבדא וכן

שמות י"ב משארותם פירוש רשי שיורי מצה ומרור האלת בתחלת

משלי ט' ביוד כמו בעמקי שאול בעומקי שיול וכן כל שאול דבכתובים ׃

שיור בדז"ל היוצא בשיירה פירו' במחנה או בגדוד

בראשית ל"ז וכן תרגום של שביהם משריתא וכן ארחת ישמעאלים תרגום שיירת ערבאי בלא שארן ובלעו ׃ קומפניאה ׃

שכב קראו רז"ל למי שהוא חולה על ערש דוי שכיב

בראשית מ"ח מרע תרגום אביך חולה אבוך מרע בלשון אשכנז הראנק ובלעז אמלאר ועניו שכבת זרע זכרתי בשרש קרי ׃

שכח בדברי רבותינו זכרונם לברכה מלתא דלא שכיח פירוש דבר שאינו מצוי וכן כל לשון מציאה מתורגם בלשון שכיחה ׃

שכן קראו רז"ל לרוח הקדש שכינה על שם שהוא שכן על הנביאים וכן ותחי רוח יעקב פירש

בראשית מ"ה

mundi. Effluxerunt tum à condito mundo 3450. anni, ſicut explicatur in Sæder Olam.

SChaich] Apud Rabbinos legitur, Non conuenit dicere. Item, Veſtes eius quæ conueniunt corpori eius. Significatum eius eſt, Additio & coniunctio rerum conuenientium. Neq; inuenitur in Thargũ, Germanice Es gehert ſich, Italice Convuin.

SChijar] Apud Rabbinos uſurpatur pro eo quòd reſiduum eſt, & quod redundat. Similiter & in Tharg.
Leuit.3. ut, Atq; augmentum illud quod eſt ſuper iecur. Thargum Hieroſol. מותירא מן כבדא, id eſt, quod ſuperfluum eſt de
Exod.12. epate. Item illud משארותם Rabbi Salomon exponit, Reliquias azymorum & amarorũ, commutato ſcilicet Aleph
Prou.9. in Iod, ſicut fit etiam in iſto loco בעמקי שאול Et in profundis inferni. Thargum, בעמקי שיול quo pacto ſe habet omne שאול quod in Hagiographis legitur.

SCheijar] Apud Rabbinos legitur, Qui egreditur cum turma, hoc eſt, cum caſtris, aut cum turma. Similiter & in Thargum utrunq; redditur per שיירתא. Item,
Gen.37. Comitiua Iſmaëlitarum. Thargũ, Turma Arabum, Germanice ſcharen, Italice Companijah.

SChacab] Rabbini eum qui lecto decumbit שכיב מרע uocant: quam uocem & Thargum habet. ut, Pater
Gen.47. tuus ægrotat Thargum. אבוך מרע Germanice kranck, Italice Malado. Porrò quis ſit uſus huius ſchematis מתנת שכיב מרע commemoraui in Radice קרי.

SChathah] Apud Rabbinos legitur מלתא דלא שכיח id eſt, res, quæ non inuenitur. Similiter omne uocabulũ נמצא in Thargum per משכח transfertur.

SChacan] Rabbini Spiritum ſanctum שכינה uocãt, eò quòd quieſcit ſuper prophetas. Vnde ubi textus
Gen.45. Hebraicus dicit de Iacob, Et reuixit ſpiritus Iacob.

רש״י שרתה עליו שכינה וכן אמרו אין שכינה שורה אלא
על גבור וכו׳ וכן במקום שהשכינה שורה כלן לשון חביית
שמות י״ט כתרגו׳ ויחן ושרי וכן כל לשון שכן ששב על השם יתעלה
במדבר ל״ה מתורגם שכנתא אני יי׳ שכן דשכינתי שריא וכן אשר
ירמיה ז׳ שכנתי שמי שם דאשרתי שכנתי תמן וכל זה כדי להרחיק
הגשמות ממנו יתעלה ולבעלי הקבלה יש סודות גדולות
על מלת שכינה ואין לי בזה עסק ׀

שכן רבותינו זכרונם לברכה קראו לרחובות העיר
שכונות וכן אמרו משכונה לשכונה בלשון
אשכנז גאסן ובלעז קונטראדה ׀

שלשל בדרז״ל שלשלת כמו שרשרת בלשון עברי
כי הריש והלמד מתחלפות כמו מזרות
ומזלות מפלשי ומפרשי בלשון אשכנז קיטן ובלעז
קאטינה ובלשון רבים שלשלאות ובספרים הצובים
בהשתלשלות הסבות פירוש שתלויות זו בזו כשלשלת ׀

שלשל בדרז״ל קורין להוצאת הריע יותר מראי
שלשול וכן ברפואות מאכילין אותו דברים
המשלשלים ואולי נקרא כן לפי שהצואה תרד
בהשתלשלות זו אחר זו ׀

שם בדרז״ל על קדוש השם מפני חלול השם. כן נהגו
רז״ל להזכיר שם הקב״ה וזה לפי שאסור להזכיר
אחד משמותיו לבטלה. ולא נהגו בו אלא עם הא הידיעה

R.Salomon exponit, Quieuit super eum שכינה. Hinc est quòd dicunt Schinah non quiescit nisi super uirum fortem, &c. Item in loco ubi Schina quiescit. Omnia quietem, siue mansionem significant. Vnde ubi Hebræus dicit ישכן, Thargum habet ושרי Sic quoque omne uocabulũ
Exod.19. שכן quod ad Deum benedictum refertur, in Thargum red
Num.35. ditur per שכינתה ut, Ego Dominus habito, Tharg. Diui
Hier.7. nitas mea quiescit. Item, Vbi quiescere feci nomẽ meum ibi. Tharg. Quiescere feci diuinitatem meam ibi. Totum hoc fit ad tollendam corporeitatem à Deo benedicto. Cæterum authores Cabalistici magna habent mysteria de uoce שכינה de quibus hîc agere non est mei negotij.

SChahan] Rabbini plateas ciuitatis שכונת uocant. ut quum dicunt, De uico in uicum, Germanicè gassen, oder gegent, Italicè contradah.

SChilschel] Apud Rabbinos legitur שלשלת pro שרשרת quod hebraicũ est. Nam Res & Lamed literæ sunt permutabiles, Sicut eodem modo dicitur מורית & מולית. Item, שלשלי & שרשרי Germanicè ketten, Italicè catena. & in plurali numero שלשלאות. Et in libris prophanis legitur בהשתלשלות הסבות per quod intelligunt causas condependentes. ubi uidelicet aliud ex alio tanquam ex catena sequitur.

SChilschel] Rabbini plus nimiam stercoris egestionẽ שלשול uocant. Cuius uocis usus est in medicinalib. libris ut quum dicunt, Cibant eum rebus quæ aluũ soluunt. Et fortaßis hinc habet nomenclaturam, quod stercus per aluum, quasi concatenatim descendit.

SChem] Apud Rabb. legitur, Propter sanctificationẽ nominis diuini. Propter uiolationẽ dei. Sic solent Rabbini meminisse nominis sancti Dei benedicti. Et hoc ideo fit quòd prohibitum sit cõmemorare, uel unũ ex nominibus eius in uanum, seu frustra. Neque usurpant illud absque He Haiediah, hoc modo השם quemadmodum scripsi in

השם כמו שכתבתי במלת מיחוס ומלת גבורה אבל בשיסמך למלה של אחריו אינו צריך להא הידיעה כמו שם שמים שם של ארבע אותיות ודומיהם ׃

שם

הרבה נהגו רבותינו זכרונם לברכה לומר על שם במקום בעבור כגון בן סורר ומורה נהרג על שם סופו ועם כת השמוש שמשו כו במקום מלת כמו באמרם כשם שאי אפשר באמך כשם שמקדישין אותו הכה בחורה בשוא ויש חורין אותה בפתח והוא טעות ובלשון אשכנז אזו וואל ובלעז קושי ביז ׃

שמא

הרבה שמשו בעלי המשנה במלה זו במקום דלמא שהוא תרגום של פן ודלמא ושמא
דברים ז׳ אחד הוא כמו שפירש רשי כי תאמר בלבבך רבים הגוים
על כרחך לשון דלמא הוא שמא תאמר בלבבך וכן תרגום
יהושע ט׳ של אולי בקצת מקומות כמו אולי בקרבי אתה יושב אולי
מלכים ח׳ א ישן הוא וייקץ שביהם מתורגמין דלמא אבל על הרוב
איוב ו׳ תרגום של אולי מאים שהוא כמו לו כמו לו שחול ישקל
בקשי תרגום מאים אבל פן לא יבא לעולם במקום לו רק
הוא מורה על דבר שמפחד האדם שלא יהיה ולא יבא
משלי כ׳ב וכן הוא מתורגם לפעמים דלא כמו פן תאלף אורחותיו
דלא תילף ועיין במתורגמן בשרש דלמא ומאם ׃

diction e מקום & in dictione גבורה Verùm ubi construitur ad sequẽtem dictionem non indiget He haiediah. ut quum dicitur שם המפרש id est, nomen Dei שם ארבע אותיות id est. nomen quatuor literarum. & similia.

SChem] Rabbini usurpant עלשם pro בעבור id est,
Deut. 21. propter. ut, quum dicunt, Filius rebellis & inobediens occiditur propter finem suum. & cum Caph seruili præfixa utuntur pro כמו id est, sicut, quemadmodum. ut quum dicunt, Quemadmodum impossibile est de matre tua &c. Sicut sanctificant eum, &c. ubi Caph punctatur cum Scheua. Sunt tamen qui cum pathah legunt, id quod error est, Germanicè alsovuol, Italicè coschiben.

SCheme] Freques est hęc dictio apud authores Thalmudicos pro דילמא quod Thargum est, respondẽs Hebrææ uoculæ פן id est, fortassis. Porrò דילמא & שמא idem significant. sicut exponit Rabbi Schelomo in hunc locum,
Deut. 7. Si dixeris in corde tuo, Plures sunt gentes istæ, &c. Necessariò sequitur uocabulum דילמא idem esse quod שמא. Sic quoq; & Thargum, quod respondet אולי. In quibusdam locis est דילמא. ut, Fortassis in medio mei tu
Iosue 9. habitas. Aut fortè dormit & excitabitur. In duobus locis
1. Reg. 18. istis אולי in Thargum per דילמא redditur. Sed plærunque Thargum, quod respondet אולי est מאים
Iob 6. quod idem ualet atque לו, ut, Vtinam appræhendendo appenderetur indignatio mea. ibi Thargum habet מאים. Sed uocula פן inæternum non uenit loco לו Tantummodo enim eius usus est, ubi mentio fit de aliqua re, quam timet aliquis, uel non futuram, uel non euenturam. Hinc est quòd in Thargum transfertur per
Prou. 22. דלמא. ut, Ne discas uias eius. Thargum דלמא תילף. uide in Methurgeman in Radice דילמא & מאים.

Scha-

שמים הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ושם
שמים שגור בפיו קראו להקב״ה שמים לפי
מלכים א׳ ח׳ שהם מכון שבתו וכן לפי דעת בעלי הקבלה ואתה תשמע
השמים פירשו בו ואתה הקב״ה תשמע וזומר ׃

שמד בדברי רבותינו זכרונם לברכה בשעת השמד
וכן מלכות יון הרשעה גזרו שמדות והלשון
נגזר מן להשמיד להרוג ולאבד ומזה אנחנו קורין ליהודי
המומיר דתו משמד לפי שסתם המומרים התחילו בשעת
השמד וקראו להן משומדים רוצה לומר המירו בשעת
השמד ואף עתה שהם ממירים הדת קריטונם בשאר להם
שמות יב זה השם ותרגום כל בן נכר לא יאכל בו כל בר ישראל
דאשתמד ׃

שמש כל לשנא שרות מתורגם בלשון שמוש
ראשית מ׳ וישרת אותם. ושמש יתהון. משרת משה
יהושע א׳ משמשוני הבון נוכפת והסכנה משרת את המלך משמשא
מלכים א׳ א׳ כך מצאתי באלה וראוי להיות משמשה עם הא וכן לשון
תהלים נ״א בעילה כאשר בא אל בת שבע תרגום כד שמש עם בת
איוב ל״א שבע תטחן לאחר אשתי תשמש עם אוחרן אבתתי והשם
השמיש ורז״ל קראו לו תשמיש המטה ובא גם כן על
שאר דברים כגון תשמישי מצוה ודומיהם ׃

SChamaim] Rabbini dicunt, omnia ſunt in manu dei præter timorem dei. Item, Nomen dei aſuetum erat in ore eius. uocant ſanctum deum benedictum שמים eo quod cœli ſunt ſedes eius. Similiter & iuxta ſententiã Ca-
1.Reg.8. baliſtarum accipitur in iſto loco. Tu exaudies in cœlis. quem locum ſic exponunt, Tu deus audies &c.

SChamad] In hora perſecutionis. Item, Regnũ greciæ impium decreuit perſecutiones contrà Iſraël. Eſtq́ꝫ
Esther 3. deſumptum ab illo, Ad delendum, occidendum & perdendũ. Hinc eſt, quod nos Iudæi eum qui deſciſcit à religione ſua משמד uocamus. Ab eo uidelicet quod homines apoſtatæ ceperunt tempore perſecutionis hinc eſt quod uocarũt eos משמדים quaſi dicas permutarunt legem propter perſecutionem Modo autem cum ſua ſponte nulla adacti perſecutione à religione ſua deſciſcunt, nihilominus tamẽ remanſit eis hoc nomen. Hanc uocem & Thargum ha-
Exod.12. bet. ut, Nullus extraneus filius comedat ex eo. Thargum Omnis filius Iſraël qui fuerit apoſtata.

SChimeſch] Omne uocabulum שמש id eſt, miniſte-
Gene. 40. rium, in Thargum redditur per שמש. ut, Et miniſtra-
Iosue 1. bat eis. Thargum משמשא דמשה. Miniſtrum Moſi. Thargum משמשני ibi nun per paragogen adiectum eſt. Et in fœmi-
1.Reg.1. nino genere dicitur משמשת. ut, Et Abiſag miniſtrabat regi. Thargum משמשא ſic inueni cum Aleph cum tamen potius dicendũ eſſet משמשה cum He, Eſt & eius uſus ubi de coitu
Psal.51. mentio fit. ut, Poſtquàm ingreſſus fuerat ad Bathſæbam.
Iob 4. Tharg. &c. כד שמיש. Item, Molat alteri uxor mea. Tharg. Rem habeat cum altero uxor mea. Inde nomen תשמיש המטה id eſt, coitus ſiue actus uenereus. Venit etiã uſurpatum de alijs rebus. ut, תשמישי מצוה ſic uocant occupationẽ ſiue operam quam quis impendit ſeruandis præceptis, & id genus ſimilia.

שעבד את עובדי עמי תרגום שעבוד עמי והפעלים מעבין זה על הרוב הם מתורגמים בלשון — שמות ג׳

התפעל כמו ויעבדום וישתעבדון בהון ורב יעבוד צעיר — ראשית ט״ו

ורבא ישתעבד לזעירא אבל רז״ל שמשו בו בבנין פעל — ראשית כ״ה

הדגוש עם לשון עצם כמו פלוני שעבד את עצמו הבני משעבד את עצמי ודומיהם והפעול משועבד משעבדים היינו לפרעה כלם עבין הכבנעה בלשון אשכנז אונטר טעניג ובלעז אובליגאציון ׃

שמתא זה השרש תמצא בסוף הספר ׃

שעה הרבה מלשון עת ורגע מתורגמין שעה כמו רגע אחד אעלה שעה חד העת לחחת השעה — שמות ל״ג

היא לך דכסיבתא ומשקל אחר שעתא כמו התהפוכה כמו — מלכים ב׳ ס׳

רגע דהפיכת כשעתא ובדניאל בה שעתא ׃ במעלות אשר — ישעיה ל׳

ירדה כשובת אבן שעיא ורוב שאר עת ורגע מתורגמין — מלכים ב׳ כ׳

בלשון זמן ׃

שעל ראיתי בספרי רפואות שחורין לגביה שאדם מוציא מפיו מן הריאה שעול בלשון אשכנז הושטן ובלעז טושה והוא לשון ערבי נישאר אך נח היה גיבח דם ופירוש בערוך שהיה מוציא חול כעין שעול ומשליך דם ובייש בוסהאות כעין שועל והוא טעות סופר

שפע בדברי רז״ל הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו פירוש אין לו שלוה והשקט כלומר אשתו מושלת בו ׃

Exod.3. SChiebed] Afflictionem populi mei. uerba item in hac significatione ueniunt quæ in Thargum plerunque
Gen.15. redduntur in coniugatione Hithpaël. ut, Et seruient eis.
Ibidem 25. Thargum. Et subijciet eos. Et maior seruiet minori. Thargum. Et maior subdet se minori, Verum Rabbini usurpãt in cõiugatione. Piel daggessata, adiuncto uocabulo עצמו. ut Ille subdidit semetipsum. Ecce ego subijcio me meipsum, & id genus similia. Et in participio præterito משועבד ut subditi fuimus Pharaoni. omnia subiectionem significant. Germanicè vnterthænig, Italicè obligation.

SCHAMATA] *Hanc radicem inuenies in fine libri.*

SChaah] Sæpe uocabulum שעה id est, tempus & רגע momentum, in Thargum redditur per שעתא. ut, Vno
Exod.33. momento ascendam in medium tui. Thargũ שעתא חדא hora
2.Reg.5. una. Num tempus est accipiẽdi? &c. Thargum, Num hęc est hora tua in qua accepisti? Venit & in alia forma כשעתא
Thren.4. ut, Quæ subuersa est quasi in momento. Thargũ quæ sub-
Daniel 3. uersa est in hora. Et in Daniele legitur In ipsa hora. Item,
2 Reg.20. Per gradus quibus descenderat. Thargũ כבורות לבן מעלות Cæterum maior pars aliorum uocabulorũ, puta שעה & רגע in Thargũ per עדן transferuntur, de quo uide in sua Radice.

SCheal] Vidi in libris medicinalibus quod tussionem quam homo profert ex ore à pulmone שעול uocant, Germanicè husten, Italicè tussa. Cuius uocis usus est in
Gen.7. Breschith Rabba in hũc locum. Et remansit tantũ Noach משתעל דם. Et in Aruch exponitur quod uocem ædiderit in morem laborantis tussi & eijcientis sanguinẽ. In quibusdã tamen exemplaribus scriptum est כעין שעול quod errore scriptoris factum est. Estque planè uocabulum arabicum.

SChaphah] Apud Rabb. legitur. Cum mane egressus fuit moses, dixerũt quid uidit filius Amram quod egreditur? fortassis non est quietus domi, hoc est, nõ est ei tranquillitas & quies q.d. uxor eius dominatur ei.

שפע כדברי רז"ל ושיפועו מגיע כנגד בית המקדש וכן תמונה בשפוע תחת תיתה ובלשון אחר קראו לשפוע מודרון ובלשון מקרא נקרא מורד וכן מיכה א' כמים מגרים במורד תרגום דאשדין במודרון אבל לשון שפוע לא נמצא בתרגום ובלשון אשכנז טאל האפטיג ובלעז פיברינטו ׃

שמות י"ט **שרה** תרגום ויחן ושרי וכבר בארתי בשרש שכן עיין שם ׃

ירמיה מ"ג **שרה** ועתה הנה פתחתיך תרגום וכען הא שריתיך
דניאל ה' ה' וכן בדניאל משרא קטרין וקטרי חרציה משתרין כלן לשון התר ופתוח בלשון אשכנז לידגן אף אנטפינדן ובלעז שולייאר וכן בדברי רז"ל לשון מחילה וסליחה באמרם שרי רחמנא והלל וכן בתפלת כל נדרי כלהון יהון שרן פירוש במחלים ׃

שמואל א' כ"ה **שתן** משתין בקיר זה הלשון ידוע בדברי רבותינו זכרונם לברכה בהטלת מי רגלים בלא ברובצן אור זאייכן ובלעז פישאר ולא שמשו בו רק בבנין הפעיל השתין אשתין והמפרשים פירשו משתין בקיר זה הכלב שדרכו להשתין בקיר ואני אומר שיותר נכון לפרש משתין בקיר כל זכר שדרכו להשתין בקיר כי הנקבה אינה משתנת בקיר ואף אם נפרשהו על הכלב אין נקבת הכלב בכלל כי הכלבה אינה משתנת בקיר והשם השתנה ובספרי רפואות קורין לו שתן ובדברי רז"ל קורין לו מי
ישעיה ל"ו רגלים וכן לשתות את שיניהם מימי רגליהם קרי ׃

שתת שלשה שותפים יש באדם אביו ואמו והקבה והוא לשון חברותא תרגום וחברי גנבים

SChapha] Apud Rabbinos legitur. Et decliuitas eius uergebat è regione domus ſanctuarij. Item, Thimna in decliuitate mõtis erat. Alio quoq; uocabulo decliuitatem מורדן uocant quod in Biblia מורד appellatur. ut Sicut aquæ actæ in præceps. Thargum רלשתן במורדין Sed uocabulum שפיפ non inuenitur in Thargum Germanicè Thalhaſtig Italicè pendento.

Miche. 1.

SCharah] Thar. quod reſpondet ויחן & manſit. eſt, שרי cuius antea mentionem feci in Radice שרן ubi uide.

Exod. 19.

SCharah] Nunc ergo ſolui te, &c. Thargum habet שריתך Item in Daniele. Et ſoluit perplexa. Item, Ligamina lumborum eius diſſoluta ſunt; Omnia ſignificãt ſolutionem, & apertionem Germa. ledigen oder entbinden. Italicè Schulrjar, Vſurpatur quoque apud Rabbinos pro cõdonatione, & remiſsione. ut, Cõdonet miſericors (deus) ipſi Hillel. Item in præcatione (quæ incipit) כל נדרי ibi legitur, Omnia erunt remiſſa.

Daniel 5.

SChathan] Qui mingit in parietẽ. hoc uocabulũ frequens eſt apud Rabbinos ubi ſermo eſt de proiectione urinæ, Germanicè bruntzen, Italicè peſchar. Simili modo & Rabbini tantum in coniugatione Hiphil uſurpant dicendo השתין משתין Cæterum Interpretes per mingentem in parietem intelligunt canem, cuius mos eſt ut in parietem mingat. Ego autem dico magis conuenire ut exponatur de maſculo qui in parietem mingere ſolet. fœmina enim non mingit ad parietem, atq; etiam ſi de cane expoſuerimus fœmella non poterit includi, cum ea non mingat ad parietem. Inde nomen uenit שתן quo uocabulo Rabbini aquas pedũ, id eſt, urinam appellant. Similiter exponunt illud Eſaiæ שיניהם pro מי רגליהם id aquas pedum ſuorum.

1. Reg. 25.

Eſa. 36.

SChathaph] Tres extant ſocij in (formando) homine. Pater eius, mater eius, & ſanctus Deus benedictus. Significatium eius eſt, ſocietas, qua in ſignificatione & Thar.

מלאכי ב׳ ושותפין לגנבים והכתבה שותפת תרגום והיא חברתך
שותפתך והפעלים כלם בלשון התפעל כמו כיצד
משתתפין וכן שנים שנשתתפו והשם שותפות תרגום
ויקרא ה׳ בתשומת יד בשותפות ידא ובעל הערוך כתב חותמך
תהלים נ״ה ופתילך ומטך תרגום ירושלמי שותפך וחוטרך ובקשתיך
ולא מצאתיו וגם לא הבנתיו ׃

נשלמה אות השין ׃
בשם שאנו מקדישין ׃

אות התיו

תיבה נהגו רז״ל לקרא למלה אחת תיבה כגון כל
תיבה שצריכה למד בתחלתה הטל לה הא
בסופה וכן ראשי תיבות וסופי תיבות וכבר כתבתי בספר
מסורת המסורת המפרש שבין תיבה למלה ואמרתי ששם
מלה נופל על דבור שאדם מוציא מפיו בחתוך האותיות
אבל תיבה לא אמרו רק על מלה הכתובה בתוך הספר
והארכתי שם עיין שם ׃

תבע הרבה שמשו רז״ל בזה השרש בענין שאלה
שישאל אדם מחברו מה שיש לו לקבל ממנו
בלשון אשכנז ואירדרן או אן היישן ובלעז דימאנדאר ׃

תגר בדרז״ל היה קורא תגר בצרי תחת התיו ענינו
משלי כ׳ לשון ריב ומחלוקת תרגום בכל עת מדינים
ישלח תיגרא רמי בלשון אשכנז קריג או צאנק או האדר
ובלעז קוסטיון או ליטה ולא יתכן לעשות ממנו פעל

Esa.1. usurpat.ut,Socij furum. Thargũ ושותפים &c.In fœminino
Malach 2. genere,dicitur שותפת socia.ut,Cum ipsa sit socia tua.Thar gum והיא שותפתך Inde & uerba deducunt,sed omnia in cõiugatione Hithpaël.ut,Quomodo societatē faciunt? Item, Duo qui commertium faciunt. Inde & nomen substantiuum שותפות societas,quo utitur Thargũ in hunc locum.
Leuit.6. Vel datum in manum suam. Thargũ בשותפות ידיה. Cæterũ
Gen. 38. author Aruch scribit hunc locum. Annulum tuum, amictum tuum atq; baculum, &c. in Thargum Hierosoly. reddi per שותפך וחוטרך uerum quæsiui & non inueni, neq; etiam intelligo.

FINIT SCHIN, ET INCIPIT
litera Taph.

THEBA] Rabbini dictionem unam תיבה appellare solent.ut,cum dicunt omnis dictio quę indiget Lamed in principio,adijce illi Nũ in fine.Itē, Capita dictionũ, Fines dictionũ. Atq; in libro Masoreth hamasoreth,scripsi quid sit discriminis inter תיבה & מלה ubi dico quod nomen מלה competit sermoni quē homo profert ex ore suo distinctis literis,sed תיבה non dicunt nisi de dictione scripta in libro,uide quæ hac de re illic prolixius tractaui.

THabah] Rabbini fræquenter usurpant hanc radicem pro postulatione, qua poscit homo à socio suo id quod est sibi ab eo sumendũ. Germanicè forderen oder anheischen,Italicè dimandar.

THagar] Apud Rabbinos legitur תגר Thegar cum Zere sub Thaph.Et significatũ eius est,Iurgiũ, cõten-
Prouerb. 6. tio, quam uocem & Thargum habet in hũc locum.Omni tempore & emittit contentiones.Thargum תגרין מגרי Germanicè krieg, oder zanck, oder hader, Italicè kustion uel lita,neq; conuenit ab eo deducere uerbum.

Thagar

בראשית ל"ח **תגר** בת איש כנעני בת גבר תגרא וכן סוחריה
ישעיה כ"ג שרים תגרהא רברבין ותרגומי ומסחר הרוכלים
מלכים ח' וסחורת תגריא ויש חורין לסחורה תגרות ׃

בראשית י' **תגרמא** ריפת ותוגרמא אומרים שהוא ארץ
טורקיאה וכן חורין לאנשיה תוגרמים
והמלך שלהם תוגר ומן הדין היה ראוי לקרא תוגרמי
כי המם שרשית ותוגרמא תרגום ירושלמי ברבריאה ׃

בראשית א' **תהה** תהו ובהו תרגום ירושלמי תהיא ובהיא וכן
בדברי רז"ל תהי בה רבי יוחנן לשון תימה וכן
בראשית כ"ז ויחרד יצחק חרדה ותוה יצחק תיוהא ובדניאל בכן נבוכד נצר
דניאל ג' מלכא תוה ואולי שרשו תו או תוה ומזה אמרו תוהא על
בראשית ו' הראשונות וכן וינחם יי' כי עשה ת"י ותוי תהי מן קדם יי' ׃

תהלים ט' **תוב** לא יוסיף עוד לערוץ תרגום לא יוסיף תוב
למתבר וכן כל עוד שבא"ת מתורגם תוב ויוכל
להיות שהתיו מקום שין שוב עיין בשרשו ורז"ל בהגד לומר
תו במקום תוב באמרם ותו לא מידי כמו ועוד לא ׃

שמות י"ט **תחם** תחום שבת והוא תרגום של גבול כמו והגבלת
את העם תרגום ותתחם תחום שבת הוא מהלך
יהושע ג' אלפים אמה כמו שפי' רש"י בפסוק אך רחוק יהיה ביניכם
וביניו כאלפים אמה במדה כדי שתתקרבו אליו בשבת ׃

Gen.38. THagar] Filia uiri Chananæi. Thargum, גבר תגרא.
Esa.23. Item, Mercatores eius sunt principes. Thargum תגרהא
1.Reg.10. רברבין. Et in numero plurali, Et negotiatores, atq; aromatarij. Thar. וסחרת תגריא. Quidã etiã negotiationē תגרות uocãt.

Gen 10. THogarma] Riphath & Thogarma. Dicunt esse terrã Turtiæ. Vnde & homines eius regionis תוגרמים uocant, & regem quem habent תוגר. quum tamen iustius תוגרמי uocaretur. Nam Mem litera est radicalis, atque in Thargum Hierosolymitano redditur per ברבריא.

Gen.1. THahah] Inanis & uacua, Thargum Hierosolymitanum תהיא ובהיא Sic quoq; usurpatur à Rabbinis. ut, Miratur super eo Ribbi Iochanan. Significatum eius est, תמיה id est, admiratio. Qua in significatione exponunt illud in Genesi. Et expauit Isahac pauore magno. Et admi-
Psal.9. ratus est Isahac admiratione, &c. Item in Daniele, Et Ne-
Daniel.3. buchadnæzar rex expauit, pro, admiratus est. Et fortaſsis Radix eius est תוה uel תמה. Hinc est quòd dicũt, Pœnitet eum priorum. Sic, ubi textus Hebraicus habet, Et pœni-
Gen.6. tuit Dominum quòd fecisset hominem. Tharg. Hierosol. dicit ואי תוהי קדם ה' id est, Et fuit admiratio coram Dño.

THub] Non adijtiat amplius grassari. Thargum,
Gen.27. לא יוסיף תוב &c. Similiter omne שוב quod in Iobe. Prouerb. & Psalmis legitur, in Thargum redditur per תוב Et potest esse, ut Thaph pro Schin ponatur תוב pro שוב. uide in Radice sua. Porrò Rabbini consueuerunt usurpare תו pro תוב ut quum dicunt לא תו מדי pro לא ועוד id est Et nihil amplius.

THaham] Terminus Sabbati. Thargũ est quod re-
Exod.19. spondet גבול. ut, Et præscribes terminum populo. Thargum, ותחום Est autem terminus Sabbati, iter mille cubitorum: sicut exponit Rabbi Schelomo in hunc Ver-
Iosue 3. sum. Attamen longitudo erit inter uos & illam, quasi mensura duorum millium cubitorum. ibi inquit, R.S. Vt appropinquetis ad eam in Sabbato.

איוב כ׳ **תיק** תיק בתוך תיק תרגום שלף ויצא מגוה תרגום
דברים כ״ג מן תיקא וכן ועשית מעקה ותעביד תיקא והוא
לשון יון ממש ובלשון אשכנז בושר ואס ובלעז פודרה
ומזה מה שאמרו רז״ל הוציא הקב״ה חמה מנרתיקה והוא
חת ר׳ מורכב מן נר ותיק ונר הוא החמה אבל בישלות בעלו
דמותירגם ברתה יד ימיניה הוא כותר הפירוש הזה ומזה
בהני רז״ל כששאלו איזה קושיא בגמרא ולא מצאו לה
תירוץ אומרים תיקו ופירשו בו בדבר העומד בתוך תיק
ואין ידוע מה שבתוכו ויש שדורשין אותו בנוטריקון ראשי
תיבות תשבי יתרץ קושיות ובעיות והוא פירוש של הבל ׃

ישעיה מ׳ **תכן** ושמים בזרת תכן אנכי תכנתי עמודיה ודומיה
תילים ע״ח לשון תקון וכן כל לשון הכנה אין הפרש בין
שנכתב בכף או בקוף ועוד אדבר מזה בשרש תקן ׃

משלי כ״א **תכן** ותוכן לבות יי׳ והשם ותוכן לבנים כל הבאים
שמות ס׳ על זה המשקל הם לשון מנין וחשבון ומזה
נקראת חכמת המזלות והגלגלים תכונה כי אי אפשר
ללמוד אותה המלאכה אם לא ילמוד קודם חכמת המספר
והתשבורת ובעל המלאכה נקרא תוכן ׃

תכת שלש תכיפות הן תכף לגאולה תפלה תכף
לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה
פירוש תכף מיד בלי איחור ועכוב וכן כל פתאום תרגום
ירושלמי תכיף ואונקלוס ויונתן תרגמו כל בפתע פתאום
בתכיף בלשון אשכנז אוז באלד ובלעז שוביטו ׃

Iob 20. THek] Theka in medio thecæ. Extracta est (sagitta) & egressa de pharetra, Thargum מן תיקה Item, Et fa-
Deut. 22. ciet peribolum. Tharg. Et faciet thecam. Vocabulum est planè Grecũ, Germ. tuoterfas, Ital. phudrah. Hinc est quod dixerũt Rabbini, Eduxit deus solẽ de theca suae. ubi uox est
Ruth 4. cõposita ex נר & תיק & נר significat solẽ. Verũ illud extraxit calceamentum suum. quod in Thargum redditur per מתיק יד ימינא id est, thecam dextræ manus, destruit hanc expositionem. Hinc etiam in usu habent Rabbini, quum rogant aliquam quæstionem in Gemara, cui tamen non inueniunt solutionẽ, ut dicant תיקו hoc est, manet in theca, nec planè constat quid sibi uelit. Alij exponunt per Notarijekon, cuius literæ capitales has constituant dictiones Thisbites soluet quæstiones & interrogationes. sed hæc interpretatio uana est.

Esa. 40. THachen] Et cœlos palmo dimensus est. Ego firmaui
Psal. 75. columnas eius. & similia. Significatum eius est, dispositio. Idem significat omne uocabulum תכנא neque aliquid discriminis est, siue cum Caph, siue cum Kuph scribatur: & iterum de eo loquar in Radice תקן.

Prou. 21. THachan] Et ponderator cordiũ Dominus, Et sum-
Exod. 5. mam laterum. Omnia quæ in hac forma ueniunt, numerum & summam significant. Hinc & sapientia syderũ & orbium cœlestium (id est astronomia) תכונה uocatur. Impossibile enim est, ut quis addiscat eã artẽ, nisi prius discat artẽ numerandi. & qui nouit hanc artem תוכן appellatur.

THecheph] Tria sunt, quæ accelerationem requirũt: Oratio post לגאולה dicenda, mactatio post impositionem manuũ, & benedictio post lotionẽ manuũ. Expositio eius est, Statim, absque mora, & impedimento. Similiter omne פתאום in Tharg. Hierosolymitano per תכיף transfertur. Onkelus item & Ionathan omne בפתע פתאום per תכיף reddunt, Germanicè also bald, Italicè subito.

 Thach-

תכשט כבר כתבתי בשרש כשט והשט ששניהם
קרובים בענין כי הכף והקוף מתחלפים כמו
תכן ותקן והתיו בתכשיט נוספת כתיו תלמיד אבל מה
שתרגם יונתן ואז תשכיל בכן תכשט התיו לנוכח עיין יהושע ח׳
בשרש כשט ׃

תלמוד כבר כתבתי בשרש גמרא כי המשנה
והגמרא יחד נקראים תלמוד אך נמצא
הרבה מקומות שהגמרא לבדה נקראת תלמוד וכן בפסוק
ישחני מבשיחות פיהו תרגום ושתא סדרא משנה ותלמוד מיד ח׳
בגירסא וכן דרשו כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד משלי ט״ו
וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה גם נמצא
שהמשנה לבדה נקרא תלמוד כמו שאמרו אין לומדין
הלכה מפי תלמוד רוצה לומר מן המשנה ותלמוד הוא
שם דבר כמו למוד והתיו נוספת על משקל תענוג תמרוק
ומזה תלמוד לומר כמו שאמרו יכול מראש
חדש ותלמוד לומר ביום ההוא ורוב העולם טועים
בביאור מלת תלמוד ומבארין התיו לנוכח כאלו נאמר
תלמוד על משקל תפקוד ואינו אלא שם כמו למוד כמו
שכתבתי ובלשון אשכנז לערנונג ובלעז לידו ׃

תלמיד מבין עם תלמיד שם תואר ואין לו חבר ד״ה א׳ כ״ה
במשקלו בתארים אך בשמות נמצא תרשיש
תכריך ׃

THachschet] Antea scripsi in Radice כשט & קשט quod hæc duo uocabula uicinitatem habent in significatione. nam Caph & Kuph literæ sunt permutabiles. Sicut תכן & תקן Cæterum Taph in תכשטים litera est super
Iosue 1. addita, sicut Taph in תלמיד. Verùm in isto loco, Tunc prudenter ages. quem Ionathan reddidit per בכן תכשט ibi inquam, Taph secundam personam constituit. Vide in Radice כשט.

THalmud] Modo scripsi in Radice גמר, Gemara & Mischna simul Thalmud uocari. Inuenitur tamen in multis locis: ubi Gemara solummodo Thalmud uoca-
Cant. 1. tur. ut in Versu, Osculetur me osculis oris sui, &cæt. ibi Targ. habet, Sex ordinibus Mischnah & Thalmud cum explicatione. Item circa hunc locum, Omnes dies paupe-
Prou. 15. ris mali sunt. ibi dicunt. Isti sunt authores Thalmud. Cor autem bonum, conuiuium iuge. Isti sunt (inquiunt) authores Mischnah. Inuenitur etiam ubi Mischna solùm Thalmud uocatur. ut quum dicunt, Non discunt lectionem ex ore Thalmud, Hoc est, ex Mischnah. Est autem Thalmud nomen substant. cum superaddito Taph. iuxta formam תענוג & תמרוק. Hinc etiam desumpta est hæc phrasis תלמוד לומר. ut quũ dicunt, Fierine potest, ut intelligatur dictum esse de principio mensis? &c. תל מיר לומר ביום ההוא. Et maior pars errat in expositiõe dictionis תלמוד Sic etenim explicant, quasi Taph cõstituat secundam personam, q. d. תלמוד id est, discas, iuxta formam תפקיד quũ tamen nomẽ sit, idem ualens quod למוד id est, doctrina. sicut scripsi, Germanicè ein leer, Latinè doctrina.

1. Par. 25. THalmid] Tam pro intelligente quam discipulo. nec extat ei sotius in hac forma inter nomina formalia, sed in nominibus substantiuis inueniuntur, quæ sunt huius formæ. ut. תרשים תכריך.

Thal-

תלמיד חכם פירשו רבותינו זכרונם לברכה מי הוא הראוי להקרא תלמיד חכם

והרבה שאלתי לדעת למה נקראו בלשון תלמיד השיבו לי שתלמיד הוא כמו כאלו נאמר תלמיד של חכם ואחרים אמרו לי שפירושו תלמיד הנעשה חכם ולי נראה שקרה להם מה שקרה לחכמי היונים שבראשונה קראו להם סופוס פירוש חכמים ואחר כך הוכיחם ביניהם שלא יהיו נקראים עוד סופוס דרך גאוה והתפארות אלא כל אחד יהיה נקרא פילוסופוס פי׳ אוהב חכמה כמו שכתבתי בשרש פלכות וכן כל רב גדול וחכם מופלג לא רצה להקרא חכם אלא תלמיד חכם דרך ענוה ושפלות רוח ׃

תבין במצא תבין וגם תבים בלשון יחיד וכן בלשון רבים תבינים ותבים בלשון אשכנז טראבן ׃

תנא כדברי רז״ל תנו רבנן הנה רבים משתבשין בקריאת זאת המלה וקורין התו בויו שורק

תנו או תנו התיו קמוצה על משקל שנו חכמים וטועים
כי שנו הוא לשון עברי מן ושננתם לבניך תרגום ותתנינון דברים ו׳
ובלשון תרגום באים העוברים לנסתרים מנחי למד הא פא
הפעל בשוא ועין הפעל בחולם כמו בדניאל ענו כשדאי דניאל ב׳
ובעו דניאל וחברוהי וכן ופלשתים חנו במכמש שרו וכן שמו״א י״ג
ויחנו ושרו וכן ראוי לומר תנו רבנן פירוש למדו ומזה שמות י״ג
נקראו חכמי המשנה תנאים אשר הראשון מהם שמעון

THalmid Hacham] Rabbini nostri (piæ memoriæ) explicarunt, qualis esse debeat, qui dignus sit uocari תלמיד חכם Et sæpe interrogaui, ut cognoscerem, qua de causa appellent uocabulo תלמיד Et responderunt mihi, Thalmid hîc stare in regimine, q. dicatur, תלמיד של חכם id est, discipulus sapientis. Alij uerò dixerũt mihi, expositionẽ eius esse, Discipulus qui factus est sapiens. Cæterum mihi uidetur idem contigisse illis, quod sapientibus Græcorum, quos primùm Sophos, id est, sapientes appellabant. Dein uerò consensum est inter illos non amplius uocandos esse sophos, quòd hoc præ se ferret arrogantiam quandam, & inanis gloriæ iactationẽ, sed quemuis potius philosophũ appellandum, id est, amatorem sapientiæ, sicut scripsi in Radice פלסף. Similẽ ob causam, quilibet magnus Rabbi, & excellenter sapiens noluit uocari חכם, sed potius תלמיד חכם id est, discipulus sapientis, id quod humilitatis est, & animi submissi.

THANAN] Inuenitẽ תנין atque תנים in sing. num. Similiter & in plur. תנינים & תנים Germanicè trachen.

THana] Apud Rabbinos legitur, Didicerũt Rabbini. Ecce multi hallucinantur in prolatione huius dictionis, proferentes Nun cum Vau Schurec תנו Thenu uel תנו Taph cum Camez, iuxta formam תנו חכמים didicerunt sapientes: sed errant. Nam תנו uocabulum est hebraicum deductum ab illo ושננתם לבניך id est. Et docebis ea filios tuos. ubi Thargum habet ותתנינון. Et nota, quòd præterita, tertiæ person. plural. de quiescentib. in Lamed He, in Tharg. Pepoal habent cum Scheua, & Ainpoal cum Holem. ut in Daniele legitẽ ענו כשדאי Responderunt

Dan.2. Chaldæi. Item, Interrogauerunt Danielem. & sotios

1.Sam.13. eius, &c. Item, Philistæi autem manserunt in Michmas.

Exod.13. Thargum שרו. Item, Et manserunt. Tharg. ושרו. Simili modo dicendum est תנו רבנן hoc est, didicerunt. Hinc est quòd sapientes Mischnab, Thanaim uocantur, quorum

pri-

הצדיק והאחרון רבינו הקדוש ואחר כך התחילו האמוראי
אשר הראשון מהם רבא והאחרונים רבינא ורב אשי
שחברו התלמוד ונקראים אמוראים מלשון אמירה לפי
שהיו אומרים מימרות ומצאתי בתרגום של פסוק יחד
אסירים שאננו לא שמעו קול נוגש כחדא אסירי מדרשיא איוב ג'
שליאו לא שמעו יבחי בי רבא קל אמוראה ׃

תנאי בדברי רז"ל תנאי התנת הקב"ה עם בריותיו
וכן כתנאי בני גד ובני ראובן ענין תנאי הוא במדבר ל"ב
ידוע ואין צריך לבארו ובנו ממנו פעל אך בבנין הפעיל
כגון שנים שהתנו ביניהם וכן המתנה עם חבירו ויש
מפרשים מלשון זה אפרים התנו אהבים פירוש עשו השע ח'
תנאים עם אהבים ׃

תבוך בדברי רז"ל תבוח בן יומו הוא לשון יונק והתיו
נוספת על משקל תירוש והרבוי בלשון נקבות
תבוחות וכן אמרו המיניקים והמוכרות כמו שבארתי
בשרש מכר עיין שם ׃

תענית בדברי רז"ל הוא לשון עברי שרשו ענה על
משקל תכלית מן כלה ובעזרא קמתי עזרא ט'
מתעניתי ולא יבא רק על הצום בלשון אשכנז ואשטן
ובלעז דיזונר אבל עברי נופל על כל צער ׃

תפלין תמהתי מאוד כי בעל הערוך הביא תפלין
בשרש תפל ואין שרשו אלא פלל והתיו
נוספת כמו תפלה ותהלה ׃

primus fuit Schimeon iustus. Et postremus Rabbi noster Hakadosch. Post illos incœperunt Amoraim, quorum primus omnium fuit Rabba, & postremi Rabbena, & Rab Asche, qui composuit Thalmud. Vocati sunt autem אמוראים ab אמרים eò quod dixerunt sententias, siue orationes. Porrò inueni in Thargum super hunc Versum. Simul qui un-
Iob 3. cti fuerunt tranquillitate fruuntur, & non audiunt uocem exactoris. Tharg. Simul qui uincti fuerũt in scholis tranquillitatem habent, non audiunt scholastici uocem docentium.

THenai] Apud Rabbinos legitur. Paciscendo pactus est Deus cum creaturis suis. Iuxta pactum filiorum Gad & Ruben. Significatum תנאי notum est. nec
Num. 32. æget declaratione. Inde nomen deducunt, sed tantum in Coniugatione Hiphil. ut, Duo qui paciscuntur inter se. Item, Qui paciscitur cum socio suo. Sunt item qui in hac
Hose. 8. significatione exponunt illud in Hosea התנו אהבים id est, Ephraitæ pactum fecerunt cum amatoribus.

THinuk] Rabbini dicunt. Infans unius diei. idem significat quod יונק id est, lactens. Et Taph aduentitia est, iuxta formam תינוקים pluralem numerum format in fœminino genere תינוקות quemadmodũ à מסר dicunt מסורת sicut declaraui in Radice ינק. ubi uide.

THaenith] Apud Rabbinos afflictionem significat. & Radix eius est ענה iuxta formam תכלית quod à כלה uenit. Eius usus est & in Ezra. Vt, Surrexi à ieiunio
Ezra 9. meo. nec uenit usurpatum, nisi tantum de ieiunio. Germanicè fasten, Italicè desuner. Sed ענוי refertur ad omnem afflictionem.

THephillin] Valde miror authorem Aruch adduxisse תפילין in Radice תפל quum תפל non sit Radix eius, sed פלל Taph per prothesin adiecto: Sicut est Taph in Thephillah & Thehillah.

 Porrò

ועכן תפלין מבואר בפוסקים ובלשון יחיד קראו תפלה באמרם תפלה של יד תפלה של ראש ׃

תקל כל לשון מכשול מתורגם בלשון תקלה כמו
ויקרא יט לפני עור לא תתן מכשול תרגום לא תשים
תקלא בלשון אשכנז שטרויכלונג ובלעז אינבאמפאר ׃

תקן כל לשון הכנה ותקון הכתוב בכף מתורגם
ישעיה מ׳ בלשון תקון בקוף כמו מי תכן את רוח ה׳
תהלים ט׳ מאן תתקין וכן כונן למשפט כסאו תקין לדינא כורסיה
ולא נמצא לשון תקון בקוף בכל המקרא רק בקהלת
ומתורגמין בפנים אחרים וכן שמשו בו רבותינו זכרונם
לברכה כגון עזרא תקן כתבה לאשה וכן הרבה וכלם בבנין
פעל הדגש מתקן מתקן לתקן עולם ותמהתי איך שאנו
האשכנזים אומרים בתפלת מוסף דשבת תכנת שבת בכף
והיה יותר נכון בקוף וכן הוא בנוסחאות סדורי שאר
היהודים תקנת שבת ׃

תקון סופרים אמרו רז״ל שמנה עשרה מלות הם
תקון סופרים והם נמנין על פי
בראשית יח המסורה כגון ואברהם עודנו עומד לפני ה׳ תקון סופרים
הוא שהרי השם בא לעמוד לפני אברהם לומר לו זעקת
סדום ולכן חשו הסופרים שמא יקראו האנשים כן וזה לא
היה דרך כבוד כלפי השכינה לכן תקנו שהכל יתנו לב
שיהיו קורין הפסוק כמו שהוא וזהו התקון שלהם אבל
לא שהם שנו דבר מהתורה חס ושלום וזהו מה שנראה
לי בזה ומי שימצא טעם טוב מזה יבחרהו ׃

Porrò quid sit תפלין explicatum est apud Causidicos.
In numero singulari uocant תפלה dicentes, Thephillah
manus, Thephilla capitis.

Leuit.19. THakal] Omne uocabulum מכשול in Thargum per
תקלה, transfertur. ut, Ante cæcum non pones offen-
diculum. Thargum. לא תתין תקלא. Germanicè strauch-
lung, Italicè Insampar.

THakan] Omne uocabulum תכנה & תכן quod
cum Caph scribitur. In Tharg. per תקין cum Kuph
Esa.40. transfertur. ut, מי תכן את רוח ה' Quis ponderauit spiritũ
Psal.9. Domini. Tharg. מן תקין. Item. Et præparauit pro iudi-
tio soliũ suũ. Tharg. תקין לדינא כורסיה. Nec inuenitur uoca
bulum תקין cum Kuph in tota Biblia. præterquam in Ec
clesiast. alio tamen modo significãdi. Simili modo & Rab
bini usurpant. ut quũ dicunt, Ezra ordinauit dotẽ pro uxo
re. & in hunc modum sæpe inuenitur: & omnia in Coniu
gatione Piel daggessata מתקן, תיקון, לתקן &c. Et miror quod
nos germani dicimus in Oratione, quam in Sabbato adij-
cimus. תכנת שבת cum Caph, quum magis conueniret scribi
cum Kuph. quemadmodum extat in exemplaribus Ordi
narijs aliorum Iudæorum תקנת שבת.

THikun Sophrim] Dicunt Rabbini, Duodecim &
octo dictiones esse (in Biblijs) quas ita Scribæ
ordinarunt: & recensentur in Masoreth. Exempli gratia,
Gen.19. Abraham adhuc ipse stabat coram Domino. Hoc corre-
ctio scribarum est. Quoniam ecce Dominus uenerat, ut sta
ret coram Abrahamo, dicens ad eum, Clamor Sodo-
mę, &c. Iam timuerunt scribæ, ne fortasis ita legerent ho
mines, atque inde nonnihil decederet gloriæ diuinæ: ideò
ordinarunt, ut omnes aduerterent & legerent istum Ver
sum sicut est. Atq; hoc ipsum uocatur illorum correctio,
seu dispositio, Interim tamen in nulla re mutarunt legem,
quod absit ut fiat. Hoc mihi uidetur hac de re sentiendum,
quod si quis meliorem habet rationem eligat eam.

תקע ענין תקיעת כף נמצא בשני אופנים האחד
נחום ג' הכות כף אל כף לענין שמחה כמו תקעו כף
עליך בלשון אשכנז חלופפן ובלעז באטיר והשני לענין
הכות האדם כפו אל כף חברו בערבון בלא"ג גלובן ובלעז
תהלים מ"ז פרו מיטיר וכן פירש רש"י כל העמים תקעו כף הריעו
ונומר התערבו יחד זה עם זה להריע ויותר נכון להיותו
כמשמעו וכן תרגומא תקעו ידא בחדוה ׃

תרגם רבים חושבים כי לשון תרגום אינו נופל רק
על לשון ארמי ואינו כן כי תרגום רוצה לומר
עזרא ד' פירוש וכן בעזרא וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם
ארמית רוצה לומר ומפורש בלשון ארמי וכן כל המפרש
לשון אחד בלשון אחר נקרא תורגמן או מתורגמן
בראשית מ"ב ובלשון עברי מליץ כמו כי המליץ בינותם תרגום ארי
שמות ד' מתורגמן ביניהון וכן והוא יהיה לך לפה לתורגמן וכן
כשאדם משמיע דבריו על יד אחר באותו לשון עצמו
נקרא מתורגמן וכן אמרו רז"ל כל מזמור שנאמר בו
משכיל על ידי מתורגמן אמרו וכן היה מנהג הדרשנים
הקדמונים שאמרו דבריהם על ידי מתורגמן ובנוי ממנו
בנין פעל כגון אונקלוס תרגם או יונתן תרגם ובפסוק
אסתר ג' ישנו עם אחד בתרגום ירושלמי ומתרגמין בנביאיהון ׃

תרנגל תרנגול ותרנגולת ידועים ובפסוק בימים
אסתר ח' ההם כשבת בתרגו' ירושלמי תרנגלא דדהבא
וכולי עד תרנגולין מקרקרין וכולי תרנגלא ברא

THaka] Stipulatio manus duobus modis usurpatur. Primo percussionem manus ad manum præ gaudio
Nah.3. significat.ut, Cõploserunt manũ super te, Ger. Klopffen. Italicè Batir. Secundo, ubi alter alteri stipulata manu aliquid promittit, Germanicè globen, Italicè promiter. Atque ita exponit Rabbi Schelomo illud Psalmi, Plaudite ma-
Psal.47. nu, iubilate, hoc est (ut ille explicat) Polliceminí simul alius alij, ut iubiletis. Sed conuenientius est, ut simpliciter accipiatur. quo sensu & Thargum reddit, Plaudite manu præ gaudio.

THirgem] Multi putant uocabulum תרגום tantum competere linguæ Syriacæ, quod tamen non est. Nam Thargum idem ualet quod Perusch. Qua in significatione in Ezra usurpatur. ut, Eratque scriptura exemplaris scripta syriacè, atque explicata lingua syriaca. ibi מתרגם
Ezra 4. idem ualet ac si diceretur מתרגם בלשון ארמית. Similiter quicunque trãsfert unam linguam in aliam תורגמן uel מתורגמן uocatur, qui in lingua Hebræa מליץ nuncupatur. ut, Quoniam interpres inter eos (erat) Thargum. ארי מתורגמן
Gen.42. ביניהם. Itẽ, Et ipse erit tibi quasi os. Thar. למתורגמן id est, inter
Exod.4. pres. Item, quum quispiam audire facit uerba sua per alium in eadem lingua, is מתורגמן uocatur. Hinc est quòd dixerunt Rabbini, Omnis Psalmus, qui intitulatur משכיל per interpretẽ dictatus fuit. Sic etenim mos fuit primis illis
Gen.42. ueteribus, quòd dictauerunt uerba sua per interpretem. Inde uerbum deducunt in Coniugatione Piel. ut quum dicunt, Onkelus, uel Ionathan interpretatus est. Item in Versu, ubi dicitur, Est hîc populus unus. Thargum Hiero
Esther 3. solymitanum habet ומתרגמין בכוליהון.

THarnegol] Tharnegol & Tharnegoleth nota sunt. Et in Versu, In diebus illis, quum sederet rex. &c. In
Esther 1. Thargum Hierosolymitano legitur, Gallus aureus, &c. usque תרנגולין מקרקרין id est, Galli crocitãtes. &c. usque תרנגולא ברא

איוב ל״ח וכן לשכוי בינה לתרנגול ברא ביומתא הוא תרנגול מדברי
תילים כ׳ בלשון אשכנז אוייאר האן וכן וזיז שדי שני פעמים
בתלים מתורגמין ותרנגול ברא וזה דבר חדוש ׃

תרת בית התרפא פירוש בית עבודה זרה וקורין לו
תילים מ״ה בן לשון גבאי לעז נקלס ממיקטותא ותרפתא
וכן בית תרפא של האשה הוא כנוי לערותה וכן בלשון
רומי קורין לערוה טורפטודו ׃

יחזקאל מ״ז **תרת** ועלהו לתרופה התימה על הרד״ק שהביאו
בשרש רות ומי הכריחו שלא תהיה התיו
שרשית על משקל בתולה רפואה וכן תרגם יונתן לאסותא
וכן הערוך הביאו בשרש תרת ׃

בראשית ל״א **תרפים** ותגנב רחל את התרפים תרגום אונקלוס
שמואל א׳ י״ט צלמניא וכן תרגום יונתן התרפים של מיכל
הושע ג׳ בת שאול והם צלמים המגידים עתידות וכן ואין אפוד
ותרפים אפודא ומחוי פירוש מגידים וכן אומר הפסוק
זכריה י׳ והתרפים דברו און ומצאתי שככה היו עושין התרפים
שוחטין אדם בכור ומולחין את ראשו ומולחין אותו במלח
ובשמים וכותבין על ציץ זהב שם רוח טומאה ומניחין
אותו תחת ראשו ונותנים אותו בקיר ומדליקין לפניו נרות
ומשתחוים לפניו ולבן היה מדבר עמהם וכו׳ עיין בפרקי
רבי אליעזר בפרק ל״ו ׃

Iob 38. id est, Gallus syluestris. Hanc uocē habet & Thar. in Iob, super hunc locum מי נתן לשכוי בינה Tharg. Quis dedit gallo syluestri intelligentiā, ubi תרנגול ברא idē ualet quod תרנגול ברא id est. gallus syluestris, Germ. ein urhan. Item illud in

Psal. 50. Psalmis. וזיז שדי duabus uicibus in Thargū redditur per תרנגולא ברא id quod mihi nouum quiddam uidetur.

THaraph] Domus turpitudinis, id est, domus idololatriæ, sic uocāt p cōtemptū. Hac uoce usus est & Thargum ista in hūc locū Psalmi, Subsannationē & derisionē.

Psal. 44. Tharg. חוכא ותיכלא. Hinc quoq; dicit̄, Domus turpitudinis mulieris, quod periphrasis est pudendorū illius. Similiter & in lingua Rom.. pudenda turpitudinē appellāt.

THaraph] Et foliū eius in medicinam. Miror R.D.

Ezech. 47 K. adduxisse in Radice רף Quis enim cogit eum q̄ Taph non posit esse radicalis, iuxta formā תרבות & תלמוד quemadmodum & Ionathan reddidit per לאסותא. Insuper & Aruch citat in Radice תרף.

Gen. 31. THeraphim] Et furata est Rachel imagines patris sui. Thargum. Onkeli habet צלמניא id est imagines. Simi-

1. Sam. 19. liter Ionathan reddidit Theraphim, quæ Michal filia Saulis posuit in lecto. Fuerūt autem imagines, quæ futura an-

Hoseæ 3 nuntiabant, de quibus & propheta loquit̄, Absq; Ephod & Theraphim. Tharg. ומחוי מחוין, id est, quę annūtiabant.

Zach. 10. Huc etiam respicit Versus iste, Quoniam simulachra locuta sunt uanitatem. Porrò inueni quod in hunc modum fiebant Theraphim, Mactabant hominē primogenitū, cuius caput torquendo præscindebant, quod postea sale & aromatibus condiebant, scribebantq; super laminam auream nomen spiritus immundi, qua supposita capiti eius ponebant illud in pariete, incendentes coram eo candelas & adorantes coram eo. Atque cum istiusmodi locutus fuit Laban, &c. Vide in Capitulis Rabbi Eliezer cap. 36.

Tha-

תהלים כ"ה / דברים א' / מלכים ח' ג'

תֵּרֵץ. טוב וְיָשָׁר תַּרְגּוּם טָבָא וּתְרִיץ וְכֵן דִבְרֵי צַדִּיקִים פִּתְגָּמֵי תְרִיצִין בְּתוֹם לֵבָב וּבְיוֹשֶׁר בִּקְשִׁיטוּת לִבָּא וּבִתְרִיצוּתָא וּמִזֶּה קָרְאוּ לְהַתָּרַת סָפֵק תֵּירוּץ הַשּׁוֹאֵל הַסָּפֵק נִקְרָא מַקְשֶׁן וְהַמֵּשִׁיב נִקְרָא תָּרְצָן ׃

תהלים יד / דברים ל"ב

תַּשַׁשׁ נִירְדוּת עַד דָּן פֵּירַשׁ רש"י שֵׁם תַּשַׁשׁ כֹּחוֹ לְשׁוֹן חֲלָשׁוּת וְשִׁמּוּשׁוֹ בּוֹ בְּחִסְרוֹן הַכְּפֵל תַּשׁ כֹּחוֹ כְּבַקְבָּבַה וּלְפִי מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה מִזֶּה צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וְהוּא נֶגֶד הַדִּקְדּוּק ׃

שמואל ב' א / ירמיה כ"ט / מיכה א' / שופטים כ'

תִּשְׁבִּי אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי מִתּוֹשָׁבֵי גִלְעָד הִנֵּה חִפַּשְׂתִּי בְּכָל פֵּירוּשֵׁי הַמְפָרְשִׁים אֲשֶׁר רָאִיתִי וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְפָרֵשׁ לָמָּה נִקְרָא אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי מִתּוֹשָׁבֵי גִלְעָד וְלָמָּה לֹא הָיָה נִקְרָא אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי כְּמוֹ בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי וְכֵן יִרְמְיָה הָעֲנְּתוֹתִי מִיכָה הַמּוֹרַשְׁתִּי וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים וְאֵין גַּם אֶחָד הַנִּקְרָא מִתּוֹשָׁבֵי עִיר פְּלוֹנִי וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם אֵלִיָּהוּ דְמִתּוֹשַׁב מִתּוֹתָבֵי גִלְעָד והרד"ק פֵּירַשׁ שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה יָשַׁב בָּעִיר שֶׁשְּׁמָהּ תּוֹשָׁב וְאַחַר כָּךְ יָשַׁב בַּגִּלְעָד אֲבָל לֹא פֵּירַשׁ לָמָּה נִקְרָא מִתֹּשָׁבֵי גִלְעָד כִּדְלְעֵיל וַאֲנִי אֶתֵּן בָּזֶה טַעַם נָכוֹן בְּיָדוּעַ שֶׁאַחַר מַעֲשֵׂה פִּלֶּגֶשׁ בְּגִבְעָה צִוּוּ יִשְׂרָאֵל לַהֲרוֹג אֶת יוֹשְׁבֵי גִלְעָד שֶׁנֶּאֱמַר וַיְצַוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר לְכוּ וְהִכִּיתֶם אֶת יוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא נִמְלְטוּ מֵהֶם אַף שֶׁלֹּא הָיוּ אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא נִמְצְאוּ שָׁם בַּפַּעַם הַהִיא וְלֹא נֶהֶרְגוּ וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ הָיָה אֶחָד מֵהֶם וְאַחַר זְמַן שֶׁנִּתְיַשְּׁבָה הָעִיר חָזְרוּ וְנִתְיַשְּׁבוּ שָׁם הַתּוֹשָׁבִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּמְלְטוּ

חַיִּים בִּקְרָאוֹ תוֹשָׁבֵי גִלְעָד וְאִם יִשְׁאַל שׁוֹאֵל הֲיָדִין לָנוּ
שֶׁאֵלִיָּהוּ הָיָה שָׁם בִּזְמַן הַהוּא הַתְּשׁוּבָה בָּזֶה הֲלֹא רַבּוֹתֵינוּ
זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ כִּי פִּינְחָס הוּא אֵלִיָּהוּ וְיָדוּעַ כִּי פִּינְחָס
הָיָה בְּמַעֲשֵׂה פִּלֶגֶשׁ בְּגִבְעָה שֶׁנֶּאֱמַר וּפִנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן שפטים כ׳
אַהֲרֹן הָיָה עוֹמֵד לְפָנָיו בַּיָּמִים הָהֵם אִם כֵּן הָיָה אֵלִיָּהוּ בִּזְמַן
הַהוּא יְהִי רָצוֹן שֶׁכֵּן יִהְיֶה עִמָּנוּ בִּזְמַן הַזֶּה וִיקַיֵּם בָּנוּ
הַפָּסוּק הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה כֹּה תְּפִלַּת הַמְחַבֵּר מלאכי ד׳
אֵלִיָּה ׀ לִפְרַט הַמְּחַבֵּר אֵלִיָּה ׃

זֶה הַשֹּׁרֶשׁ שי״ד אַחַר שֹׁרֶשׁ שֶׁעָבַר

שַׁמַּתָּא שְׁלֹשָׁה מִינֵי חֲרָמוֹת הֵן נִדּוּי חֵרֶם וְשַׁמַּתָּא
וְנִדּוּי הוּא הַרְחוּק עַיֵּין בְּשָׁרְשׁוֹ וְאִם לֹא הָיָה
שָׁב הָיוּ מַחֲרִימִין אוֹתוֹ וְנִקְרָא חֵרֶם שֶׁנִּכְנָס בְּרָמַ״ח אֵבָרָיו
וְאִם לֹא הָיָה שָׁב הָיוּ מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ וּפֵי׳ שַׁמַּתָּא שָׁם מִיתָה בּוֹ

סליק

תהלה לאל

iſtius urbis incolæ euaſerant, atque inde uocati fuerunt תשבי גלעד Quòd ſi rogauerit quiſpiam, Vnde habemus quòd etiam Elijas extiterit eo tempore? Reſponſio talis eſt. Vtiq; dixerunt Rabbini noſtri (piæ memoriæ) quod Pinehas fuerit Elijas, iam cõſtat Pinehas extitiſſe quando deſignatum fuit facinus illud cum concubina in Gibea, ſi-
Iudic. 20. cut dicitur, Et pinhas filius Eleazar, filij Aharon ſtabat coram eo in diebus illis. quod ſi uerum eſt: ſequit̃ Elijã tum eo tempore ſuperuixiſſe. Eſto bona uoluntas (corã Deo) ut ſimiliter nobiſcum ſit hoc tempore, & confirmet in nobis Verſum illum „Ecce „ ego mitto uobis Elijã. ſic preca-
Malach. 4 tur author Elias, לפרט קטן המחבר אליה id eſt, anno minoris ſupputationis trecenteſimo primo.

Hæc Radix reſtituenda erit in locum ſuum, in litera Schin, poſt Radicem שבר.

SChamatha] Tres ſunt ſpeties Anathematum, ſiue excommunicationum. Nidui, Cherem, & Schamata. Nidui profligationem ſignificat. uide in Radice ſua. ubi uerò quis non reſipiſcit, hunc anathematizant, quod uocatur חרם ab eo quod penetrat in 248. mẽbra eius: Quòd ſi adhuc non pœnitentiam agit, reum mortis iudicant. ut ſit ſenſus, שמתא id eſt, ibi mors eſt, abſit à nobis.

FINIS.

LAVS DEO.

סיום הספר

והנה בהשלמת שרש תשבי נשלם ספר התשבי ובאמת כי לא דבר ריק הוא שבמהרה יצא השרש הזה אחרונה שהוא כולל מספר השרשים ושם הספר גם יחד ובאמת לא בעצם ובכונה היתה זאת אך הוכרחתי להפסיק כי לא מצאתי אחריו מאומה רק שם חדש תשרי וכבר פירשוהו חכמינו זכרונם לברכה שנקרא כן לאמר תשרי ותמחל לנו חובותינו ואני אין לי מה לחדש בו וכבר התניתי שלא אביא שרש שלא אחדש בו דבר מה

והנה אני מפיל תחנתי לפני כל מי שמעיין בספר זה מבין עם תלמיד שגיאות מי יבין שאם ימצא בו איזה טעות ושגיאה שישקלני במאזני צדק כי זה פרי המהירות אשר מהרתי לבא הנה · כי בצאתי מביתי לא היה הספר נשלם · ובאמת בהיותי בדרך הולך למסעי ארץ הרים וגבעות למטר השמים ולשלג אשר הוה ארץ עמדתי מרעיד עיינתי דברים בשכלי וכתבתים על לוח לבי ובבואי אל המלון פתחתי פי אמתחתי והוצאתי פנקסי ורשמתי בו את הדברים אשר נתן אלהים בלבי וגם פה לא עשיתי מאומה מפני העדר מציאות הספרים שהיו צריכים לי ועם כל זה ידעתי כי מעטים המה ובטלים במיעוטם וגם הסכמתי לעבור עליו שנית ואקבצם מכל המקומות אשר נפוצו שם ואכתבם על לוח ואקרא בשם כל שרש אשר ימצא שם למען ירוץ הקורא בם ׃

ERRATA, QVAE INTER LEGENDVM
deprehendimus, hoc modo sunt corrigenda.

Pag. Lin. Lege.

12. 17. אלא & א *capiti adiectũ.*

16. 8. לכנגך.

11. 19. ELACH] *Hinc & ultra idem ualet quod* הלאה *Cæterum Thargum, quod respondet uocabulo* הלאה *idem est cum Hebræo, Germanicè fürbas, Italicè ultra. Cæterũ Radices Elach & Elachsan in uersione latina sunt transpositæ: nam Elachsan sequi debet Elach, sicuti uides in textu Heb.*

18. 12. פקד.

Ibidem 30. *ut, A conspectu tuo abscondar. Tharg. Et à, &c.*

24. 19. *Item, In Gemara, super hũc locum, Quem transtulerunt uiri Hiskijahu inquisierunt, &c.*

28. 27. תמן.

34. 1. לבד. *& cognatæ significationis sunt cũ Radice præcedenti.*

34. 13. *Barbaro, Et nos omnem linguæ sanctæ imperitũ Loez uocamus.*

Ibidem 17. BATH] *Apud Rabbinos legitur, Non præscindat caput una uice. ubi idem ualet quod* בבת אחת. *Nec ipse scio unde nam deducta sit hæc uox; si non est deducta à* בת עין *quod per laconismum dicitur pro* בבת עין אחת *id est in momẽto oculi, q. d. subitò:*

46. 30. *à* קיים קום.

56. 20. *Israël. & similia multa*

Pag. Lin. Lege.

58. 21. *id est.*

82. 22. *In Methurgeman.*

Ibidem 30. *In Methurgeman.*

86: 23. *Eos. Tharg.* תמרתא לאחא ופסרתינון.

88. 9. *Hatephpatha*

98. 12. *Inde nomen substantiuum* זייף *& nomen formale* זייפן *id est, falsarius.*

104. ZAKEN] *Homo uocat patrem patris sui, uel patrem matris suæ* זקני *id est, senior meus, & matrem patris sui, uel matrem matris suæ* זקנתי *id est, senior mea.*

108. 25. מחבר *& liber ipse* חבור *uocatur.*

110. 8. *Nec amplius inuenitur.*

Ibidem 15. *Et in fœminino gen.*

Ibidem 28. *Edat.*

116. 17. *Hatephpatha.*

118. 35. החכמות.

130. 29. *Nabel.*

134. 5. טלטול. *uide in Methurgeman.*

150. 21. כדומה.

160. 3. *in Methurgeman.*

Ibidem 31. *Non differunt.*

170. 9. בפרידין מני.

174. 2. *Vide in Methurgeman.*

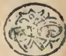
190. 33. לילבין.
Beth daggessato.

176. 12. *suum. Tharg. reddidit, Domus thesauraria.*

ERRATA.

Pag. Lin. Lege
185. 24. *Sed fini adiecta .id quod frequens est etiam in alijs linguis, Græca & Latina.ut,* הליכסמדרום *& similia.*
Idem 34. קְטַל.
Ibidem 17. & 18. יִקְטֹל.
192. 25. *Offitium,quorum nomina nota sunt.*
198. 33. *Appellant,pro custodiens, concubinas.Tharg.Hierosf. habet* נטיר מטרוניתא *Mihi autem uidetur quòd sit singularis numeri.*
198. 27. *radicalis.*
Ibidem 28.*Mina erit uobis*. *Nomen ponderis est.Itē, Tres minæ auri.*
A duplici Cc *usq; ad finem libri in numeris erratum est.lege itaq; pro* 100.200.& *pro* 200.300.
100. 1. *Minnalan.*
Ibidem 3. *dictionibus* מן מה.
Ibidem 11. הל & מחם & מן.
102 15. *quo,subest ratio,quàm ego.*
104. 1.*Vau pro Iod.*
108. 28. *Similis.*
116. 7. *Namach.*
Ibidem 9. *Iniquitate sua. Radix eius est* מכך *significatio eius est,* מכלות.
Ibidem 23. *Ad locum.*
115. 25. *quum homo abstrahit.*
117. 14. NAPHA] *Ventus mali odoris,qui pdit ex aluo* נפיחה, *dicitur Germ.furtz,Ital.Koreza.*

Pag. Lin.Lege.
120. 1. *De filijs Israël.*
Ibidem 26. *Et propterea appellamus nos gentes credentes in lege eius* נכרים.
132. 5. *Lamed.uide in Rad.* לכן.
138. 26. *exposuerunt.*
144. 77. *Adhæret.*
148. 14. מתניתין.
148. 2ē. *Respondet* ענה *est* עבד
156. 18. *Coram me, & amplius de clarabo in Radice* יענה.
Ibidem 14.*Escheck uocatus fuit cū Schin* עשק
166. 28. במקרבנים,*sic quoq;, Nunquid Boas amicus noster.Dicunt Thargum habere* מידענא
Ibidem 29.*In nostris Thargumin.*
176. 24. *Vide in Methurgeman.*
A duplici Nn *ad finē usq; libri quoq; pro* 100. *lege* 200. & *pro* 200. *lege* 800. & *pro* 80.*lege* 81. & *sic consequenter.*
190. 32. נו
196.6.& 26. *Zarach.*
208. 1. *Radicibus* R.D.K.
222. 22. *Frumenti.*
226. 30. *Neq; satis liquet quomodo uocettr Germ.Ital. Komphosto*
232. 6. *In alea.*
154. 24. *Tusa dictio est Arabica.*
258. 16. *He.*
268. 6. *Vincti.*
Ibidem 14. *Verbum, non nomen.*

למען יהיה הספר הזה שלם מכל צד ראינו להדפיס פה מעט השגיאות שנפלו בו קצתם מצד המחבר קצתם מצד המדפיסים ומגיהי האותיות ואלו הם

בשרש בזבד כי אין טוב וראיתי צריך לומר וראיתי כי אין טוב ׃

בשרש חתן מחפתו צריך לומר מהדרו ׃

בשרש טען עצמותיכם צריך לומר עצמותיכם ׃

בשרש כחש פן ישחית צריך לומר פן יכחיש ׃

בשרש כרס מלא כרשו צריך לומר מלא ׃

בשרש מחום ואת גם זאת כמו ואת צריך למחוק מלת זאת

בשרש נאה דירה נאה צריך לומר נאה ׃

בשרש סבר לא חשתבי צריך לומר חשבתי ׃

בשרת פרח על תעמוד צריך לומר אל ׃

בשרש חלת ואת תבית יהלית צ״ל יקביע תרגום יהלית ׃

בשרש שפע בדו״דל הקדים משה צ״ל שפה ׃

בשרש שפע במורדון צריך לומר במורדן ׃

בשרש תחם אף רחוח צריך לומר רחוח ׃

ברוך אל עליון אשר נתן כח לעבדו בן אמתו להחל
ולכלות ספר הזה ובן יהי רצון מלפניו
שיהיה עמי להדפיס שאר הספרים
כאשר בלבבי

ותהי השלמתו בעיר איזנא שנת חמשת אלפים
ושלש מאות ואחת לבריאת עולם שהיא
שנת אלף וחמש מאות וארבעים ואחת
לביאת משיחנו וגואלנו ישוע יתברך
שמו לעולמי עולמין אמן :

כל אילן טוב עושא פרי טוב

Omnis arbor bona, profert fructum bonum.

תהותי במשיח הנשלח שהוא
עתיד לדון חיים ומתים

